

THEA BECKMAN

Hasse Simonsdochter

LEMNISCAAT

Thea Beckman
Hasse

Simonsdochter

Lemniscaat 8 Rotterdam

Inhoud

1 Het elfenkind

2 Ter dood veroordeeld

3 De bruidsnacht

4 Diana alleen

5 Waar is Hasse?

6 Tussenspel

7 De Graafschappers

8 De gegijzelden

9 Grote veranderingen

10 Het drama van Barneveld

11 Klein Butskén

12 De schat van Jan van Schaffelaar

13 De waarzegster

1 Het elfenkind

O, de suizelende wind door het jonge riet! Hasse Simonsdochter kon er nooit genoeg van krijgen. Vooral in de lente, wanneer het nog groen en buigzaam was, was het riet haar lief. De zuidwestenwind, fris en zoutig, deed de halmen buigen en langs elkaar schuren, zodat het fluisterde, ritselde, zong onder de hoge luchten. Het water van de IJssel kabbelde, de hemel leek hoger dan ooit.

Soms verbeelde Hasse zich dat ze op de voorbij zeilende wolken engelen zag zitten, met muziekinstrumenten en bollende sluiers. De diepe orgelklank van de roerdomp, vermengd met het fluiten, piepen, tokken van de rietvogels leek de hemelse muziek te beantwoorden. De IJsseldelta in de lente - voor Hasse was dat het paradijs.

Maar het was een gestolen paradijs. Eigenlijk hoorde ze thuis te zijn in de rietsnijdershut bij haar vader, moeder, broer en zusters. Ze hoorde manden te vlechten, haar moeder te helpen met de voorjaarswas, duizend taken te verrichten. In

plaats daarvan liep ze nu hier over de lage dijk langs het Noorderdiep, uitkijkend over onafzienbare rietlanden, de zon op haar hoofd.

Toen ze deze ochtend uit de hut kwam om water te halen kwam de zon juist boven de horizon uit. Hasse had de lucht opgesnoven, de blauwroze hemel ontdekt en opeens wist ze: 'Dit wordt een stralende dag!' Ze had de houten emmer uit haar handen laten vallen en het op een lopen gezet: de oude zeedijk over, het wijde lichte land in. Ze was over sloten gesprongen en door de nog sompige weidegronden gestormd, steeds verder tot aan de brede rietkragen van het Noorderdiep. Het riet had haar zingend ontvangen:

'Welkom Hasse, elfenkind!'

'Welkom Hasse, elfenkind,' zongen ook de vogels in de elzenbosjes langs de dijk, en ze vlogen over haar heen, met strootjes en pluusjes in de snavels, druk, druk, druk...

In de wazige verte, achter de vonkende rivier stak de stad Kampen haar torens in de hemel en even meende Hasse boven het getjilp van de vogels uit klokgelui te horen. De klokken van de Bovenkerk? Hasse was daar wel eens geweest met haar moeder, vele jaren geleden, en ze had het nooit kunnen vergeten. De ontzaglijke ruimte van de Sint-Nicolaas, door de Kampenaren Bovenkerk genoemd, had een

onuitwisbare indruk op haar gemaakt. Iedereen in IJsselmuiden en in het terpdorp Grafhorst wist, dat Hasse Simonsdochter geen gewoon meisje was. Toen ze nog een klein kind was, had een buurvrouw verschrikt door Hasses driftbuien, donkere ogen en glinsterende tanden tegen haar moeder gezegd:

'Maar vrouw Marte, 'dat is geen gewoon kind. Dat is een wisselkind!'

Hasse had erbij gestaan en ze herinnerde zich nog het ontstelde gezicht van haar moeder, toen die de handen boven het hoofd hief.

'Wat zeg je daar, Griete?'

Je bent bedrogen, vrouw Marte. Ze hebben je oudste kind, toen het misschien nog geen dag oud was, uit de krib geroofd en er een elfenkind voor in de plaats gelegd! Dat doen ze soms, die rietelfen. Als je een mooi kind hebt gekregen moet je het zorgvuldig bewaken, anders komen de elfen en stelen het. Ze leggen er één van hun eigen broed voor in de plaats en wee het gezin dat zoiets overkomt! Dat zit jaren en jaren opgescheept met een elfenkind; een onhandelbaar lelijk gedrocht dat voor niets wil deugen... Arme vrouw Marte, wat hebben ze je daar te pakken gehad.'

Hasses moeder durfde het niet meteen geloven, ofschoon buurvrouw Griete bekend stond als een wijze vrouw.

'Zou ik dat dan niet gemerkt hebben?' stamelde ze.

'Denk na! Was jouw kind zo donker? Had het zulk ravenzwart haar en zulke felle donkere ogen?'

'Dat... dat weet ik niet meer. Mijn kind was kaal toen het werd geboren en het had blauwe ogen, maar dat hebben toch alle pasgeborenen?'

Vrouw Griete schudde het hoofd.

'Kijk naar je andere kinderen, Marte! Die hebben licht haar en grijze ogen.

Lijken ze op Hasse? Lijkt Hasse op jou of op je man? Nee toch! Hoe komt ze dan aan die bruine huid, die spitse vingers?'

'Ze is altijd buiten,' probeerde moeder zich nog te verdedigen, 'ik kan haar niet binnen houden. Altijd zoekt ze de rietkragen op.'

'Allicht, dat is haar tehuis! Ze hoort niet in een hut van achtenswaardige hardwerkende mensen. Een wisselkind is ze,

dat bezweer ik je.'

Gelukkig voor moeder Marte kende vrouw Griete ook het afweer middel tegen een ondergeschoven elfenkind.

'Je moet zo'n wicht slecht behandelen,' had ze aangeraden. 'Geef het slaag en weinig eten, maak het voortdurend aan het huilen. Dat kunnen de rietelfen niet aanzien. Ze zullen dan op een nacht hun broed komen terughalen en er je eigen kind voor teruggeven.'

Zou het? Hasses moeder, vol twijfels en angsten, was kort daarop met Hasse aan de hand naar IJsselmuiden gelopen, naar pastoor Damme, een korte dikke man met uitpuilende ogen en een wat hese stem. Hij deed de kleine Hasse altijd aan een kikker denken. Vrouw Marte vertelde de priester wat zij van buurvrouw Griete te horen had gekregen en de pastoor had ernstig het hoofd geschud terwijl zijn uitpuilende ogen onderzoekend op het meisje neerkeken.

'Misschien heeft Griete gelijk, vrouw Marte. We weten dat zulke dingen soms gebeuren. En nu je het zegt... In de loop der jaren heb ik tientallen kinderen gedoopt en allemaal beginnen ze zacht te krijten wanneer het heilige water hun hoofdje raakt. Maar ik herinner mij nu opeens dat jouw Hasse bij de doop een misbaar maakte en gilde alsof ze gekeeld werd. Ze sperde haar ogen open, keek mij recht aan

met wilde haat en er verschenen rode vlekken op haar voorhoofd alsof het heilige water haar had gebrand.'

'Ja, ja,' fluisterde de moeder die het zich helemaal niet meer kon herinneren.

Ze had nadien nog drie kinderen laten dopen, maar wat pastoor Damme daar zei — of verzon — paste bij Hasse, met wie geen land te bezeilen viel.

'Wat moet ik doen?' riep ze wanhopig, 'als het waar is...'

Ernstig had pastoor Damme Hasses kinnetje in de hand genomen en haar gedwongen hem aan te zien.

'Wie ben je in werkelijkheid, Hasse?' had hij gepreveld. Hasse rimpelde haar neus, ze had zin gehad hem in de hand te bijten. Ze mocht de priester niet; hij rook zuur en zijn priesterkleed zat vol vlekken. Woest had ze haar hoofdje teruggetrokken en met haar tanden geknerst.

'Ze is wild en ongehoorzaam,' prevelde de pastoor, 'heel anders dan je andere kinderen. Tja... dan is er maar één middel om te zorgen dat de elfen je eigen kind teruggeven: je moet dit elfengebroed slecht behandelen.' Vrouw Marte huiverde.

'Dat zei vrouw Griete ook al, maar het klinkt zo... zo hard. Hasse is nog maar een klein kind.'

De priester zuchtte en als alle onzekere mensen zocht hij steun bij een hogere autoriteit om van het probleem af te komen.

'Neem haar dan mee naar Kampen, naar de Bovenkerk. Laat het kind daar onderzoeken door pastoor Bernardus, die een heilig man is. Hij zal je kunnen zeggen of je vermoedens juist zijn en hij kan je raad geven, goede vrouw.'

Zo gebeurde het dat de kleine Hasse voor het eerst in haar leven in Kampen kwam en aan de hand van haar moeder de Bovenkerk inging. Maar pastoor Bernardus was juist gestorven: er was een rouwdienst aan de gang. Terwijl haar moeder teleurgesteld naast een pilaar knielde om te bidden, liep Hasse vol verbazing rond in het kolossale gebouw. Met ontzag keek ze op naar de ramen waardoor het licht in honderd kleuren binnenviel. Toen het orgel begon te spelen luisterde ze bevend van aandoening naar de klanken die haar omspoelden. En toen ontdekte ze het schilderij. Het stelde de marteling van de Heilige Sebastiaan voor. Hasse zag een naakte kronkelende man die aan een pilaar was gebonden en werd doorboord met pijlen. Het bloed liep in straaltjes van hem af, zijn gezicht was vertrokken in doodsstrijd, maar dat was het niet wat haar zo boeide. Ze stond stil, de duim in de

mond, opkijkend naar de gruwel en toen haar moeder haar aan de arm trok, snauwend: 'Waar was je nou weer!' nam Hasse de duim uit haar mond, wees naar het paneel en zei helder:

'Kijk, rietpijlen.'

'Welnee,' gromde moeder, 'die zijn van ijzer.'

Maar Hasse geloofde het niet. Ze liet zich meetrekken naar buiten, naar het zonnige plein en daar werden ze opgenomen in de drukte en herrie van een wereldstad. Kampen in de vijftiende eeuw: in heel de bekende wereld was dat een begrip.

Kleine Hasse had moeite om alles wat zij zag in zich op te nemen. Het was te veel tegelijk. Een kerk zo groot en hoog als de hemel. Straten en stegen, vol mensen, prachtig gekleed, die deftig met elkaar spraken en soms zomaar

stenen huizen binnengingen. Hoge zware poorten, wagens door paarden getrokken waar de voerman naast liep, schreeuwend dat de voorbijgangers opzij moesten gaan. Een indrukwekkend raadhuis met de schepentoren, waarnaast de ijzeren kooi hing; daarin werden misdadigers tentoongesteld. De Vismarkt bij de Vispoort waar de stank je op de keel sloeg. En dan al die pakhuizen, waar goederen werden

binnengebracht of uitgedragen, en de tientallen schepen langs de IJsselkade, getooid met vlaggen, wimpels, opgerolde zeilen. Naast de beroemde brug over de IJssel stond het tolhuis, ook al geheel van steen opgetrokken, en daarnaast het wonderlijkste bouwsel van al: een hijskraan met een rad groter dan dat van een watermolen, waarin mannen liepen. Ze liepen en liepen, drukten met hun blote voeten op de spaken van het rad en kwamen toch niet vooruit, maar het rad draaide en wond de lier op waarmee zware vrachten uit de schepen werden getild. Hasse stond er lang en aandachtig naar te kijken tot haar moeder haar bij de arm greep en meesleurde. Het kind trapte, gilte en zette zich schrap, maar het werd weer gewillig toen het merkte dat ze nu weer over die brug zouden gaan, boven het glinsterende water, waar Hasse kon zien hoe de schepen over de IJssel voeren met alle zeilen bol. Nog eenmaal keek ze om, ze zag de stad liggen met haar indrukwekkende poorten, dikke muren, rondelen en torens, en daarachter de boomkruinen. Zo mooi, zo kleurrijk! Ze wilde eigenlijk meteen weer terug, maar eenmaal aan de overzijde van de rivier, toen ze voorbij het dorp IJsselmuiden waren en over de Oude Zeedijk liepen, kwam de suizende stilte van de polder Hasse tegemoet en kon ze heel in de verte, achter de weilanden van de Geute, de Nieuwe Zeedijk zien liggen. Met al haar zes jaren wist ze het toen weer: daar liggen de rietlanden waar ik niet mag komen van moeder, maar waar de vogels wonen, waar de rietelfen huizen en waar het zo heerlijk zingt in de zomer. Ze vergat de stad met alle

herrie en drukte en zwaaide uitbundig naar de koeien op de stadsweide.

'Laat dat,' zei moeder streng, 'dat zijn geen reuzen, dat is vee.' Ze vond het absurd dat een mensenkind een rund begroette. Toch beantwoordde een van de koeien de groet met een diep geloei en kleine Hasse schaterde. 'Ze geeft antwoord!'

'O, heilige Maria,' zuchtte moeder, 'waaraan heb ik het verdiend dat ze me hun elfenbroed op het dak hebben gestuurd?' En ze kneep Hasse zo hard dat het kind het uitschreeuwde. Thuisgekomen in de hut die tegen de dijk lag aangebouwd kreeg Hasse een pak slaag; ze gilte huizenhoog maar geen rietelf kwam verontwaardigd binnenvallen om haar op te eisen...

Ook later, toen ze wat ouder werd, kwam Hasse nog wel eens in de stad. Dan moest ze haar vader helpen om manden, rietmatten en stoelzittingen naar de markt te brengen, want al was ze een meisje, ze was groot en sterk voor haar leeftijd. Eenmaal binnen de muren wist Hasse, wild en ongehoorzaam als ze was, meestal snel te ontsnappen en dook ze onder haar vaders handen weg om door stegen en straatjes te hollen en te gaan kijken naar het bouwen van de nieuwe muur. Nog niet zo lang geleden had het stadsbestuur besloten een nieuwe muur te laten optrekken, verder naar het westen, want Kampen was zo hard gegroeid dat vele burgers

een woning buiten de muren moesten bouwen en daar waren ze niet veilig. De zeeschuimers uit Kuinre zagen er niet tegenop, de Reeve op te zeilen en de voorsteden van Kampen te plunderen. Weliswaar hadden de Kampenaren in het begin van de eeuw de meeste roofnesten in de omgeving uitgerookt, de roofridders verdreven en hun burchten met de grond gelijk gemaakt, maar Kuinre lag te ver, te goed verscholen. Een strafexpeditie die de Kamper schippers ooit hadden ondernomen tegen het roofnest had weinig uitgericht. Daarom moest de stad worden uitgebreid, opdat elke Kampenaar binnen de ommuring in alle veiligheid zijn werk kon doen, handel kon drijven, met zijn waren naar de markt kon komen. De nieuwe muur vorderde gestaag maar was nog niet geheel gereed. Werklieden met kruiwagens en bouwmetaal verstopten de stegen. De Burgel, eens de westelijke stadsgracht, was nu een binnenwater geworden maar lag niettemin vol schepen die stenen en metselspecie aanvoerden. Die muren te zien verrijzen, zo hoog, zo dik en sterk, terwijl de metselaars over de steigers krioelden was voor Hasse een boeiende maar onbegrijpelijke aanblik. Wat bezielde die poorters om zich af te sluiten van de wijde, wijde horizon? Om de wind te verhinderen door de straten te stuiven en de stank van de mesthopen weg te blazen? Kleine Hasse was jaloers op de fraai geklede vrouwen die zij zag en waartegen zij in haar armoedige rok schamel afstak. Maar als ze dan de nieuwe muur zag, die groeide en groeide, raakte ze meteen verzoend met haar eenvoudige leven in de polders

en tussen het riet.

Teruggekeerd naar de Vispoort waar haar vader de manden probeerde te verkopen aan schippers en vissers, werd ze ontvangen met verwijten en slaag.

Ze gaf er nog maar weinig om. Een elfenkind moest nu eenmaal slecht behandeld worden, dat wist ze sedert haar zesde jaar. Ze rekende erop dat het de rietelfen een keer ter ore zou komen, dan zouden ze hun wisselkind komen terughalen. Geduldig liet Hasse zich dooreen schudden, blauwe plekken knijpen dat scheen erbij te horen wanneer je donkere ogen had en zwarte haren en iedereen je lelijk vond. Maar toen ze ouder werd en haar geloof in de rietelfen verloor, verloor ze ook dat geduld. Ze werd almaar wilder en driftiger en begon de mishandelingen te beantwoorden met gekrijs, beten en schoppen; ze sloeg terug. Zodra ze kans zag de hut uit te glippen vluchtte ze dwars door de stadswelden naar de Nieuwe Dijk, of naar de kreken van het Noorderdiep.

Daar verborg ze zich in de riet- en biezenmoerassen en dan zag haar familie haar dagenlang niet meer. Hasse kende de moerassen op haar duimpje. Ze wist de plekken die het eerst droogvielen na de winteroverstromingen en ze bouwde een hutje van elzetakken en riet in de uiterwaarden op wat eens een zandbank moest zijn geweest toen de IJsseldelta nog niet de omvang had die zij nu bezat. Hier, in wat zij haar

'rietburcht' noemde, voelde ze zich veilig en geborgen en ze bewaarde er haar schatten: een mes, een ijzeren kookpotje, haar boog en pijlen.

Want nooit had ze het geschilderde paneel van Sint-Sebastiaan in de Bovenkerk kunnen vergeten. Als klein meisje had ze gedacht dat hij werd doorboord met rietpijlen. Nu wist ze beter, maar het schilderij had haar toch op het idee gebracht voor zichzelf van taaie wilgentwijgen een boog te maken en dikke rietstengels te versnijden tot vlijmscherpe pijlen, waarmee ze joeg op talingen, meerkoetjes, wulpen, grauwe ganzen. Ze werd er heel handig in en voortaan leed ze geen honger meer.

Maar nooit zag ze een rietelf; niet overdag wanneer de zon scheen of de regen ruiste, zelfs niet des nachts wanneer de volle maan een geheimzinnig licht wierp over het altijd fluisterende riet en het kabbelende water. Al gauw geloofde ze niet meer in het verhaal dat zij een wisselkind was. Rietelfen bestonden niet, anders zouden die zich zeker wel eens aan haar hebben vertoond. Maar hoe kon ze haar familie het vooroordeel uit het hoofd praten?

Zelfs al zouden ze haar durven zien als hun eigen vlees en bloed: Hasse slecht behandelen was hun zo tot gewoonte geworden dat ze er niet meer mee konden ophouden. En eerlijk gezegd, het kon haar weinig schelen hoe de rietsnijders

en mandenvlechters langs de Oude Zeedijk over haar dachten. Ze was eraan gewend geraakt voor zichzelf te zorgen, zich voor mensen te verschuilen terwijl ze hen in stilte minachtte. Zo groeide Hasse Simonsdochter op: in het wild. In het goede jaar getijde leefde ze van rauwe eendeneieren of van wat ze met haar rietpijlen wist te schieten. Alleen in hartje winter, wanneer grote delen van het Kampereiland onder water stonden en tot een ijzige woestenij verstarde, bleef ze in vaders hut achter de dijk, te midden van zusjes en broers die bang voor haar waren. Gevreesd en geminacht zat ze dan op een vijfpotig krukje te vlechten of te spinnen, dromend van de zee en de meeuwen.

Meeuwen vond ze de mooiste vogels ter wereld, met hun sierlijke vlucht, hun meedogenloosheid, hun felle koppen. Met die vogels, gehaat door de mensen, voelde ze zich verbonden. O, zo vrij te kunnen zijn!

Maar op deze stralende lentedag in april van het jaar 1477 had ze zich de vrijheid weer even weten te veroveren. Voorbij was de lange, koude winter!

Ze daalde af naar de brede rietkragen langs het Noorderdiep en ofschoon ze honger had besloot ze voorlopig niet verder te gaan om haar wapens te halen.

Het tintelende rivierwater, de blauwe verte en het suizen van

de wind brachten zoveel vrede in haar hart, dat ze het als een zonde zou hebben beschouwd de nestelende vogels lastig te vallen. Vanmiddag zou ze wel naar een van de noordelijke kreken gaan om te zien of ze een paar rivierkreeftjes kon verschalken.

'Rietelfen,' dacht ze vaag, 'dat is toch bijgeloof...' De geheimzinnige geluiden die uit de onafzienbare rietbossen opstegen werden veroorzaakt door dieren, door kikkers of rivierkrabbetjes, door de wind of door het langsstromende water. In het riet was het nooit stil, altijd suizelde en siste het, met flinterdunne geluidjes die de bijgelovige polderbewoners de stuipen op het lijf joegen, maar die voor Hasse even herkenbaar waren als het avond gebed. O, wat zou ze niet gegeven hebben voor een paar meeuwenvleugels... Om boven het riet te kunnen vliegen en het geheime leven daarbinnen te bespieden!

Ze zuchtte, stond op en strekte haar stijf geworden ledematen. Haar maag knorde. Ze keek op naar de zon die al vrij hoog stond en besloot toen op kreeftenjacht te gaan.

Maar nauwelijks had ze zich omgewend en wilde ze de rivierdijk beklimmen of ze hield stil, met scheefgehouden hoofd luisterend naar de geluiden. Daar kwamen achter de elzenbosjes mensen aan met een kudde vee. Een boerenhoeve, op een hoge terp juist in de bocht van de dijk

gebouwd, benam haar het uitzicht, maar ze herkende de geluiden: het gestamp en gesnuif van honderden ossen. Zerende weer naar beneden, drong de rietkraag in en verborg zich. Elk voorjaar kwamen uit Groningen of Drenthe de veedrijvers met honderden magere jonge ossen, die naar het Kampereiland werden gebracht om zich daar aan het malse gras op de stadsweiden dik te vreten. Ze waren bestemd voor de slachthuizen in het Sticht en Holland. De elk jaar aangroeiende weidelanden van het Kampereiland, waar het gras zo mals en sappig was, betekenden een bron van welvaart voor de grote veehandelaren in de stad. In het noorden kochten ze de kudde op, lieten ze naar Kampen drijven en naar de welige stadsweiden brengen. Zes maanden na hun lange tocht waren de dieren driemaal zo zwaar geworden als bij hun aan komst.

Voor die ossen was Hasse niet bang, ze vreesde wel de veedrijvers. Rauwe, bonkige kerels waren dat en geen meisje was veilig voor hen.

Met haar hoofd boven de rietpluimen hield ze de dijk in het oog. Even later zag ze op het dijkhoofd de donkere ruggen van de ossen verschijnen. Loeiend en stampend schoven de dieren voorbij. Ze hoorde de kreten van de drijvers:

'Voort! Juju...' en de dieren bij wie de botten bijna door het vel staken, protesteerden dorstig. Tot Hasses ontzetting klonk

opeens een andere kreet:

'Ho, ho zeg ik je. Ho dan toch. Staan blijven!' Nu kreeg ze de kerels in het oog.

Ze holden over de dijk, brachten met schreeuwen en zwaaiende stokken de kudde tot staan. Toen de dieren begrepen dat er gerust zou worden, hielden ze op met loeien en verspreidden zich over het dijklichaam dat geheel met gras en wilde kruiden was begroeid. Ze begonnen gretig te grazen, terwijl de drijvers niet ver van Hasse vandaan lui tegen het talud gingen liggen.

Hasse vermoedde dat de kudde naar de Traaspolder moest. Die zouden ze voor het einde van de dag zeker bereiken. Maar juist op dit ogenblik hadden de veedrijvers het in hun hoofd gehaald een korte middagpauze te houden —

bijna recht tegenover Hasses schuilplaats.

Niet op haar gemak hurkte ze tussen het riet. Onbeweeglijk, om vooral niet de aandacht te trekken. De drie kerels hadden er geen flauwe notie van dat dicht bij hen een meisje verscholen zat. Ze vlijden zich in het gras neer, trokken hun knapzak open en haalden grote hompen brood, een kruik bier en een stuk kaas te voorschijn. O, heilige Nicolaas, dat ging lang duren! Hasse, tot over haar blote enkels in de koude

modder, voelde hoe haar kuitspieren begonnen te verkrampen, maar ze durfde zich niet te verroeren. Tussen de dijk en de rietkraag lag nog een flink stuk gras, ook daar liepen nu ossen rond die met hun lange tongen de sprietten afruk ten. Daarbij kwamen ze steeds dichterbij.

Straks zouden ze vlak voor haar komen, haar misschien ruiken en schrikken.

Dat zou zeker de aandacht van de veedrijvers trekken! Nog dieper dook Hasse ineen.

'Pas op, die stomme os zit straks vast in de modder,' hoorde ze een van de kerels roepen. 'Willem, ga naar beneden en jaag hem terug.'

De jongste van de veedrijvers veegde zijn snor af, stond gehoorzaam op en liet zich van de dijk glijden.

'Hu, terug jij, riet kun je niet vreten, ossenkop! Daaraan snijdt je je tong kapot.

Terug!'

Jonge ossen kunnen behoorlijk eigenzinnig zijn. Het dier loeide, schudde de kop, boog zich verder naar voren om een dotterbloem te bereiken, zijn kop spleet de rietkraag uiteen.

Hasse keek recht in de domme ogen.

'Vort, terug jij, terug!' Eindelijk gehoorzaamde het beest, maar Willem vergat erop te letten. Hij had iets anders ontdekt tussen het hoge riet...

'Hedaar, wat krijgen we nou?' Hij deed twee stappen naar voren, zijn arm schoot uit, greep Hasse bij de schouder, trok haar te voorschijn.

'Hé Kobus, kijk eens wat een mooi blommetje hier tussen het riet groeit,'

schreeuwde hij. 'Mals en jong. Heeft ze geen lief kleurtje?'

'Laat me los,' gilde Hasse. Ze schopte naar hem, maar omdat ze op blote voeten was voelde hij het niet. Toen sloeg ze naar zijn gezicht, haar nagels krabden zijn wang.

'Au! Is me dat een wilde,' tierde hij zonder haar los te laten. De andere veedrijvers waren opgesprongen en kwamen aanrennen.

'Laat me,' gilde Hasse weer. Ze beet de man in zijn hand, zo fel ze kon. Ze proefde bloed en mest.

'Getver, wat een kreng is dat,' jammerde Willem. Verbijsterd

keek hij naar zijn bloedende hand en Hasse zag haar kans schoon zich los te rukken. Ze trachtte weg te komen, maar nu versperden de beide anderen haar de weg en grepen haar beet. Ze miste haar gewone behendigheid omdat haar kuitspieren nog te veel verstijfd waren.

'Kalm an, vogeltje, of we leren je anders zingen,' snauwde de oudste, die Jochum werd genoemd en kennelijk de leider was. 'Mag jij zo gemeen bijten van je moeder? Daarvoor moet je gestraft worden. Kijk eens, Kobus, is het geen honingpotje van een meid? Die is wel aan een paar vrijers gewaagd.'

Hij probeerde haar te zoenen en Hasse spuwde hem in zijn gezicht.

'Nee, nee!' Ze gilte, schopte, beet in het rond, maar tegen drie rabauwen kon zij niet op. Ze sleurden haar tegen de grond, rukten haar keurslijfje open, scheurden haar rok, hielden haar vast bij armen en benen terwijl ze hun bieradem in haar gezicht bliezen. Maar ze gaf het niet op. Ze bleef kronkelen, schreeuwen, zich verzetten, uit alle macht.

'Duivels, dat is geen meid, dat is een wild beest,' hijgde Jochum. Hij sloeg haar hard op de mond. 'Stil liggen jij. Anders vermoorden we je. Sedert wanneer willen de boerenmeiden niet meer vrijen in de lente?'

Zo druk hadden ze het met hun pogingen haar te overweldigen dat ze niets merkten van wat er op de dijk gebeurde. Daar was een ruiter verschenen wiens witte paard zich een weg baande tussen de ronddwalende ossen. Toen hij merkte wat zich aan de buitenzijde van de dijk afspeelde en hij de hulpkreten van een meisje hoorde, gaf hij zijn paard de sporen, joeg het dier naar beneden, sprong op de grond en eer de drijvers begrepen wat hun overkwam had Kobus een harde vuistslag te pakken, werd Willem tien voet weggeslingerd en kreeg Jochum, die bovenop Hasse lag een dolksteek tussen de ribben. Toen trok de ruiter hem van het meisje af en liet hem bloedend en rochelend in het gras vallen. Willem en Kobus, hevig geschrokken en doodsbang, zetten het op een lopen... Trillend, met knikkende knieën kroop Hasse overeind en keek met grote ogen naar haar redder. Ze zag een knappe jongeman, gekleed in een wambuis, een rood-met-gele polbroek, een stalen borstplaat, een helm op het hoofd, een zwaard aan zijn gordel, met ijzer beslagen laarzen aan de voeten.

Een krijgsman! Hij knikte haar geruststellend toe, veegde met een bosje gras het bloed van zijn dolk en keek toen rond.

'Zo te zien kwam ik net op tijd,' sprak hij. 'Die kerels zouden je vermoord hebben als ik niet toevallig langs was gekomen.'

Hasse, nog niet in staat een woord uit te brengen veegde met

een vuile hand het haar uit de ogen. Toen staarde ze ontzet naar haar gescheurde kleren, die vol bloed en modder zaten.

'Dat is zijn bloed maar,' zei de soldaat minachtend. 'Ik geloof niet dat jij ernstig gewond bent.'

Hasse schudde het hoofd. Ze wist dat ze bont en blauw moest zijn, maar dat was ze gewend.

'Is... is hij dood?' fluisterde ze hees.

De krijgsman keek om naar de gestalte van de veedrijver. 'Wat doet het ertoe,'

mompelde hij. Toch boog hij zich even over de bewegingloze man heen. Toen hij zich weer oprichtte stond zijn mond grimmig. 'Moge zijn ziel branden in de hel — hij verdient niet beter.'

Hasse rilde bij zoveel onverschilligheid. De ossen liepen nog altijd om hen heen, onverstoorbaar gras vretend. De twee andere veedrijvers lieten zich niet meer zien.

Hasse probeerde niet naar de dode te kijken. Met bevende handen deed ze een zwakke poging haar gescheurde keurslijf dicht te houden. Ze schaamde zich omdat ze besepte hoe haveloos ze er uit moest zien, terwijl haar redder zo prachtig

gekleed was. Hij was beslist een officier en zij was half naakt, de vodden hingen om haar heen, ze zat onder het bloed en de modder. En na de vreselijke krachtsinspanning die zij zoeven al vechtend had geleverd hield het beven van haar ledematen maar niet op. Een grazende os stootte haar in de rug en bijna viel ze weer. De krijgsman stak haar zijn hand toe.

'Kom,' zei hij niet onvriendelijk, 'laten we hier weggaan. Ik krijg wat van die scharminkels om me heen.'

Hij floot zijn paard dat gehoorzaam naderde. Zonder meer tilde hij Hasse in het zadel en klom er zelf achter.

'Niet naar huis,' stootte het meisje uit. Zó mochten haar ouders haar niet zien; er zou geen einde komen aan het schandaal!

'Waar woon je dan, kindlief?'

'O, een eind hier vandaan, tussen IJsselmuiden en Grafhorst, in de polder.'

De witte hengst zocht rustig zijn weg tussen de grazende ossen en na een tijdje waren ze van de kudde verlost. De soldaat stuurde zijn paard weer de dijk op.

'Een halve mijl verder,' fluisterde Hasse, 'is een kreek, daar kan ik mij wassen.'

'Goed idee.'

'Ik ... ik moet u nog bedanken.'

'Malle meid, dat is toch niet nodig. Ik heb nog nooit een vrouw in nood aan haar lot overgelaten. Waartoe dat tuig van die veedrijvers in staat is hoeft je mij niet te vertellen, ik ken die boeven langer dan vandaag.'

Aan zijn spraak te horen moest hij uit Drenthe afkomstig zijn. Toen ze de kreek hadden bereikt steeg hij af, tilde haar uit het zadel en hield haar even vast. Bezorgd leek het wel. 'Kun je staan, meidje?'

Ze knikte woordeloos. Hij leidde zijn paard naar het water zodat het kon drinken en keerde toen bij haar terug. Hasse had zich in het gras laten vallen, ze wreef over haar armen en benen, die vol blauwe plekken zaten, ze gruwde van zichzelf en van de geur van bloed.

'Hier, drink eerst iets.'

De ruiter had uit zijn zadeltas een veldfles gepakt en bood hem haar aan. Hasse dronk. Tot haar verrassing bevatte de

platte fles geen water of bier, maar een zurige vloeistof die in haar keel brandde. Toch scheen ze er nieuwe kracht uit te putten. Het beven van haar ledematen hield op en de nasmaak was lekker.

'Wat is het?' vroeg ze verwonderd.

'Echte Rijnse wijn natuurlijk. Wat! Wil je me vertellen dat je nog nooit wijn hebt geproefd?' Hij lachte, maar hij lachte haar niet uit. Het was niets dan zorgeloze vrolijkheid.

Vanuit haar ooghoeken keek ze naar hem, zoals hij daar bij haar in het gras knielde, in de zon bij het fonkelende water van de kreek. Wat een knappe man! Als hij lachte kwamen zijn tanden bloot en hij had een goed gebit. Nu nam hij zijn helm af en Hasse bewonderde zijn glanzende blonde haar dat kort gesneden was en lichtelijk krulde.

'Al een beetje opgeknapt?' vroeg hij vriendelijk. 'Ga je dan maar wassen.

Probeer het bloed van die schurk weg te krijgen. Ik beloof je dat ik niet stiekem zal kijken.' Hij wendde haar de rug toe.

Nog even aarzelde Hasse, toen begon ze zich uit te kleden. Ze liep naar het water en sprong erin. Het elfenkind, dat een groot deel van het jaar doorbracht in de rietlanden en krekten

van de Delta kon goed zwemmen. Ze had het zichzelf geleerd omdat ze soms een aangeschoten taling uit het water moest halen. Het water in deze zijtak van de IJssel was nog erg koud. Ze spoelde de modder en het bloed uit haar haar en toen haar lichaam begon te wennen aan de temperatuur van het water zwom ze een poosje rond. Ze knapte er wonderbaarlijk van op. Met het vuil waste ze ook haar schrik en angst af.

Eindelijk, druipend, naakt en ijskoud klom ze weer op de oever. Ze spoelde ook haar kleren uit en wilde ze drijfnat weer aantrekken toen de ruiter haar op de blote schouder tikte. 'Niet gaan rondlopen in nat goed,' zei hij ernstig. 'Hier, sla dit om je heen.'

Hij reikte haar een wijde rode mantel aan, die heerlijk warm aanvoelde. Toen bukte hij zich, raapte haar verscheurde plunje op, wrong die uit en spreidde de vodden uit op het gras. 'Honger?' vroeg hij vrolijk. 'Van zwemmen krijg je honger.'

Hasse durfde hem niet aanzien, hij had natuurlijk wèl gekeken toen ze spiernaakt op de kant klom beseft ze, en ook had hij gezien hoe ze klappertandde...

En hij was een krijgsman. De reputatie van krijgslieden was niet veel beter dan die van veedrijvers. Hasse voelde zich nog niet veilig. In de hele wijde omtrek was geen mens te zien —

welke soldaat zou geen misbruik maken van zo'n gelegenheid? Maar de ruiter lette nauwelijks op haar. Hij had brood en vlees uit zijn zadeltas gehaald en met zijn dolk — dezelfde waarmee hij zojuist een mens had gedood — sneed hij het voedsel klein. Schijnbaar onbekommerd zaten ze daarna in het felle middaglicht te eten: de krijgsman-officier en het wilde kind uit de rietlanden, alsof het een zondagsuitstapje was...

'Hoe heet je?' vroeg hij met volle mond.

'Hasse. Hasse Simonsdochter.'

'Hasse? Dat is een aardige naam, dat klinkt of de wind door het riet stuift.'

Ze werd er verlegen van.

'In deze buurt is het een heel gewone naam,' zei ze zacht. In een opwelling bekende ze: 'Ze zeggen dat ik in het riet geboren moet zijn. Ik ben een wisselkind denken ze, een elfenkind.'

Daar moest hij weer om lachen, met het hoofd achterover zodat zijn adamsappel heftig bewoog.

'Ik zou het bijna geloven, je bent zo slank en licht. Hoe oud

ben je eigenlijk?'

'Ik werd geboren in het jaar van de grote overstroming. Dat is bijna vijftien jaar geleden.'

'Waarom passen ze thuis dan niet beter op je? Weet je niet dat je moet maken dat je wegkomt wanneer de veedrijvers over de dijk komen?'

Jawel, ik wist het. Ik had me verstoppt in het riet. Maar ze ontdekten me en toen...' Ze rilde van afschuw.

'Denk er maar niet meer aan. Het is voorbij en nog goed afgelopen.'

'Niet voor die ene veedrijver.'

'O die. Nou, die kreeg wat hem toekwam.'

Hasse durfde hem niet tegen te spreken. Even streek de ruiter over haar natte haar, haalde toen een benen kam uit zijn buidel.

'Hier, probeer eens wat fatsoen in die ragebol te krijgen,' stelde hij voor.

Zeker een half uur lang was Hasse bezig de kam door de aaneen geklitte haren te trekken. Ze deed zich pijn maar wilde

het niet laten merken. Toen ze eindelijk haar gezicht naar hem ophief zag ze hem stralend lachen.

'Het krult!' riep hij uit. 'Weet je dat je eigenlijk een aardig deerntje bent om te zien. Nu je gewassen en gekamd bent komt je schoonheid pas goed te voorschijn.'

Nog nooit had iemand zoiets tegen haar gezegd. Het ontroerde haar zo dat de tranen in haar ogen sprongen.

'Iedereen hier vindt me lelijk,' zei ze en haar stem trilde, 'ook pastoor Damme van IJsselmuiden. Misschien omdat ze een elfenkind in me zien? Maar ik woon hier al mijn hele leven. Ik ben altijd buiten en ik heb nog nooit een elf gezien.'

'Ze bestaan ook niet,' stelde de ruiter haar gerust. 'Het zijn sprookjes van oude wijven die ze de kinderen vertellen om hen zoet te houden.'

Het voedsel was op. Hasse begon weer warm te worden, de zachte wol van de mantel streefde haar huid, alle onbehaaglijkheid viel van haar af. Maar toen hij plotseling een arm om haar schouders liet glijden kromp ze ineen. Hij schudde het hoofd.

'Voor mij hoeft je niet bang te zijn, meisje. Ik heb je niet uit de handen van drie overweldigers gehaald om je nu zelf te

verkrachten. Wat doe je eigenlijk voor werk?'

'Mijn vader is rietsnijder, maar dat is werk voor de nazomer en de herfst. Van het riet dat hij niet verkoopt vlecht hij vismanden. Daaraan helpen we thuis allemaal mee. Maar ik ga liever op jacht.'

'Op jacht?'

'Ik moet wel. Denk je dat de mensen een wisselkind behoorlijk te eten geven?'

Toen ik nog zó klein was zeiden ze al dat ik niet deugde. En ik deug ook niet!

Want ik houd het niet uit in zo'n benauwde hut en tussen mensen die een hekel aan me hebben.'

Getroffen keek hij haar aan. 'Arm deerntje, wat moet je ongelukkig zijn.'

Tegen zijn medelijden kwam haar trots in opstand. 'Ik ben niet ongelukkig! Ik heb de zon en het riet en de vogels en...'
Opgewonden, struikelend over haar woorden vertelde ze over haar rietburcht achter de nieuwe zeedijk, over haar boog met pijlen en hoe ze op jacht ging.

De ruiter luisterde glimlachend en klopte haar op de rug. 'Je bent inderdaad een wonderlijk meisje.'

Hij was zo vriendelijk! Vriendelijkheid maakte de dikwijls mishandelde Hasse van streek.

'U heeft een mooi paard en zulke mooie kleren,' prevelde ze. 'Bent u een edelman?'

Ze durfde het bijna te niet vragen maar haar nieuwsgierigheid won het.

'Een edelman! Nee... of beter: voor de helft. Mijn moeder was een heel gewoon meisje maar ze was mooi en de heer van... Nou ja, dat doet er niet toe.

Mijn vader zorgde in elk geval dat ik een goede opvoeding kreeg en toen mijn moeder stierf gaf hij me een paard en raadde me aan de wijde wereld in te gaan en mijn fortuin te zoeken.'

Hasse hield de adem in. Een adellijke bastaard!

'Mag ik... mag ik weten hoe u zich noemt?' vroeg ze voorzichtig.

'Donders kindlief, wees niet zo verlegen. Je mag alles vragen

wat je wilt. Ik heb jou toch ook uitgehoord? Ik noem mij Jan van Schaffelaar. Ja, gewoon Jan.

En ik ben op weg naar Zutphen, waar heer Wijnand van Arnhem troepen aanwerft voor de Hertog van Gelre.'

Een adellijke bastaard die tegelijk huursoldaat was... Huurlingen hadden een nog slechtere naam dan stadsruiters. Waarom was hij dan zo aardig voor haar?

'Zal ik je straks thuisbrengen en je familie vertellen hoe het komt dat je kleren gescheurd zijn?' stelde hij voor.

'Nee, nee, ze mogen ons niet samen zien!' Hasse was werkelijk geschrokken.

'In het dorp zijn ze zo wantrouwig en kwaaddenkend, er zou geen eind meer komen aan het schandaal. Ik kan toch al geen goed doen, bij niemand...'

Hij gromde. 'Bekrompen hufters.' Hasse moest erom lachen. 'Mag ik je een zoen geven?' vroeg hij plotseling. Ze knikte ademloos, haar hart ging als een razende te keer. Nu kwam het! Al zijn vriendelijkheid was er alleen op gericht haar te verleiden. Van Schaffelaar legde beide handen om haar gezicht en zoende haar op de mond. Niet wild of hartstochtelijk, bijna eerbiedig. Toen liet hij haar los, stond op

en ging kijken of haar kleren al droog waren. Hasse begreep er niets meer van.

'Kleed je maar weer aan, meidje. Ik zal je een eindje wegbrengen en dan moeten onze wegen zich scheiden, want ik wil voor de avond in Kampen zijn.'

Dus dat was alles? Hasse voelde zich opgelucht en tegelijk vreemd teleurgesteld. Terwijl ze zich aankleedde borg Jan van Schaffelaar de mooie mantel weer in zijn zadeltas en knikte haar toe.

'Zeg maar tot waar ik je brengen kan. De rest van de weg kun je wel alleen gaan, denk ik.'

Hij zette haar weer op zijn paard, sprong zelf achter haar in het zadel en reed de zon tegemoet. Hasse leunde enigszins achterover, tegen zijn borst. Hoog boven hun hoofden jubelde onzichtbaar een leeuwerik. Het stille water van het Noorderdiep vonkte en schitterde. Heel even voelde het elfenkind zich als een prinses uit een sprookje. Toen, in de schaduw van de wilgenrij zette hij haar weer op de dijk en daarmee in de werkelijkheid.

'Vaarwel kindlief.'

Ze keek hem na toen hij wegdraafde, zich nog één keer

omwendde en naar haar wuifde. Ze hief de hand op en fluisterde: 'Vaarwel... ridder!'

2 Ter dood veroordeeld

Hasses thuiskomst die middag bracht het hele rietsnijdersgezin in opschudding. Heel vroeg die ochtend was ze zonder toestemming te vragen plotseling weggelopen en nu stond ze daar weer even onverwacht op de drempel van de hut: bont en blauw geslagen en met gescheurde kleren. Wat had die duivelse meid nu weer uitgehaald? Ze kreeg een draai om de oren, vader schold haar uit, moeder bestormde haar met vragen en verwijten. De zusjes schoven opzij alsof de aanraking van het elfenkind hen met iets kon be-smetten. Zelfs haar broertje Jochum hoonde haar, want al was hij de jongste, hij was de enige zoon en ontleende daaraan het recht van een grote mond.

Hasse zweeg. Ze weigerde te zeggen wat er met haar was gebeurd. Het was plotseling tot haar doorgedrongen dat Jan van Schaffelaar in moeilijkheden kon komen als ze vertelde over de dode veedrijver.

Dat koppige zwijgen werd haar dubbel kwalijk genomen. Wanneer één van de kinderen ongehoorzaam was geweest werd het meteen en zonder eten naar bed gestuurd: een harde straf in een huishouden waar het schriel genoeg

toeging.

Maar vader kon de hulp van zijn grote dochter te goed gebruiken. Hij zette Hasse bij een hoop gedroogde en geprepareerde biezen en beval haar aan het werk te gaan.

De volgende dagen deden wilde geruchten de ronde op het Kampereiland.

Langs het Noorderdiep was een dode veedrijver gevonden en de gissingen over die moord vlogen van hut tot hut. Ook bij Hasse thuis werd erover gepraat en vader keek zijn dochter broedend aan. 'Weet jij daar soms meer van, duivelskind?' Hasse haalde de schouders op en zweeg.

De eenvoudige mensen in de rietsnijdershut werden er zenuwachtig van. Stel dat Hasse iets te maken had met die moord, zou dat dan geen afschuwelijke gevolgen kunnen hebben voor arme hardwerkende mensen die nog geen kikker kwaad deden? Konden ze Hasse maar uithuwelijken! Ze had er langzamerhand de leeftijd voor, maar wie zou haar willen hebben, zo'n lelijkheid met fonkelende donkere ogen, ravenzwarte haren, en een onberekenbare inborst? De rietsnijder en zijn vrouw raakten er meer en meer van overtuigd dat dit kind nog eens hun ondergang zou worden. Ten einde raad liep moeder Marte naar IJsselmuiden om bij pastoor Damme haar troost te zoeken.

Pastoor Damme luisterde stil en belangstellend naar het verhaal over Hasse, dat ellendige wisselkind, dat blijkbaar de vreselijkste avonturen beleefde. Op de dag van de moord was ze thuisgekomen met schrammen, builen en blauwe plekken, met verscheurde kleren ook nog, maar ze had halsstarrig geweigerd daarvoor een verklaring te geven. Heilige Antonius, wat moest er van dat meidje terechtkomen? Wat kon de arme moeder doen om haar gezin te beschermen tegen de duivelse invloed van het elfenkind? Gisteren nog had kleine Jochum de brutaliteit gehad zijn vader tegen te spreken, en het joch was nog geen acht jaar oud! De priester trachtte de vrouw moed in te spreken.

Zalvend verkondigde hij dat God het allemaal ten goede zou keren, Hij wist immers hoe eerlijk en vroom het gezin van rietsnijder Simon was. Moeder Marte moest haar lastige dochter maar eens sturen, misschien wist pastoor Damme wel een oplossing voor alle problemen. En zo werd Hasse enkele dagen later, tegen haar wil, door haar moeder naar IJsselmuiden gesleurd en de kleine kerk ingeduwd.

'De pastoor wil je spreken. En gedraag je eerbiedig, hoor je! Ik wil niet dat je nog meer schande op mijn hoofd laadt, vermaledijde elf!' Voor moeder Marte stond het al lang vast dat Hasse haar kind niet was. Ze week te veel af van wat Marte als een normaal mens beschouwde.

Hasse liet haar moeder staan op het zonnige plein onder de lindebomen en liep met opgericht hoofd naar de priester toe, die voor het altaar geknield lag te bidden. Toen hij haar hoorde aankomen rees hij haastig overeind. Hij las de stuurse afweer op haar gezicht maar ook de droom in haar ogen.

Hasse zette zich schrap. Ze verwachtte dat de pastoor haar, zoals zo vaak reeds, zou doorzagen over haar ongehoorzaamheid en verkeerde gedrag, maar dat viel mee. Hij dwong haar niet op de knieën, hij preekte niet tegen haar over hel en verdoemenis en andere gruwelen; hij stond gewoon recht tegenover haar, keek haar met zijn uitpuilende ogen belangstellend aan en vroeg:

'Hoe oud ben je nu, mijn dochter?'

'Vijftien, eerwaarde vader.'

Juist. En hebben je ouders al over een huwelijk gesproken?'

Verbaasd schudde ze het hoofd. Weer bekeek de priester haar, van boven tot onder.

'Ik heb gehoord dat je sterk bent, Hasse en goed kunt werken als je wilt. Het is godgeklaagd dat je zo vaak je plicht verzuimt, en van huis wegloopt om in de polders te zwerven. Waarom doe je dat?'

Verwonderd trok Hasse de wenkbrauwen op. Van medeleven of belangstelling voor haar persoontje had ze nooit eerder iets gemerkt, zeker niet van pastoor Damme. Het maakte dat ze haar stugge houding enigszins liet varen.

'Waarom zou ik thuis blijven, waar ze me slecht behandelen, afranselen en honger laten lijden?' mompelde ze afwerend.

'Wie niet werkt zal niet eten, dochter.'

'Wie niets te eten krijgt wordt gauw te zwak om te werken,' snauwde ze terug.

Pastoor Damme had zichtbaar moeite om zich te beheersen.

'De rietsnijders,' zei hij zalvend, 'denken dat je geen mensenkind bent. Maar jij! Heb jij ooit getracht de mensen op andere gedachten te brengen? Nee, je hebt ze juist gesterkt in hun vermoedens. Dan mag je ze ook niet kwalijk nemen dat ze je behandelen als een wisselkind, in plaats van als één der hunnen.'

Wat klonk dat redelijk! Hasse fleurde er helemaal van op.

'Maar ik houd zo van de polders en de rietlanden,' fluisterde ze, bijna vertrouwelijk, 'het is er ruim en fris. Ik houd van de roerdompen, de grauwe ganzen, de meeuwen, de rietgorzen,

de futen... In het riet is het altijd stil en toch zijn er overal geluiden, soms lijkt het wel orgelmuziek.' Ze kon moeilijk uitleggen waarin voor haar de bekoring van het waterland schuilde, ze had er de woorden niet voor. Ze kreeg er een kleur van. Haar ogen weerspiegelden het zonlicht dat schuin door de ramen van het kerkje binnenviel, zodat het was of er diep in de ogen een vuur gloeide.

Hellevuur? Pastoor Damme huiverde en sloeg snel een kruis.

'Het past een jonge maagd niet om langs 's Heren velden te zwerven,' sprak hij streng. Hasse klapte meteen weer dicht, dit had zij al zo dikwijls gehoord.

'Ben je nog maagd?' vroeg de priester plotseling. Zijn stem vlijmde. Hasse knikte woordeloos. Maar ze werd bleek, het had maar zo weinig gescheeld of ze was het niet meer geweest.

'Geef éérlijk antwoord. Bedenk dat je voor je priester staat, Hasse. Dat wil zeggen: voor God!'

Ja' schreeuwde ze wild in het pafferige gezicht. De drift steeg weer in haar op, ze trilde. 'En wat gaat dat u aan?' Ze beet op haar lip; dat laatste had ze niet moeten zeggen.

Weer moest pastoor Damme zich uit alle macht beheersen. Het lukte hem.

'Ik ben blij,' zei hij, 'dat je ondanks je afkeurenswaardige gedrag erin bent geslaagd je maagdelijkheid te bewaren. Nu kan ik zeggen wat ik te zeggen heb.'

Het bleek dat hij een mattenvechter in Genemuiden kende die sedert drie maanden weduwnaar was en uitkeek naar een nieuwe vrouw. De man stond goed bekend, was geen dronkaard, verdiende voldoende om een gezin te onderhouden. Hij was nog geen dertig jaar oud en vader van vier kleine kinderen. Hier was een mooie taak voor Hasse weggelegd. Pastoor Damme zou er met haar vader over spreken die ongetwijfeld zijn toestemming zou geven en van moeder Marte wist de priester dat die zéker geen bezwaren zou maken. Het huwelijk zou een einde maken aan Hasses zwerftochten door de polders en het zou haar volgzaamheid leren. Met vier kinderen om voor te zorgen en wie weet spoedig ook een paar van haarzelf zou ze de handen vol krijgen...

Hasse luisterde als versteend. Al sedert jaren had ze geweten dat ze eens zou worden uitgehuwelijkt maar erover nagedacht had ze niet. Nu werd ze voor het feit gesteld en ze werd er koud van, van binnen en van buiten.

Een man die tweemaal zo oud was als zichzelf, een weduwnaar met kinderen —

ach, mocht ze iets beters verlangen? Ze snoof, luisterde naar de kikkerstem, boog het hoofd en stond onbeweeglijk. Bezwerend hief de pastoor een mollig vingertje omhoog.

'Dit, mijn dochter, is je beste kans op een eerzaam bestaan aan de zijde van een goede man,' sprak hij nadrukkelijk. 'Een mattenvlechter is niet eens zo'n slechte partij voor iemand als jij bent. Wat vind je ervan?'

Aan andere meisjes werd niet naar hun mening gevraagd, maar Hasse was in zoverre een uitzondering dat de mensen rekening hielden met haar driftbuien en wilde uitvallen. Zelfs pastoor Damme was een beetje bang voor haar, daarom had hij besloten haar voor te bereiden eer hij met haar ouders ging praten. Wanneer ze zou protesteren kon hij haar eerst murw preken. Streng vouwde hij de armen voor de borst en keek op haar neer. Durf eens tegen te spreken, zeiden zijn ogen. Hasse zweeg. Zwijgen is ook een vorm van protest.

Pastoor Damme schraapte de keel. Hij had zijn donderpreek al klaar, maar hield die even in om het eerst met redelijkheid te proberen. Hasse was daarvoor gevoelig, had hij gemerkt.

'Ik vrees dat mijn woorden je overvallen hebben, mijn dochter. Je had het zo druk met je rietvogels dat je te weinig hebt nagedacht over de ernst van het leven. Denk echter niet, meisje, dat ik niet weet waarvan de jonge vrouwen dromen

wanneer ze in plaats van hun plicht te doen voor zich uit staren of met elkaar zitten te giechelen! Jullie zijn zulke luchthartige wezens. Jullie dromen allemaal van een ruiter in een rood-met-gele uniform, met een zwaard aan zijn zijde! Hij ziet er zo mooi en krijgshaftig uit, hij leidt zo'n glorieus en heldhaftig bestaan! Ja, dat denken jullie, arme dorpsmeisjes, maar geloof me, dochter, schijn bedriegt.'

Hasses adem stokte. Iemand heeft mij dus toch samen gezien met Jan van Schaffelaar, schoot het door haar heen, en het natuurlijk verteld aan pastoor Damme. Ze voelde hoe een kille woede weer bezit van haar begon te nemen, terwijl de stem van de priester verder dreunde:

'... het is kwaad volk, dochter, dat soldatengespuis. Kijk maar naar de vreemdeling die hier een week geleden voorbij kwam. Verschillende mensen in IJsselmuiden hebben hem gezien. Hij zag er uit als een jonge oorlogsgod en de meisjes liepen naar buiten om hem na te kijken en te bewonderen. Maar nauwelijks rijdt diezelfde mooie man de stad Kampen binnen of de schout laat hem arresteren op beschuldiging van moord.'

Hasse voelde het bloed uit haar gezicht wegtrekken.

'...want die fraaie officier op zijn prachtige hengst was niets dan een laffe moordenaar! Hier — uitgerekend hier op het Eiland

— had hij een kudde ossen en hun drijvers overvallen met het oogmerk de kudde te stelen. De veedrijvers vochten dapper om de ossen die aan hun hoede waren toevertrouwd te beschermen en één van hen heeft zijn moed met de dood moeten bekopen. De beide anderen raakten gewond en wisten gelukkig te ontkomen aan het moordende staal. Zij dienden onmiddellijk een aanklacht in tegen de krijgsman die kort daarop de brutaliteit had Kampen binnen te rijden alsof er niets was gebeurd. Ha, dat zal hem zuur opbreken! Hij werd opgesloten in de kerker onder het Richthuis en hij bekende snel: ja, hij had met de veedrijvers gevochten en één van hen doorstoken. Maar hij beweerde dat het hem niet om de kudde te doen was geweest, maar omdat de veedrijvers een meisje lastig vielen. Wat natuurlijk niemand geloofde, want wie was dat meisje dan wel? Dat wist hij niet... En geen meisje meldde zich om zich over de veedrijvers te beklagen. Hoe het ook zij: de schurk wordt overmorgen terechtgesteld op de Koornmarkt. Eigenlijk verdient hij de strop, maar omdat hij van adellijke afkomst schijnt te zijn en bovendien een officier is, wordt hij niet gehangen maar onthoofd. Zo zie je maar weer, dat woeste krijgsvolk deugt van geen kant, het denkt maar te kunnen doen wat het invalt! Nee Hasse, je kunt beter een eerzame mattenvlechter huwen die zijn werk thuis heeft en zich niet in onberaden avonturen stort.'

Hasse rilde. 'Nee,' fluisterde ze ontzet, 'nee...'

'Ik zie dat jij ook ontzet bent over de gruwelijke misdaad,' constateerde de priester voldaan. Hij bestudeerde haar met sluwe ogen. 'Je bent lijkkbleek, mijn dochter. Heeft mijn verhaal je zo aangegrepen?'

Hasse zweeg. Ze zag de ruiter weer voor zich: blond, vriendelijk, vrolijk. Nu moest hij sterven omdat hij haar had gered. Ondanks haar haveloosheid, en vuil als ze was, had hij haar bejegend met een respect alsof ze een rijke koopmansdochter was in plaats van een doodarm rietsnijderskind. Waarom had hij tijdens het proces haar naam niet genoemd, haar niet laten oproepen als getuige, die zijn verhaal kon bevestigen? Om haar reputatie, die al slecht genoeg was, niet nog verder af te breken? Ze had hem bezworen haar niet verder te begeleiden, bang als ze was voor het schandaal... en dat had hij onthouden. Hij had haar naam niet genoemd. Voor die ridderlijkheid zou hij nu moeten boeten, zijn mooie blonde hoofd op het blok moeten leggen! Pastoor Damme praatte nog steeds, of weer... Hij sprak opnieuw over de mattenvlechter uit Genemuiden, maar Hasse luisterde niet. Zonder een woord, met gebogen hoofd en sloffende voeten verliet ze het kerkje en liet de pastoor staan, midden in een lange volzin. Buiten stond haar moeder ongeduldig op haar te wachten.

'En, wat wilde hij? Heeft hij je eens goed de waarheid gezegd? Toe meid, geef antwoord, je kijkt of je een geest hebt gezien.

Wat heeft de pastoor je gezegd?'

Hasse sloot de ogen tegen het felle licht, haar keel zat dicht. Wild schudde moeder Marte haar dochter dooreen en toen opende Hasse plotseling haar ogen weer, keek haar moeder vertwijfeld aan. Ze zag een armoedige vrouw, oud al, met gebogen schouders, vale kleren, een zorgelijk gezicht. Hasse, die mensen haatte en hen zoveel mogelijk ontvluchtte, voelde zich plotseling overspoeld door medelijden. God, wat een ellendige wereld was dit! En zo moest zij ook worden, terwijl Jan van Schaffelaar, de mooie jonge oorlogsgod, niet mocht blijven leven...

'Krijg ik nog antwoord?'

Hasse haalde diep adem en zei toonloos: 'Pastoor Damme wil me laten trouwen met een mattenvlechter uit Genemuiden.' Moeders gezicht begon te stralen.

'Hij weet een man voor je? Een goede man?' Met moeite drong Hasse haar tranen terug.

'Een weduwnaar, twee keer zo oud als ik. Met vier kinderen.'

'Pastoor Damme weet wat goed is voor zijn schapen,' jubelde moeder. 'Ik hoop dat je hem geen brutale mond hebt gegeven.'

Hasse slikte, slaagde er eindelijk in te zeggen: 'En de moordenaar van de veedrijver is gepakt in Kampen. Overmorgen hakken ze zijn kop eraf. Het is een soldaat, een officier.'

'Tjonge.' Moeder sloeg haastig een kruis, 'ze weten daar wat snel recht doen betekent.'

Door al die nieuwtjes was haar humeur aanzienlijk verbeterd. Vrouw Marte ontdekte eensklaps dat de zon scheen en dat ze zich niet langer behoefde te schamen over Hasse. Het meisje zou trouwen en wegtrekken. Niet zó ver weg dat het op een vlucht ging lijken, de eer was gered! En een man in de kracht van zijn leven, geen jonge blaaskaak, zou Hasse wel weten te temmen.

Opgewekt begon ze te babbelen over het kraambed van een buurvrouw terwijl Hasse zwijgend naast haar voortliep zonder te luisteren. De dolste gedachten tuimelden door haar hoofd. Kon ze iets doen voor Jan van Schaffelaar? In de nacht de hut ontvluchten, uitwijken naar haar rietburcht, pijl-en-boog halen om daarmee de beul van het schavot te schieten! Ach, waanzin... Naar Kampen gaan, de schout te spreken vragen, hem de ware toedracht van de moord op de veedrijver vertellen. Niemand zou haar geloven. Pastoor Damme had er de nadruk op gelegd dat er twee getuigen waren geweest die bij alles wat hun heilig was hadden gezworen dat ze

onverhoeds waren aangevallen door de soldaat en dat ze hun kameraad voor hun ogen hadden zien neersteken.

En bij Sint-Nicolaas, dat hadden ze niet gelogen! Al hadden ze wijselijk gezwezen over het feit dat ze op dat moment bezig waren een meisje te verkrachten. .. Als nu dat meisje plotseling met haar beschuldigingen kwam opdagen, zou geen mens naar haar willen luisteren. Van Schaffelaar had de moord immers al toegegeven...

Hasse voelde zich schuldig. Niet omdat ze ongehoorzaam, opstandig en lastig was en schande over haar familie bracht. Maar omdat er een man moest sterven die haar had gered... omdat hij haar had gered. En ze nam zich voor: op de dag van de terechtstelling ga ik naar Kampen. Al kan ik misschien niets voor hem doen, hij moet weten dat er één mens op aarde is die geen schurk in hem ziet, die om hem zal treuren...

In de vroege ochtend van de eerste mei sloop Hasse met de klompen in haar hand de hut uit. Haar hele familie sliep nog en omdat ze de laatste dagen weinig last met het elfenkind hadden gehad, was Hasse ook niet aan de deurstijl vastgebonden, zoals wel vaker gebeurde in de lente wanneer de zwerflust haar te machtig dreigde te worden. Moeder Marte dacht dat haar dochter zich in stilte verheugde op de aanstaande bruiloft. Hasse had nu echter wel iets anders om

aan te denken. Voor het laatst wilde ze de man zien, die haar had gered, de enige ter wereld die ooit vriendelijk voor haar was geweest, die haar aardig had gevonden. Ze wilde bij hem zijn in zijn laatste uur, hem troosten met de aanblik van een mens die hem niet veroordeelde. Daarna...

.. .daarna zou ze, om haar schuld jegens Jan van Schaffelaar uit te boeten trouwen met de mattenvlechter en een goede vrouw voor hem worden. Ze zou zich schikken in het onontkoombare. Wie weet viel het mee en was die man uit Genemuiden een kalme kerel die de baas over zich liet spelen.

Ze had haar beste kleren aangetrokken: een verschoten bruine bovenrok, een grijs hesje, een vaalwitte muts. Ze liep snel en pas toen ze de IJsselbrug naderde en de zon boven de polder uitkwam trok ze haar klompen aan. Hoe vroeg ze ook was, ze was niet de enige die zich naar de stad spoedde. Bij de brug was het zelfs een gedrang: tientallen karren, met hele families kwamen van IJsselmuiden, van Grafhorst, zelfs uit de polder Mastenbroek naar de stad gerold, met daartussen talloze voetgangers, mannen op ezelrijden of met hondenkarren. Het water stond hoog, zoals altijd in de lente. Net als toen ze nog een kind was kreeg Hasse de neiging van de brug af te springen om weg te zwemmen, ver, ver weg, de zee tegemoet waar ze zou veranderen in een zeemeermin. Ook op de IJsselkade langs de stadsmuren was het al zeer

druk.

Tegen de hoge muren en poorten waren hutjes van stro gebouwd waaruit graatmagere dagloners en vuile kindertjes te voorschijn kropen, blij met het mooie weer en in de hoop deze dag een karig loontje te kunnen verdienen. De kade lag bezaaid met pakken, tonnen en visafval. Ook op de afgemeerde schepen begonnen mensen zich te roeren en voor de nog gesloten Koornmarktpoort met haar geweldige ronde torens stond een hele oploop.

Eindelijk, het sloeg zes uur, ging de poort open. De menigte stroomde naar binnen, opgewonden, vol verwachting. Je wist immers nooit hoe een ter dood veroordeelde zich op het schavot zou gedragen. Er waren er die flauw vielen van angst - zo een werd bespot en veracht. Anderen gedroegen zich goddeloos, weigerden de troost van de priester, volhardden in hun zondigheid tot het laatste ogenblik, dat wekte alom verontwaardiging. Maar soms was het iemand die zich waardig gedroeg, die zich op het schavot tot de omstanders wendde, van berouw sprak en de mensen vroeg hem, de arme zondaar, in hun gebeden te herdenken, om daarna berustend zijn hoofd op het blok te leggen.

Dat vonden de toeschouwers mooi en stichtelijk.

Hoe zou deze halfadellijke moordenaar zich gedragen met de

dood voor ogen?

Op de Koornmarkt, vlak achter de poort stond het getimmerte al opgericht, bewaakt door een rakker met een lange piek. De terechtstelling zou niet vóór de noon plaatsvinden.

Hasse dwaalde rond, knabbelend op een hard stuk brood dat zij thuis van de schap had gegrist. Voor haar rees de geweldige Bovenkerk op. Ze herinnerde zich hoe ze als kind onder die gewelven had gestaan en naar de orgelklanken had geluisterd, en hoe een schilderij haar op het idee had gebracht met pijlen-boog te gaan jagen. De herinnering bracht tranen in haar ogen, maar in werkelijkheid hilde ze om Jan van Schaffelaar voor wie dit de laatste dag was. Opeens haatte ze de zon, die zo koesterend scheen, alsof ook de zon van het schouwspel wilde genieten. Het zou nog lang duren eer er iets gebeurde.

Hoe kwam ze de tijd door? Ze wrong zich tussen de mensen door naar de ingang van de kerk, ging naar binnen en meteen was de oude ontroering er weer, ofschoon het orgel zweeg. De vroegmis was aan de gang, maar Hasse lette er niet op. Ze knielde naast een pilaar en bad hartstochtelijk voor Jan van Schaffelaar.

'Ik was zijn noodlot, heer. Ik smeeek u, neem mijn leven voor het zijne.'

Veel later ging ze weer naar buiten waar het steeds drukker werd. Naast de kerk en op het Muntplein waren kraampjes opgericht waar gebakken vis, zoete koeken en andere lekkernijen werden verkocht. Een straatjongen glipte langs haar heen, trok plagend aan haar haar dat onder haar muts uitsprong, maar dat had hij beter niet kunnen doen, want Hasse draaide zich fel om, haalde uit en gaf de plaaggeest zo'n verschrikkelijke dreun dat hij jankend afdroop. Al haar woede en medelijden had ze in die klap gelegd. De mensen om haar heen weken terug en keken verschrikt. Ze zagen de fonkelende ogen, een wilde blikkering van tanden en fluisterden: 'Pas op'. Waarvoor ze moesten oppassen wisten ze niet, maar dit was geen gewoon meisje. Dit was een heks of een bezetene. Een ijl geluid trof Hasse met de kracht van een donderslag. Boven haar hoofd begon het armezondaarsklokje te kleppen, dat betekende dat het bijna elf uur was. Snel drong Hasse zich langs stevige boeren en dikke vrouwen naar voren, tot dicht bij het schavot. Uit de richting van het Richthuis naderde een stoet. Voorop ging de stadsomroeper, met het verbeurd verklaarde paard van de misdadiger aan de teugel. Na afloop van de executie zou het dier bij opbod verkocht worden, compleet met zadel en uitmonstering, ten bate van de stadskas en als vergoeding voor de proceskosten. Achter de omroeper reden vier stadsruiters in volle wapenrusting, gevolgd door de schout in zijn beste kleren, met twee schepenen, vier rakkers, allen te voet.

Waardig schreden ze over het ruime plein, terwijl het volk eerbiedig plaats maakte. Hoeden werden afgenomen, vrouwen bogen het hoofd voor de heer schout die streng voor zich uitkeek. Daarna kwam de platte kar, getrokken door twee zwarte paarden. Op de kar, zwaar geboeid en gekleed in niets dan een lang grauw hemd stond de veroordeelde, met naast hem de priester en Gerrit Decker, de beul. Deze was gekleed in een geel wambuis en bruine broek, hij droeg een vuurrode geschulpte kraag om de hals en had het hoofd verborgen onder een zwarte kap. Over zijn schouder droeg hij het lange beulszwaard, het staal vonkte in het zonlicht.

Hasse duwde, drong en vocht zich zo ver mogelijk naar voren maar ze raakte half bekneeld tussen een paar dikke huisvrouwen en een kerel met een leren schootsvel voor. Op haar tenen staand kon ze toch zien hoe Van Schaffelaar het schavot werd opgeduwd, gevolgd door de priester en de beul.

Nog één uur respijt werd de veroordeelde gegund: om zijn zonden te berouwen, om vergeving te vragen, maar vooral om aan het volk getoond te worden als afschrikwekkend voorbeeld. 'Zie, dit gebeurt er met schurken die zich vergrijpen aan andermans eigendom of leven.'

De vrouw naast Hasse zuchtte diep.

'Wat een mooie man! Hij kan niet ouder zijn dan

vijfentwintig. Ze zeggen dat hij in zijn eentje drie grote kerels aanviel - daarvoor moet je toch moed hebben,' hoorde Hasse haar mompelen. De schout trad naar voren en las met luide stem het vonnis voor. 'Op de derde dag na Sint-Joris werd te Kampen een aanklacht ingediend door Kobus Goedegebuure en Willem van Coevorden, beiden veedrijvers uit het Oversticht, jegens de huursoldaat Jan van Schaffelaar, bijgenaamd De Bastaard van Norg, die des ochtends omstreeks de noon genoemde veedrijvers heeft overvallen en daarbij hun makker Jochum Geertszoon verraderlijk met een mes in de rug stak waarna genoemde Jochum Geertszoon doodbloedde. Gevangengenomen in het rechtsgebied van Kampen bekende voornoemde Jan van Schaffelaar deze lafhartige moord en werd hij des doods schuldig bevonden. Heden, de dag van Sint-Jacobus Minor zal het vonnis worden voltrokken door het zwaard. Moge God de ziel van de moordenaar genadig zijn. Amen. Aldus gedaan te Kampen, 1 mei 1477.'

De menigte rondom het schavot mompelde en gromde; het klonk uiterst tevreden. Die halfadellijke bastaarden dachten zeker dat ze zomaar arme drommels overhoop mochten steken! Ofschoon iedere aanwezige wist welk rauw en vechtlustig volk die veedrijvers waren, vond men het vonnis rechtvaardig. Van Schaffelaar, de handen op de rug gebonden, stond in zijn grauwe hemd naast het blok. Hij zag bleek, maar dat kon ook het gevolg zijn van zijn verblijf in de

kerker. Zijn blauwe ogen zwierven over de deinende menigte en de uitroepen van enkele vrouwen: 'Wat is hij nog jong!' en 'Zo'n knappe man!' terwijl anderen gilden: 'Vuile moordenaar!' moesten wel tot hem doordringen. Geleidelijk aan echter verstomde het geroep. De kalmte van de veroordeelde maakte indruk. Hoe kon iemand zo bedaard zijn onthoofding tegemoet zien? Blootshoofds stond hij daar, op blote voeten. De wind speelde met zijn blonde haar, het grauwe hemd flapte om zijn lange benen. Hij hield het hoofd wat achterover, alsof hij de zonnestralen indronk. Hasse, met tranen in de ogen, besepte opeens dat hij stond te genieten, voor het laatst, van het warme zonlicht op zijn hoofd. Ze slaagde erin zich nog iets verder naar voren te dringen. Ze was het schavot nu zo dicht genaderd als ze kon, tussen haar en het getimmerte torenden alleen nog de stadsruiters op hun paarden. Ze glipte langs de grote paardelijven heen, hees zich op aan de balken, tot haar hoofd boven het platform uitstak.

Heer schout, Jan van Schaffelaar is geen moordenaar. De veedrijvers overvielen mij. Ze wilden me aanranden en hij kwam mij te hulp. Hij alleen tegen drie rabauwen...'

Het was niet zeker dat de schout haar kon horen. Haar stem klonk schor, geknepen, terwijl achter haar het volk joelde. De rakkers trokken haar naar beneden, duwden haar weg. Ze vocht terug, zoals ze tien dagen tevoren gevochten had met de veedrijvers. Het volk genoot, dit was een mooie vertoning!

Hasse werd tegelijk toegejuicht en bespot. Overigens konden vooral de vrouwen zich voorstellen dat een meisje - een heel jong en wat haveloos deerntje het voor de veroordeelde opnam. Ze vonden het komisch, zo'n wanhopig kind met wilde haren en vlamrende blikken. Zelfs de misdadiger keek glimlachend op haar neer.

Hasse verslapte, liet zich terugduwen, hief snikkend haar natte gezichtje omhoog. Ze zag de priester die op Van Schaffelaar insprak en hem het grote zilveren kruis voorhield. Jan scheen nauwelijks te luisteren; zijn ogen zochten die van Hasse.

Het uur van de noen naderde onherroepelijk. Was er dan geen mogelijkheid op genade meer? Reeds bekeek de beul veelzeggend zijn zwaard, hij vroeg de veroordeelde vergiffenis voor wat hij hem moest aandoen. O nee... Hasse vergat alles om zich heen, hief vertwijfeld de armen op en schreeuwde:

'Neen, neen, ik verbid hem, ik verbid hem!'

Toen viel er een diepe stilte over de Koornmarkt. Wat elke aanwezige bij een terechtstelling hoopte dat nog eens gebeuren zou en wat maar zelden plaatsvond, gebeurde nu: een meisje probeerde een ter dood veroordeelde te redden door zich als zijn bruid aan te bieden.

Opnieuw wierp Hasse zich naar voren, deed een poging het

schavot te beklimmen en ditmaal kreeg ze hulp van de grijnzende rakkers die het ook prachtig vonden. Even later stond ze op het platform.

'Ik Hasse Simonsdochter, ik verbid hem,' herhaalde ze luid en vastbesloten.

Van Schaffelaar stond haar verrast aan te kijken, toen schudde hij bijna onmerkbaar het hoofd.

'Weet wat je doet, meisje,' prevelde hij.

Hasse luisterde niet. Ze wist inderdaad niet wat ze deed, welke gevolgen haar spontane besluit voor haar kon hebben. Ze had slechts één gedachte in haar hoofd: hij mocht niet gedood worden. De enige mens die ooit aardig voor haar was geweest mocht die daad niet met zijn leven betalen. Het was haar plicht hem te redden.

Ze glipte langs de verbaasde beul met zijn lange zwaard en wierp zich neer voor de voeten van de heer schout.

'Ik bid u, heer, geef mij de gelegenheid het leven van de veroordeelde op te eisen. Ik zal hem volgen waarheen hij moge gaan. Ik zal zijn gehoorzame huisvrouw zijn.'

De toeschouwers, eindelijk bekomen van hun verrassing,

hieven een verward rumoer aan. Sommige mensen lachten, andere begonnen te schreeuwen, met de armen te zwaaien; wilde kreten vloegen over het plein.

'Hak zijn kop af, hij verdient het!'

'Ja, ja, ze moet met hem trouwen.'

'Geef hem die kans.'

'We willen recht zien doen!'

'Hij moet blijven leven.'

Voor al de vrouwen onder de menigte vonden het een roerende aanblik, dat magere deernis dat smeekte om genade voor de krijgsman. De schout hief streng zijn hand op.

'Stilte!'

Op slag werd het weer doodstil. Onzeker, nieuwsgierig keken honderden gezichten naar hem op.

'Weet je zeker, meisje, dat je deze misdadiger tot man wilt?' vroeg de schout.

'Bedenk welk een onuitwisbare zonde hij op zich heeft geladen.'

'Geen enkele zonde is onuitwisbaar,' antwoordde Hasse helder. Ze richtte zich op, ging naast Jan van Schaffelaar staan tot haar puntige schouders zijn bovenarm raakten.

'Ik eis hem op, in naam van alle heiligen en de gerechtigheid. Hij zal mijn man zijn tot de dood ons scheidt.'

'Hoe oud ben je, Hasse Simonsdochter?' vroeg de schout twijfelend.

'Zestien.'

'En wat zullen je ouders hiervan zeggen?'

'Ik ben een wees, ik bedel voor de kost.'

Het was allemaal niet waar, maar wat deed het ertoe dat ze loog? Het ging om het leven van Jan van Schaffelaar. Om een moordenaar te redden moest je wel liegen!

De schout wendde zich tot Van Schaffelaar. Het was deze gerechtsdienaar eenmaal overkomen dat een veroordeelde die gehangen zou worden door een vrouwmens onder de toeschouwers werd 'verboden'. Maar toen de misdadiger zag welk monsterachtig wezen hem tot haar echtgenoot wenste, wendde hij zich verschrikt tot de beul en riep:

'O nee, hang me liever op!' hetgeen prompt geschiede. Een vrouw moest wel diep gezonken zijn om voor zich een misdadiger van het schavot te verbidden.

Maar Jan van Schaffelaar keek Hasse glimlachend aan en het was duidelijk dat hij van harte de voorkeur gaf aan een piepjong bruidje boven het vlijmscherpe beulszwaard. Luid, bijna vrolijk sprak hij: Ja, heer schout. Ik ben bereid dit meidje te aanvaarden als mijn wettige echtgenote en ik beloof dat ik goed voor haar zal zorgen. '

'Het zij zo,' zei de schout. En zich tot de beul wendend: 'Maak de gevangene los, Geert Decker.'

Het tumult op het plein werd oorverdovend, maar de beul rukte woedend de kap van zijn hoofd en toonde een boos gezicht. Met de begenadiging van de veroordeelde verloor hij ook het recht op diens kleding. Jan van Schaffelaar was bijzonder goed gekleed geweest.

'Wie stelt mij schadeloos voor het verlies?' bromde hij onwillig. Toch moest hij gehoorzamen. De punt van zijn zwaard sneed de touwen door waarmee Jan geboeid was. Grijnzend wreef de krijgsman zijn geschaafde polsen.

'Ik zal je schadeloos stellen, beul,' beloofde hij. Toen keek hij naar Hasse, nam haar hand in de zijne, bracht die naar zijn

lippen en prevelde:

'Bedankt kindlief. Dat was heel dapper van je.'

Intussen dicteerde de schout, ten aanhore van alle toeschouwers, het gewijzigde vonnis aan een schrijver:

'Heden, op de dag van Sint-Jacobus Minor 1477 verklaar ik, Bernard Oosterhuys, schout te Kampen, in naam van onze geëerbiedigde vorst bisschop David van Bourgondië, dat de ter dood veroordeelde Jan van Schaffelaar, bijgenaamd de Bastaard van Norg, begenadigd wordt ten gevolge van het verbidden door een deernjtje, genaamd Hasse Simonsdochter, zonder vaste woonplaats, zes- tien jaren oud en wees. Het huwelijk zal terstond worden voltrokken en daarna zal de doodstraf van voornoemde Jan van Schaffelaar worden omgezet in levenslange verbanning van het grondgebied van Kampen, hetgeen eveneens geldt voor voornoemde Hasse Simonsdochter zolang zij de huisvrouw is van voornoemde Jan van Schaffelaar. De begenadigde moordenaar voornoemd zal aan Gerrit Decker, beul te Kampen een boete betalen van twee goudguldens, en aan de stad Kampen een boete van 1000 bakstenen als bijdrage aan de nieuwe muur. Aldus gedaan te Kampen, Sint-Jacobus Minordag 1477.'

Duizend bakstenen had Jan van Schaffelaar niet in zijn buidel,

maar in dit geval mocht hij, in plaats van met stenen-in-natura, de boete afkopen met geld.

Zijn paard kreeg hij gewoon terug. Nu het vonnis was omgezet in verbanning en boete had de stad het recht op de hengst verspeeld.

Toch kreeg hij zijn kleren niet terug eer het huwelijk was voltrokken. Want zó gemakkelijk kwam zelfs een verbeden schurk er niet af. De schout gaf de priester een teken. En toen werd in het bijzijn van honderden mensen het huwelijk voltrokken tussen Jan van Schaffelaar, gekleed in niets dan het armezondaarshemd en de nogal verfromfaaide Hasse Simonsdochter. Hand in hand knielden ze op de ruwe planken van het schavot, terwijl de klokken van de Bovenkerk de noen luidden en het volk diep bewogen toekeek. Hasse voelde haar hart in de keel kloppen, ze was half verdoofd en wist nauwelijks wat ze deed. De hele huwelijksvoltrekking, de woorden van de priester, het geroep van het volk - ze onderging het als een droom. Slechts het krachtige jawoord van Van Schaffelaar drong tot haar door en toen vond ze genoeg kracht om ook 'ja' te fluisteren. De priester sprak zijn zegen uit en daarna konden ze opstaan. Het geheel was bedoeld als een vernederende ceremonie, maar het volk juichte uitzinnig en vond het de beste voorstelling sedert jaren.

Op het schavot sloeg Jan van Schaffelaar een arm om zijn bruid en kuste haar.

De huisvrouwen op het plein barstten in tranen uit en schreeuwden van ontroering. De priester hield het jonge paar een soort register voor, dat zij moesten tekenen. Jan van Schaffelaar zette zijn naam met zwierige krullen, de arme ongeletterde Hasse tekende bevend een kruisje. Mijn God, hij kan schrijven ook! dacht ze verward. Wat heb ik gedaan?

Waar kwamen opeens de bloemen vandaan die vrouwen op het schavot wierpen? Hasse raapte ze blozend op. Maar ook geschenken regenden neer op de planken: muntstukjes, een houten kruisje met een ivoren Christusbeeld, een paar linten, een glanzende schelp, een albasten hangertje, een batisten halsdoek... Een bruidsschat voor een dapper meisje dat zich had gesteld tussen een ter dood veroordeelde en zijn beul. Jan hielp haar de dingen bijeen te rapen. Daarna kwam de stadsbode met Jans kleren. Zonder schaamte trok de krijgsman het armezondaarshemd uit, want dat behoorde aan de stad toe. Even kregen de vrouwen op de Koornmarkt de gelegenheid zijn krachtige gestalte en brede borst te bewonderen. Ai, dat armzalige weeskind was te benijden!

Wat een man... Toen stak hij zich snel in zijn uniform: het witte hemd, het rode wambuis, de gestreepte wapenrok, de rood-met-gele pofbroek, de rode gordel.

Hij trok de met ijzer beslagen laarzen aan, gespte zijn zwaard om en opeens stond daar een knappe officier, de helm onder de arm: Hasses bruidegom. De vrouwen klaptten verrukt in de handen, de mannen gromden, maar vonden het toch ook een mooie vertoning en een verloren werkdag waard. Lachend bood Jan van Schaffelaar zijn bruidje de hand, maakte een buiging voor de schout en de schepenen, wuifde naar het opgetogen volk.

'Laat ons gaan, kindlief.'

Hij daalde de ladder af, tilde Hasse van het schavot. Het volk ontving hen met gelukwensen en gejubel. Jan en zijn bruid werden op de schouders genomen en in triomf naar het paard gedragen dat reeds geheel opgetuigd op hen wachtte. Het was eensklaps feest in Kampen. De terechtstelling waarop de mensen zich hadden verheugd had een blijde en ontroerende wending genomen, was omgezet' in een onverwachte bruiloft. En wie houdt niet van verrassingen?

Jan klom in het zadel, bukte zich, beurde Hasse op en zette haar voor zich op het paard. De hengst had blij gehinnikt toen hij zijn meester herkende, wat de feestvreugde nog verhoogde. Straatjongens grepen elkaar bij de hand en dansten om het bruidspaar heen, ofschoon één van hen, met nog de sporen van Hasses vuist op zijn wang waarschuwend gilde:

'Pas op, je bent met een heks getrouwd, Van Schaffelaar!'

Het jonge paar reed langzaam om de kerk heen en sloeg daarna af in de richting van de Venepoort. Hasse leunde tegen Jans borst. Ze herinnerde zich hoe ze nog eens zo met hem had gereden door de wijde vlakte van het Kampereiland.

Eenmaal buiten de stad, uitgeleide gedaan door straatjongens en zingende burgers, keek Hasse om, naar de nieuwe muren en torens van Kampen.

Eensklaps drong het tot haar versufte brein door dat dit de laatste keer was dat ze het silhouet van de stad zou zien. Het woord 'verbanning' viel als een steen op haar borst. Nooit zou ze kunnen terugkeren naar haar geboortegrond, naar haar rietburcht, naar de watervogels en de rietmoerassen! Want verbannen uit het Kamper grondgebied betekende ook: verbannen uit de grote stadswelden, van het Kampereiland, van heel dat prachtige steeds aangroeiende gebied dat eigendom was van de stad.

'O, mijn God,' snikte ze overweldigd. 'Nu kan ik niet meer terug.'

Jan zoende haar in de hals en troostte:

'Niet treurig zijn, vrouwtje. De wereld is groot en overal mooi.

Kampen en het eiland zijn de hele wereld niet.'

Maar het was haar wereld geweest. Ze was er opgegroeid, er met duizend banden aan gebonden. Het losrukken daarvan deed onzegbaar veel pijn.

Voor hem betekende de verbanning niets. Kampen was zomaar een plaats op doorreis geweest. Hij was blij de stad waar zijn leven aan een spinragje had gehangen de rug te kunnen toekeren. Hasse durfde niet meer om te kijken. Ze staarde voor zich uit, tussen de oren van de witte hengst door naar de eindeloze weilanden en toen viel haar een nieuwe gedachte in, waardoor ze haar verdriet bijna vergat.

Ze was nu de vrouw van Jan van Schaffelaar en dat hield in dat ze niet meer met de mattenvlechter uit Genemuiden kon trouwen. Geen moment had ze daaraan gedacht. De onverbiddelijke noodzaak om Jan te redden had haar niet alleen losgescheurd van haar wortels, ze was nu ook buiten bereik van de mensen die haar hadden geminacht en gehaat. En dat was een bijna geruststellende gedachte.

Achter zich, dicht bij haar oor, hoorde ze Jan van Schaffelaar prevelen:

'Ik moet je nog bedanken voor het redden van mijn leven. Je bent erg lief, weet je dat?'

Die woorden deden het laatste restje angst en twijfel van Hasse afvallen.

3 De bruidsnacht

De gebeurtenissen waartoe ze zelf aanleiding was geweest hadden Hasse overdonderd. Het eerste uur van hun tocht sprak ze bijna niet. Jan daarentegen was spraakzaam genoeg.

'Ik wil zo snel mogelijk de grens van Gelre bereiken. Je weet dat ik in Zutphen word verwacht en ik heb al te veel tijd verloren met dat gedoe in Kampen. In het Oversticht heb ik niets meer te zoeken. Maar ik denk niet dat we Zutphen nog zullen halen voor het donker wordt.'

Gelre? Voor Hasse betekende dat 'buitenland'. Ze begreep er niet veel van, maar ze durfde haar volstreckte onwetendheid niet te bekennen. Jan scheen echter te begrijpen wat er in haar omging en gaf haar een lesje:

'Kijk,' zei hij. 'De bisschop van Utrecht regeert over Sticht en Oversticht en tussen die twee gebieden ingeklemd ligt het noorderkwartier van Gelre.'

'En daar moeten we heen?'

'Nee, wij gaan naar Zutphen, het oosterkwartier van Gelre.'

Hertog Adolf werft troepen aan om Maria van Bourgondië te hulp te komen en Doornik voor haar te heroveren op de Franse koning. Doornik ligt in Vlaanderen.'

'Ja maar... is Gelre dan Bourgondisch?'

'Ja en nee. De vader van onze hertog heeft Gelre een paar jaar geleden verpand aan Karel de Stoute van Bourgondië, tegen de wil van zijn zoon Adolf. Kort daarop stierf de oude man en Karel de Stoute heeft de pandsom nooit uitbetaald. Geen wonder dat hertog Adolf zich nu als de rechtmatige erfgenaam van Gelre beschouwt.' Het duizelde Hasse.

'En toch gaat hij de Bourgondiërs helpen in Vlaanderen?'

'Alleen omdat hertog Adolf hoopt dan met Maria van Bourgondië te kunnen trouwen. Dat zou met één slag een einde maken aan al die oude vetes en het gedonderjaag over grenzen.'

'Maar wat heb jij daarmee te maken?'

'Niets,' lachte Jan van Schaffelaar, 'ik ben een huurling, voor mij doet het er niets toe welke heer ik dien. Adolf werft soldaten en ik ben een soldaat.

Bovendien heb ik nu een vrouw om voor te zorgen. In

Zutphen wacht een vendel huurlingen op mij om zich onder mijn bevelen te scharen. In naam van hertog Adolf trekken we dan op tegen Doornik. Dat is toch allemaal heel eenvoudig.'

'Eh... ja...' prevelde Hasse onzeker. Toen schokte ze overeind. 'En ik? Moet ik ook mee naar... naar die oorlog?'

Jij, kindlief, jij blijft rustig in Zutphen wachten tot ik met roem en buit overladen terugkeer,' antwoordde Jan zonnig.

'O.'

Weer was ze een hele tijd stil. Toen, aarzelend: 'Jan, ik begrijp iets niet.

Waarom heb je, tijdens het proces, de schepenen niet verteld dat je die veedrijvers alleen aanviel omdat ze mij... mij...'

'Dat heb ik gedaan. Maar ze geloofden me niet.'

'Je had me toch kunnen laten oproepen?'

'Ja zeker, als ik had geweten waar je te vinden was... Maar ik wist je naam niet meer.'

Hasse hapte naar adem. Hij had haar naam vergeten, die naam waarvan hij had gezegd: Die klinkt alsof de wind door

het riet stuift. Het was dus geen ridderlijkheid geweest waardoor hij zich zo diep in de nesten had gewerkt, maar onhandigheid, vergeetachtigheid. Hij had haar helemaal niet belangrijk gevonden op die zonnige aprildag in de polder. De teleurstelling kneep met koude vingertjes in haar hart.

'Ik hoopte,' ging Jan voort zonder op haar plotselinge verstijving te letten, 'dat je daarginds op het Eiland iets over het proces zou horen en uit eigen beweging te voorschijn zou komen om vóór mij te getuigen. Maar je kwam niet. Toen ik je vanmorgen opeens op de Koornmarkt zag staan dacht ik dat je was gekomen om een mooie terechtstelling te zien.'

'Nee, nee,' riep Hasse wild, 'ik werd thuis bewaakt en vastgehouden alsof ik ik-weet-niet-wat op mijn geweten had. Pas eergisteren hoorde ik van onze pastoor over het vonnis en toen...'

'Toen was het te laat. Maar ik ben je zielsdankbaar dat je voor me in de bres sprong door me te verbidden.'

'Wat kon ik anders doen,' fluisterde Hasse, 'ik kon niet aanzien dat je zou sterven voor mij... Maar om te blijven leven moest je met mij trouwen en nu ben je je vrijheid kwijt. Vind je dat erg?'

'Erg! Meisje, ik vind het prachtig! Elfenkind of mensenkind, jij

bent een aardig deerntje en ik had het slechter kunnen treffen. Vrouwen die naar voren komen om een misdadiger te verbidden zijn over het algemeen verschrikkelijke wezens: vieze oude wijven die nooit een man konden krijgen, of dieveggen die een maatje nodig hebben. Geen lief meidje zal ooit een vinger uitsteken naar een moordenaar op het schavot. Maar jij komt opeens als door een engel gezonden en je haalt me uit de klauwen van de dood. Je verdient in een gouden bed gelegd te worden. In plaats daarvan zul je je bruidsnacht in de open lucht moeten doorbrengen, want ik heb zoveel boetes moeten betalen dat ik geen geld meer heb voor een herberg.'

Hij kuste haar wang en drukte haar stevig tegen zich aan.
Hasse zuchtte.

Misschien, dacht ze opgelucht, is de verbanning van de rietlanden toch geen tè hoge prijs geweest voor dit. Ze waren afgeweken van de veilige IJsseldijk en reden door onafzienbare wouden met dennen en sparren. Volgens Jan was dit de kortste weg, maar Hasse begreep niet hoe hij dat kon weten en waarom ze niet verdwaalden. Wegwijzers waren er nauwelijks. Maar laat in de middag lieten ze het woud plotseling achter zich en kwamen bij een uitgestrekte heide.

Tussen bos en heide stond een vervallen schaapskooi, half ingestort, met een kapot strodak. Jan hield zijn paard in.

'Wat vind je daarvan? We kunnen er de nacht doorbrengen.'

'Hier?'

Ja, ik weet het, het is een ruïne. Maar de lucht begint te betrekken en ik ben bang dat we gauw regen krijgen. Daarbinnen zullen we droog zitten. Kom.'

Hij steeg af en hielp haar naar de grond.

'Ik weet het,' lachte hij, 'de koopmanshuizen in Zutphen zijn mooier, maar hier, Hasselief, zal geen mens ons storen. En veel verder rijden heeft geen zin.'

Over een uur wordt het donker en dan zouden we onherroepelijk op de heide verdwalen.' Hij nam de hengst het zadel af en drukte Hasse de paardedeken in de armen.

'Kijk maar eens of daarbinnen iets is om een bed van te maken.' In de hut was het een onbeschrijflijke rommel. Stinkend stro, stukken hout. Hasse liet zadel en deken buiten liggen, zocht een flinke tak en begon daarmee zoveel mogelijk rommel op een hoop te vegen. Door de gaten in het strodak viel nog wat daglicht. Jan, wiens eerste zorg was geweest zijn paard met handenvol gras droog te wrijven en naar een grazig plekje langs de bosrand te brengen, kwam nu ook binnen en snoof.

'Oef, het stinkt hier.'

'Ga opzij, dan kan ik die vuiligheid naar buiten vegen,' antwoordde Hasse kalm. Ze voelde zich plotseling thuis. Met haar tak duwde ze het meeste vuil over de drempel.

'Je mag wel eens een handje helpen, Jan.' Hij lachte uit volle borst.

'O Hasse, meisje, word je nu al een bazige huisvrouw?' Hij sloeg haar plagend tegen het achterwerk en liep weg. Een tijdje later kwam hij terug met een arm vol verse twijgen, die hij op de vloer van de hut wierp.

'Dit wordt ons bruidsbed,' grijnsde hij, 'het ligt misschien een beetje ongemakkelijk, maar een krijgsman is niet veel anders gewend.' Hij spreidde de twijgen uit, legde de deken er overheen; het zadel kon als hoofdkussen dienen.

In het midden van de vloer, recht onder een groot gat in het dak legde hij een vuurtje aan dat licht en warmte gaf. Ze konden drinken uit zijn veldfles, maar iets te eten hadden ze niet. De vervallen schaapskooi had geen deur meer.

Hasse luisterde naar de geluiden die uit het bos tot haar doordrongen. Een uil voorspelde rampen. Ze stond op.

'Geef me je mes, Jan.'

Bijna een uur lang werkte ze ingespannen. Van een taaie berkentwijg vormde ze een boog, van lang geel gras vlocht ze een koord. De pijlen kostten meer moeite, ze had er lange harde takken voor nodig die van een scherpe punt moesten worden voorzien. Ze hardde de punten door ze even in het vuur te houden. Jan van Schaffelaar keek het verbaasd aan.

'Wat wil je daarmee doen?'

Glimlachend keek Hasse op. 'Jagen natuurlijk.'

'In het donker? Met zoiets kun je nog geen paard raken op twee pas afstand.'

'Ik wel.'

Ach, wat wist hij ervan! Hij kende alleen ijzeren wapens: pieken, zwaarden, dolken. Hasse beproefde de weerstand van de boog, bekeek kritisch de punten van haar vier pijlen.

'Heb jij geen honger?' prevelde ze, 'nou, ik wel. Ik heb vanochtend vroeg een brok brood gehad en verder de hele dag niets. En ik ben het gewoon om mijn eigen maaltijden te schieten. De bosrand wemelt van de konijnen. Ik heb hun sporen gezien.' Ze knikte hem toe en sloop het donker in. Jan

wierp nog wat hout op het vuur, schudde het hoofd en wachtte.

Zou het hem iets kunnen schelen of ik wel of niet terugkom? dacht Hasse terwijl ze op de loer lag tussen de struiken. Ze hield een open plek in het oog waar veel konijnenkeutels lagen. Kwamen de dieren daar 's avonds spelen? Ze hoopte het.

In de kapotte schaapskooi zat Jan van Schaffelaar, staarde in de vlammen en vroeg zich af of hij gelukkig of wanhopig moest zijn. Hij leefde nog. Dat leven had hij te danken aan een merkwaardig meisje dat voor niets en niemand bang scheen te zijn, dat met een slappe onbruikbare boog een donker bos introk, dat zonder klagen huis en geboortegrond de rug had toegekeerd. Lang en mager was ze, ze had iets van een zigeunerin met die donkere ogen en wilde haren.

Maar zonder haar zou hij nu een onthoofd lichaam zijn geweest. Aan de andere kant: hij was zijn vrijheid kwijt! In hoeverre zou Hasse een vergoeding blijken voor de verdwenen zorgeloosheid? Als ze maar geen blok aan zijn been werd... Ze bleef lang weg, te lang. Plotseling merkte hij dat hij ongerust werd. Ze kon wel verdwaald zijn in dat donkere woud.

'Ik had haar moeten tegenhouden,' mompelde hij voor zich

heen. Hij stond op om haar te gaan zoeken. Op dat ogenblik was ze er opeens weer en legde twee geelbruine konijntjes voor hem neer, beide gedood door een schot in het oog.

'De maan kwam op, ik kon hun oogjes zien glinsteren terwijl ze zaten te eten,'

zei Hasse vrolijk. 'Dat maakte het gemakkelijk om goed te mikken. Vil jij ze maar zolang ze nog warm zijn. Hé, je had in die tussentijd wel een braadspit kunnen maken, ik zei je toch dat ik op jacht ging!'

'Hasse, je bent een wonder, je bént warempel een elfenkind!' lachte Jan.

Waarom was hij opeens zo blij en opgelucht? Hasse leek volkomen op haar gemak. Was ze niet bang geweest in dat donkere bos?

Nu kon hij het niet laten, hij kuste haar lang en dankbaar. Hasse leunde vol vertrouwen een ogenblik tegen hem aan, maakte zich toen los, stookte het vuur nog wat op en improviseerde een braadspit terwijl Van Schaffelaar zijn bloederig werkje verrichtte. Even later hingen de konijntjes boven het vuur.

Het was al diep in de nacht eer ze eindelijk hun honger

konden stillen. Het wildbraad was maar halfgaar doch verrukkelijk mals. Hasse geeuwde hartgrondig.

'Oef, wat ben ik moe.' Jan schoof naar haar toe.

'Kindlief, dit is onze bruidsnacht.'

Ze durfde hem nauwelijks aan te kijken toen ze begon haar kleren uit te trekken. Jan glimlachte, wachtte tot ze zich in het twijgenbed onder de paardedeken had genesteld, doofde toen het vuur. Roetdonker werd het opeens in de schuur. Op de tast kroop hij naast Hasse en streekte haar schouder.

De volgende ochtend werd Hasse wakker van waterdruppels die op haar gezicht vielen. Ze vloog overeind.

Jan, het regent!"

Het kapotte dak bood weinig beschutting. Snel trok ze haar kleren aan en lachte om het verslapen gezicht van haar man. Ze schudde hem, trok de deken van hem af, klopte die uit en sleepte toen ook het zadel uit het geplette bladerbed.

Jan huiverde en begon zich ook vlug aan te kleden. Eerst ging hij naar zijn paard kijken dat de nacht aan een boom gebonden had doorgebracht. De regen viel ruisend neer op het bos en heel de natuur scheen ervan op te frissen. Hij

rekte zich uit, keek op naar de grijze hemel en lachte; de gelukkigste man van de wereld. De hengst duwde zijn neus in zijn handen en Jan streelde het dier.

'Vind jij haar ook zo lief?' prevelde hij.

Toen hij omkeek zag hij Hasse in de opening van de schaapskooi staan: een elf, licht en slank. Ondanks de eenvoud van haar kleren en haar argeloosheid leek ze in niets op de boerenmeiden die hij tot nu toe had bemind. Ze had iets ongrijpbaars alsof ze zich in de lucht zou kunnen oplossen bij het eerste ruwe woord. Tegelijkertijd leek ze tegen elke moeilijkheid opgewassen. Hij dacht aan wat ze hem had verteld over haar leven in de rietlanden: verguisd en geminacht, verafschuwd, maar toch vrij, zelfstandig, niet kapot te krijgen.

Half tussen de bomen verscholen bestudeerde hij haar, met een eerbied en tederheid die hij nooit eerder had gevoeld tegenover vrouwen. O, hij had zich aangewend elke vrouw met hoogachting te benaderen, wetend dat dat altijd het gewenste effect had. Maar wat hij sedert de afgelopen nacht voor Hasse was gaan voelen was meer dan de gewone verliefdheid van een gezonde jonge kerel voor een aardig meisje. Het was een mengeling van respect, verbazing en oneindige tederheid. Het vertrouwen waarmee ze zich die nacht in zijn armen had geveild had hem diep ontroerd.

Zoveel vertrouwen had hij niet kunnen beschamen. Hij had haar voorzichtig gekust, geliefkoosd, er angstvallig voor zorgend haar geen pijn te doen of met zijn hartstocht te verschrikken.

'We moeten voortmaken!' riep hij haar toe. Hasse knikte, droeg het zadel naar buiten. Even later reden ze samen door de regen naar het zuiden, Hasse dwars over het zadel op zijn schoot. Over uitgestrekte heidevelden, door wouden en velden, langs dorpen en buurtschappen tot ze opnieuw de kronkelende IJssel bereikten. En daar, aan de overzijde, lag Zutphen!

Even moest Hasse denken aan Kampen, zoals de stad daar lag langs de rivier, met een brede kade, aanlegsteigers en daarachter de muren en poorten, een haven en een hijskraan. Alleen de brug ontbrak. Aan een houten steiger hing een koperen hoorn. Jan blies erop uit volle borst, terwijl Hasse uitkeek over de rivier, waarin de regen bellen blies. Het slechte weer deerde haar niet ofschoon ze doornat was. De stad Zutphen lag daar zo vredig in het grijze licht en het was heerlijk weer aan de rivier te staan, het groene riet te zien buigen in de regenvlagen, het water tegen de oever te horen klotsen.

Toen het veer tegen de steiger stootte bracht Jan eerst zijn paard aan boord, daarna strekte hij de armen uit naar Hasse.

'Kom maar vrouwtje, je hoeft niet bang te zijn. Deze veerman verstaat zijn vak.'

'Bang?' Hasse moest erom grinniken. Zij bang voor water? Het kon haar niet diep en breed genoeg zijn!

Al had Jan van Schaffelaar nog net een paar stuivers in zijn buidel om de veerman te betalen, hij aarzelde toch niet zijn vrouw en Paard onder te brengen in de duurste herberg van de stad: De Rode Toren. Trots installeerde hij Hasse in de mooie kamer op de eerste verdieping, die uitkeek op de straat.

Aan een zijde van het vertrek stond een hemelbed, tegen de andere muur een tafel, twee stoelen met rechte gebeeldhouwde leuning en een plank met een tinnen waskom. Verrukt bekeek Hasse al die luxe.

'Waarvan moeten we dat betalen?' vroeg ze verbaasd.

'O, ik ga zo meteen heer Wijnand van Arnhem opzoeken en ik vraag hem om een voorschot op mijn soldij,' antwoordde Jan van Schaffelaar luchtig.

Ze bewonderde hem. Hij vatte het leven zo gemakkelijk op, maakte zich nergens zorgen over. Hij was ervan overtuigd dat de wereld op hem stond te wachten. En misschien was dat

ook wel zo. Ze lachte hem zonnig toe en probeerde het bed.

'Zo zacht! Jan, wat zullen we hierin lekker slapen.'

Een officier moet zijn stand ophouden. Jan van Schaffelaar liet een maaltijd boven komen en toen ze verzadigd waren, gespte hij zijn zwaard om en kuste Hasse.

'Wacht hier. Ik ben voor het donker terug.'

'Maar ik wil de stad bekijken!'

'Morgen. Je krijgt nog maanden de tijd om je met Zutphen vertrouwd te maken. Ik heb eerst een paar dringende zaken af te handelen.'

Heer Wijnand van Arnhem, die in een groot patriciërshuis op de Groenmarkt woonde, ontving zijn officier met een gezicht dat van opluchting getuigde.

'Ik had je al een week eerder verwacht, Van Schaffelaar,' zei hij.

'Dat weet ik, heer Wijnand, maar ik kreeg onverwacht enig oponthoud. In elk geval ben ik er nu en er is niets wat mij verhindert zo spoedig mogelijk een veldtocht te beginnen,' verklaarde Jan afgemeten.

Heer Wijnand monsterde de lange krachtige gestalte, het vastberaden gezicht, het lange zwaard en knikte tevreden.

'Uitstekend. De anderen zijn intussen ook aangekomen. Ik zal je voorstellen aan het vendel.'

'Eerst wens ik een flink voorschot op mijn soldij te ontvangen,' zei Jan. 'U

moet weten dat ik op weg naar Zutphen getrouwd ben geraakt.'

'Getrouwd? Zo plotseling...'

'De gelegenheid was te mooi om voorbij te laten gaan,' antwoordde Jan van Schaffelaar dubbelzinnig. 'Het zal mij een eer zijn mijn jonge vrouw aan u voor te stellen.'

'Is ze mooi — en rijk?'

'Als ze rijk was zou ik niet om een voorschot vragen. Maar mooi is ze! Ze komt uit de omgeving van Kampen.'

'Uit het Oversticht!'

'Ja en ze is iets heel bijzonders. Thuis had zij een bijnaam: de rietelf.'

'Dat klinkt aardig. Ik verheug me al op de kennismaking. Jullie beiden kunnen morgenavond bij mij komen eten, ik ontvang dan ook de andere officieren die zich bereid hebben verklaard troepen aan te voeren voor hertog Adolf.'

Heer Wijnand ging de kapitein voor naar de stallen achter zijn huis, waar de huurlingen en hun paarden voorlopig waren ondergebracht.

'Dit is jullie kapitein, Jan van Schaffelaar, de bastaard van Norg,' kondigde de edelman aan. 'Jullie komen onder zijn bevel te staan.' Daarna verwijderde hij zich. Jan van Schaffelaar en de soldeniers bekeken elkaar.

Hij zag twintig rauwe kerels, bijeengeraapt uit alle delen van het land. Enkele waren zelfs afkomstig uit de Duitse landen. Grote en kleine, dikke en lange mannen waren het, die een mengeling van dialecten spraken, uiteenlopende achtergronden hadden maar toch iets gemeenschappelijks bezaten: hun vechtlust, hun krijgservaring en belustheid op buit.

Wie zij dienden kon hun niet schelen zolang ze maar op tijd hun soldij kregen, aangevuld met wat ze tijdens veldtochten wisten buit te maken. Zij waren de schrik van boeren en brave burgers. In hun ogen was de hele wereld buit en prooi. Elke streek die zij doortrokken was een wingewest dat naar

hartelust geplunderd en geterroriseerd mocht worden.

Honger? Klop aan bij een boerderij en dwing de pachter zijn provisiekelder open te maken. Dorst? Val een taveerne binnen, schop de klanten de deur uit en dwing de waard met het mes op de keel zijn beste wijnvat aan te slaan.

Koud? Verover een hoeve en installeer je daar voor de winter, stook het brandhout van de familie op, draai hun kippen de nek om, slacht hun os, verleid hun dochters, de wereld behoort toe aan de brutalen-met-de-wapens!

Om zulke kerels in toom te houden was een krachtige leider nodig; een aanvoerder voor wie ze respect hadden omdat hij beter met het zwaard kon omgaan, een betere opleiding had gehad en met het nodige overwicht kon optreden. Een vent die niet bang was om een van zijn eigen mannen tegen de grond te slaan en in het gezicht te spuwen. Een vechter met een harde stem, met spierballen en dwingende ogen, kortom: iemand die hen begreep, van dezelfde soort was en toch net iets beter. Vendels als deze werden dan ook meestal aangevoerd door bastaardzonen van adellijke heren. Doldrieste avonturiers wie het niet aan arrogantie ontbrak. Jan van Schaffelaar, sedert zijn kindsheid geoefend in het krijgsbedrijf, was bij uitstek geschikt voor het werk dat hem wachtte. Deze twintig kerels hadden met smart op hem gewacht, een hele week lang. Waar bleef de belofde

aanvoerder?

Jan van Schaffelaar grijnsde hen toe. Hij keek in hun wantrouwige ogen en besloot meteen zijn overwicht te bevestigen.

'Kijk,' zei hij luchtig, 'het gaat jullie niks aan, maar ik werd onderweg opgehouden omdat ik het aan de stok kreeg met een paar veedrijvers — drie waren het — en ik hen zo aftuigde dat eentje er aan bezweek. Jammer genoeg wisten de twee anderen te ontkomen en ze renden als een haas naar de stad Kampen om mij van moord te beschuldigen. Ik had nooit gedacht dat ze zoiets zouden durven, maar goed... toen ik de stad binnenreed pakten de rakkers me meteen op en gooiden me in de kerker. Ze maken daar weinig omslag, binnen enkele dagen was er een proces en ik werd ter dood veroordeeld. Het vonnis moest door het zwaard voltrokken worden. En zie! Juist als de beul zich opmaakt om mij een kopje kleiner te maken komt er een allerliefst deertje naar voren en roept: Halt, ik verbid hem! Zo raakte ik getrouwd.'

Uit de troep kerels steeg een daverend gelach op; dat was een verhaal naar hun hart. Van de moord op de veedrijver waren ze niet onder de indruk, doodslaan was hun beroep. Maar zo'n meidje...

'Waar is ze nou,' vroeg Blauwpoeper, de oudste van de

soldeniers. 'Je hebt haar zeker meteen weer in de steek gelaten?'

Jan van Schaffelaars grijns maakte onmiddellijk plaats voor een uitdrukking van woede en dodelijke ernst. 'Laat jullie dat één keer en voorgoed gezegd zijn, mannen. Wat dit betreft duld ik geen spot of hoon. Dat meidje redde mijn leven en ik ben geen schurk. Ze is nu mijn vrouw en ik eis van iedereen jegens haar het respect dat de vrouw van een officier toekomt. Begrepen?'

'Een deertje dat een ter dood veroordeelde van het schavot haalt dat kan nooit veel zaaks zijn,' meende een van de andere kerels. Maar toen zag hij een zwaardpunt voor zijn ogen flikkeren en de aanvoerder donderde hem toe:

'Zwijg, varken dat je bent! Hasse is mijn vrouw en de eerste de beste die een oneerbiedige opmerking over haar durft te maken, rijg ik aan het staal.'

Verbluft weken de soldaten terug.

'... En laat ik niet merken dat een van jullie het in zijn botte kop haalt om ook maar een vinger uit te steken naar de vrouw die mij toebehoort, want die zal ik levend villen. Moet ik nog duidelijker zijn?'

'We wilden helemaal niet beledigend zijn, kapitein,' zei een knappe jonge vent, die de Groenzoeter werd genoemd. 'Maar een verhaal zoals jij ons zojuist vertelde horen we niet vaak.'

'Neem je haar mee naar Vlaanderen?' vroeg Lange Pieter belust.

'Mijn vrouw blijft voorlopig in Zutphen en onder bescherming van heer Wijnand. Wij gaan naar Doornik om de stad in te nemen en leeg te plunderen en als we over een paar maanden terugkeren zijn we allemaal rijk - of dood.'

De mannen knikten. Jan van Schaffelaar had indruk gemaakt, hij liet niet met zich spotten, hij had hun kort en duidelijk gezegd waar het op stond en ze hadden nog nooit iemand zo rap zijn zwaard zien trekken. Dat beviel hun.

Ingerukt,' zei hij nu streng. 'Overmorgen vertrekken we bij het aanbreken van de dag. Verspil je tijd niet in taveerne of kroeg, maar zorg dat jullie paarden goed doorvoed zijn, beslagen en uitgerust. Kijk je uitrusting na. Ik ga niet met een stel haveloze bedelaars een veldtocht beginnen. Mijn vendel moet er piekfijn uitzien. En er is er maar één de baas: Jan van Schaffelaar!'

Dat begrepen ze. Deze vent wist wat hij wilde en hoe hij het wilde.

Brommend, mompelend, uiterst tevreden gingen ze uiteen.

Hasse had de ganse middag op de kamer doorgebracht. Ze begreep wel dat Jan eerst zijn zaakjes moest regelen en wat ze ook begreep was, dat hij spoedig zou vertrekken en haar moest achterlaten. Het lot van de soldatenvrouw. Maar helemaal bevatten kon ze het nog niet.

Alles wat haar overkwam sedert het moment dat ze op de Koornmarkt had geroepen: 'Halt, ik verbid hem,' was nieuw voor haar. Ze kon zich zelfs niet voorstellen wat er het volgende uur met haar zou gebeuren. Een mens bouwt zijn gedachten op volgens verwachtingen en de bekende dagelijkse gang van zaken. Dat gold nu niet langer voor Hasse, het elfenkind uit de rietlanden.

Losgerukt van haar wortels, weggevoerd naar een vreemde omgeving, had ze maar één zekerheid om zich aan vast te klampen: Jan van Schaffelaar. En zelfs die zekerheid was onzeker. Wat wist ze van hem? Mocht ze verwachten dat hij altijd zo vriendelijk voor haar zou blijven?

Ze had haar natgeregende kleren uitgetrokken, over de stoelen uitgespreid om ze te laten drogen en liep poedelnaakt door het ruime vertrek. Toen ze het koud begon te krijgen kroop ze in het brede hemelbed en voor ze het wist viel ze in slaap.

Ze ontwaakte doordat Jan van Schaffelaar binnenkwam met een groot pak onder de arm en een brandende kaars in de hand. Blij vloog ze overeind.

'Ik heb je gemist!'

Hij zette de kandelaar op tafel en wendde haar een lachend gezicht toe.

'Je jukt, je lag te slapen.'

'Ik droomde van jou!'

'Prachtig. Hasse, ik heb iets voor je.'

Hij legde het pak voor haar neer op het voeteneinde van het bed. Nieuwsgierig sloeg Hasse de jute opzij en gaf een schreeuw.

'Voor mij!' Opgetogen trok ze een mooie lakense mantel te voorschijn van een wonderlijke kleur blauw. Daaronder lagen een geborduurd hesje, met vogels en bloemen in tientallen kleuren, een blauwe lakense rok, een met linnen gevoerde kanten kapje, twee sneeuw witte linnen hemden, een grijze onderrok en het mooist van al: een paar laarsjes van herteleer.

'O.' Ze was enkele ogenblikken sprakeloos. 'Jan,' riep ze toen,

'dat moet je een fortuin hebben gekost. Je bent mal om zoveel geld voor mij uit te geven.'

'Hoor eens,' lachte hij, 'je bent een officersvrouw, dus moet je goed gekleed gaan.' Hij sloeg op zijn buidel en ze hoorde de guldens rinkelen.

'In dienst van hertog Adolf ga ik mijn fortuin maken.'

'Mag ik... mag ik ze aantrekken?'

'Daar zijn ze voor.'

Was hij nog steeds bezig haar te bedanken voor het redden van zijn leven of vond hij haar werkelijk aardig? Trillend van opwinding paste Hasse de nieuwe kleren. De rokken waren wijd, het hesje was precies goed, maar ze had even moeite om in de laarsjes te komen. Een vreemd gevoel was dat! Haar leven lang had ze op blote voeten gelopen, klompen droeg ze alleen wanneer het sneeuwde of wanneer ze haar vader had moeten vergezellen als hij naar Kampen ging. De laarsjes omsloten haar enkels als een mannenhand, ze drukten op haar tenen. Ze zou eraan moeten wennen. Keurend liep Jan om haar heen.

'Het staat je goed. Borstel nu je haar nog eens goed uit. Nee...eerst een kus.'

Ze vloog hem om de hals.

'Waarom ben je zo goed voor me?'

'Drommels kindlief, je bent mijn vrouw! Ik wil met je pronken.'

Hij vond me te lelijk, dacht ze, daarom moet ik mooi opgetuigd worden. Maar toen ze in zijn lachende gezicht keek wist ze dat het niet waar was. Hij vond het leuk om haar te verwennen en dwaasheden voor haar te begaan. Het was ongelooflijk! Er hing een spiegel aan de wand. Hasse draaide er voor rond, bekeek zichzelf aan alle kanten. Ze dacht aan de rijke koopmans- en schippersvrouwen van Kampen wier pracht ze zo vaak had benijd. Zacht streelde ze de soepele wol van de rok.

'Het is zo mooi allemaal. Veel te mooi voor een rietsnijdersdochter.'

'Vergeet het eiland,' mompelde Jan. 'Dat is voorgoed voorbij. Je behoort nu mij toe.'

Hij veegde haar oude plunje van de stoelen en smeed ze in een hoek. 'Kom, we gaan eten in de gelagkamer. Ik wil dat heel Zutphen weet wat een mooie vrouw Jan van Schaffelaar heeft.' Hasse was zo gelukkig dat ze wel kon huilen.

De volgende ochtend nam Jan van Schaffelaar haar mee de stad in. Door straten en steegjes bracht hij haar naar de Saltpoort. Even daar voorbij, met de rug tegen de stadsmuur stond een rij huisjes: lage optrekjes met één venster en een boven- en onderdeur aan de voorgevel. Voor het vierde huisje stond Van Schaffelaar stil. Uit zijn buidel haalde hij een sleutel, hij opende de deur en liet Hasse naar binnen gaan. Een portaal was er niet, ze stond meteen in een vierkant vertrek, aan de achterzijde afgesloten door de stadsmuur. Rechts kierden de deurtjes van een smalle bedstee, links werd de houten wand gedeeld door een smalle gemetselde schoorsteen. Tegen de onverbiddelijke achterwand waren schappen aangebracht, daaronder een houten tafel en twee vijfpotige krukken.

'Deze woning,' zei Jan, 'heb ik voor de zomer voor jou gehuurd. De eigenaar is Jacob Zuermond, de vleeshouwer. Hij bezit deze hele rij muurhuizen. Ik moet bekennen dat dit maar een heel eenvoudig verblijf is, maar als ik aan het eind van de zomer terugkom, zal ik rijk zijn en je alles kunnen geven wat je hartje begeert.'

Hasse bekeek het kamertje nu met andere ogen. Het was niet veel groter dan haar rietburcht, maar wel steviger — en benauwder. Nee, dacht ze, ik moet niet steeds alles vergelijken met mijn hutje dat elk jaar, zodra de herfststormen over het Eiland joegen, wegspoelde. Jan legde

haar stilzwijgen verkeerd uit.

'Vergeleken met de kamer die we in De Rode Toren hebben ziet dit er armelijk uit, maar bedenk dat je naaste burens in zo'n zelfde ruimte met een heel gezin moeten wonen... Ik dacht dat dit voor jou alleen...'

Jan, het is prachtig,' zei ze snel. Ze wilde hem niet kwetsen, niet ondankbaar lijken, al benauwde haar de geringe lichtinval, het ontbreken van een uitzicht en was ze ervan overtuigd dat de bedstee zou wemelen van de wantsen. De haard zag er veelgebruikt uit, zwart van roet. De schappen waren splinterig, de vloer bestond uit vastgestampte aarde. De hut van haar ouders was niet veel beter geweest — maar die was ze ook altijd zoveel mogelijk ontvlucht. Aan de andere kant van de zijmuren kon je gestommel, stemmen en gebonk horen. De dunne tussenmuren waren van hout, evenals de voorgevel.

'Ja,' zei Hasse zo overtuigend als ze kon opbrengen, 'het is mooi. Hier zal ik wonen deze zomer.'

Jan van Schaffelaar sloeg op zijn buidel.

'Ik zal je vijf goudguldens geven, daarmee moet je ten minste drie maanden kunnen rondkomen. Denk je dat het voldoende is? Meer heb ik niet...'

Vijf goudgulden van elk eenentwintig stuivers in zilver leek een onvoorstelbare rijkdom.

'Dat is toch veel te veel,' prevelde ze, maar Jan schudde het hoofd.

'Weet je wat het dagelijks leven kost in een stad als Zutphen?'

Ze had er geen flauw idee van.

Ze keek naar de achtermuur die tegelijk stadsmuur was. Daarachter lag het vrije veld, daar lagen akkers, wouden, fris en groen in deze lentemaand. In Kampen had ze ook wel huisjes gezien die tegen de brede muurnissen waren aangebouwd en waar arbeiders, dagloners of ambachtslieden woonden met hun gezin. Ze had er nooit naar verlangd er zélf in te huizen... Maar het was niet ver naar de Saltpoort. Ze kon zo vaak ze wilde de stad uitlopen, bedacht ze.

'Hier is de sleutel,' zei Jan. 'Vandaag logeren we nog in De Rode Toren.'

Morgen vroeg vertrek ik met mijn vendel naar Vlaanderen en kun jij hier je intrek nemen.'

Met open mond staarde Hasse hem aan, terwijl de schrik haar knieën week maakte.

'Morgen... maar dan... dan hebben we nog maar één nacht,' stamelde ze bleekjes. 'O, Jan...'

'Ho ho, Hasse-lief, officiersvrouwen janken niet als hun man ten oorlog trekt.'

Ze deed dappere maar vergeefse pogingen haar tranen in te slikken.

'En mocht je niet uitkomen met het geld dat ik voor je achterlaat,' vervolgde Jan, 'dan kun je je tot heer Wijnand van Arnhem wenden.'

'Wie... wie is dat?'

'Vanavond zul je hem ontmoeten, want we zijn uitgenodigd om het avondmaal in zijn huis te gebruiken. Hij woont op de Groenmarkt. Heer Wijnand is een edelman en erg verknocht aan het huis Egmont, dat wil zeggen: aan de hertog van Gelre. Natuurlijk is hij een Hoek.'

Wat Hasse betreft had hij evengoed Latijn kunnen spreken.

'Een hoek?'

'Heer Wijnand is een Hoekse partijganger - nooit van gehoord? Tja, hoe moet ik je dat nu duidelijk maken.'

Onthoud maar, dat de Kaubeljauwen aan de kant van de Bourgondiërs staan en de Hoeken aan de kant van iedereen die de Bourgondiërs als indringers beschouwt. Kun je dat begrijpen?'

Nauwelijks, maar Hasse weigerde zich er verder in te verdiepen. Het enige wat haar goed duidelijk was geworden was, dat Jan morgen in alle vroegte zou weggaan en haar alleen zou laten. Ze was gewend aan eenzaamheid en op zichzelf aangewezen zijn — dat was dus niets nieuws. Maar nu had ze drie dagen lang een mens gehad met wie zij kon praten, die haar hoogachtte en verwendde. Drie dagen van geluk. Dat was veel — en het was veel te weinig.

Ze boog het hoofd, staarde naar haar voeten. Vanwege de modder in de straten droeg ze haar klompen over haar laarzen, zoals de meeste burgers.

'Ik zal je zo missen,' fluisterde ze beklemd. Ze durfde niet te huilen, maar haar keel deed pijn.

'Ik jou ook,' zei Jan en hij sloeg de armen om haar heen. 'Maar aan het eind van de zomer kom ik terug, dat zweer ik je. Geen macht ter wereld zal me daarvan kunnen afhouden. En jij wacht op me, nietwaar, als een trouwe huisvrouw.'

Ze beloofde het. Ze had geen flauwe notie van de gevaren

waaraan hij zich bij de veldtocht zou blootstellen, van oorlog kon ze zich geen voorstelling maken, maar zijn zelfvertrouwen deed haar goed en ze twijfelde er niet aan dat hij zijn belofte zou nakomen. Ze hoefde alleen maar een paar maanden te wachten en dan zouden ze weer bij elkaar zijn, iets om met kloppend hart naar uit te kijken. Ze slikte en lachte hem warm toe.

In de vooravond liep ze met Jan van Schaffelaar door de stad, op weg naar de Groenmarkt. Hasse rimpelde haar neusje.

'Wat stinkt hier toch zo?'

'Ooit in een stad geweest die niet stinkt?' lachte Jan.

De enige stad die zij kende was Kampen en daar rook je de zee, de wind die over de polders stoof, de turfvuurtjes in de huizen, de geuren van versgebakken brood, de mestlucht van de winterstallen waar in de koude maanden de koeien stonden... Op warme dagen rook je de zoute stank van de vismarkt, de pektonnen van de werven, de kokende gruit van de bierbrouwerijen. Maar hier in Zutphen stonk het anders, hier lag iets te rotten, te verzuren, langzaam te vergaan. Het scheen Jan niet op te vallen.

Het was vrij rustig op straat omdat op dit uur de meeste burgers aan de maaltijd zaten. De kraampjes op de

Groenmarkt waren al leeggeruimd, de winkels hadden de luifels dichtgeklapt, hier en daar flakkerde achter vensterglas een olielampje of kaars. Alleen de taveernen waren nog in vol bedrijf — om de zes huizen een kroeg waar soldatenvolk, arbeiders, sjouwers, lichte vrouwen en beurtschippers lawaai maakten, bier of Rijnse wijn dronken, zongen en dansten.

'Hier is het.'

Nerveus keek Hasse op naar de rijk versierde stenen voorgevel van het patriciërshuis, naar de eikenhouten deur met de vergulde klopper in de vorm van een leeuwenkop, naar de deftige hardstenen stoep. Moest ze hier naar binnen? Ze werd stil van eerbied toen een bediende hen binnen liet en haar beduidde dat ze haar klompen op de stoep moest laten staan. Aarzelend zette ze haar voeten op de zwart-witte plavuizen van het portaal. De knecht nam haar de mantel af. Verlegen schikte ze haar batisten halsdoek, keek toen op en staarde in het rode gezicht van heer Wijnand. Ze zag een dikke, prachtig geklede man, met goudstiksels aan zijn mouwen en langs de hals, met een Italiaanse kaproen op het hoofd en een rond gladgeschoren gezicht. Grijze ogen, die haar onderzoekend opnamen. Deze edelman had oog voor vrouwen.

Heer Wijnand was werkelijk verrast. Hasses jeugd, haar dunne middeltje, bollende hesje en zwarte haar, dat onder

het kanten mutsje golfde maakten indruk op hem. Die duivelse Jan van Schaffelaar, waar had hij zo'n parel gevonden? Maar het meest boeide hem Hasses gezicht. Wat een ogen! Daaruit straalde vuur en een eindeloze honger naar leven en avontuur. Hij glimlachte, bood haar zijn hand en leidde haar naar het eetvertrek. Om de lange schragentafel, omringd door gebeeldhouwde stoelen met rechte rug, zaten daar vrouwe Adelheid en Machteld, Wijnand's zuster die met een rijke koopman was getrouwd. Hasse telde nog drie officieren en verder een tienjarige jongen die Adolf heette (naar de hertog vernoemd) en die Wijnands zoon bleek te zijn. Naast de jongen zat diens huisleraar.

Hasse kreeg een stoel aangewezen aan de andere zijde van de jongen, Jan van Schaffelaar kwam te zitten tussen zuster Machteld en de huisleraar. Hasse vond dat de vrouwen prachtig gekleed waren, in fluwelen japonnen met veel juwelen. De tafel was gedekt met wit damast en bracht Hasse in paniek. Wat daar niet allemaal stond! Tinnen borden, porseleinen schalen, glazen potjes met zout en specerijen, sierlijke wijnglazen en naast elk bord een stenen kommetje met water. Daarnaast nog een damasten lapje... waar diende dat voor? Knechten en meiden liepen af en aan met zilveren schalen en om haar verlegenheid te verbergen greep Hasse de vingerkom en bracht die aan haar mond. Ze had hem al half leeggedronken toen vrouwe Machteld haar er opmerkzaam op maakte dat het water daarvoor niet diende.

Geschrokken keek Hasse rond, ze zag lachende gezichten, naast zich hoorde ze de jongen giechelen en bijna liet ze de kom uit haar handen vallen. Ze boog het hoofd en werd vuurrood.

'Straks gaat ze haar voeten wassen in de sauskom,' klonk het ergens spottend.

Hasse durfde niet meer op of om te zien, maar toen daverde de zware stem van Jan van Schaffelaar door het vertrek:

'Ik hoop dat niemand het waagt mijn vrouw uit te lachen. Al kent zij vanwege haar jeugd en onervarenheid onze manieren niet, daarom hoeft zij nog geen voorwerp van bespotting te worden.'

'Goed en ridderlijk gesproken, Van Schaffelaar,' baste nu ook heer Wijnand.

'Een gast aan mijn tafel zal niet worden uitgelachen.' Hasse werd helemaal warm van binnen. Hoe durfde Jan al deze deftigheid te trotseren en het voor haar op te nemen? Nooit eerder had iemand haar kant gekozen, haar verdedigd of verontschuldigd. Het overweldigde haar.

Nadien verliep de maaltijd zonder veel moeilijkheden. Hasse lette op de anderen en volgde hun voorbeeld, daardoor at ze

wat langzamer en zorgvuldiger terwijl er van alles op haar bord werd gelegd wat ze niet kende en nooit had geproefd. Ze gaf alleen antwoord als haar iets werd gevraagd, maar toen de fazant werd aangesneden riep ze na de eerste hap verrukt:

'O, wat heerlijk! Dit smaakt nog beter dan de talingen uit het rietland!'

'Rietland?' vroeg vrouwe Adelheid verwonderd. Hasse bloosde verschrikt, maar opnieuw kwam Jan van Schaffelaar haar te hulp.

'Mijn Hasse,' zei hij fier, 'was een vermaard jageres in haar eigen landstreek.

Ze jaagt als Diana, met pijl-en-boog. Haar schot mist nooit.'

Diana? dacht Hasse, wie is Diana? Ze durfde het niet te vragen, ofschoon het haar hevig verontrustte dat blijkbaar iedereen in dit vertrek scheen te begrijpen over wie het ging. Ze merkte op dat de anderen de botjes van het wild niet achteloos op de grond wierpen maar naast hun bord stapelden. Eindelijk begreep ze ook het doel van het vingerkommetje en het servet. Tussen elke gang werd door heer Wijnand of een van de officieren een toost uitgebracht: op hertog Adolf, de 'nationale pretendent', op zijn jonge zoon Karel, nog maar een kind, op de komende veldtocht en de

belegering van Doornik, op de Gelderse vendels en zelfs een op Maria van Bourgondië, wie de wijsheid werd toegewenst om te huwen met een Geldersman opdat er eindelijk duurzame vrede kon komen. Hasse dronk weinig, de witte en rode wijnen maakten haar kopschuw en ze vond ze te zuur. Maar Jan van Schaffelaar deed zich heroïsch te goed aan de lamsbout en maakte geen enkel bezwaar tegen het telkens volschenken van zijn glas. Hij scheen zich in dit gezelschap volkomen op zijn gemak te voelen en besprak met zijn medeofficieren de ligging van de stad Doornik en verschillende belegeringsmethoden. Hasse, al geheel voldaan, liet haar ogen over de volle tafel glijden en opeens moest ze denken aan de twee magere konijntjes die ze in haar bruidsnacht had geschoten en waarop ze toen zo mateloos trots was geweest. Ze was blij dat Jan niets scheen te merken van haar onhandigheid en dat hij haar geen boze of verwijtende blikken toewierp.

Kon hij haar dan niets kwalijk nemen? Ze werd bijna bang voor zoveel verdraagzaamheid.

Doezelig door de wijn en het vele eten liepen ze laat op de avond terug naar de herberg. Jan van Schaffelaar met slepende laarzen en rinkelende sporen, Hasse weggedoken in haar mantel, op klepperende klompjes. Haar laarsjes knelden. De wind blies kil en vochtig door de duistere stegen van Zutphen, hier en daar was een brandende toorts in een

muur gestoken, verder was het pikdonker. Van Schaffelaar had een lantaarn meegekregen om zich bij te lichten. Nu eindelijk kon Hasse uitspreken wat haar al uren bezighield.

'Wie is Diana?'

'Huh?'' Jan, niet erg helder meer, bleef verwonderd staan op de hobbelige steentjes.

Je zei daarstraks dat ik jaag als Diana, met pijl-en-boog. Heer Wijnand scheen haar ook goed te kennen. Wie is die Diana?'

'Dat zeg ik lekker niet,' antwoordde Jan, plagend en overmoedig. Hasses ogen begonnen te fonkelen. Ze rukte de lantaarn uit zijn hand en hief die hoog op, zodat zijn gezicht duidelijk werd verlicht.

'Als je maar niet denkt, Jan van Schaffelaar, dat ik jou met welk vrouwmens dan ook zal delen,' snauwde ze.

Achter hen werd de deur van een taveerne opengesmeten en een vrolijk gezelschap kwam naar buiten rollen. Hasse lette er niet op.

'Ik wil weten wie deze Diana is, zodat ik haar de ogen kan uitkrabben als ze zich tussen jou en mij probeert te wringen,' zei ze woedend. 'Al is ze een prinses, van jou blijft ze af. Je

bent nu mijn man, begrepen?'

Jan van Schaffelaar barstte in lachen uit. De feestgangers omringden hen nieuwsgierig. Een echtelijke ruzie op straat is altijd leuk.

'Je lacht,' zei Hasse koud en scherp als een mes. 'In het begin van de avond daagde je iedereen uit die het zou wagen mij uit te lachen. Nu doe je het zelf.'

'Je bent ook zo grappig als je kwaad wordt,' hikte Jan, 'hoe kun je nu jaloers zijn op een godin.'

'Sla d'r op, kerel,' riep een van de dronken feestgangers.

'Als je kerel je ontrouw is, moet je hem de wang openkrabben,' raadde een vrouw Hasse aan.

Jan, nog altijd lachend, nam Hasses arm en probeerde haar mee te trekken.

Toen de toekijkers niet snel genoeg opzij gingen, schopte hij hen tegen de schenen, zodat ze jankend achteruit stoven.

'Vertoning afgelopen,' riep hij hun toe. Maar Hasse verzette zich, voor haar gevoel waren ze nog lang niet uitgepraat.

'Eerst wil ik weten wie die Diana is of...'

'Luister, kleine kat. Geen haar op mijn hoofd denkt eraan jou te krenken. Diana was een heidense godin, die geen groter genoeg kende dan met haar vriendinnen op jacht te gaan. De jacht ging haar zelfs boven de liefde. En met deze Diana, een godin nog wel, heb ik jou vergeleken. Snap je het nu?'

Nee, ze begreep er niets van.

'Een godin? Je bedoelt: de vrouw van God?'

'Van een heidense god, ja. Maar, luister, je hoeft niet jaloers te zijn. Die Diana is al eeuwenlang dood.'

'Echt?'

'Ik zweer het je.'

'O.'

'En ik bedoelde die vergelijking als een pluimpje, Hasse-lief.'

'Ik ben ook zo dom.' Hasse zuchtte, ging toen op de tenen staan en kuste hem.

'Vergeef het me, Jan.'

De straatslijpers uit de kroeg die hen waren gevolgd in de hoop nog meer ruzie te horen, begonnen te joelen. Wat een

paar! Eerst heibel maken, midden op straat, en dan vrijen. Zulke mensen moest je in het oog houden, die zorgden voor afwisseling.

Jan trok zich niets van hen aan; hij voerde Hasse mee en even later gingen ze de herberg binnen. Achter hen grendelde de knecht nadrukkelijk de deur.

Een half uur later, dicht tegen elkaar aan in het grote hemelbed, zei Hasse, half lachend, half huilend:

Jan van Schaffelaar, je mag dan een moordenaar zijn en misschien een grote schurk, maar ik hou meer van jou dan van alle heiligen te zamen. Waarom ben je steeds zo aardig voor me? Waarom sla je me niet, snauw je me niet af? Ik ben zo onhandig en dom! Ik doe en zeg steeds de verkeerde dingen.'

Je bent helemaal niet dom, Hasse-lief, alleen onwetend en dat is niet jouw schuld. Je leert snel genoeg.'

'Ik begrijp er zo weinig van,' fluisterde ze, 'jij bent een huursoldaat. Mij hebben ze altijd verteld dat huurlingen vreselijke kerels zijn, slecht, gewelddadig en gemeen. Maar jij weet zoveel en je wordt nooit boos op me.'

'Hoe zou ik boos op je kunnen worden? Je hebt mijn leven

gered, dus behoort dat voortaan jou toe. Mensen vertellen zoveel onzin over andere mensen. Mij hebben ze altijd wijsgemaakt dat vrouwen er zijn om te temmen en onder de duim te houden. Maar ik voel er niets voor om jou te temmen, lieve wildzang.

Zoals je nu bent, met die vlammeende ogen en wilde driftbuien beval je me beter dan zacht en onderworpen. Beloof me, Hasse, dat je nooit zult veranderen. Blijf zoals je bent, een elfenkind, licht als een wolk, donker als de hel.'

Dat was wat anders dan de zedenpreken van pastoor Damme en de verwijten van haar moeder!

Het was voorlopig hun laatste nacht samen en van slapen kwam dus niet veel.

Heel vroeg in de ochtend stond Jan van Schaffelaar op en hij verbood Hasse zijn voorbeeld te volgen.

'Blijf in bed, probeer nog wat te slapen,' zei hij. 'Een huilende vrouw aan de poort zou maken dat ik me te beroerd voel om een goede kapitein te zijn.'

Hij omhelsde haar, greep zijn helm en ging weg. Hasse wachtte een kwartier, vechtend tegen haar tranen, vloog toen het bed uit, kleepte zich snel aan en stormde naar buiten. Ze

wist op welke plaats het vendel de stad zou verlaten: door de Vispoort. Lang hoefde ze niet te wachten. In het eerste morgenlicht kwamen de vendels door de straat: in volle wapenrusting, op opgetuigde paarden dravend door de nog stille stad. Ze huilde niet meer. Half verborgen achter een dikke boom keek ze de troepen na, tot ze de poort waren gepasseerd, op weg naar het zuiden waar gevochten zou worden... Daarna bleef ze zeker nog een half uur op dezelfde plek staan, ten prooi aan een gevoel van hopeloze eenzaamheid. Drie maanden, misschien vier... tijdens welke haar man zich in duizend gevaren zou storten, hoe kwam ze die door?

4 Diana alleen

De regen van de vorige dagen had de lucht schoongespoeld. Hasse wandelde over de IJsselkade, keek naar het glinsteren van de rivier, naar het lossen en laden van vrachtschepen, liep overal in de weg en werd weg gesnauwd.

Meeuwen scheerden boven het water en ze dacht weer aan haar rietburcht, zo ver... Nee, daaraan mocht ze niet meer denken. Ze was een bannelinge, heimwee zou haar ongelukkig maken. Ze ging de stad weer in, haalde haar oude kleren op in De Rode Toren en bracht ze naar het huisje bij de Saltpoort, dat Jan voor haar had gehuurd. Ze staarde naar de achterwand die eigenlijk stadsmuur was, schudde het

hoofd. Duister was het hier, kil en ongezellig.

Opnieuw liep ze naar buiten en dwaalde door de stad waar ze de weg nog niet goed wist. Op de Saltmarkt was het druk en vuil, het stonk er, maar de vele kraampjes en schreeuwende kooplui boden afwisseling. Hasse slenterde er rond alsof ze een inkopende huisvrouw was. Maar ze kocht niets.

Ze voelde zich verloren en vreemd in deze stad. Niemand sprak haar aan, ofschoon een paar mannen zich naar haar omdraiden en haar bekeken met een broedende blik. Toen trok een wild gekef haar aandacht. Een eindje verder stond een armzalige boer met een nest jonge honden. De dieren waren niet ouder dan een week of acht, hij had ook de moederhond bij zich en dat was een groot bruin beest van onbestemd ras, met hoge poten en sterke flanken. Hasse bleef staan.

Vertederd keek ze neer op de mollige lijfjes en onwillekeurig bukte ze zich om er één over de kop te aaien.

'Beste waakhond,' hoorde ze de boer zeggen.

Ja, dacht ze, een hond. Die zou gezelschap betekenen. Die beesten zijn jong genoeg om ze van alles te leren en ik heb nooit een hond gehad... Voor ze het wist bood ze drie stuivers voor een jonge reu, die iets donkerder was getint dan de

andere welpen. De moederhond grauwde tegen haar toen ze het diertje in de handen nam, maar het hondje zelf was niet bang. Het snuffelde met een koude natte neus aan haar gezicht, likte uitbundig haar wangen. Ze werd er op slag verliefd op.

Met de hond in haar armen liep ze verder, nu was ze niet meer al leen. Ze hield het diertje dicht tegen zich aan, drukte haar gezicht tegen het warme beweeglijke lijfje, snoof de wat zurige hondegeur op en plotseling was ze blij, zo blij...

'Ik zal je Tieske noemen,' zei ze. 'En weet je wat? Ik ga een mooie halsband voor je kopen.'

Ze kocht er inderdaad een, op de groei berekend, en ook een lange leren riem.

Toen drong het tot haar door, dat ze niets in huis had, geen eten, geen kookgerei...

De dreigende verveling viel van haar af. Ze ging naar de Groenmarkt waar de groentekopers, blikslagers en kaarsenmakers tegen haar schreeuwden terwijl ze hun waren aanprezen, maar ze liep hen voorbij tot ze bij een stalletje kwam waar van riet en biezen gevlochten manden werden aangeboden. Een gebocheld mannetje schuifelde naar voren en hief een diepe mand met hengsel naar haar op.

'Goed handwerk, vrouw,' riep hij. Hasse aarzelde. Dit was iets waarvan ze verstand had. Ze zag de fouten in het vlechtwerk.

'Poeh. Ik kan ze zelf beter maken.'

Het mannetje begon te dansen van kwaadheid. 'Niemand vlecht betere manden dan ik,' krijste hij, 'de duivel moge je halen, vrouw, niemand vlecht betere manden dan ik!'

Met fonkelende ogen keek Hasse hem aan over Tieskes kopje. 'Zeg eens, wie denk je dat je bent om mij te vervloeken, misbaksel? Nog één belediging en ik roep de stadswacht om je te laten inrekenen.'

Geschrokken deinsde het kereltje terug. 'Zo bedoelde ik het niet, vrouwe...'

stamelde hij.

'Je bent een onbehouden vlegel en als je al je klanten zo behandelt zul je niet lang meer op de markt staan.'

'Vergeving, edele vrouwe, mijn ogen zijn slecht, ik zag niet meteen wie ik voor mij had,' riep het kereltje, kronkelend van ijver. Nog nooit eerder was een gewone huisvrouw zo hooghartig tegen hem opgetreden en dat bracht hem in verwarring.

'Slechte ogen — vandaar de fouten in het vlechtwerk,' prevelde Hasse. 'Luister, wat moet je hebben voor die mand?'

'Vier stuivers, edele dame. Ik heb er drie dagen aan gewerkt.'

Dat loog hij en ze wist het. 'Twee stuivers is genoeg.'

'Omdat u het bent, dame, alleen omdat u het bent. Maar de Heilige Walburgis weet dat ik er dan niets meer aan verdien.'

Hij is gek, dacht Hasse, maar ze betaalde de twee stuivers en met de mand aan de arm vervolgde ze haar weg. Ze kreeg nu de smaak te pakken. Het was voor het eerst in haar leven dat ze zelfstandig inkopen deed en over geld beschikte, ze vond het heerlijk! Ze sloeg vers brood en haringen in, ook bonen, gedroogde erwten, voor Tieske een paar runderribben. Verder kaarsen, een houten lepel, een tinnen beker, een ijzeren kookpotje. Het geld stroomde door haar handen en ze kreeg er steeds meer plezier in. De mand begon te wegen. Ze drukte Tieske verrukt tegen zich aan en beloofde: 'Je zult het goed bij me hebben. Wanneer aan het eind van de zomer mijn Jan terugkomt, zal hij een stevige vrouw en een mooie grote hond vinden.'

Het leukste vond ze het om een vracht brandhout te bestellen en die voor haar huisdeur te laten neergooien. Ze stapelde de blokken op naast de haardplaat en toen was ze ingericht, 's

Avonds, bij het licht van een kaars, aten Tieske en Hasse samen uit de kookpot. Tieske had een geweldige eetlust. Daarna kleepte Hasse zich uit, legde zich te slapen in de bedstee, met Tieske in de armen. Zo werd de leegte die Jan had achtergelaten een beetje gevuld. Waar was hij nu?

Zou hij Doornik al hebben bereikt - ze wist niet hoe ver het was - en waar sliep hij dan?

Ondanks haar moed verloor Hasse na een paar dagen toch het gevecht tegen eenzaamheid en heimwee. Tieske was goed gezelschap maar hij kon geen man vervangen. Bovendien ontdekte Hasse dat ze niet met geld kon omgaan. De stuivers in haar buidel minderden zienderogen. Hoe moest ze daarmee een hele zomer rondkomen? En waarmee moest ze haar tijd doorbrengen?

Zutphen beviel haar niet. De warmte van de meidagen bleef hangen tussen de koopmanshuizen, in de nauwe stegen en onder de bomen van de Saltmarkt, de Houtmarkt, de Groenmarkt. De straten waren vuil. Op elke hoek lagen hopen afval. Varkens, loslopende honden en half kaalgeplukte kippen scharrelden door de stegen. Wanneer het had geregend veranderden de lagen stof en mest in één stinkende modderbrij waarin je klompen zich vastzogen. Ze miste de frisheid van het Kampereiland, het zingende riet, de hoge tonen van de vogels, de vlucht van de meeuwen boven

de polders. 's Nachts droomde ze van haar rietburcht, van de rietkragen en krekken. Maar elke ochtend ontwaakte ze in het schemerige benauwde kamertje en keek ze tegen de blinde muur aan. Op een van haar zwerftochten door de stad kwam ze in Nieuwstad, waar de wapensmeden en zwaardvegers woonden. Bij een luifel bleef ze staan. Aan de balk boven haar hoofd hingen messen, dolken, schilden, speren en kurassen. De oude jachtlust overviel haar. Als ze maar een wapen had... Ze ging de winkel in en vroeg naar pijlen.

'Pijlen?' De wapensmid bekeek haar verbluft. Vrouwen was hij in zijn werkplaats niet gewend. Verward maakte hij een halve buiging en mompelde:

'Bijna niemand vraagt meer naar pijlen.' Toch kon hij haar helpen. Uit een hoop rommel in de hoek haalde hij een koker met een dertigtal pijlen. De punten waren roestig en leken niet zeer scherp, van sommige was de houten schacht gebroken, de veren hingen er geknakt en zielig bij.

'Rommel,' zei Hasse, ofschoon ze watertandde bij het zien van de ijzeren pijlpunten. 'Ik zoek goede pijlen waarmee ik kan jagen.' Dames jaagden met een valk of helemaal niet. De smid vertrok zijn gezicht.

'U wilt op jacht gaan, in de maand mei?' mompelde hij verbaasd.

'En waar dan wel, als ik vragen mag?'

'Nee, dat mag je niet vragen, dat is mijn zaak.'

Kritisch bekeek Hasse de verroeste punten.

'Wat vraag je voor dat afval?'

De smid leefde op. 'Twee kromstaarten.'

Hasse snoof.

'Ik geef je er vier stuivers voor, meer niet. En dat is dan nog goed betaald.'

'De koker alleen is meer waard,' protesteerde de smid. 'Kijk eens vrouwe, echt leder!'

'Dan niet.' Hasse draaide zich al om.

'Goed, goed, neem maar mee,' riep de smid haastig.

Op weg naar huis kocht ze schuurpasta en naaigerei. Nu kreeg ze het druk. Ze begon met haar oude plunje te vermaken; de grauwe wijde rok werd een pofbroek, van de onderrok maakte ze hozen, ze reeg een veter door de halsopening van haar jak zodat het tot boven aan toe sloot en ze geen halsdoek nodig had. Toen ze het allemaal aanpaste en haar lange haren

opstak onder de tot baret veranderde muts, leek ze meer op een arme boerenknecht dan op een meisje. Daarna schuurde ze de roest van de pijlpunten, schrapte de schimmel van de schachten en na enkele uren bezat ze vijftientig bruikbare pijlen, de rest gooide ze weg.

Ze wist precies wat ze wilde. De volgende ochtend heel vroeg verliet ze met Tieske en haar volgestouwde mand de stad door de Berkelpoort en zette koers naar het oosten. In de verte zag ze de donkere omtrekken van een bos. Daarheen ging ze — en ze bracht er de rest van de zomer door.

In een dik bebladerde eikenboom bouwde ze voor zichzelf een soort hut lussen de takken. Wanneer ze ernaar toe klom om er de nacht door te brengen legde ze Tieske als een bontkraag om haar hals. Het kostte Hasse geen enkele moeite terug te vallen in haar oude levensgewoonte om voor zichzelf te zorgen. Ze leefde voornamelijk van de jacht en later in de zomer gebruikte ze maanlichte nachten om op de akkers wat graanhalmen te stelen. De korrels plette ze tussen twee grote stenen en ze bakte er grove koeken van. Soms ook ging ze met Tieske naar de oevers van de Berkel om te vissen.

Ze had het feit aanvaard dat ze maanden op Jan van Schaffelaar zou moeten wachten tot hij met buit beladen zou terugkeren, maar over hoe ze die wachttijd zou doorbrengen had ze andere ideeën dan haar man of wie ook. Het

natuurkind uit de rietlanden werd die zomer een boself en ze genoot ervan.

Haar grootste angst vormden de boswachters. Ze begreep dat dit uitgestrekte woud het domein was van adellijke heren en op stropen stonden zware straffen.

Maar ze nam het risico. In het dichte bladerdak van de eik was haar hut goed verscholen en Tieske bleek een uitstekende waakhond. Hij waarschuwde haar meteen wanneer er mensen in de buurt kwamen. Niet door te blaffen dat had ze hem snel afgeleerd — maar door bij naderend gevaar zijn natte neus in haar handen te duwen en zacht te grommen. Dan pakte ze de hond op en krom razend snel de boom in.

Natuurlijk waren er ook moeilijke dagen of angstwekkende nachten, wanneer de donder over het bos rolde, de bliksem in een nabije eik sloeg die krakend uiteenspatte, of wanneer de storm haar boomhut deed schudden, het dak van gevlochten biezen scheurde en al haar bezittingen drijfnaat werden. Dan kroop Hasse met de rillende Tieske tussen het struikgewas en samen lieten ze het noodweer over zich heen komen. Maar daarna kwamen weer de lange warme dagen, waarin ze de hut kon herstellen en waarin het leven weer goed werd.

Behalve de zon had Hasse niets om er de tijd aan af te meten.

Voor haar gevoel was het nog altijd mei en lente. Maar toen ze de bladeren om zich heen hier en daar zag verkleuren begreep ze dat de zomer al lang over zijn hoogtepunt heen moest zijn. Dikwijls bleef de ochtendmist urenlang tussen de bomen hangen, de nachten werden kouder, het koren op de akkers ten zuiden van het bos werd geoogst... Hasse beseftte dat de herfst voor de deur stond. Toen pakte ze haar boeltje weer bijeen, brak haar hutje af en zocht haar weg terug naar de stad Zutphen.

Ze ging regelrecht naar het woninkje dat Jan van Schaffelaar voor haar had gehuurd en waarvan ze nog altijd de sleutel bezat. Tot haar verbazing echter bleek het huis bewoond door niemand anders dan de gebochelde mandenkoopman. Hij herkende haar niet in haar jongenskleren.

'O nee,' zei Hasse, de handen in de zijde, 'dat gaat niet. Dit is mijn huis en de huur is betaald tot oktober. Eruit jij!'

'Ha, wie denk jij wel dat je bent, baardeloze snotaap,' gilte het mannetje beledigd. 'Hier woon ik en hier blijf ik wonen. Ik heb dit krot eerlijk gehuurd, het stond al wekenlang leeg. Verdwyn kwajongen of ik roep de rakkers. Wat zullen we nou krijgen! Wou jij een arme drommel uit zijn woning jagen, waarvoor hij zes stuivers huur heeft betaald? Vort, weg jij...'

Ruzie in het straatje! Verheugd kwamen de vrouwen van de

dagloners, straatslijpers en drommen kinderen aanlopen, belust op een rel.

'Pak die bochel, laat je niet beledigen jongen,' riep iemand al wist hij niet waarover de ruzie ging. Maar lelijke mensen en de bultenaar was lelijk krijgen nu eenmaal van alles de schuld.

'Geef die brutale jongen zijn vet, Hansje,' riepen een paar anderen.

Je hebt gelijk dat je je niet door zo'n melkmuil uit je woning laat jagen. Die opgeschoten knapen denken dat ze zich alles kunnen veroorloven.'

Kortom: er vormden zich onmiddellijk twee partijen, die door uitroepen, gebaren en scheldwoorden de beide kemphanen aanmoedigden elkaar in de haren te vliegen. Hasse stampvoette woedend.

'Eruit, zeg ik je. Mijn man heeft dit huisje voor me gehuurd, tot oktober toe. Je had het recht niet erin te trekken.' Ze diepte de sleutel op uit haar mand en zwaaide die voor de ogen van de mandenkoopman. De bultenaar begon te gillen.

'Zijn man, zijn man! Wie mag dat wel wezen? Mensen, deze knaap is dol. Horen jullie dat, zijn man! Help me, mensen, help een arme mandenvlechter die er toch al zo ellendig aan

toe is. Laat me niet uit mijn woning jagen...'

Opgewonden gaf hij Hasse een duw en toen vloog Tieske hem aan.

Schreeuwend rolde het mannetje met de razende hond door de modder.

'Help, help, ze willen me vermoorden.'

Hasse liet haar mand vallen, dook en greep Tieske bij de halsband. Wild rukte ze de hond van het kereltje af en snel bevestigde ze de riem aan de halsband, zodat Tieske niet opnieuw een uitval kon doen. Tieske gromde en ontblootte zijn gebit. Toen ze haar mand liet vallen rolden de pijlkoker en haar mes eruit midden tussen een weelde van mooie kleren. Een paar straatjongens doken er begerig naar, maar Tieske sprong vooruit zover zijn riem reikte en gaf een snauwende kef.

'Hou die hond vast,' gilde de bultenaar terwijl hij opsprong en terugdeinsde.

'Mensen, help me toch. Zie je niet dat die jonge vent me naar het leven staat?'

'Man, ik gun je niets dan goeds,' snauwde Hasse. Met Tieske

dicht tegen zich aangetrokken knielde ze meer om haar bezittingen terug in de mand te proppen.

Toen ze overeind kwam hield ze het mes in de hand.

'En nou mijn huis uit! Dat die woning een paar weken leegstond gaat jou niets aan, lelijke bochel! Ik woonde hier. Je had het recht niet erin te kruipen zonder mijn toestemming. Maak dat je wegkomt.'

De aanblik van het puntige mes deed de omstanders terugschrikken. De bultenaar gilte van angst en voelde zich werkelijk bedreigd.

Je bent krankzinnig, knaap — ze moesten je opsluiten. Help!

Hasse was niet van plan hem kwaad te doen, maar ze wilde hem uit haar woning hebben. Ze stond in haar recht, meende ze. Driftig, met fonkelende ogen deed ze een stap naar de bultenaar toe.

'Hé, hé, wat moet dat?' dreunde opeens een zware stem. Een stevige man met een bebloed voorschoot drong zich naar voren.

'Hé daar, jongen... doe dat mes weg. Waarom bedreig je een arme man die nooit een muis kwaad doet, huh?'

'Hij wil me uit mijn huisje jagen, Jacob Zuermond,' kermde de bultenaar. Hij verschool zich half achter de grote slager.

'Het is mijn huis,' tierde Hasse. 'Hij daar is erin gekropen toen ik een paar weken op reis was... daar had hij het recht niet toe.'

De vleeshouwer maakte zich breed. 'Onzin,' riep hij boos. 'Deze arme man heeft die woning van mij gehuurd, al drie maanden geleden. Eerst was er een officier die de woning voor zijn liefje huurde, maar dat deerntje verdween spoorloos en toen ze niet terugkwam vond ik het zonde om het huisje leeg te laten staan. Als het deerntje terugkomt kan ze de te veel betaalde huur van mij terugkrijgen, maar jij hebt hier geen bliksem te maken en als je niet snel opduvelt, sla ik je weg, begrepen? Of moet ik de rakkers roepen?'

'Maar ik ben...' begon Hasse en toen besepte ze dat iedereen haar voor een jongen aanzag en haar toch niet zou geloven.

'Stil Tieske,' riep ze tegen de nog altijd grommende hond. Ze nam de mand op en toonde haar vrouwenkleden.

'Ik ben het meisje waarover je spreekt.'

'Bewijs het, bewijs het,' hilde de bultenaar.

Hasse keek rond om te zien of misschien één van haar

vroegere buren bereid was haar te herkennen, maar ze ontmoette niets dan lege en nieuwsgierige gezichten. Behalve de straatjongens, die gewend waren de bultenaar te plagen met zijn gebrek, was er niemand meer die het voor haar opnam. De vleeshouwer-eigenaar dreigde weer met de rakkers. Hasse keek naar de openstaande deur van het woninkje, ze dacht aan de blinde muur die tegelijk stadsmuur was en die haar zo had benauwd, ze herinnerde zich de bedstee, wemelend van ongedierte en schudde toen haar hoofd.

'Laat maar,' prevelde ze. Ze gaf een ruk aan de riem, stak haar mes weg en keerde zich om. 'Kom mee, Tieske.'

De omstanders, plotseling allemaal op de hand van de mandenvlechter begonnen te jouwen. Hasse keek niet op of om en liep het straatje uit. Nog lang achtervolgden haar de scheldwoorden van de bultenaar.

Wat nu? Teruggaan naar het bos? Uitgesloten. Ze moest hier, in de stad, op Jan wachten. Waar? Ze dacht aan de herberg waar Jan en zij twee heerlijke dagen en nachten hadden doorgebracht in de mooie kamer met het hemelbed en de gladgeschuurde houten vloer. En geld had ze nog genoeg, dank zij de Diana-zomer. Brutaalweg stapte ze even later, met Tieske aan de riem De Rode Toren binnen. De herbergier bekeek haar minachtend.

'Hier logeren? Hoe haal je het in je hoofd, knaap. Dit is een deftig logement, hier komen alleen héren.'

Hasse knikte, trok de baret van haar hoofd en schudde haar haren los.

'Dames niet?' vroeg ze vriendelijk. 'Ik heb ver gereisd, goede man, en om dat veilig te kunnen doen heb ik me verkleed.'
Ze opende haar mand, liet hem een glimp opvangen van mooie kleren. 'Ik verzeker je, dat ik je herberg eer zal aandoet zodra ik de gelegenheid heb gekregen me te wassen en te verkleeden.' Ze pakte de beurs en liet het geld rinkelen.

De klank van geld doet veel vooroordelen wegslinken. Ofschoon de waard het nog niet helemaal vertrouwde, keek hij al minder afwerend.

'De kamer twee-hoog-achter is nog vrij,' zei hij, niet zonder aarzeling.

'O nee. Ik wil het vertrek aan de voorzijde, met het hemelbed.'

'Maar die kost vier stuivers per dag!' riep de man.

'Maaltijden inbegrepen?'

'Natuurlijk niet.'

'Toch wil ik die voorkamer.' Ze legde twaalf zilveren stuivers voor hem neer. 'Ik betaal vooruit..'

Toen kreeg ze haar zin. De waard riep een knecht die haar naar boven bracht en de mand voor haar droeg. Met bonzend hart betrad ze het vertrek waarin Jan en zij twee hemelse nachten hadden doorgebracht. Ze stond even doodstil naar het bed te kijken, niet tot spreken in staat. Toen slikte ze iets weg en vroeg hooghartig:

'Liggen er schone lakens op?'

Jawel vrouwe.'

'Goed. Ik heb honger. Over een half uur kom ik beneden. Zorg dat er een goed ontbijt klaar staat voor mij en mijn hond.'

'Die hond, vrouwe... die moet in de stal.'

'Niet zeuren, man. De hond blijft bij mij en ik wil dat hij even goed te eten krijgt als ik.'

'Ja maar...' protesteerde de knecht zielig. Ze zag dat hij ook nog maar een jongen was, nauwelijks twaalf jaar oud.

'Als u dat beest, zo smerig als het is, bij u houdt, zal de waard me slaan... Het mag niet.'

Bijna verbaasd keek Hasse neer op haar beste vriend, Tieske keek kwispelend naar haar op. Wat haar niet was opgevallen, zag ze nu. De hond was smerig.

Zijn bruine ruige vacht zat vol klitten en modder, zijn wollige staart was helemaal ontoonbaar.

'Wacht.' Ze tastte weer in haar beurs en haalde er een stuiver uit. 'Neem hem mee naar de binnenplaats, was hem en borstel hem goed. Dit geld is voor jou.'

Pas op, want het dier is zoiets niet gewend en zal proberen je te bijten. Als hij weer schoon en mooi is zal je baas er geen bezwaar tegen hebben dat ik hem op mijn kamer houd.

'Blij nam de jongen de grote fooi in ontvangst en trok de tegenstribbelende Tieske mee.'

'En nu ik...'

Hen dienstmaagd bracht een kan vers water, een waskom en schone handdoeken. Ze keek even verbaasd naar de vuile plunje van de nieuwe gast, maar Hasse drukte haar snel een oortje in de hand en legde een vinger op de lippen.

'Ssst meisje, niets zeggen. Ik ben een tovenaar. Straks zie ik er uit als een prinses, mooier dan Adelheid van Arnhem.' De meid begreep er niets van. Ze sloeg een kruis en maakte dat ze weg kwam. Hasse stroomte de jongenskleren af en ontdekte toen pas hoe vuil en haveloos die waren. Ze had ze de hele zomer gedragen, was ermee in bomen geklommen, door de modder gebaggerd. Ze had tussen struiken op de loer gelegen, konijnen en hazen gevild, houtduiven en patrijzen geplukt. Een enkele maal, wanneer ze een bad nam in de Berkel had ze ook haar kleren uitgespoeld maar veel aandacht had ze er niet aan geschonken.

Nu pas begreep ze de wantrouwige blikken van de herbergier en ook de woede van de gebochelde mandenmaker, die zijn huisvesting bedreigd had gezien door een bedelaar. Ze grinnikte, schopte de voddën in een hoek en begon zich uitgebreid te wassen. Daarna schudde ze haar mooie kleren uit. Die waren nogal gekreukt maar verder mankeerde er niets aan. Ze kamde haar haar, krabde het vuil onder haar nagels weg, begon zich aan te kleden. Soepel gleden de wijde rokken over haar hoofd, maar toen ze zich in het geborduurde hesje probeerde te persen merkte ze dat het haar te nauw was geworden.

'Stel je voor, ik ben gegroeid!' Ze lachte, keek neer op de gapende voorkant.

'Tjee, dat zal Jan mooi vinden!'

Met behulp van een paar spelden en met opoffering van haar batisten halsdoek lukte het haar eindelijk de volle ronde borsten onder textiel te verbergen. Nu nog het kanten mutsje en ze was klaar. De spiegel hing er nog. Voldaan bekeek ze het resultaat. Het was leuk weer eens in vrouwenkleren rond te lopen. Ze legde de stinkende vodden in het vuile waswater om ze te weken en trok toen haar laarsjes aan.

'En nu ontbijten. Oef, wat heb ik een honger!'

Beneden in de gelagkamer was al een tafel voor haar gedekt. Een kan melk, vers brood, een groot stuk kaas en vier haringen op een tinnen bord.

Voor Tieske was er een houten bak met runderribben.

Juist kwam de knecht binnen met de hond aan de riem. Tieskes vacht glom weer, vrolijk krullend. Gewassen en geborsteld leek hij opeens een andere hond: dikker en goedmoediger. De jongen gaf de riem snel aan haar over.

'Hij heeft je niet geheten?'' informeerde Hasse.

Het zeildoeken voorschoot van de jongen was drijfnaat.

'Nee vrouwe... maar hij vond het niet leuk.'

Hoopte hij op nog een stuiver? Hasse vond dat ze deze ochtend al genoeg fooien had uitgedeeld en deed of ze het niet merkte. Ondanks het vroege uur was het tamelijk vol in de gelagkamer. In dit herenlogement verbleven gewoonlijk rijke kooplieden of afgezanten van andere Hanzesteden die iets met het stadsbestuur te bespreken hadden. Vrouwen kwamen er zelden en als ze kwamen was het met een heel gezelschap. Hasse in haar eentje baarde nogal wat opzien. Niet ver van haar vandaan zat een drietal heren eveneens aan het ontbijt. Eén van hen keek een paar maal in haar richting, fluisterde iets tegen zijn vrienden, stond toen op en naderde haar tafel. Hij was goed gekleed en nam met zwier zijn hoed voor haar af.

'Vergeef mij mijn vrijpostigheid, vrouwe, maar bent u niet Margarethe van Brummen, nicht van de Heer van Bronkhorst?'

Hasse, met volle mond, schudde helt hoofd.

'Neen? O, maar dan lijkt u toch sprekend op haar. Staat u mij toe dat ik mijn kruik wijn met u deel?'

's Morgens om negen uur? Hasse slikte en keek hem recht aan. 'Ik denk er niet over!'

In gedachten zag ze Jan van Schaffelaar binnenkomen op het moment dat zij met een vreemde heer zat te drinken. Hij zou de herberg afbreken! Ze moest even lachen bij het idee.

'U zult mij toch niet...?' begon de; man hardnekkig, maar Hasse gaf onder de tafel Tieske het sein: brommen! door met haar voet in zijn flank te porren.

Tieske, lekker knagend op een bot, vloog overeind en bromde gehoorzaam. De man droop af en nam weer plaats bij zijn vrienden.

'Een katje,' hoorde Hasse hem zeggen, 'maar wel een lief katje. Hebben jullie die ogen gezien? Ze verschroeien je.' Hasse was in haar schik. De man had haar aangezien voor een doelvrouwe en haar bovendien mooi gevonden. Was ze dan niet zo lelijk als ze altijd had gedacht? Of kwam het door haar mooie rok en uitpuilende hesje? Jan van Schaffelaar had haar dikwijls gezegd dat hij haar mooi vond, maar ja, Jan was haar man! Dat ook vreemden haar bewonderden was nieuw voor haar. Het deed haar goed. Toen ze verzadigd was ging Hasse met Tieske aan de riem naar buiten. Zutphen ontving haar met de gewone drukte en herrie en met de stank. De mensen keken lachend naar haar om toen ze hoorden hoe Hasse tegen de hond liep te praten. 'Eerst gaan we op bezoek bij heer Wijland, Tieske. Hij moet me maar eens vertellen hoe lang ik nog moet wachten tot mijn man uit de oorlog komt.'

Het begon zachtjes te motregen. Langzaam zocht Hasse haar weg door de straten en over de Groenmarkt tot ze voor het patriciërshuis stond. Het zag er nog even imposant uit als vier maanden geleden met de vooruitstekende versierde gevel, de glas-in-lood ruitjes en de hardstenen stoep voor de deur.

Hasse bond Tieske aan een paaltje, liep de stoep op en liet de klopper met de leeuwenkop op het eikenhout neerkomen. Een dienstmeid deed open.

'Ik kom voor heer Wijnand van Arnhem,' zei Hasse kalm. 'Je kunt mij aandienen als Vrouwe van Schaffelaar.'

Verwonderd nam de dienstmeid haar op. Ze zag een goed geklede burgervrouw, heel jong nog, met zigeunerogen en een bruingebrand gezicht. Dat klopte niet met elkaar! Aarzelend liet ze Hasse binnen en verzocht haar even in het kleine voorvertrek te wachten. Enigszins ontdaan ging ze toen haar meester melden dat er een vrouw was die hem wilde spreken. Die vrouw leek niet arm of haveloos, maar ze had een gezicht als een jonge heiden. Wilde heer Wijnand haar zien?

'Heeft ze haar naam genoemd?' vroeg de edelman terwijl hij verstrooid met een ganzenveer speelde. Hij was bezig geweest rekeningen na te kijken.

'Ze noemt zich Vrouwe van Schaffelaar.'

'Vrouwe..' Heer Wijnand barstte in lachen uit en liet de ganzenveer uit zijn vingers vallen. 'Vrouwe! Durft ze zich zo noemen? Bij alle heiligen, wat een verwaandheid!' Hij veegde de tranen uit de ogen en schudde het hoofd.

'Vrouwe!' mompelde hij vermaakt. 'De huisvrouw van een huurling - Vrouwe!'

Hij herinnerde zich plotseling Hasses gebrek aan tafelmanieren. 'Gewoon een meisje uit het volk, dat die vermaledijde Van Schaffelaar ergens had opgeduikeld... Ze komt natuurlijk geld vragen. Wacht,' zei hij tegen de onthutste dienstmeid, 'ik scheep haar wel af in het voorvertrek.'

Hij stond op, trok zijn wambuis af, wreef even over zijn gladgeschoren kin, trok zijn gezicht in een strenge plooi en liep naar de zijkamer. Een moment later stond hij, hoog en deftig, voor Hasse. Toen stakte hij.

Want hij zag een bloeiende jonge vrouw: lang en slank, ofschoon haar bovenlijf bijna uit haar hesje barstte. Ze was gegroeid, dat duivelskind! Ze was een vrouw geworden. Onder de witte muts leken haar vochtig glanzende haren nog donkerder dan hij het zich herinnerde en de zwarte ogen keken hem onvervaard aan. Hasse knikte even door de

knieën toen hij binnenkwam, zonder haar hoofd te buigen. Eerbiedig zei zij:

'Gegroet, heer Wijnand. Herinnert u zich mij nog? Ik ben Hasse, de huisvrouw van Jan van Schaffelaar.' Ze glimlachte tegen hem.

Ja,' antwoordde hij stug. Hij kon geen oog van dat puilende hesje afhouden.

Hasse zag waarnaar hij keek en bloosde lichtelijk.

'Ik kom vragen of u al iets gehoord heeft over mijn man. Is hij nog in Doornik of op weg naar Zutphen?'

Heer Wijnand slikte even, scheurde zijn blik los en keek haar verwonderd in de ogen.

'Doornik?'

Hasse knikte vriendelijk.

'Die stad in Vlaanderen, die hij ging belegeren.'

'Ik weet waar Doornik ligt... Waar ben je geweest, Hasse van Schaffelaar, dat je van niets weet?'

Onder haar gebruinde huid zag hij de kleur uit haar gezicht wegtrekken.

'Is er... is er iets gebeurd?' stamelde ze. Opeens stond er geen bloeiende jonge vrouw meer voor hem, maar een bevend angstig meisje.

'Of er iets gebeurd is! Dat zou ik denken! Weet je dan niet dat hertog Adolf is gesneuveld bij zijn aanval op Doornik - God hebbe zijn ziel en dat zijn troepen volkomen in de pan werden gehakt?'

Hasse tastte achter zich en vond steun tegen de vensterbank. 'Wat... wilt u daarmee zeggen?' vroeg ze bibberend.

'Ik wil daarmee zeggen,' bromde de edelman bitter, 'dat alle

hoop voor Gelre in de modder werd verstikt. Maria van Bourgondië heeft haar hand geschonken aan die Oostenrijkse windbuil Maximiliaan en de zoon van hertog Adolf, Karel, die de rechtmatige erfgenaam is van het hertogdom Gelre, wordt in gijzeling gehouden te Gent.' Zijn stem klonk boos, maar Hasse begreep er niets van.

'En Jan? Jan van Schaffelaar?' drong ze aan. Heer Wijnand haalde de schouders op.

'Na de nederlaag viel hertog Adolfs leger uiteen, zoals ik al zei. De hemel moge weten waar die vermaledijde huurlingen nu rondstruinen, voor zover ze nog in leven zijn. De verliezen moeten groot zijn geweest. Veel te groot...'

'Ik begrijp het niet,' zei Hasse verstikt en maakte een hulpeloos gebaar.

Ongeduldig fronste de edelman de wenkbrauwen.

'Je moet er van gehoord hebben,' zei hij afgemeten, 'heel Zutphen stond op zijn kop toen hertog Adolfs dood bekend werd.'

Wat kon haar een hertog schelen die zij nooit had gezien?
'Ik... ik was deze zomer niet in de stad.'

'Dat is me wel duidelijk. Waar was je dan?'

Ze zweeg, niet wetend wat te doen of te zeggen. Heer Wijnand wachtte even en toen er geen antwoord kwam sprak hij: Jan van Schaffelaar was een ontwikkeld man. Hij kon lezen en schrijven. Toch heeft hij mij geen bericht gestuurd. Ik neem dus aan dat ook hij is gesneuveld, met zijn hele vendel.'

'Nee!' Het klonk als een noodkreet.

'Dat is nu eenmaal het lot van soldatenvrouwen - jong weduwe worden.'

Hasse schudde wild het hoofd.

'Ik geloof het niet. Niet Jan van Schaffelaar.' Ze snikte. Weer haalde de edelman de schouders op. Hij dacht aan de geruchten die in het Gelderse de ronde deden, over strooptochten van Gelderse huursoldaten in Brabant. Daar gingen dorpen in vlammen op, daar klaagden de boeren en verdedigden zich met sikkels en hooivorken ...

Hasse staarde hem wanhopig aan. Terwijl zij met Tieske door het bos zwierf, konijntjes stroopte, duiven schoot, terwijl ze hengelde in de Berkel en met Tieske door het gras rolde, één brok vrijheidsdrang en levenslust, had haar man een bloedig

einde gevonden op het slagveld voor Doornik, een stad waarvan ze tot voor kort nooit had gehoord maar die erg belangrijk scheen te zijn. Ze haalde diep adem, klemde de handen ineen en vroeg trillend:

'Weet u zeker dat Jan van Schaffelaar dood is?'

'Dat moet wel. Hij zou mij bericht hebben gestuurd als hij nog leefde.'

'Ik geloof het niet!'

Hij zweeg, zij ook. Ze boog het hoofd, haar tranen vielen op de plavuizen en spatten uiteen. Naarmate het zwijgen duurde raakte ze er meer en meer van overtuigd dat de edelman de waarheid had gesproken. Jan gesneuveld! De blonde reus, die haar geen enkele maal een boos woord had toegevoegd had ze die man van het schavot gered om hem meteen weer te verliezen? Ja. Het was te gruwelijk voor woorden.

'Je moet er van gehoord hebben, vrouw,' sprak heer Wijnand eindelijk.

Nee, ze had niets gehoord. In het bos was geen nieuws tot het elfenkind doorgedrongen. Plotseling hief ze het hoofd op.

'Maar... als het waar is dat... dat Jan van Schaffelaar gesneuveld

is dan... dan hen ik zijn erfgename. Dan heb ik recht op zijn achterstallige soldij,' wist ze met moeite uit te brengen. Het klonk nuchter en hebzuchtig — maar de winter stond voor de deur. Heer Wijnand lachte bitter.

'Vrouw, je weet niet wat je zegt. Jan van Schaffelaar heeft drie maanden voorschot opgenomen op zijn soldij eer hij Zutphen verliet. Wist je dat niet?

Eigenlijk heb ik het recht een deel van dat voorschot van jou terug te eisen.

Wees blij als ik dat uit medelijden nalaat.'

Nu kwam haar trots in opstand. Medelijden! Dat was iets wat ze nooit had kunnen verdragen en waarom ze ook nooit had gevraagd. En zeker wilde ze het woord niet horen van deze kille edelman met zijn dikke buik. Wat verbeeldde hij zich wel? Woedend tastte ze in de zak van haar rok en wierp hem toen minachtend haar laatste twee goudguldens toe.

'Daar! Hier heeft u uw geld, heer Wijnand. Ik kan wel voor mijzelf zorgen,'

snauwde ze driftig. Het gebaar verbaasde hem. Waar kwam dit vrouwtje vandaan dat ze zo trots en heftig was?

Zonder een poging te doen de goudstukken op te rapen zei hij:

'Ik zal mijn vrouw vragen of zij je als dienstmeid kan gebruiken, je kunt toch wel naaien of een bezem hanteren?'

Hasse voelde zijn ogen op haar keurslijfje branden. Ze drukte zich tegen de vensterbank. 'Uw liefdadigheid heb ik niet nodig, heer Wijnand.' Ze nam de rokken bijeen, zwiepte langs hem heen, niet wachtend tot hij de meid had geroepen om haar uit te laten, en verliet het huis. Buiten zat Tieske op haar te wachten, nat en rillend in de regen. Hij sprong blij tegen haar op toen ze hem losmaakte van het paaltje. Met een gezicht, nat van regen en tranen keek ze op de hond neer.

'O Tieske, hij is dood...' Ze kon het nog steeds niet geloven. Terug in de herberg liet ze zich ruggelings op het brede hemelbed vallen. Tieske likte haar handen en ze merkte het nauwelijks. De hond voelde hoe verdrietig zij was. Hij legde een poot op haar loshangende arm, keek naar haar op met smekende hondenogen. Toe Hasse, scheen hij te zeggen, huil niet zo. Ik ben er nog. Wat moest ze doen? In Zutphen kende ze verder niemand en de winter doorbrengen in het vrije veld zou onmogelijk worden. Moest ze dan gaan bedelen?

Altijd had ze zich walgend van bedelaars afgewend. Ze waren

zo vies, dikwijls met zweren overdekt, ze stonken en tussen de lagen vuil op hun gezicht blonken listig de oogjes. Ze waren opdringerig en schenen maar één doel in hun leven te hebben: graaien. Ze kenden geen trots, geen zelfrespect. Ze fleemden, jankten, kwispelden om een korst brood, een muntje. Wie geen bestaansmiddelen had, moest zijn zelfrespect wel te grabbel gooien, zich vernederen, een hebzuchtig graaiklauwtje laten aangroeien.

Nee, dacht ze wild, dat nooit. Er moet een manier zijn waarop ik in leven kan blijven, zonder geld, zonder familie — en toch mezelf blijven. Ik heb het Jan beloofd dat ik niet zou veranderen. Ik wil niet afhankelijk worden van mensen die wreed, dom en hatelijk zijn.

Als kind had ze zich weten te redden in de rietlanden, met haar zelfgemaakte wapens, een mes en een hengelsnoer. Die vaardigheden hadden haar ook de afgelopen zomer in leven gehouden wat lag ze zich nu dan zorgen te maken?

Jan van Schaffelaar had haar eens vergeleken met Diana, godin van de jacht.

Goed, dan zou ze als Diana verder door het leven gaan!
Waar?

Haar hart trok naar de IJsselmonding, maar uit die streken het

grondgebied van Kampen had men haar verbannen. Of... Uit de diepte van haar herinneringen klonk een stem:

'De doodstraf van voornoemde Jan van Schaffelaar zal worden omgezet in levenslange verbanning hetgeen eveneens geldt voor voornoemde Hasse Simonsdochter zolang zij de huisvrouw is van voornoemde Jan van Schaffelaar...'

Betekende dat, dat zij na Jans dood kon terugkeren naar haar geboortegrond?

Natuurlijk! Hasse Simonsdochter had niemand gedood of kwaad gedaan, ze werd alleen verbannen omdat ze vrijwillig de vrouw van een moordenaar werd.

Als ze wilde kon ze teruggaan naar haar rietburcht, wulpen en roerdompen. En naar haar verwanten? Ze was ervan overtuigd dat haar ouders en verdere familie, trouwens de hele buurtschap, niets meer met haar te maken wilden hebben. En hartje winter was het Kampereiland vrijwel onbewoonbaar.

Dan stroomde het water van de Zuiderzee over de lage dijken, en veranderde de weilanden in een meer, in moeras, tot de vorst inviel die alles deed verstijven.

Dan stonden de koeien van de eilandboeren in de stad

Kampen op stal en in strenge winters kwam zelfs de scheepvaart op de IJssel tot stilstand. Maar achter de Oude Zeedijk en in de polder Mastenbroek zou ze misschien een onderkomen kunnen vinden om de winter door te komen en... Weten wat je te doen staat geeft een geweldige opluchting. Hasse merkte dat ze onder al haar verdriet en gemis plotseling warm werd van binnen. Ze sprong van het bed af en keek naar de waskom waarin haar oude jongenskleren lagen te weken. Het water leek wel modder. Ze wrong het goed uit. Erg schoon was het nog niet geworden, maar het stonk niet meer en eenmaal droog zou het wel weer te gebruiken zijn. Het vuile water gooide zij uit het venster op de straat.

Op de bodem van de hengselmand lagen nog zes goede pijlen. De boog had ze in het woud achtergelaten maar een nieuwe maken kon altijd. Ze bezat een mes, een goede jachthond wat maakte ze zich dan zorgen! Liever kwam ze om in een ondergelopen en bevroren polder dan mensen, die zij haatte, om hulp te vragen.

En in Zutphen had ze niets meer te zoeken.

Zo gebeurde het dat de volgende ochtend vroeg Hasse de stad verliet, met als enige bagage een hengselmand vol vodden en twee broden en als enige tochtgenoot een ruige hond. Ze Het zich over de IJssel zetten en bij het eerste het

beste beekje dat ze op haar weg ontmoette dook ze in het struikgewas, trok haar mooie kleren uit en verkleetde zich opnieuw als een haveloze boerenjongen. Toen ze te voorschijn kwam besnuffelde Tieske haar wantrouwig, maar zodra hij haar geur herkende blafte hij uitbundig.

Ja vriend en nu gaan we naar Kampen, terug naar de rietlanden.' Ze had maar een flauw idee van de richting die zij moest volgen. Het gemakkelijkste zou zijn de rivier stroomafwaarts te blijven volgen, langs alle kronkels en bochten, dan zou zij vanzelf in Kampen terecht komen. Een andere mogelijkheid was, de rivier de rivier te laten, recht naar het noorden te gaan, waarbij de zon de richting moest aanwijzen, dwars door wouden, over heidevelden en langs de bebouwde velden... met alle kans hopeloos te verdwalen. Maar...

Eer zij terugging naar het Kampereiland wilde ze nog iets doen: de oude schaapskooi terugvinden waarin Jan van Schaffelaar en zij hun bruidsnacht hadden doorgebracht. Die wonderlijke nacht toen ze op jacht was geweest om een bruiloftsmaal te verschalken, toen ze pas goed de man leerde kennen die ze enige uren tevoren van het schavot had gehaald. Met vrouwelijke intuïtie had ze in die nacht gevoeld hoe zijn aanvankelijke dankbaarheid was omgeslagen in tederheid, warmte, respect... liefde. Hij was nu dood, te jong, véél te jong gestorven. Maar in haar hart leefde hij nog en ze

wilde hem herdenken op de plaats waar niet alleen hun lichamen maar ook hun zielen elkaar hadden gevonden. Een stinkende oude schaapskooi, half ingestort, zo lek als een zeef

— maar het was voor haar die nacht een paleis geweest omdat ze hem had gedeeld met een man die een méns in haar had gezien.

Alles wat ze zich herinnerde was, dat de ruïne stond op de grens van een groot bos en een reusachtig heideveld. Ergens zuidelijk van Oldenbroek. Het moest mogelijk zijn die plek terug te vinden, al zou ze er dagenlang naar moeten zoeken.

5 Waar is Hasse?

Twee dagen later, in de middag van Sint-Cornelius (14 september) ontstond bij de Spitaalpoort van Zutphen een groot tumult. Veertien ruiters, in de kleuren van Gelre en met het wapen van de hertogen van Gelre in het vaandel - een zwarte leeuw op gouden veld voorafgegaan door een kapitein met een blonde baard, meldden zich aan de poort en eisten op hoge toon onmiddellijke toegang.

Vele mensen kwamen verschrikt aanrennen; was dit een overval op de stad?

Maar toen ze de kleuren en het wapen van de hertog van

Gelre herkenden lieten de wachters de ordeloze troep door, zij het na enige aarzeling.

Zutphen vierde feest die dag. Het feest van de heilige Cornelius, de patroon van vleeshouwers en veehandelaren. Straten en stegen waren verstopt met feestgangers in allerlei vermommingen. Groepen straatjongens liepen hossend en zingend langs de huizen, vielen ambachtslui lastig, plaagden voorbijgangers en renden weer weg, veilig verscholen achter hun mombakkesen van papier. Op de Houtmarkt was een podium opgericht waar de gildebroeders een spel opvoerden dat het leven van hun heilige uitbeeldde. Hoogtepunt van dat spel was het moment waarop Cornelius werd belaagd door duivels, waarna de aartsengel Michaël met vlammend zwaard opkwam en de duivels terugjoeg naar de hel. Het volk hield van zulke vertoningen waarbij veel werd geschreeuwd, met toortsen werd gezwaaid en waarbij fantastisch uitgedoste gildebroeders over het toneel sprongen.

Godsdienstige leken spelen moesten, wilden ze enig succes hebben, altijd duivels en demonen vertonen, die door een held of heilige werden overwonnen.

Het goede moest zegevieren over het kwade. Jacob Zuermond, overman van het vleeshouwer-gilde, speelde de rol van de aartsengel. Zijn oudste zoon Tienus vertolkte de rol van de zachtmoedige, door duivels belaagde Cornelius.

Voor de schepenen, schout en raadsheren van Zutphen was een tribune opgericht vanwaar zij het spel konden gadeslaan. Naast heer Wijnand zat de proost van de Walburgiskerk, aan zijn andere zijde hadden Wijnands vrouw Adelheid, zijn zuster Machteld en haar man, schepen Willem van Boendale, plaatsgenomen.

Juist toen de aartsengel Michaël zijn vlammen zwaard ophief om de duivels die het de zachte Cornelijs moeilijk maakten terug te slaan naar de onderwereld, juist op dit hoogtepunt daverden de vijftien ruiters de Houtmarkt op en riep hun aanvoerder luid om heer Wijnand, gouverneur van de hertog van Gelre. De duivels, nog maar net met veel gekrijs verdwenen in een luik op de bodem van het toneel, staken nieuwsgierig de hoofden weer boven de planken vloer.

Jacob Zuermond liet verbouwereerd zijn houten zwaard zakken, terwijl zijn zoon Tienus over een bankje struikelde en languit tussen de opnieuw opgedoken duivels viel. De ruiters dreven hun paarden tussen het samengepakte volk en bleven maar roepen:

'Heer Wijnand, heer Wijnand!'

De edelman was geërgerd opgestaan, maar hij verbleekte toen hij de aanvoerder van de woeste troep herkende.

Jan van Schaffelaar!

'Doorspelen, doorspelen,' riepen een paar zware mannenstemmen uit het publiek.

Maar de ruiters bleven opdringen tot Jan van Schaffelaar zijn hengst vlak voor de tribune had gemanoeuvreerd en hij de heren alle zicht ontnam. Heer Wijnand maakte zich boos.

'Wat betekent dit, Jan van Schaffelaar? Zie je niet dat je een heilige voorstelling verstoort?'

'Ik heb maling aan uw voorstelling, heer Wijnand. Waar is Jacob Zuermond?'

'Daar,' antwoordde de edelman, wijzend langs het paardenhoofd naar de engel Michaël.

'Aha! Jacob Zuermond, waar is mijn vrouw? Ik huurde in mei een van jouw muurhuisjes voor haar, en nu ik terugkom uit de oorlog vind ik in die woning alleen een gebochelde mandenmaker die beweert niets af te weten van Hasse van Schaffelaar. Spreek op, Jacob Zuermond, wat heb je met mijn vrouw gedaan?'

De engel Michaël, in zijn kartonnen harnas, trad tot aan de rand van het plankier en keek woedend naar de kapitein op

zijn paard.

'Wat kom je hier de orde verstoren, windbuil?' riep hij. 'Is het niet genoeg dat vijf vendels bij elkaar niet konden verhinderen dat onze heer, hertog Adolf, sneuvelde voor Doornik? Waar waren jullie toen de Fransen op hem inhakten?'

Omringden jullie de hertog om zijn leven met jullie borst te beschermen? Ha neen! De Fransen hebben alleen jullie ruggen gezien; de hertog hebben jullie in de steek gelaten. Huurlingen! Bah, die denken alleen aan soldij en buit, maar als het op vechten aankomt moeten ze naar huis om te eten. En dan komt me zo'n kapitein nog een grote mond opzetten over een huurwoning waarin iemand anders huist dan hij had verwacht... Moet ik soms op je vrouw passen? Doe dat zelf, kerel...'

Jan van Schaffelaar nam het niet. Hij sprong van zijn paard op het plankier en trok zijn zwaard. Jacob Zuermond, vergetend dat het zijne van hout was, hief zijn wapen om zich te verdedigen. Toen, terwijl de toeschouwers luid juichten, werd het houten zwaard uit zijn handen geslagen en duwde Jan van Schaffelaar de stalen punt van een ècht zwaard tegen zijn keel.

'Kniel!' baste hij. De vleeshouwer viel op de knieën, scheel kijkend naar het gruwelijke staal onder zijn kin.

'Hoe durf jij mij een lafaard te noemen, jij vette poorter! Gevochten als leeuwen hebben we en ik verloor vijf man van mijn vendel, Zes werden er zwaar gewond en het duurde maanden eer ze weer in staat waren te rijden. Wat weet jij van de ellende van het slagveld, van vuur en zwaard en dood, jij koeienvilder! Alles wat jij kunt is darmen afschrappen en je gewichtig voelen.

Zeg op, waar is Hasse mijn huisvrouw, voor wie ik in het begin van de zomer een van jouw muurhuisjes heb gehuurd? Waarom woont zij daar niet meer, waarom zit er een kwaadaardig buitenaartje in die woning om met iedereen ruzie te maken?'

'Heer krijgsman, vergeef me,' stamelde de slager, 'ik weet het niet. Ik heb uw vrouw niet gezien. Ik weet dat zij er heeft gewoond, maar heel kort. Na een paar weken al kwamen de burens mij vertellen dat de woning leeg stond en de muizen er feest vierden. Mijn eigen dienstmeid heeft het huisje schoongemaakt en daarna heb ik het opnieuw verhuurd aan Hansje de mandenmaker. U kunt de te veel betaalde huur terugkrijgen en...'

'Lieg niet tegen me, kerel! Een vrouw kan niet zomaar verdwijnen. Ze bezat vijf goudguldens en ik verdenk jou ervan dat je haar hebt vermoord en beroofd en haar hebt begraven onder de vloer. Ik eis dat er onmiddellijk een onderzoek

wordt ingesteld.' Die woorden veroorzaakten nogal wat beroering, zowel op de tribune als bij het volk, dat vergat boos te worden over de verstoorde vertoning.

Wat hier gebeurde was ook spannend, een regelrecht spektakelstuk.

Op dit moment greep heer Wijnand in toen hem duidelijk was geworden waar de ruzie over ging. In de volle glorie van fluweel en zijde hief hij bezwerend de armen op.

'Bedaar, Van Schaffelaar, er is niets verontrustends met je vrouw gebeurd, dat kan ik je verzekeren. Enkele dagen geleden nog heeft zij mij een bezoek gebracht en ze zag er goed uit. Gezond en welvarend.'

Met een ruk wendde Van Schaffelaar zich tot de gouverneur.

'Dus u kent haar verblijfplaats!'

'Helaas neen. Ze kwam naar mijn huis om geld te vragen en toen ik haar dat niet kon geven is ze kwaad weggegaan.'

'Maar ze is in Zutphen!'

'Dat moet wel.'

'Ze was gezond, zegt u. Ze zag er goed uit?'

'O ja.' Onwillekeurig slaakte de edelman een zucht; hij zag het te krap geworden keurslijfje weer voor zich.

'Kom morgenochtend naar mijn huis, Van Schaffelaar. We hebben nog iets af te rekenen en ik heb een opdracht voor jou en je vendel. Maar houd op met wilde beschuldigingen in het rond te slingeren. Je kunt je mannen als vanouds in mijn stallen onderbrengen.'

Hij greep naar zijn beurs, haalde er Hasses beide guldens uit en wierp ze Van Schaffelaar voor de voeten.

'Hier, trakteer je mannen op bier en koek, het is feest vandaag. En neem zo snel mogelijk je rabauwen mee van hier, zodat ze niet langer de voortgang van het spel verhinderen.'

'Akkoord, heer Wijnand, we zullen gaan. Maar ik bezweer u, als mijn vrouw in Zutphen is zal ik haar vinden, al moest ik elk huis ondersteboven keren. En als blijkt dat haar iets onaangenaams is overkomen, stel ik u daarvoor verantwoordelijk. U had beloofd een oogje op haar te houden tijdens mijn afwezigheid.' Hij besteeg opnieuw zijn paard, wendde de teugel en wenkte.

'Komaan mannen.'

Het viel iedereen op hoe blindelings de rauwe bende de aanvoerder volgde. Het spel kon hervat worden, maar de pret was eraf. Sint-Michaël in zijn kartonnen harnas met een houten zwaard kon de illusie niet meer waarmaken. Ieder zag hem nu zoals hij was: een dikke kerel in een onhandige vermomming, zeker niet in staat een pak duivels te verjagen. De duivels zelf, weggedoken in de luiken van het plankier en weer opgedoken toen de huurlingen de markt bestormden, vonden dat ook en klommen weer op het toneel om nogmaals de heilige Cornelius lastig te vallen. Pas toen ze een paar harde klappen met het houten zwaard op hun ruggen kregen en ontdekten dat zelfs een namaakzwaard hard kon toeslaan, vielen ze terug in hun rol. Jammerend kropen ze over het toneel. Hun gejammer was echt, tot groot vermaak van de toeschouwers. Al zagen die in feite niets anders dan een woedende slager die een aantal gezellen een pak rammel verkocht..

Intussen joeg Van Schaffelaar met zijn ruiters door het feestende Zutphen en zocht naar Hasse. Hij ondervroeg iedereen die hij tegenkwam, deed invallen in kroegen en taveernen, stuitte eindelijk op een spoor. Een magere knecht, duvelstoelager in De Rode Toren had een paar uur vrij gekregen om naar het spel op de Houtmarkt te gaan kijken, maar in plaats daarvan had hij de gelegenheid aangegrepen zijn moeder in één van de taveernen op te zoeken. Hij wist de ziedende Jan van Schaffelaar te vertellen over een deftige

dame die met haar hond één nacht in het herenlogement had doorgebracht en twee dagen geleden was vertrokken, waarheen kon hij niet zeggen. Maar de vrouw beantwoordde aan de beschrijving die Van Schaffelaar van de gezochte gaf: een wijde blauwe mantel, een blauwe bovenrok, een geborduurd hesje, ravenzwarte haren, donkere ogen...

Ja, dat moest Hasse zijn geweest. Maar waarom was ze weggegaan? Jan van Schaffelaar begreep er niets van.

Na afloop van de toneelvoorstelling ging de menigte dansend en zingend uiteen. De geuren van gebraden ganzen dreven door de stad. Sint-Cornelius was geen gewone feestdag voor de Zutphenaren. Zij grepen het gildefeest aan om het einde van de zomer en het begin van de herfst te vieren. De oogst was binnen, de wilde ganzen maakten zich op om naar het zuiden te vliegen, na deze dag begon de herfst, werden de daglonen verlaagd, de voorraden geteld. Het was ook de dag waarop de boeren naar de stad kwamen om hun pachtsom af te dragen. Heer Wijnand, die veel bezittingen had in heel Gelre had het daarom druk, maar Jan van Schaffelaar was niet van plan om tot de volgende ochtend te wachten om meer inlichtingen te krijgen over zijn verdwenen vrouw. Hij wachtte de edelman bij de deur van diens huis op. Zodra heer Wijnand verscheen baande de kapitein zich een weg door de oploop van boeren in hun zondagse pakken en sprong de stoep op.

'Eerst ik!' riep hij. 'Heer Wijnand, vertel me alles wat u weet over Hasse. Hoe was ze gekleed, wat zei ze precies? Ik moet haar vinden.'

'Kalm toch.' De edelman bedwong zijn drift omdat hij Van Schaffelaar nodig had voor zijn plannen, maar het optreden van de kapitein ergerde hem mateloos.

'Kom binnen en luister.' Hij beduidde de boeren dat ze nog even moesten wachten en ging Jan voor naar hetzelfde kleine voorvertrek waar hij enkele dagen eerder Hasse had ontvangen.

'Eerst moet je me een verklaring geven voor het feit dat je al die maanden geen enkele maal de moeite hebt genomen me bericht te sturen, Van Schaffelaar,'

zei heer Wijnand streng.

'Dat heb ik gedaan! Na de slag die zo ellendig voor ons afliep en waarbij ik vijf man verloor trokken we ons terug in het Brabantse. Maar omdat een aantal van ons zware verwondingen hadden opgelopen zijn we lange tijd in een dorpje midden tussen de heidevelden blijven steken, wachtend tot mijn mannen hersteld waren... We hadden elkaar bezworen bijeen te blijven, we vormden een goede troep. En het is nooit mijn gewoonte geweest mijn soldaten

aan hun lot over te laten als ze ziek of gekwetst zijn. Ik schreef intussen een rapport dat ik in een leren koker stopte, ik hing de koker om Ferdinand's nek en stuurde hem naar Zutphen. Dat was eind juli.'

'Nooit aangekomen,' gromde heer Wijnand.

'En mijn vrouw...' begon Van Schaffelaar weer maar de edelman viel hem driftig in de rede:

'Daar zullen we het straks wel over hebben. Ik wil eerst dit nog zeggen: morgenochtend zal ik jou en je mannen de soldij uitbetalen waarop jullie nog recht hebben en dan verwacht ik een uitgebreid rapport van je over de strijd bij Doornik en het sneuvelen van de hertog. Je hebt vijf man verloren, zei je? Ik zal proberen wat aanvulling voor je vendel te krijgen want ik heb een nieuwe opdracht voor jullie. Het ontbreekt me nu aan de tijd je daarover in te lichten.

En wat je vrouw betreft: Ja, Hasse is hier een paar dagen geleden geweest, in ditzelfde vertrek en ze vroeg naar je. Ik kon haar alleen vertellen over de nederlaag en dood van hertog Adolf. Merkwaardig genoeg wist ze daar nog niets van, ofschoon dat al in juli hier in Zutphen bekend was en er wekenlang over niets anders werd gepraat.'

Jan van Schaffelaar zweeg ongemakkelijk.

'Ze vroeg me ook om geld, maar ik zei dat ze moest wachten tot ik meer zekerheid had over wat er bij Doornik was gebeurd. Toen werd ze boos en ze liep kwaad weg.'

Broedend staarde de kapitein zijn opdrachtgever aan.

'Ik geloof u maar half, heer Wijnand. Zo is Hasse niet.'

De edelman beet even op zijn onderlip.

'Ik moet je zeggen, Van Schaffelaar, dat het optreden van je vrouw me verbaasde. Ze was nogal brutaal en... en... er was iets vreemds aan haar. Haar huid was zo bruin alsof... alsof ze een hele zomer op het land had gewerkt en...'

'Hasse is een buitenkind,' prevelde de kapitein.

'Mogelijk. Maar ondanks mijn aandringen wilde ze niet zeggen wat ze de hele zomer had gedaan, of waar ze was geweest. In elk geval niet in de woning die jij voor haar had gehuurd, dat heb ik vanmiddag begrepen. Maar waar ze wel was, wat ze deed... ik weet het niet. Ze weigerde ook er een woord over los te laten alsof het iets beschamends was.'

Jan stoof meteen op.

'Pas op uw woorden, heer Wijnand, ik duld geen laster over

mijn vrouw.'

'Is het lasteren wanneer ik vertel wat mijn aandacht trok? Dat wilde je toch juist horen... Overigens zag ze er heel goed uit, ze is gegroeid, gerijpt...' even schudde hij dromerig het hoofd, '...en ze hilde,' voegde hij er half onwillig aan toe.'

'Ze hilde! Waarom?'

'Hoe kon ik weten dat je nog in leven was, Van Schaffelaar? Ik had al die maanden niets van jullie gehoord...'

'U heeft Hasse verteld dat ik dood was!'

'Niet rechtstreeks. Het schijnt dat ze mijn woorden zo opvatte. Toen vroeg ze me om geld. Ik bood haar een betrekking aan maar zij stoof de deur uit, zonder groet. Tja, het is een vreemd meisje dat je uit het noorden hebt meegebracht, Van Schaffelaar.'

De kapitein knarsetandde. Hij dacht aan Hasse, die hier inderdaad scheen te zijn geweest en kennelijk iets had gezegd of gedaan wat heer Wijnand niet aanstond. Of was hij te opdringerig geworden en was ze daarom kwaad weggelopen? Maar waarheen? Met gefronste wenkbrauwen staarde Van Schaffelaar de edelman aan.

'De manier waarop u over mijn vrouw spreekt bevalt me niet,' zei hij kortaf.

'Maar goed, ik vind haar nog wel. Vertel me nu over die nieuwe opdracht.'

'Morgen...'

'Ik wil het nu weten.'

'Oef, je bent een doordrijver, Van Schaffelaar. Welnu: de kreet "Gelre los van Bourgondië" wordt met de dag luider. Maximiliaan, wiens oorlog tegen Frankrijk schatten verslindt, stuurt naar alle Gelderse steden schotmeesters om belastingen en nog meer belastingen te innen. Onze hertog is dood, maar zijn zoon Karel leeft en zal over een aantal jaren oud genoeg zijn om de strijd tegen de vreemde overheersers te hervatten. We kunnen niet toestaan dat de hele rijkdom van Gelre verdwijnt in de bodemloze schatkist van Maria en haar man Maximiliaan. Het geld moet in het gewest blijven. Ik zal jou en je vendel opdragen om de Veluwe in te trekken en de wegen naar het zuiden te bewaken.

Elk Bourgondisch geldtransport dat in jullie handen valt moet voor tweederde aan mij worden afgedragen, want ik ben nog altijd de hertogelijke vertegenwoordiger. De rest is voor jou en je mannen. Maar bedenk wel, ik wil niet dat jullie de

Veluwse dorpen plunderen of de boeren lastig vallen. Jullie enige taak is te zorgen dat het goud van Harderwijk en Elburg niet in handen valt van die Oostenrijkse windbuil en zijn domme vrouw. Begrepen?'

Jan van Schaffelaar knikte. Zulk werk stond hem wel aan. Als een struikrover op de loer liggen, geldtransporten overvallen, de buit delen met zijn opdrachtgever en dat alles in naam van een kind dat zich Hertog van Gelre wenste te noemen, klonk aantrekkelijk. Hij verdacht Heer Wijnand van flink wat eigenbelang, maar dat kon hem weinig schelen.

'Goed,' zei hij gekalmeerd, 'ik neem de opdracht aan. Maar eerst moet ik mijn vrouw terugvinden. Als zij denkt dat ik dood ben heeft ze waarschijnlijk Zutphen verlaten. Zodra ik haar heb opgespoord zal ik mijn mannen stationeren op de Veluwe en u kunt ervan verzekerd zijn dat er geen Bourgondisch transport meer doorkomt.'

Hij vertrok en eindelijk kon de opgeluchte heer Wijnand beginnen met zijn pachters te ontvangen.

Jan van Schaffelaar had geen rust. De ganse avond nog zwierf hij door de stad, zoekend, vragend, maar Hasse bleef onvindbaar. Die nacht logeerde hij in dezelfde kamer in De Rode Toren waar ook Hasse een dag en een nacht had doorgebracht en waar ze eens, samen... De herinnering

daaraan maakte hem bijna gek. Waar was ze? Al die maanden in het zuiden, tijdens de veldtocht, de nederlaag, gedurende het lange oponthoud veroorzaakt door de gewonden, en ook later, tijdens hun omzwervingen door het Brabantse had hij aan Hasse gedacht, naar haar verlangd. De koerier die hij naar Zutphen had gestuurd met het rapport over de nederlaag was blijkbaar onderweg overvallen of verongelukt - in elk geval nooit aangekomen. Geen wonder dat heer Wijnand dacht dat ook Van Schaffelaar was gesneuveld en zoiets tegen Hasse had gezegd. Van dat moment af was Hasse verdwenen.

Met zijn brandend hoofd op het kussen dat nog geurde naar Hasses haren althans dat verbeeldde hij zich – vroeg Jan van Schaffelaar zich vertwijfeld af wat er in zijn vrouwtje mocht zijn omgegaan en waarom ze de stad had verlaten. Waarheen was ze gegaan? Alleen, zonder geld? Terug naar het noorden, naar haar geboortegrond? Dat lag voor de hand... hoewel...

En plotseling herinnerde hij zich iets. Hij herinnerde zich hun bruidsnacht, in die vervallen schaapskooi aan de bosrand, en hoe Hasse er in de vallende duisternis op uit was getrokken om op jacht te gaan. Haar blijde trots toen ze terugkwam met twee magere konijntjes, haar verlegenheid en tederheid, toen ze later in elkaars armen lagen op een bed van twijgen... Had die nacht, die hen voor eeuwig aan elkaar klonk, evenveel voor haar betekend als voor hem? Hij vroeg zich niet af waarom ze niet in het muurhuisje was gebleven of

wat ze gedurende de zomer had gedaan. Wat hem bezighield was de vraag: Waar is ze nu? En steeds meer raakte hij ervan overtuigd dat Hasse naar het noorden was gegaan, terug naar Kampen maar met een omweg over Oldenbroek om nog één keer een nacht door te brengen in de schaapskooi waar hun liefde was geboren.

Als ze die tenminste had kunnen vinden...

De volgende dag werd Zutphen opnieuw opgeschrikt door een vendel soldaten dat met vliegende vaan en dreunende hoeven door de stad daverde, met voorop een kapitein op een witte hengst, voor wiens grimmige gezicht de mensen verschrikt uiteenstoven. Het vendel verliet de stad door de Marspoort en joeg de veerman de stuipen op het lijf.

De kapitein, een woeste blonde vent met een breedgerande hoed en een helm aan de zadelknop, sprong vlak voor de veerman op de grond, greep hem bij de kraag en brulde hem toe:

'Spreek op! Heb jij enkele dagen geleden een vrouw in een blauwe mantel overgezet?'

De man beefde.

'Vergeef me heer, ik zet de hele dag mensen over de rivier en

soms dragen ze een blauwe mantel. Kunt u iets duidelijker zijn?'

'Donker is ze, als een zigeunerin maar twintig keer mooier. Heel jong. Blauwe mantel, hertenleren laarsjes... vlug wat!'

'En... een bruine hond?'

'Ik weet van geen hond.'

'Ik... drie ochtenden terug, heer, kwam hier een vrouw met een hond, die wilde naar de overkant. Het was vroeg in de ochtend. '

'Ja ja. Te voet?'

'Ja heer. En die hond...'

'Kerel, wat kan mij die hond schelen! Het gaat om die vrouw. Je hebt haar dus naar de overzijde geroeid. Weet je waar ze heen ging?'

'Ik... ik heb er niet op gelet, heer.'

'Goed. Breng ons nu naar de overzij.'

'Allemaal? Met de paarden?'

'Natuurlijk.'

'Dan moet ik zeker drie keer roeien, heer.'

'Nou en, dan roei je maar drie keer. Wat is daarop tegen?'

'Niets heer, maar als u haast heeft...'

'Dat gaat jou niets aan. Opschieten.'

De veerman moest inderdaad driemaal heen-en-weer eer hij het hele vendel over de IJssel had gezet. Jan van Schaffelaar had er niet op gewacht, hij was al vooruit gestoven met vier man van zijn vendel. De rest moest maar achteraan komen.

Aan ieder die zij ontmoetten op de weg vroeg Van Schaffelaar of hij soms een vrouw in een blauwe mantel had gezien, vergezeld van een bruine hond. De boeren keken hem onnozel aan, haalden de schouders op, lieten zich gelaten volspatten met modder als Jan daarna woedend zijn paard de sporen gaf om verder te draven. Na een uur waren zijn veertien volgelingen weer bij elkaar, maar van Hasse geen spoor.

Gerhard Blauwpoeper, de onderaanvoerder, dreef zijn paard naast dat van de kapitein.

'Neem me niet kwalijk, kapitein, maar de mannen begrijpen het niet helemaal.

We worden gestationeerd op de Veluwe, maar op het ogenblik volgen we de IJssel. Om in de buurt van Harderwijk te komen moeten we meer westelijk aanhouden.'

'De Veluwe kan wachten — eerst moeten we mijn vrouw vinden.'

'Als die drie dagen geleden uit Zutphen is vertrokken om naar Kampen te gaan, is ze daar allang aangekomen, zelfs te voet. En ik dacht dat onze kapitein zich in Kampen niet kon laten zien zonder zijn hoofd te verliezen.'

'Klopt. Maar misschien ging ze niet naar Kampen, niet rechtstreeks. Als we binnen een uur langs deze IJsseldijk nog niemand hebben kunnen vinden die haar heeft gezien, ben ik er zeker van dat zij ook de Veluwe is ingegaan. En dan weet ik ook waarheen.'

'Aha.'

'Maar eerst moet ik zekerheid hebben dat ze niet gewoon de rivier is gevolgd om naar Kampen te gaan. Ik wil dat je de mannen opdraagt bij elk huis, elke hoeve, elke hut aan te kloppen en te vragen naar de vrouw in de blauwe mantel en

met de bruine hond.'

'Ik begrijp het.'

Ruim een uur later waren ze nog niets wijzer. Geen sterveling scheen de gezochte gezien te hebben...

Dan is ze van de rivier afgeweken en op weg gegaan naar die oude schaapskooi zuidelijk van Oldenbroek, dacht Jan van Schaffelaar. Typisch iets voor mijn Hasse; beseft niet hoe levensgevaarlijk de Veluwe kan zijn voor een vrouw alleen en loopt argeloos de wouden en heidevelden tegemoet, terwijl het er wemelt van de moorddadige struikrovers.

'Blauwpoeper!' schreeuwde hij naar achteren.

'Ja kapitein?'

'Daar... daar beginnen de bossen. Westelijk van hier. Goed, we verspreiden ons, maar zonder dat we elkaar uit het oog verliezen en dan rijden we almaar verder, tot aan Oldenbroek toe. Begrepen?'

'Ja kapitein en denkt u dat we dan een vrouw in een blauwe mantel zullen vinden?'

'Laten we God smeken dat dat gebeurt. Ik ken mijn vrouw, ik

weet hoe ze denkt. Ze weet niets van de wereld, ze weet alleen dat op de grens van bos en heide een oude schaapskooi staat waar ze heen wil... en die ze misschien niet kan vinden, want hoe zou ze in de wildernis haar weg kunnen vinden?

Ondervraag elke houthakker, kolenbrander, herder en jager die je tegenkomt.

Iemand in dit land moet haar toch hebben opgemerkt!

Ja kapitein.'

'Hij is gek,' mompelden de kerels die van Blauwpoeper te horen kregen dat de zoektocht nu zou worden voortgezet tussen zandverstuivingen, heidevelden, bossen en heuvels van de Veluwe: schaars bewoond, wemelend van gespuis, levensgevaarlijk... Niet dat ze bang waren uitgevallen, beslist niet. Met vijftien man, tot de tanden gewapend, op goede paarden konden ze elke aanval afslaan trouwens, wie zou het wagen hen aan te vallen! Maar in deze uitgestrekte, onoverzichtelijke wildernis zoeken naar één vrouw, een onbeschermd argeloos deerntje dat geen flauw idee had van de gevaren, leek een onmogelijke opgave.

'We vinden haar nooit...'

'Ai, ai,' prevelde Plapperbek, 'dat vrouwtje van onze kapitein

moet wel iets héél bijzonders zijn dat ie er zoveel moeite voor doet. Maar ze zal toch wel niet voor niets van hem zijn weggelopen. O wee...Ik geloof nooit dat hij haar zo fanatiek zoekt om haar af te zoenen. Daar zal wel meer achter zitten...'

Het was een nevelige dag, met een grijze hemel en soms een buitje regen. Het zou vroeg donker worden en tegen de avond zou het wel gaan misten. Ze reden en reden, zagen geen mens, tot Petken, de jongste van de huurlingen en niet veel meer dan een jongen, een kreet gaf en wees. Ver weg op de heide zagen ze een kudde schapen, een herder, een hond...

'Die zwerft hier dag en nacht rond,' zei Van Schaffelaar. 'Die kan ons misschien iets vertellen.'

Hij gaf zijn paard de sporen, reed op de herder af en ondervroeg hem. De oude man, leunend op zijn stok, luisterde aandachtig en schudde het hoofd.

Dreigend kwamen de aanrollende mistbanken intussen de heide opslokken. Jan begon bijna te wanhopen. Hij verspreidde zijn troep over de heide, slechts door hoorngeschal slaagden ze erin na een tijd weer bij elkaar te komen. Jan van Schaffelaar had intussen de oude schaapskooi teruggevonden — de plek waar hij had gehoopt Hasse te vinden. Maar ook daar was niemand. Verslagen stond hij naar

de half ingezakte ruïne te kijken.

'Toch moet er iemand geweest zijn, de laatste dagen,' zei Blauw-poeper, nadat hij het binnenste van het bouwsel nauwkeurig had onderzocht. 'Er zijn sporen van een vuurtje.'

Ze bogen zich er overheen: Jan van Schaffelaar en zijn onderaanvoerder. De as was koud. Een eind verder lagen wat veren, alsof iemand een patrijs had geplukt, maar nergens vonden ze afgekloven botjes. De veren waren enigszins bloedig...

'Kan ook een vos zijn geweest,' bromde Blauwpoeper. Maar Jan van Schaffelaar dacht aan zijn bruidsnacht, aan Hasse met haar pijl en boog, gemaakt van bijna niets en toch een geducht jachtwapen. Hij kreeg weer hoop.

'Mijn vrouw is hier geweest misschien komt ze terug, misschien loopt ze over de heide te dwalen, hopeloos verdwaald in de nevels. Verspreiden en zoeken, mannen. Petken, jij blijft hier en als er iemand nadert, een bedelaar of voor mijn part een bandiet, dan houd je hem vast, begrepen?'

'Ja kapitein.'

Weer stoof het vendel over de heide, stofwolken en zandwolken opwerpend.

De hoorns schalden over de lege verlatenheid. Het begon te schemeren, de mist werd dichter, de paarse struikjes glinsterden van het vocht. Damp sloeg van de verhitte paardelijven en toen hoorde Jan van Schaffelaar, niet ver weg, het blaffen van een hond. Niet de hond van de herder, want die was intussen verder getrokken en allang uit het gezicht verdwenen. Een andere herder met zijn kudde?

'Komaan Donderkei, sneller,' spoorde Jan zijn paard aan. Het dier was moe, maar gehoorzaamde toch. Het geblaf kwam dichterbij. Uit de nevels doken drie schimmen van ruiters op.

'Van welke kant komt dat geblaf?' vroeg Plapperbek.

'Uit die richting. . . '

'Nee, meer naar het zuiden...'

'Hij elkaar blijven,' gebod Jan van Schaffelaar. Ze reden weer verder, nu iets kalmer. Plotseling steigerde Plapperbeks paard en wierp zijn berijder bijna af.

Tussen de heidestruiken stond een grote bruine hond, die woest blafte en gromde, zijn tanden liet zien en vreselijk tekeer ging.

'Ho rustig!'

Jan steeg af en probeerde de hond te naderen, die zich grommend en grauwend een eindje terugtrok. Toen verscheen opeens een andere schim, die het dier bij het nekvel pakte en achteruit trok.

'Stil Tieske, koest.'

Een bedelaarsjongen, een haveloze knaap met grauwe lompen aan zijn lijf. Hij hield de razende hond stevig vast en keek op naar de ruiters die hem omringden.

Op zijn rug bungelde een biezen mand, in de hand hield hij een zelfgemaakte boog. Een stroper?

'Hou die hond in bedwang en vertel me wie je bent. Waar kom je vandaan?'

vroeg Jan van Schaffelaar streng. De mist golfde om hen heen, ze konden elkaar nauwelijks onderscheiden. Jan van Schaffelaar deed nog een pas vooruit, greep de knaap bij de arm.

'We doen je geen kwaad, we willen alleen inlichtingen,' zei hij.
'We zoeken iemand.'

De jongen bewoog niet, liet ook de hond niet los, hij stond als een standbeeld, maar Van Schaffelaar voelde hem beven.

'Nou, nou, zó bang hoef je niet voor ons te zijn... we hebben het niet op je leven gemunt, jongen. En als je in de schemering wilt stropen moet je dat zelf weten...

Daar heb ik niks mee te maken. Ik wil alleen weten...'

'O God, een spookleger,' fluisterde de jongen, doodsbenauwd. 'Ga weg...'

'Bijgelovig volk,' gromde Van Schaffelaar. 'Luister nou eens naar me: heb jij bijgeval, vandaag of gisteren een vrouw gezien die...'

De jongen viel op de knieën.

'Nee,' fluisterde hij, 'o nee... het kan niet. Plaag me niet zo, Jan, ik bèn je toch trouw geweest...'

'Wat!'

De hond, die de angst van zijn jonge meester voelde, was achteruit gekropen, vergat te blaffen.

Jan van Schaffelaar liet de jongen los, die zich plat op de vochtige grond wierp en het gezicht in de bloeiende heidestruikjes begroef. De andere ruiters waren nu ook afgestegen en stonden verbaasd om de sidderende knaap

heen. Ze begrepen er niets van.

'Waar is ie zo bang voor? Hij sterft half van angst...'

Jan van Schaffelaar verloor zijn geduld. Hij rukte de jongen omhoog, trok hem de vuile baret van het hoofd, dwong hem op te kijken.

'Stel je niet zo aan en zeg... Hasse!'

Hij had niets van het gezicht gezien dan de ogen. Ogen, die zelfs in deze duisternis hem groot en donker tegenglansden. Maar zulke ogen had maar één mens ter wereld.

'Hasse! Je bent het... ben je het heus? Mijn God, kindlief, wat zie je er uit, je lijkt wel een kolenbrander, neen... O Hasse, eindelijk!' En toen begreep hij haar daverende angst. Ze had hem meteen herkend toen hij haar aansprak en gedacht dat hij een spook was. Hij was immers dood...

Blij, ontroerd en zijn omgeving vergetend knelde Jan van Schaffelaar haar in zijn armen.

'O Hasse... vrouwtje, je weet niet hoe we hebben gezocht...'

Jan? Je bent het... je leeft?' fluisterde ze ongelovig.

'Natuurlijk leef ik. De Fransman die mij een kopje kleiner kan

maken moet nog geboren worden.'

Ja, dit kon niemand anders zijn dan Jan van Schaffelaar in vlees en bloed. Geen uit het graf opgestane schim, geen spook, maar de echte. Vol zelfvertrouwen, moed en tederheid. Ze kon niets zeggen. Zuchtend leunde ze tegen hem aan, genietend van het besef dat pas langzaam tot haar scheen door te dringen: hij was niet dood, hij leefde en had haar gezocht... hij had gewéten dat ze hierheen zou gaan. Vier, vijf ruiters drongen om hen heen.

'Is ze dat? Is ze het heus?' vroeg Blauwpoeper ongelovig.

Ja, ja... de speurtocht is ten einde. Dit is Hasse, mijn huisvrouw. Plapperbek, roep de anderen bij elkaar. Maak vuur, dan kunnen ze ons gemakkelijker vinden. Die vervloekte nevels...' Terwijl Plapperbek zijn hoorn liet schallen en een van de anderen neerknielde om een vuur te ontsteken, wat niet zo gemakkelijk ging nu alles zo nat was geworden, bleef Jan van Schaffelaar zijn vrouw vasthouden, betasten, zijn handen gleden over haar gezicht, haar rug...

'Hasse, vrouwtje toch... waarom heb je je zo toetgetakeld... Ik zag je aan voor een vuile zigeunerjongen, die ik-weet-niet-waar vandaan kwam... Waar zijn je mooie kleren, je mantel, je kapje...'

Ze bukte zich en tilde de mand op. 'Hierin, Jan. Hoe had ik anders moeten reizen, hier door de wildernis? Ik ben zo dikwijls verdwaald maar ik wilde onze schaapskooi terugvinden... ik heb er twee dagen, nee bijna drie over gedaan.

Gistermiddag vond ik de plek eindelijk terug - o Jan, het was zo droevig en...

Jan, je bènt het toch werkelijk? Ze zeiden dat je gesneuveld was, bij Doornik en... en...'

Tieske begon te grommen toen uit de mist en de duisternis nog meer ruiters kwamen opdagen.

'Stil Tieske, dit zijn geen vijanden, het zijn vrienden,' suste Hasse. 'En dit, Tieske, is de liefste man van de wereld en hij leeft, Tieske, hij leeft! Hij wordt je nieuwe baas, hij zal voor ons zorgen en nooit, nooit meer van ons weggaan.'

Plapperbek had eindelijk van wat twijgjes, takken en heidestruiken op een zandig plekje een vuurtje gaande gekregen. Nu konden ze elkaar zien. De kerels dromden om hun aanvoerder en zijn weergevonden vrouw heen en bekeken haar nieuwsgierig. Wat ze zagen viel nogal tegen.

'Drommels, ik dacht dat ze zo mooi was,' gromde Maarten de

Fat onder zijn snor. 'Als je hem over haar hoorde praten dacht je minstens dat ze uit zilver en gesponnen zijde bestond...'

Het was niet Maartens bedoeling geweest, maar Jan van Schaffelaar had het gehoord. In plaats van op te stuiven keek hij grijnzend om.

'Wacht maar tot ze zich heeft gewassen en omgekleed, je zult niet weten wat je ziet,' riep hij jolig. 'Hasse, wat ben je toch slim. Je hebt gelijk, in die vermomming liep je het minste gevaar.'

Hasse wreef haar hoofd tegen zijn schouder. 'Heer Wijnand zei dat je dood was...'

'Ik weet het. Arm vrouwtje, wat moet je een verdriet hebben gehad.'

'Ja, eerst wilde ik ook dood en toen... toen wilde ik onze schaapskooi terugzien en daar een poosje blijven om aan je te kunnen denken en... Maar je bent niet dood, niet begraven, je bent geen geest.'

'Geesten kunnen niet knijpen en zo te zien is ie bezig je te vermorzelen,'

prevelde Blauwpoeper.

'Kapitein, wat doen we? Blijven we hier op die kouwe natte hei rondhangen de ganse nacht?'

'Ik weet een goede herberg in Epe. Laten we proberen die te vinden,' stelde Van Schaffelaar voor. 'Zijn we allemaal bij elkaar? Vooruit dan.'

Hij wilde Hasse op zijn paard tillen, maar die rukte zich los en nam de hond in haar armen.

'Dit is Tieske, hij is trouw en dapper. Hij moet mee. En we hebben samen de hele dag gejaagd, hij is moe.'

En zo kreeg Donderkei, de witte hengst van Jan van Schaffelaar drie ruiters te dragen: een krijgsman, een meisje en een hond. Plapperbek trapte het vuurtje uit eer hij opsteeg.

'Ai, ai,' prevelde hij voor zich heen, 'ik hoop dat ze in die herberg een goed stuk vlees aan het spit hebben. O wee, o wee, wat hèb ik een honger.'

6 Tussenspel

Mensenlevens kunnen vreemd verstrengeld raken.

Omstreeks dezelfde tijd dat Hasse Simonsdochter op de Veluwe deel ging uitmaken van een vendel huurlingen, reisden twee tot priester gewijde Dominicaanse monniken over de Alpen, en liep in het Brabantse een zestienjarige jongen in een kille motregen op de stad 's Hertogenbosch toe. Hij bleef even staan, trappelend met zijn koude voeten. Voor hem rezen de muren en torens van Den Bosch op tegen de grijze lucht, er zwierden kraaien en meeuwen boven, de natte wind blies hem in het gezicht. De jongen haalde diep adem, schikte het bundeltje op zijn rug en liep verder. Het was reeds drie uur in de middag; hij was moe en zijn voeten begonnen steeds meer pijn te doen. Hij kwam van Nijmegen. Maar nu was hij bijna waar hij wezen moest. Bij de Tolpoort, die zich over de Binnendieze spande, hield een wachter hem aan.

'Waarheen jonkman?' Met een wantrouwig oog keek de poortwachter naar het bundeltje dat Gerrit over de schouder droeg.

'Ik kom op familiebezoek,' zei de jongen snel. 'Mijn oom woont in de stad, hij is klokkengieter.'

'Naam?'

'Ik ben Gerrit van Wou, mijn oom is meester Geert.'

'O, die klokkengieter! Loop dan maar door en doe hem de

groeten van me.'

Gerrit glimlachte opgelucht; zijn oom scheen een goede naam te hebben in Den Bosch. De poortwachter riep hem na:

'Weet je hem te vinden? In de Kruisstraat. Het huis heet De Gulden Nobel.' De Kruisstraat was als alle andere straten hier nauw en kronkelig, maar juist op een punt waar zij zich enigszins verbreedde stond een hoog huis met een groot erf erachter. De gevelsteen vermeldde **DE GULDEN NOBEL** met eronder, in kleinere letters: Hier giet men klokken ter ere Gods. In het hout van de voordeur was een naam gekrast: Willem Hoerken. Hier moest Gerrit zijn. Tenminste, dat hoopte hij. Willem Hoerken leefde niet meer en voor zover Gerrit had gehoord had zijn oom Geert de gieterij overgenomen. Na enige aarzeling klopte hij op de deur en wachtte. Achter de deur klonk een hoop lawaai.

Eindelijk vloog de bovendeur open en Gerrit keek in een vrouwengezicht. Hij schrok. Was dit de vrouw van zijn oom? Voor zover Gerrit wist kon oom Geert niet ouder zijn dan een jaar of zesentwintig en deze vrouw was ten minste veertig.

'Ja?' vroeg ze.

Gerrit trok de hoed van zijn hoofd en maakte een halve

buiging.

'Gegroet. Moge God u een lang leven schenken,' zei hij beleefd. 'Ik ben Gerrit en zoek mijn oom, meester Geert van Wou.'

'Meester Geert is er niet.'

'De poortwachter vertelde mij dat ik hem hier zou kunnen vinden. Ik kom uit Nijmegen en...'

'Lopen?'

'Natuurlijk en ik ...'

Ze opende nu ook de onderdeur.

'Kom binnen, Gerrit van Wou! Welkom. Ach, herejee, helemaal komen lopen van Nijmegen af. Kon je geen wagen krijgen? Of een boot? Stil jongens, niet zo schreeuwen, we hebben een gast.' Ze trok Gerrit het woonvertrek in, waar een aantal kinderen over elkaar tuimelden en een lawaai maakten of het kermis was. Eén kind zat boven op de tafel, een ander balanceerde op de rug van een houten bank, een derde en vierde kind trokken elk aan een speelgoedpaardje en krijsten. De vrouw sloeg de handen voor de oren en gilte boven alles uit:

'Stilte!' Maar de kinderen bleven doorgaan met hun ruzies en lawaai. Gerrit, die wilde uitleggen wat hij kwam doen, sloeg hard op het tafelblad, brulde eveneens:

'Stilte!' en dat hielp. Verbaasd hielden de kinderen op en staarden hem aan. De vrouw maakte van het moment gebruik om snel een bezem te grijpen.

'Naar buiten jullie, allemaal,' gilde ze en maakte een zwaaiende beweging met de bezem. De kinderen doken onder haar armen door, lachend en roepend en maakten dat ze wegwamen. Om meteen weer terug te komen toen ze merkten hoe nat het buiten was.

'Ja, het regent,' zei Gerrit terwijl hij zijn druipende mantel afdeed.

'Naar het achterhuis dan, vort,' riep de vrouw weer. 'Ik wil jullie niet meer horen.' De bezemsteel sloeg, niet te hard, op een paar magere ruggetjes en het hele troepje verdween loeiend door een smalle gang die naar een soort achterbouw leidde.'

'Oef...' De vrouw wendde zich tot Gerrit. 'Ga zitten, jongen en trek die modderlaarzen uit. Familie van meester Geert is hier altijd welkom. Heb je honger, heerschap? Wacht, ik zal de haard aanmaken dan kun je je kleren drogen.'

Ze was dik, oud, lelijk maar hartelijk, constateerde de jongen. Hij liet zich op de houten bank zakken en ze hielp hem de knellende laarzen uittrekken. Verheugd bewoog hij zijn tenen.

'Dank u.'

'Ik ben Luitgard Hoerken, weduwe van Willem Hoerken,' vertelde de vrouw terwijl ze bij de haard knielde en probeerde een paar dunne takjes aan het branden te krijgen. Na enig getob met de vuurslag lukte het haar, de takjes begonnen te knetteren en ze stapelde er snel wat grotere houtblokken op.

'Het spijt me dat je oom er niet is, Gerrit, maar ik verwacht hem tegen het einde van de week. Hij is met Gobel Moer en een paar knechts in Arnhem om klokken te gieten voor de Eusebiuskerk.'

'Dat had ik moeten weten,' riep Gerrit, 'dan had ik ook naar Arnhem kunnen gaan om hem daar te spreken.'

De haard brandde nu goed en Gerrit genoot van de warmte. Zijn donkere pofbroek begon al te dampen. Met de handen in de zij nam de vrouw hem nieuwsgierig op.

'Ben jij ook klokkengieter?'

'Nog niet.'

'O, ik begrijp het al.' Haar gezicht betrok. 'Je bent naar hier gekomen om werk te zoeken?'

Gerrit knikte. 'Bij je oom Geert...'

Weer knikte hij, een beetje verlegen, want dat scheen haar niet aan te staan.

Langzaam schudde de vrouw het hoofd.

'Meester Geert heeft knechten genoeg, net als Gobel Moer, met wie hij soms samenwerkt. Ik ben bang...'

'Ik geloof,' zei Gerrit wie opeens het zweet uitbrak, 'dat we de beslissing daarover moeten overlaten aan mijn oom.'

'Hm. Hoe oud ben je?'

'Zestien, vrouw Hoerken.'

Uit het achterhuis klonk geschreeuw, de vrouw lette er niet op.

'Zestien? Maar dan heb je toch zeker allang een vak geleerd?'

Gerrit knikte. 'Bij mijn vader, die koperslager was. Maar deze

zomer is hij gestorven. En om eerlijk te zijn, het ambacht beviel me niet. Ik wil liever klokkengieter worden. Toen dacht ik: wat houdt me tegen. Ik heb een oom in

's-Hertogenbosch die meesterklokkengieter is, die kan mij vast wel gebruiken.'

Vrouw Hoerken schreeuwde even in het gangetje:

'Niet vechten jullie, of ik kom met de bezem' en toen het in het achterhuis weer stil was geworden, ging ze zitten en vouwde de handen in de schoot.

'Weet je, Gerrit, de zaken gaan niet zo best,' zei ze droevig. 'En dat is niet de schuld van je oom, die doet wat hij kan om de gieterij in stand te houden. Maar Gobel Moer is een geduchte concurrent en twee gieterijen in een stad is eigenlijk te veel. Gobel was vroeger knecht bij mijn man. Toen Willem vier jaar geleden stierf - God hebbe zijn ziel begon Gobel voor zichzelf. Hij had een welgestelde vrouw getrouwd en kon het zich veroorloven.'

'En oom Geert?'

'Die had toen zijn meesterstuk ook al gemaakt, maar mijn man had, toen hij zijn einde voelde naderen, Geert laten beloven dat hij ons niet in de steek zou laten en de gieterij

zou voortzetten. In elk geval vijf jaren lang, zodat mijn kinderen tijd zouden krijgen op te groeien en het vak te leren. Ik heb tien kinderen.'

'Tien! Ik telde er vier, of vijf...' Ze zuchtte weer, een beetje droevig.

'Willem, mijn oudste, is twee jaar geleden weggelopen om soldaat te worden.

Dan komen er twee meisjes: Alyt en Klaasje, die werken in een weverij, Jacob en Krijn zitten op school, de rest is te klein. Kobus werd geboren drie maanden na de dood van mijn Willem.'

Verbijsterd staarde Gerrit haar aan. Zijn oom, jong en ijverig, had dus een stervende beloofd nog ten minste vijf jaren voor de weduwe en haar kroost te zorgen. Een gezin van tien kinderen! Je zal zoiets op je dak geschoven krijgen als je nauwelijks volwassen bent geworden en je net meester mag noemen! Zou zijn oom gelukkig zijn geweest met die regeling? Geert van Wou verdiende dan misschien goed zijn brood, maar tegelijk zat hij met handen en voeten gebonden aan een gezin dat niet het zijne was.

De vrouw hing een koperen pan boven het vuur en roerde er even in.

'Een beste kerel, die oom van jou,' zei ze. 'Klaagt nooit, maakt met niemand ruzie en verdoet zijn tijd niet in de taveerne. Ruik je de soep al, Gerrit?'

Ze haalde wat houten nappen van een plank en zette ze op de tafel. Ze riep de kinderen weer binnen en liet ook Gerrit aanschuiven. Geleidelijk aan kwamen ook de anderen thuis, de kamer raakte eivol en ze maakten herrie voor twintig.

Maar de soep was lekker, goed gekruid en Gerrit werd weer helemaal warm.

Nadat de talloze kinderen naar bed waren gestuurd bracht vrouw Hoerken haar gast naar een kamertje boven in het huis. Het was de kamer van oom Geert.

'Vannacht slaap je maar in zijn bed, hij is er toch niet,' zei ze goedmoedig.

'Morgen maak ik wel een bed voor je in orde in het achterhuis, bij de andere knechts.'

Luitgard ging weg en bij het licht van zijn kaars keek Gerrit het kamertje rond.

Veel kostbaars bezat meester Geert niet. Een kist voor kleren, twee krukjes met rugleuning, een paar kussens en wat

beddengoed. Een beeldje van de Heilige Maagd, een tinnen kan, twee tinnen borden... Aan de wand boven het bed hing een pentekening, die Gerrits aandacht trok. De prent stelde een aantal bedelaars voor in alle vormen van ellende: zonder benen, blind, lam, gebocheld, kreupel, en elk figuurtje was omhangen met niets dan lompen, vol gaten, steunde op krukken of zat in primitieve wagentjes, met uitgemergelde gezichten en krijsende monden. De zwartste armoede in beeld gebracht.

Had oom Geert die tekening opgehangen om zichzelf ermee te troosten en zich eraan te herinneren dat hij gezond, recht van lijf was, en zich niet behoefde te beklagen ondanks het feit dat hij voor een weduwe met tien kinderen moest zorgen en vastgeklonken zat aan een bedrijf dat niet van hem was maar waarvan hij misschien nooit zou loskomen?

Vijf dagen later rolde een kar door de Kruisstraat met drie zingende mannen erin. De kinderen stormden juichend naar buiten, gevolgd door de verheugde vrouw Hoerken en door Gerrit, die zich wat achteraf hield. Geert van Wou kwam thuis. Gobel Moer woonde dichterbij de poort dan Geert, die hadden ze dus al afgezet met zijn knechten. Nu rolde de wagen het erf van De Gulden Nobel op en de mannen sprongen eruit. Luitgard Hoerken liep hen opgetogen tegemoet — ze brachten geld mee! — en Gerrit keek toe.

'Geert, kijk eens wie er gekomen is! Je neef Gerrit uit Nijmegen.' Luitgard trok Gerrit naar voren, oom en neef keken elkaar aan en Gerrit slaakte een zucht van verlichting. Geert van Wou, zesentwintig jaar oud, was een lange vent met een breed gezicht, lichtbruine ogen, een korte bruine baard en een hoog voorhoofd.

Hij was stevig gebouwd en de hitte van de gietoven had zijn gezicht gelooïd.

Hij straalde goedheid en kracht uit. Zonder aarzelen grepen zijn handen die van Gerrit.

Ja, ik herinner mij mijn neef, dat watervlugge jongetje, al was ie pas vier toen ik uit Nijmegen wegging. Kerel wat ben je groot geworden, al bijna een man!

Welkom, jongen, welkom. Je moet me alles vertellen over Nijmegen. Hoe gaat het met je vader?'

'Die is afgelopen zomer gestorven, oom Geert,' antwoordde Gerrit droevig.

'Ach, dat spijt me. Dan ben je nu dus een wees. Kom je daarom hier? Wil je dat ik je opleid tot klokkengieter?'

Die Geert was snel van begrip. Gerrit knikte weer, bang voor

een afwijzing.

'Wel, dan ben je dubbel welkom, neef. Heeft Luitgard goed voor je gezorgd?'

'U neemt mij aan?' vroeg Gerrit blij.

'Zou ik mijn bloedeigen neef de deur wijzen als hij helemaal van Nijmegen is gekomen? O, wat heb ik soms een heimwee gehad naar mijn vaderstad... En ik was er zo dichtbij, daar in Arnhem. Maar ik had geen tijd om mijn bloedverwanten te gaan bezoeken, er moest gewerkt worden. Luitgard, we hebben dorst!' De beide knechts hadden intussen de paarden uitgespannen en naar de stal gebracht. De kar werd onder een afdak geduwd en uitgeladen.

Omstuwd door de kinderen gingen ze naar binnen. De hartelijkheid van meester Geert had Gerrit gerustgesteld. Al gingen de zaken dan niet zo best, hij zou in de leer komen bij zijn oom. Gerrit stelde zich daar veel van voor.

Klokkengieters reizen veel omdat de zware klokken in de regel daar worden gegoten waar ze moeten worden opgehangen. De gietput achter het huis werd alleen benut voor lichtere klokken en geschut.

'Ja, dat geschut, daar leven we eigenlijk van,' bekende Geert

van Wou nadat de kinderen naar bed waren gestuurd en ze met Luitgard bij een olielampje in de woonkamer zaten. 'Vooral omdat de Bourgondiërs bij de nederlaag van Karel de Stoute hun hele artillerie verloren hebben. Maximiliaan wil dat verlies zo snel mogelijk herstellen. Ik heb nog een bestelling liggen voor twaalf veldslangen, daar kunnen we morgen meteen aan beginnen. Drink je wijn uit, Gerrit, dan zal ik je de stad laten zien.'

'Zo laat nog?' riep Luitgard. 'Gerrit is al vijf dagen hier. Hij heeft de stad van voor tot achter bekeken. Nietwaar Gerrit?'

Jawel, maar wat ik hem wil tonen kent hij nog niet,' lachte Geert. Gerrit, niet van plan zijn oom ook maar in iets tegen te spreken, knikte gretig.

Geert nam een lantaarn mee en even later liepen ze door de roetdonkere straten van 's-Hertogenbosch.

'Ik wil je kennis laten maken met een vriend van mij, een schilder,' zei de klokkengieter vrolijk. 'Hij heeft ook de tekening gemaakt die boven mijn bed hangt. Heb je die gezien?'

'De bedelaars!'

'Ja, hij tekent veel van zulke tafereeltjes.'

'Ik vond die prent nogal huiveringwekkend.'

'Nou, Jeroen zal je straks wel iets gruwelijkers laten zien.'

Jeroen?'

'Zo heet hij: Jeroen van Aken.'

'O, hij komt uit Duitsland!'

'Hij niet, zijn grootvader. Zelf is Jeroen een geboren Bosschenaar. Ken tijdje geleden zei hij, dat hij van plan was zijn naam te veranderen en zich te laten inschrijven als Hieronymus Bosch.'

'En u? Wilt u zich Geert van Bosch laten noemen, in plaats van Van Wou?'

'Waarom? Ik ben niet van plan mijn hele leven in Den Bosch te blijven.'

'Hoe kunt u weggaan? U draagt de kast van een gezin met tien kinderen!'

'Helaas wel. Maar dat contract met Luitgard loopt volgend jaar af.'

'En dan wilt u zich ergens anders gaan vestigen?'

'Misschien. We zien wel.'

Ze waren intussen op de Markt gekomen en Gerrit bleef even staan voor een hoog huis van vier verdiepingen met een bordes en een indrukwekkende met ijzer beslagen deur. Op het schuine dak prijkte een kleine klokkentoren. De hele voorgevel werd verlicht door flambouwen, die in houders boven het bordes waren gestoken en het halve marktplein beschenen.

'Dat is het Raadhuis,' zei Geert. Midden op het plein stond het Gewandhuis of Lakenhal, eveneens van flambouwen voorzien, met daarvoor een ronde overdekte waterput. Aan de overzijde van de driehoekige Markt prijkte nog een groot stenen gebouw met een leien dak: De Morianen. Een huis als een kasteel en bewoond door een adellijke familie. De meeste andere huizen hadden nog houten voorgevels, al waren de strooien daken reeds lang geleden vervangen door de minder brandbare dakpannen.

Gerrit, die de Markt tot nu toe alle:en overdag had gezien, bleef maar rondkijken.

'Goh, wat mooi,' stamelde hij.

De daken lichtten zilverig op tegen de sterrenhemel, terwijl de flambouwen geheimzinnige schaduwen wierpen. In

tegenstelling lot de meeste marktplaatsen in de steden was dit driehoekig, zodat de wandelaar het gevoel kreeg in een fuik te lopen. Voor één van de huizen bleef Geert van Wou staan.

'Hier moeten we zijn.'

Hij stootte de deur open. Toen ze over de drempel stapten stonden ze meteen in het schildersatelier. Meester Jeroen zat aan de tafel met een kruik wijn voor zich en hij sprong op toen hij zijn vriend herkende.

'Geert! Ik wist niet dat je weer in de stad was. Ga zitten en pak ook een beker. Je hebt iemand meegebracht?'

'Dit is mijn neef Gerrit, mijn nieuwe knecht,' stelde de klokkengieter voor.

'Gerrit, dit is mijn vriend Jeroen, de beste schilder van Brabant.'

'Kom kom, in Leuven wonen er wel betere, en wat zou je denken van Antwerpen?' gromde Jeroen bescheiden.

Plaatsnamen met een magische klank; Gerrit kreeg er een dromerig gevoel van.

Jeroen, mijn neef heeft je tekening van de bedelaars die

boven mijn bed hangt bewonderd.'

'Ach, dat was gewoon een oefenschets.'

'Maar meesterlijk getroffen,' riep Gerrit. Hij meende het. In de dagen die hij nu in Den Bosch had doorgebracht had hij heel wat bedelaars gezien die precies leken op die van de prent. Meester Jeroen moest een goed opmerker zijn.

'Wat zeg je van mijn nieuwe schilderij? Het is een altaarstuk voor de Michaëlskapel in de Sint-Jan.'

Jeroen nam het lampje op en droeg het naar de ezel in een hoek van het vertrek.

Gerrit volgde hem en zag de contouren opdoemen van een aantal stijve figuren: de Maagd met het kindje Jezus op schoot en voor haar de drie koningen, rijk gekleed, die geschenken aanboden. De gehele voorstelling was zoals hij het gewend was en hoewel knap geschilderd miste het de levendigheid van de bedelaarsprent. Gerrit durfde dat echter niet hardop zeggen. Omdat hij beleefd wilde zijn nam hij het lampje over van Jeroen en lichtte zich zorgvuldig bij, alsof hij elk detail van het nog niet voltooide schilderij in zich wilde opnemen.

Eensklaps hield hij de adem in. Nee, de voorstelling was toch niet zo stijf als hij eerst had gemeend. De zoom van de mantel

van de zwarte koning leek geborduurd met een rand bloemen, maar toen de jongen wat beter toekeek zag hij, dat het geen rozen en lelies waren maar wonderlijke gedrochtjes: duivels zonder lichaam, wier armen, benen en staart regelrecht uit hun hoofd groeiden.

Monsters met lange vogelsnavels, kattenstaarten, vissenlijven, met een los mensenhoofd in de bek. Andere monsters wier staart op hun hals zat en wier koppen uit hun achterwerk groeiden. Niet één duivel was aan de ander gelijk.

De fantasie waarmee zij piepklein waren gepenseeld leek onuitputtelijk. Jeroen, die Gerrits belangstelling opmerkte, lachte zacht.

'Een grapje,' legde hij uit. 'Vanmorgen kreeg ik plotseling genoeg van die statige heilige gestalten. Altijd hetzelfde... In een baldadige bui liet ik mij even gaan en knoeide Melchiors mantelzoom vol gedachten. Morgen schilder ik er wel overheen en maak er bloemenranken van. Mijn opdrachtgevers, de heren van het kapittel, zouden dit nooit accepteren. Die willen gebogen ruggen, gevouwen handen en aandacht voor het heilige. Geen grapjes met een mantelzoom. Jammer.'

'Maar ze zijn prachtig,' riep Geert die ook naderbij was gekomen. 'Je moet ze laten zitten, Jeroen. Wie weet, valt het

de heren niet eens op.'

'Dan ken je die sinjeuren niet! Die bekijken elke vierkante duim van het werk eer ze tot betaling overgaan. Nu ja, ik heb er mijn plezier aan beleefd.

Overigens heb ik hier een paneeltje dat geen bestelling is en waarbij ik mijn eigen gang kon gaan.'

Gerrits mond viel open toen Jeroen het licht op een paneeltje van niet meer dan een voet breed en twee voet hoog liet schijnen. Op dat kleine oppervlak zag je een grote menigte mensen: mannen, vrouwen, soldaten. Eigenlijk zag je vooral hun koppen, terwijl in het midden, ten voeten uit, Christus struikelde onder het loodzware kruis. Een kaalhoofdige vette soldaat hief een zweep om de Heiland met geweld te dwingen op te rijzen en verder te lopen, terwijl een man met een merkwaardige muts op en een staf in de hand daartegen protesteerde. Het was of je het stampen van al die mensen achter de Christusfiguur kon horen, evenals hun honende uitroepen, hun hatelijkheden en leedvermaak. Maar wat Gerrit het meest trof waren de figuren op de voorgrond. Daar knielde de Goede Moordenaar aan de voet van wat zijn kruis zou worden voor een priester en biechtte zijn zonden, terwijl links van hem de Verstokte Moordenaar ruzie maakte met een fantastisch uitgedoste Romeinse soldaat en hem duidelijk de huid vol schold. Deze beide zondaren die elk aan een kant

van Jezus zouden worden gekruisigd, zagen er uit als mensen die je dagelijks in Den Bosch kon tegenkomen: kaalgeschoren arme drommels, lelijk, mager, slachtoffers van een meedogenloze wereld die elk klein vergrijp gruwelijk strafte met verminking, foltering of dood. De beide misdadigers leken op elkaar, alsof de schilder had willen zeggen: veel velschil tussen een boetvaardige en verstokte zondaar is er niet ze zijn beiden even beklagenswaard.

Gerrit draaide zich om en bekeek Jeroen Bosch nog eens goed. Net als zijn oom Geert was de schilder een jonge vent, ze waren eigenlijk even oud, maar hij was kleiner en tenerder, met een rechte neus, smalle lippen en felle lichte ogen. Een schilder van de gebruikelijke heilige voorstellingen? Het mocht wat! In die man schulde meer. Gerrit herkende in hem een mens die met afschuw het gedoe van zijn medemensen gadesloeg en wiens hart volliep van medelijden met de arme zondaars.

Jeroen liet zijn bezoekers nu een aantal tekeningen zien: schetsen en voorstudies op dik papier.

'Vandaag of morgen zal ik wel een opdracht krijgen om een Laatste Oordeel te schilderen,' zei hij luchtig, 'dus oefen ik er maar vast op.'

Deze voorstudies sloegen Gerrits adem weg. Wat zich daar

voor hem ontvouwde waren hellestraffen, toegebracht door fantastische duivels. Ze leken een beetje op de monstertjes in de rokzoom van Melchior, alleen waren ze duizend maal wreder en gemener om te zien. En dan de gestrafte zondaren!

Gerrit zag mooie naakte lichamen, die werden geroosterd boven een zacht vuurtje, werden gespietst op palen of aan de voeten opgehangen boven een stinkende zwavelpoel, of werden kromgebonden terwijl duivels hun edele delen folterden met gloeiende tangen. Hij zag blote vrouwen die door monsters werden betast of werden gedwongen allerlei viezigheid te eten... Gerrit rilde.

Ja,' zei Jeroen, 'je vindt het afschuwelijk, nietwaar? Zó denken wij dat de hel eruit moet zien. Maar wij... wij zijn mensen en geen duivels. En toch, wat doen wij? De ganse wereld davert van oorlogen, roverijen, terechtstellingen, martelingen. Ik hoef niet ver te lopen om voorbeelden te vinden voor mijn hellestraffen. Ik hoef alleen maar op de stadsmuur te klimmen en ik heb al een goed uitzicht op de galgenheuvel, waar de arme zondaren de ledematen van de romp worden getrokken om dan op het rad te worden gebonden zodat de kraaien hun de ogen kunnen uitpikken — en als ze eindelijk, kronkelend en gillend van pijn de geest hebben gegeven, worden ze gehangen aan de galg tot het laatste restje stinkend vlees van hun beenderen is gevallen. En dat alles gebeurt in naam van de gerechtigheid, terwijl de poorters van

's-Hertogenbosch er glunderend omheen staan, de beul toejuichen en hartelijk genieten van het gekrijs van zo'n arme drommel. Het enige verschil, jongen, is dat het mensen zijn die dit hun medemensen aandoen en geen duivels. Ha, ik zal hun laten zien dat hun hetzelfde lot wacht na hun dood, maar dan voor alle eeuwigheid!"

Gerrit, die zichzelf een aardige jongen vond, kromp ineen.

'Maar meester Jeroen,' prevelde hij ongerust, 'we zijn toch niet allemaal slecht.'

'Daar gaal het juist om. Niemand is slecht, maar wie tijdens zijn korte leven maar een béetje over de schreef gaat en in zijn stervensuur niet toevallig een priester bij de hand heeft om hem vergeving te schenken, zal moeten branden in de hel, of in ijskoud water worden gedompeld, terwijl de duivels om hem heen dansen, grijnzend en honend. Van ons wordt verwacht dat we uit angst voor die hel een eerlijk en vroom leven leiden. En doen we dat? Kijk om je heen, jongen.

Gruw je niet van het mensenbedrijf? Zijn het mensen of duivels die naar zo'n terechtstelling gaan kijken? Vorige maand werd hier in Den Bosch een man gefolterd en daarna onthoofd omdat hij van een oude vrouw een zilveren kandelaar had gestolen. Is zo'n kandelaar meer waard dan een mensenleven?

Die arme man had een vrouw en drie kinderen. Die zitten nu te bedelen op de trappen van de Sint-Jan en het stadsbestuur is van plan hen uit de stad te jagen omdat ze er zo haveloos uitzien en de brave kerkgangers lastig vallen. Als die arme donders dan toch moeten verhongeren, dan liever buiten de muren, daar hebben de brave burgers er geen last van.' Geert van Wou zei ernstig:

'Als ik je goed begrijp, Jeroen, wil je de mensen beter maken door ze hun eigen wreedheid als een spiegel voor te houden. Ze moeten van zichzelf schrikken als ze in jouw schilderijen zichzelf als duivels herkennen.'

Jeroen knikte en Geert schudde het hoofd.

'Vergeefse moeite, vriend. Ze zullen in die duivels alleen hun buurman herkennen, nooit zichzelf.' Buiten luidde een klok.

'Tijd om de vuren te doven. Kom Gerrit, we gaan naar Luitgard.' Hij ledigde zijn wijnbeker tot op de bodem en klopte de schilder hartelijk op de schouder.

'Morgen,' zei hij, plotseling weer vrolijk, 'begin ik met de voorbereidingen voor het gieten van een aantal veldslangen. Die dingen zijn bestemd om mensen aan flarden te schieten. Ben ik nu een slecht mens, Jeroen? Ik moet drie knechten en een gezin van tien personen onderhouden en dat lukt niet als

ik alleen zo nu en dan een dure klok giet.' Jeroen beet op zijn dunne lippen.

Je weet hoe ik over die geschutgieterij van jou denk,' zei hij. 'Het zijn afschuwelijke wapens waartegen geen muur of schild bestand is. Het was de satan zelf die de vuurwapens uitvond.'

Vast wel. En ik heb horen vertellen dat het een monnik was die het buskruit uitvond. En nu gaan we echt naar huis. Bedankt voor de wijn, Jeroen. Groet Aleyt van mij.'

'Belangwekkende kerel, die Jeroen,' zei Geert toen ze weer buiten stonden.

'Maar ik geloof ook dat hij een beetje mal is. Wat vond jij van die duivelstekeningen?'

'Griezelig,' antwoordde Gerrit rillend.

Ja, maar eens zal Jeroen een beroemd schilder zijn, dat voorspel ik je.'

Gerrit zweeg. Hij had de laatste dagen zoveel nieuwe ervaringen moeten verwerken dat het hem een beetje te veel werd. Pas toen ze dicht bij de Kruisstraat waren gekomen, vroeg hij:

'Wie is Aleyt?'

'Aleyt Goyaerts van den Meervenne, Jeroens verloofde.'

'O.'

Zou oom Geert er niet van dromen te trouwen? dacht Gerrit beklemd. Hij heeft er de leeftijd voor. Maar zolang hij voor Luitgard en haar kinderen moet zorgen mag hij er zelfs niet aan denken. Arme oom Geert...

De volgende dag begon Gerrits opleiding tot bronsgieter. Wat viel daar veel aan te leren! Het eerste wat Geert de jongen bijbracht was dit:

'Een luiklok is geen ding, zij is een levend wezen en krijgt ook een naam, zoals paarden en honden een naam krijgen.
Alleen: een kerkklok is zoveel heiliger!

Het is de meester-gieter die de klok haar stem geeft, een stem die kan waarschuwen, vermanen, jubelen, treuren, alarm slaan. Hoe mooier de stem, hoe meer wijding er van het klokgelui uitgaat. Maar de klok is er niet alleen voor de mensen, zij is er ook voor de hemel, want zij bezit magische krachten.

Zij kan onweer doen afdrijven, de voorspraak van heiligen

afsmeken, de vijand op de vlucht jagen. Zo'n geheiligde klok, geboren in een vurige oven, heeft maar één vijand: het vuur. Wanneer de duivel het op de ondergang van de luik klokken heeft voorzien, steekt hij de brand in de klokkentoren. Als dan de houten klokkenstoel doorbrandt en de klok met donderend geraas door de brandende toren valt om beneden in tien stukken uiteen te barsten, dan lacht de duivel en wenen de mensen.'

Met behulp van een stuk papier en een schrijfstift tekende Geert van Wou voor zijn neef hoe een klok gemaakt werd.

'De verhouding van het brons is tachtig delen koper op twintig delen tin maar pas op! Het koper dat je krijgt is niet altijd zuiver, soms zit er zink of lood in en dat benadeelt de klank. Of je krijgt oude klokken die moeten worden omgesmolten en van de samenstelling van die klokken weet je niets. Later leer ik je wel hoe je aan de kleur en zelfs aan de geur van de gloeiende spijs kunt merken hoe zuiver je mengsel is.'

'Spijs?'

'Zo noemen we het metaal waarvan de klok wordt gegoten. Maar vóór we gieten, o heilige Antonius, dan moet er hard gewerkt worden!'

Dat merkte Gerrit gauw genoeg toen voor de nog niet geheel

voltooide Sint-Jan in 's-Hertogenbosch twee klokken gegoten moesten worden.

In de gietkuil werd een houten spil horizontaal op twee bokken gelagerd, zodat zij kon draaien. Tijdens het ronddraaien moesten de knechts de spil met lagen leem bekleden, tot de vorm die de klok aan de binnenzijde moest hebben was bereikt. Geert van Wou, die er toezicht op hield, gebruikte hierbij een plank waarin het binnenprofiel van de klok was uitgezaagd. De dikte van de klokkenmantel, de doorsnede, de verhouding tussen rand en kroon telden allemaal mee bij het bepalen van het gewicht, de toonhoogte, de klank, leerde hij aan Gerrit. Het berekenen daarvan was vakgeheim... Was de binnenvorm eenmaal klaar dan werd hij met vetachtige stoffen bestreken: talk of potas.

Daarna kon het vormen van de 'valse klok' beginnen. Ook die werd uit leem vervaardigd en moest wat grootte en vorm betreft precies gelijk zijn aan de te gieten klok. Ook hiervoor had de gieter zijn sjablonen klaarliggen. De valse klok moest worden voorzien van een opschrift, van randversieringen, het jaartal en natuurlijk de naam van de meester-gieter. Gerrit ontdekte dat klokkengieters zelfbewuste mensen waren, trots op hun vakmanschap. Aan een goede klok moest men kunnen aflezen wie haar had gegoten!

Gedurende het vormen van de binnenklok en de valse klok

brandde er in de gietkuil onder de spil een vuurtje om het drogen van de leem te bespoedigen en te voorkomen dat die door het eigen gewicht van de spil zou afdruipen.

'Dat noemen we het braden van de gans,' onderwees Geert. En het leek er inderdaad op alsof een groot stuk vlees langzaam boven een zacht vuurtje werd geroosterd.

De valse klok werd ook weer stevig ingevet en door een lemen mantel omgeven. Het vormen van de binnenklok, valse klok en mantel bleek een zeer secuur werk te zijn en Geert van Wou was niet gauw tevreden. Vooral de mantel moest heel sterk zijn, opdat hij niet zou breken door de druk van het vloeibare brons. Daarom werd hij gepantserd met hennep, vlas en ijzeren duigen. Nu kon de klokvorm voorzichtig rechtop worden gezet, nadat de houten spil uit de binnenvorm was verwijderd. Het drogen werd nog intenser voortgezet en eindelijk kon de mantel worden gelicht door middel van een hijstoestel boven de gietkuil. De gieter sloeg de gebakken valse klok stuk, waarna de mantel opnieuw over de kern werd neergelaten zodat er een holle ruimte ontstond op de plaats waar zich de valse klok had bevonden. Daarna werd de kroon op de klokvorm geplaatst. Die werd afzonderlijk gereed gemaakt, niet van leem maar van was.

Om te voorkomen dat tijdens het gieten de mantel ging 'drijven', dat wil zeggen dat hij onder de druk van de gloeiende

spijs omhoog kwam zodat het brons er aan de onderzijde kon uitlopen, werd de gietkuil geheel gevuld met aarde, die goed werd aangestampt. Alleen de giettap boven aan de klokvorm en de ontluchtingskanalen bleven boven de grond uitsteken. En dat alles —

wekenlange zware arbeid — vormde het eerste deel van het werk.

'Ik had niet gedacht dat het zo'n ingewikkeld karwei zou zijn,' zuchtte Gerrit, die na het vullen van de gietkuil zijn armen voelde. Geert van Wou grinnikte:

'Dit was nog maar het begin, beste neef. Het eigenlijke werk moet nog beginnen.'

Naast de gietkuil stond de gemetselde schachtoven die werd gevuld met lagen houtskool en lagen klokspijs. Tussen oven en giettap werd de gietgoot gemetseld. Eer de oven werd gevuld moest hij goed worden drooggestookt om te voorkomen dat waterdamp het brons poreus zou maken.

'Hier op het erf kunnen we de gietkuil en de oven telkens weer gebruiken,' zei Geert van Wou, 'maar als we geluien in andere steden moeten maken, moeten we daar ter plaatse een kuil graven en een oven bouwen.'

'Waarom? Het is toch veel handiger om die klokken hier te gieten en dan naar de stad die ze heeft besteld te sturen?'

'Klokken van soms meer dan tienduizend pond gewicht?' lachte Geert. 'Hoe wil je die vervoeren?'

Ja, dat wist Gerrit ook niet.

'Maar het is zo omslachtig,' klaagde hij.

Zijn oom knikte vriendelijk.

Je hebt gelijk, neef, klokkengieten is omslachtig werk, vooral de voorbereiding.

Maar wacht tot het echte gieten begint...'

En dat, merkte Gerrit enkele dagen later, maakte alles goed.

Het maken van de leemvormen en het braden van de gans was vooral het werk van de knechts, waarbij de meester toezicht hield. Maar het gieten zelf was iets anders. Geert van Wou ontstak eigenhandig de schachtoven en stookte de houtskool gloeiend heet. Het smelten moest snel gebeuren, want hoe korter de tijd was waarbij het brons met de verbrandingsgassen in aanraking kwam, hoe beter. En terwijl de oven loeide, het metaal smolt en de spijs 'gaar' werd,

schreden priesters met hostiekelken en relikwiekastjes rondom de gietkuil, Gods zegen over het werk afsmekend. Eindelijk gaf de meester het teken.

Een knecht greep een ijzeren stang, stootte de lemen prop die de onderkant van de oven afsloot kapot en daar stroomde de witgloeierende klokspijs als een ziedende, vlamrende beek naar de klokvorm.

Met grote ogen en open mond keek Gerrit toe hoe de spijs sissend in de tap verdween. Uit de ontluuchtingskanalen spotten brandende gassen omhoog. Alles om hem heen leek te sissen, te loeien, te borrelen. Deze geluiden, vermengd met de gezangen en gebeden van de priesters deden de jongen de rillingen over de rug lopen. Plotseling besepte hij waarom zijn oom in de stad met zoveel respect behandeld werd: hij, de meester van dit vuurwerk. Na het gieten kon iedereen naar huis gaan en zich bij het avondeten afvragen hoe het eindproduct van vele weken hard werken zou zijn geworden. Dat wist de meester pas een of twee dagen later, wanneer de afgekoelde klok werd uitgegraven, uit de kuil werd gehesen en kon worden gereinigd. Dan kwam ze uit haar leemmantel te voorschijn, met de opschriften in scherp reliëf. Na het oppoetsen stond ze daar: gaaf en glanzend, terwijl de letters van het opschrift fier verkondigden:

'Geert de Wou me fecit, anno 1479'.

'Een ding begrijp ik niet goed,' zei Gerrit een paar dagen later. 'Voor u met het eigenlijke gieten begon gingen ik en de andere knechts de huizen langs om bij de mensen een bijdrage voor de nieuwe klok in zilver te vragen. En er waren genoeg burgers die wel een zilverstuk over hadden voor een klok met een mooie klank. Maar ik heb niet gezien dat u dat zilver in de oven wierp...'

Geert van Wou lachte geheimzinnig.

'Dat doen we ook niet... Daar passen we wel voor op! Het verhaal dat zilver toevoegen aan de spijs de klank van de klok zal verbeteren is niet waar. Het is een sprookje.'

'Maar waarom moesten we dan ...'

'Moesten jullie? Welnee, dat willen de knechts zelf. Iedereen gelooft in het verhaal, behalve de ingewijden. Dat zijn dus de gieter en zijn knechts - die weten wel beter. Maar het sprookje levert ons bij elke klok een aardig hoopje zilver op en dat wordt eerlijk gedeeld.'

' 't Is boerenbedrog,' riep Gerrit verontwaardigd.

'Ja, dat is het. Maar wat doe ik ertegen? Dit hoort ook bij het vak. Er is in de hele wijde wereld geen klokkengieter te vinden die ooit zal toegeven dat bijmenging van zilver de klok

bederft, want al zijn knechts zouden onmiddellijk bij hem weglopen. Of hij zou de lonen moeten verhogen en dat is in strijd met de gildebepalingen.'

'Maar is er nooit een klokkengieter geweest die in het sprookje geloofde en het opgehaalde zilver in de oven wierp?' vroeg Gerrit.

Ja zeker. En dan merkt hij tot zijn stomme verbazing dat het werk mislukt.'

Toch kon een klokkengieter met zijn knechts en zijn dure bedrijf niet louter bestaan van de klokken, daarom goot Geert van Wou ook kanonnen. Die werden op dezelfde wijze vervaardigd als luiklokken: van gegoten brons, soms van ijzer. Ze hadden vreemde namen: bussen, slangen, kartouwen, serpentijnen. Geert van Wou was een goede wapenmaker en er waren jaren dat hij tientallen kanonnen afleverde tegen hooguit twee klokken. Gerrit ontpopte zich als een goede leerling en Geert van Wou was tevreden over hem.

Uit de stad Zutphen kwam een bestelling voor drie bussen, en wie van de politieke toestand in die tijd op de hoogte was kon vermoeden dat die kanonnen bestemd waren voor de strijd tegen de Bourgondische overheersers. Soms drongen er geruchten tot 's-Hertogenbosch door over plunderende troepen die op de Veluwe opereerden en die 'de

Graafschappers' werden genoemd, omdat ze werden gesteund en sommige boze tongen beweerden zelfs bevolen van Zutphen uit. De Graafschappers schenen het vooral voorzien te hebben op transporten van belastinggelden naar het zuiden. Maximiliaan van Oostenrijk, de man van Maria van Bourgondië, had de handen vol met de oorlog met Frankrijk en kon zich niet veroorloven troepen naar Gelre te sturen om een eind te maken aan het optreden van de Graafschappers. En nu kocht de stad Zutphen bovendien kanonnen... Wordt er een complete opstand voorbereid?

Geert van Wou verdiepte zich er niet in, hij was blij met de bestelling. Toen kort daarop een verzoek uit Kampen kwam om daar een nieuwe klok te komen gieten voor de Onze-Lieve-Vrouwekerk was de meester-gieter helemaal in de wolken. Hij vertelde het aan Gerrit en het gezicht van de jongen begon te stralen.

'U gaat naar Kampen? Ik mag toch zeker mee. Ik heb er altijd al naar verlangd die stad te zien.'

't Is een heel eind hier vandaan,' prevelde Geert van Wou.

'Dat lijkt maar zo. We kunnen de IJssel afzakken en...'

'O nee, we reizen in geen geval over water.'

'Waarom niet? Wilt u dan over land reizen? Dat is moeilijker en gevaarlijker.'

'Toch gaan we met de wagen. We reizen over Zutphen, leveren daar de bussen af en rijden meteen door naar Kampen.'

Gerrit onderdrukte zijn lachen. Hij wist dat zijn oom een ziekelijke angst voor water had, vooral wanneer het veel en diep water was.

Het vooruitzicht in het voorjaar een grote reis te gaan maken bracht Gerrit in flinke opwindning. Zutphen, maar vooral Kampen moesten belangwekkende steden zijn. Hij kreeg bij het horen van de namen al visioenen van drukke kaden, geweldige pakhuizen, kolossale kerken, stenen patriciërshuizen en hij verbeelde zich al de geuren van pek, touw, zeildoek en specerijen te ruiken.

's-Hertogenbosch was een flinke stad met meer dan tienduizend inwoners, met een beroemde paardenmarkt en lakenmarkt, maar de sfeer had iets bekrompens.

Misschien was dat het gevolg van het grote aantal kloosters, congregaties en heilige orden die de stad telde. Eén op de tien inwoners was priester, monnik of non. En al die vrome orden — ijverig genoeg — deden de gewone ambachtslieden

een moordende concurrentie aan, omdat ze goedkopere waren konden leveren. Wanneer de Bossche gildemeesters daartegen protesteerden werden ze onmiddellijk met hel en verdoemenis gedreigd en, angstig geworden, schikten ze zich weer. Maar in een rijke en machtige stad als Kampen, zo dicht bij de open zee, zou misschien een frissere wind waaien, hoopte Gerrit.

Meteen na Pasen reisden ze af. De weg was ongelofelijk slecht, het regende en waaide, ze moesten zich bij Nijmegen over de Waal laten zetten, bij Arnhem over de Rijn en beide keren zag Geert van Wou groen van ellende. Maar na tien verschrikkelijke dagen en veel geploeter bereikten ze toch de stad Kampen, ofschoon ze twee volle dagen hadden doorgebracht in Zutphen. En in Kampen scheen de zon. Reeds van verre zag Gerrit de stad tegen de blauwe hemel afsteken, met de hoge torens van de Bovenkerk en de Maria- of Buitenkerk, met machtige poorten en dikke muren. Langs de stad stroomde de IJssel, breed, druk bevaren, omzoomd door rietkragen. En nog verder lagen de wijde polders en rietlanden: dun bevolkt en van een verstilde schoonheid. De wind rook fris en zoutig, statige witte wolken dreven over het lage land, honderden meeuwen zwierden door het luchtruim, langs de kaden en in de havens prikte een woud van masten in de hemel. Ze reden binnen door de Venepoort en Gerrit kreeg het wonderlijke gevoel dat hij thuiskwam, ofschoon alles wat hij zag nieuw voor hem was.

Bij de poort al kregen ze te horen dat het verboden was in de straten op een wagen te rijden; voerlui en passagiers dienden ernaast te lopen, op straffe van een flinke boete.

De gewone stank die in elke dichtbevolkte stad hing werd verwaaid door de zilte zeewind die bol over de rietlanden blies. Het was vrijdag.

Met verbazing zag Gerrit hoe een man in beulskleding, met het wapen van de stad op de borst geborduurd, door de straten liep, luid op een bekken sloeg en de poorters aanmaande hun erf en stoepen te vegen. Een uur na de beul verscheen een open kar, getrokken door twee paarden en omzwermd door een aantal dagloners, die met schoppen het bijeengeveegde vuil op de wagen wierpen. Eer de middag om was, zag Kampen er schoongeboend uit en konden de burgers zich op straat wagen zonder klompen over hun schoeisel.

'Tjee, daarvan zouden de schepenen van Den Bosch iets kunnen leren,' prevelde Gerrit. 'Elke week de hele stad schoonmaken - geen wonder dat de mensen er hier zo gezond uitzien.'

Nog iets verbaasde Gerrit. De beul scheen in de stad Kampen een gewichtig man te zijn, hij werd door niemand uitgescholden of met vuil gegooid, zoals dat in andere steden

wel gebeurde wanneer de scherprechter het waagde zich in het openbaar en zonder vermomming te vertonen. Later hoorde de jongen dat het streng verboden was de beul lastig te vallen. Wie het toch deed kon rekenen op een flinke boete.

Meester Geert kreeg logies aangeboden in het huis van Roelof Vinck, de

'bussemeester' van de stad. Gerrit en de twee andere knechts vonden onderdak in een herberg in de Haghensteeg. En terwijl Geert van Wou onderhandelde met de kerkmeesters en in het bijzijn van een advocaat het contract werd opgesteld voor het gieten van de klok, dwaalde Gerrit door Kampen en genoot van de drukte, de frisse lucht, de mooie huizen. Wat een stad! Daarbij vergeleken was Den Bosch, hoe groot en zelfingenomen ook, niets dan een dommelige marktplaats.

Aan het Muntplein lag een taveerne waar hij zijn dorst ging lessen met dunbier.

Door de kleine ruiten kon hij uitzien op de voorkant van de Bovenkerk, met daartegenover het Muntgebouw, het Richthuis en een aantal fraaie patriciërswohnungen. Het was zaterdag, het plein stond vol met kraampjes waar van alles en nog wat werd verkocht. Gerrit, een beetje moe geworden van zijn dwaaltocht door de stad, vond het plezierig ernaar te

kijken, terwijl hij op zijn gemak op een bank zat. De waard, die in de jongen onmiddellijk een vreemdeling had herkend, wees naar buiten.

'Hier is altijd iets te doen,' zei de man spraakzaam. 'Als er geen markt is, is er wel rechtspraak of een terechtstelling of er komt een reizende prediker die zijn sermoenen op de Koornmarkt of in de Bovenkerk houdt. Zelfs Johannes Brugman heeft een keer Kampen aangedaan, maar dat was voor mijn tijd. Mijn vader kon er smakelijk van vertellen.'

Gerrit, die nauwelijks wist waar de man het over had, knikte maar eens.

'Wanneer er nu iemand is die goed zijn mond kan roeren zeggen we nog steeds: die kan praten als Brugman,' vervolgde de babbelzieke waard. 'En dan voor twee jaren ja, daar had je bij moeten wezen, jonkman! Toen zou hier een krijgsman onthoofd worden, Jan van Schaffelaar was zijn naam. Hij had een overval gepleegd op een paar veedrijvers, er één overhoop gestoken en twee andere verwond. Dat moest hem natuurlijk de kop kosten en omdat hij doorging voor een halve edelman zou hij niet gewoon gehangen worden bij de Venepoort, maar hier op de Koornmarkt worden onthoofd. Nou, zoiets komt niet elke dag voor en we gin gen allemaal kijken. Maar het feest ging mooi niet door!'

'Hoezo?' vroeg Gerrit. 'Bleek hij toch onschuldig?' 'Zo schuldig als de hel was ie en hij had ook grif bekend, nog voor meester Decker hem op de pijnbank had kunnen spannen. Maar wat denk je? Juist toen die kerel zijn hoofd op het blok zou leggen en meester Decker in zijn handen spuwde om het zwaard aan te vatten, komt daar een maagdje naar voren vliegen om de schurk te verbidden.

Een aardig ding om te zien ook nog. Het ging haar blijkbaar zo aan het hart toen ze die blonde vent op het schavot zag staan met geen vijf minuten meer te leven, dat ze hem voor zichzelf opeiste. En ze kreeg hem! Zodat we in plaats van een onthoofding een trouwerij op het schavot mochten bijwonen.'

Gerrit glimlachte. 'En dat is al twee jaar geleden, zeg je? Man, dan gebeurt er toch niet veel in deze stad als jullie daar nu nog over praten.'

'Poeh, dan moet je in Deventer komen,' riep de waard die meende zijn stad te moeten verdedigen. 'Daar hangt aan de Waag nog altijd de grote ketel waarin ze een halve eeuw geleden een valse munter in de olie hebben gekookt. Elke vreemdeling die Deventer bezoekt moet eerst naar die ijzeren pot gaan kijken -

ze zijn er verbazend trots op.'

Gerrit huiverde. Hij moest opeens aan Jeroen Bosch denken die had gezegd: Het zijn mensen die dat mensen aandoen, geen duivels.

'Wat eh... wat is er verder met die moordenaar en dat maagdje gebeurd?' vroeg hij.

'Ze schijnen naar Zutphen gegaan te zijn en daar werd die kerel aanvoerder van een vendel huurlingen, met wie hij nu de Veluwe onveilig maakt. Ze zeggen dat het meisje al net zo hard aan die roverijen meedoet. In Zutphen spreken ze dan ook niet over Jan van Schaffelaar maar over Jan-van-de-schavotte. Ik weet dat zo goed, omdat ik er een broer heb wonen en elk jaar zoek ik hem op.'

Gerrit bestelde nog een pot dubbier.

'Zeg eens, je bent toch wel achttien, hoop ik,' gromde de waard, 'want anders mag ik je niet schenken.'

'Kom nou, van een pot dubbier word ik niet kwaadaardig! Ik kom uit Den Bosch, en daar kunnen ze er wat van!' De spraakzame waard bracht hem het bier en ging er ongevraagd gezellig bij zitten.

'Wat vind je van onze stad, Bosschenaar?'

Gerrit veegde zijn mond af en trok even aan zijn snor, die al aardig begon door te komen.

'Vreemd genoeg is Kampen kleiner dan ik had verwacht, maar wel erg schoon.

En mooi. Toch vraag ik me af: zijn de mensen hier arm? Ik heb nauwelijks varkens op straat gezien.'

'Wie in deze stad een varken of geit wil houden moet dat binnenshuis doen,' zei de waard, 'of in een kotje op zijn achtererf. De schepenen willen niet dat de dieren vrij rondlopen en rotzooi maken.'

'Nou, nou, het hangt hier wel van verordeningen aan elkaar,' lachte Gerrit.

'Maar dat is nodig! Viezigheid kunnen we hier niet hebben. Dit is de grote haven voor de Nederrijn en de pakhuizen liggen vol met graan, zout, vis, vlees -

allemaal zaken die snel kunnen bederven en waaraan hele legers ratten zich te goed wensen te doen. Vuil trekt ratten aan. Daarom hebben de schepenen ook bevolen dat in elk huishouden ten minste twee katten moeten zijn.'

'Katten?'

'Om het ongedierte weg te houden. Katten zijn nuttige beesten, jonkman! En als ze oud en nutteloos worden kun je ze eten en voor hun velletje geeft de vilder nog graag een halve stuiver.'

'Kattevlees!' schaterde Gerrit, 'dat eten ze bij ons alleen in tijden van hongersnood.'

'O, de rijke poorters bleven het ook niet, maar we hebben nog een gasthuis vol arme drommels en die vragen niet wat ze op hun plankje krijgen, als het maar goed smaakt, lekker gekruid is en vers van het vuur komt.'

'Zo te horen zijn de Kampenaren slimme vogels.'

'Reken maar, Kampen is groot geworden door gezond verstand.' Even boog de waard zich voorover en fluisterde zijn gast toe: 'Dat is ook het devies van al die schatrijke reders hier: we varen voor God en om rijk te worden.'

'Dat is ten minste eerlijk,' lachte Gerrit. Hij dronk het laatste restje bier en stond op.

'Je ziet me nog wel eens, waard. We blijven hier een paar weken.'

'Je bent welkom, jonkman. En als je soms behoefte hebt aan

een vriendelijk vrouwtje - achter het Broederhuis staat een rijtje huisjes waar heel lieve meidjes wonen.'

'Dank je, ik blijf liever gezond.'

'O, maar ze zijn schoon, die deerntjes! Net als alles en iedereen hier. Daar zien de schepenen nauwlettend op toe.' Gerrit betaalde grinnikend en vertrok.

Drie weken later, aan de vooravond van het eigenlijke gieten, nam meester Geert van Wou zijn neef apart en stelde hem voor samen een pint bier te gaan drinken in Het Gulden Boegbeeld, de taveerne aan het Muntplein. Waarom juist daar? dacht Gerrit, het is aan het andere einde van de stad. Maar hij herinnerde zich met plezier de spraakzame waard en stemde grif toe.

Het was een rustige avond, droog, nog niet donker en daarom namen ze plaats aan een tafel onder de luifel, zodat ze het plein konden overzien en een goed zicht hadden op de woning van muntmeester en goudsmid Lodewick Yegher.

Ze konden de ondergaande zon in de glas-in-lood ruitjes zien weerspiegelen.

Geert van Wou keek er onafgebroken naar.

'Hoe bevalt Kampen je, neef?' vroeg hij plotseling.

'Heel goed. De straten zijn schoon, je valt niet elk ogenblik over een knorrend zwijn, loslopende honden of kakelende kippen. En het lijkt wel of hier minder regen valt dan bij ons in Den Bosch. Het is zo'n... zonnige stad.'

Geert knikte bedachtzaam, staarde naar de roodopgloeierende ruitjes aan de overzijde, bestelde toen een kruik wijn. Wijn? dacht Gerrit. Heeft mijn oom soms iets te vieren? In afwachting van het bestelde trommelde Geert van Wou met zijn vingers op het gladgeschuurde tafelblad.

'Mijn contract met Luitgard loopt zeer binnenkort af,' zei hij.

Ja.' Omdat Geert daarna bleef zwijgen boog Gerrit zich iets voorover. 'Oom, ik weet dat ik me er eigenlijk niet mee mag bemoeien, maar heeft u voor uzelf al uitgemaakt wat u dan gaat doen? U zei een keer dat u dan voor uzelf in een andere stad wil beginnen, maar...'

'Ga verder.'

Gerrit vond het maar moeilijk om uit te spreken wat hij dacht.

'In Den Bosch,' zei hij voorzichtig, 'zijn twee klokkengietersbedrijven en dat is één te veel. Maar als u

ergens anders een bedrijf wilt opzetten heeft u daarvoor kapitaal nodig en dat bezit u niet. Ik heb het wel gezien, oom. Luitgard en haar kinderleger slokken alles op.'

Geert knikte. 'Dat heb je goed gezien, Gerrit. En ik...'
Plotseling zweeg hij, schokte overeind en staarde naar de overkant. De deur van het goudsmidshuis was opengegaan. Een dikke vrouw met een hengselmand aan de arm kwam naar buiten. Geert zuchtte en leunde weer achterover.

'Waar gaat die meid nog zo laat naar toe?' prevelde Gerrit, ook even afgeleid.

'Ze brengt waarschijnlijk eten naar het Heilige-Geest-gasthuis.'

Geerts stem klonk dof, alsof hij teleurgesteld was. Had hij dan verwacht iemand anders naar buiten te zien komen? De waard bracht de wijn, aarzelde even alsof hij een praatje wilde maken, maar Geert van Wou wuifde hem weg.

'Luister Gerrit, beste neef,' zei hij zacht, 'ik heb een aanbieding gekregen.'

'Voor nog meer klokken?' vroeg Gerrit blij.

'Alles hangt af van de Maria-klok die we morgen gaan gieten. Als die goed uitvalt moeten we nog meer klokken voor

Kampen maken, niet alleen voor de Buitenkerk, maar ook voor deze hier, de Bovenkerk. Bovendien willen de schepenen bussen plaatsen op de nieuwe muren. Voorlopig werk genoeg voor ons. Daarom vroegen ze mij of ik er iets voor voelde me in Kampen te komen vestigen.'

Nu was het Gerrits beurt om overeind te schokken.
'Voorgoed! Dat zou geweldig zijn. Maar...'

'Het benodigde kapitaal zullen ze me lenen.'

'Dat is toch prachtig!'

'Vind je?'

'Nou en of. Dan kunnen we dat bedompte 's-Hertogenbosch de rug toedraaien en hier hebben we een geweldig achterland: de hele Nederrijn, het hele Oversticht tot aan Groningen toe... Oom Geert, u wilt zo'n aanbod toch niet afslaan?'

Peinzend staarde de klokkengieter in zijn wijnbeker.

'Kan ik Luitgard van de ene dag op de andere in de steek laten?' prevelde hij gekweld.

'Grote hemel, oom Geert. U heeft vijf jaren van uw leven voor haar opgeofferd, u bent zevenentwintig jaar oud, het

wordt hoog tijd dat u zelf eens trouwt!"

'Maar als ik wegga kan Luitgard de gieterij wel sluiten, een opvolger is er niet.

En jij bent te jong en nog lang niet volleerd.'

'O, maar ik wil met u mee naar **Kampen**!' Gerrit werd er helemaal opgewonden van. Aan de overzijde werd achter de groene ruitjes een licht ontstoken. Geert keek er strak naar, ingespannen leek het wel.

'Oom, ik heb een idee! Als u nu eens een nieuw contract met Luitgard sluit?

Niet om voor haar te werken maar voor de overname van het materiaal. U

neemt alles mee naar **Kampen** en u stuurt haar jaarlijks een zeker bedrag tot alles is afbetaald. Dan heeft ze nog een tijdje respijt en als haar kinderen dan nog niet in staat zijn hun eigen kostje te verdienen zijn ze niets waard.'

'Nog meer schulden op mijn rug laden?' prevelde Geert ontmoedigd. De dienstmeid kwam terug, veel meer dan een dikke schim was ze niet op het schemerige plein. Geert keek zijn ogen uit toen de deur openging en de vrouw in het huis

verdween.

'Wie woont daar?' vroeg Gerrit.

'Een goudsmid. Hij is tegelijk muntmeester.'

Ja, dat weet ik. Maar wie woont er nog meer? Heeft meester Yegher soms een knappe dochter?'

Geert keek hem boos aan. 'Dat zijn jouw zaken niet!'

De jongen grijsde en vroeg niet verder. Maar hij dacht er het zijne van. In al de weken dat we hier waren, dacht hij, is oom Geert niet één keer naar de meisjes achter het Broederhuis geweest, ofschoon elke waard in Kampen ze warm aanbeveelt. Betekent dat dat hij verliefd is geworden op een Kamper patriciërdochter? Het zou me niets verbazen. Je ziet hier zoveel mooie vrouwen en leuke meisjes...

De schorre klok van de Bovenkerk liet acht slagen horen. Ze dronken hun wijn uit en stonden op.

De volgende dag, in de middag, begon het gieten. Rondom de kuil naast de Buitenkerk verzamelde zich een nieuwsgierige menigte die keek naar het vullen van de schachtoven. De pastoor en zijn misdienaren stonden gereed voor de plechtigheid, maar Geert van Wou treuzelde en

zorgde ervoor dat het vuur pas laat werd aangestoken. Hij wil een mooi vuurwerk veroorzaken in de schemering, dacht Gerrit vermaakt. Hij wil indruk maken op de Kampenaren.

Gelijk heeft ie!

In de schachtoven loeide het. Tinnegieters en koperslagers voerden een uitgebreid gesprek met meester Geert over het smeltpunt van metalen en de legering van brons. Gerrit stond klaar met de lange ijzeren stang om op een teken van zijn oom de lemen prop kapot te stoten. Maar voorlopig was het nog niet zo ver... Gerrit keek naar de mensen die zich bij de kerk verzameld hadden.

Tussen de ambachtslui die er natuurlijk met de neus bovenop wilden staan zag hij een paar schepenen, oud geworden schippers en een deftig geklede heer: de goudsmid Lodewick Yegher. Naast hem stond een meisje van een jaar of zeventien, met een rond gezichtje en heldere grijze ogen. Zou ze dat zijn? vroeg Gerrit zich af.

'Achteruit mensen, allemaal achteruit,' verzocht Geert van Wou, 'of willen jullie straks je gezicht verbranden? Reken maar dat er hitte afslaat als de spijs begint te stromen.'

De zon was al achter de huizen verdwenen, de kilte van de avond steeg op uit de rivier. De spanning werd voelbaar. Hoe

lang nog tot de spijs 'gaar' was?

Het priesterkoor zong. De pastoor sprenkelde wijwater op de met aarde gevulde gietput en prevelde gebeden. Misdienaren liepen in processie om de kerk met het beeld van Maria. Als deze klok mislukt, dacht Gerrit, plotseling in paniek, kunnen we onze mooie toekomstdromen wel vergeten... Hij keek naar zijn oom die bedaard een lange steel pakte met aan het eind een lepel en daarmee de kwaliteit van de spijs beproefde. Het brons was al vloeibaar maar had nog niet de goede kleur. Langzaam daalde de schemering over de stad Kampen. Het meisje naast Lodewick Yegher ging op haar andere been staan en keek naar Geert van Wou, die bij het groeiende ongeduld van de toeschouwers doodkalm bleef en precies scheen te weten wat hij deed. Wat gaat er in hem om? dacht Gerrit. Hij weet hoe belangrijk juist déze klok voor hem gaat worden, alles hangt ervan af...

Eindelijk gaf de meester aan Gerrit het teken. De jongen knikte, brak de leemprop met drie harde stoten van zijn stang, wipte snel de brokken uit de goot en daar kwam de spijs! Witheet, met dansende vlammen erboven stroomde het gesmolten metaal naar de tap om sissend in de aarde te verdwijnen. En daar sprongen de vlammen uit de luchtgaten. De menigte riep:

'Ooooh!' en drong verder naar achteren. Geert van Wou

stond bij de gietgoot, keek naar het stromende vuur met een bijna plechtige uitdrukking op zijn gezicht. De kleur van de gesmolten spijs, van de vlammen, zelfs van de steekvlammen uit de ontluchtingsgaten scheen hem te bevallen. Gerrit zag hem tevreden knikken. Maar niet één keer zag hij zijn oom in de richting van het aardige meisje kijken. Zij keek wèl naar Geert. In de toenemende schemering verlichtten de vlammen haar gezicht; haar ogen straalden en het kwam Gerrit voor alsof hij door haar ogen de meester-gieter zag: een rustige forse man, zelfbewust, geen opschepper maar een kunstenaar in zijn vak.

Nog steeds vloeide de gare spijs, speelden de vlammen hun spel, terwijl het snel donker om hen heen werd. Het vuurwerk was in volle gang en Gerrit genoot ervan, als altijd.

Hij bewonderde zijn oom, die wist hoe hij indruk moest maken op de Kampenaren, en op dat ene burgermeisje dat naast haar vader stond en geen oog kon afhouden van de meester die al dat vuur beheerste.

Twee dagen later, toen de klok werd uitgegraven en van haar leemmantel ontdaan, stond ze er weer bij, samen met haar vader. Gaaf en glanzend kwam de Maria-klok te voorschijn en tijdens het schoonmaken kon je al horen dat ze de goede klank moest hebben. Het was Geert van Wou weer eens gelukt. Gerrit zuchtte diep van opluchting en hij kon het niet

laten: even glimlachte hij in de richting van het meisje, dat echter niet op hem lette en maar bleef kijken naar de meester, die bedaard zijn bevelen gaf.

'Kom mee Clara,' zei haar vader eindelijk, 'we kunnen hier niet de hele dag blijven.'

Ze gehoorzaamde, keek om en later nog een keer. Ze was liever blijven kijken.

Naar de klok, maar vooral naar de man wiens naam op de klok stond: Geert van Wou.

Gerrit grijnsde. Dat komt wel in orde, dacht hij. En opeens overviel hem een hevig verlangen dat hij geen naam kon geven; een wilde drang om óók verliefd te worden, een meisje het hof te maken, aan een huisgezin te gaan bouwen.

Maar hij was er nog lang niet aan toe.

7 De Graafschappers

Voor Hasse van Schaffelaar was het leven louter vreugde geworden. Als een koningin heerste ze over de hoeve op de Veluwe, even ten zuiden van de stad Elburg, waar kapitein Van Schaffelaar en zijn vendel hun intrek hadden genomen.

De pachter was met zijn gezin, vee en wat hij aan kostbaars mocht bezitten verjaagd en de boerderij werd de uitvalsbasis van de troep. Niet ver van hen vandaan liep de grote zandweg van Elburg naar het zuiden.

Jans geslonken vendel was intussen aangevuld tot achttien man, met de kapitein en Hasse meegeteld waren ze dus met hun twintigen. En Hasse telde mee! Jan had haar een paard bezorgd: een bruine merrie, mak maar vlug ter been. Ze leerde er snel op rijden, op een mannenzadel, want ze droeg dezelfde kleren als de soldeniers om haar heen, ze was gewapend en drie- tot viermaal in de week trok ze er 's morgens vroeg te paard op uit om te gaan jagen. Tieske was benoemd tot hofhond en kon vrij rondlopen, want het kwam niet in zijn kop op om weg te lopen.

De hoeve was een langgerekt gebouw: het voorste gedeelte bestond uit een ruim woonvertrek, daarachter lag de stal. Ernaast stond nog een schuur met een hooizolder. Jan en Hasse sliepen in de bedstee in het woonvertrek waar de manschappen zich op de dag ook ophielden en waar gekookt en gegeten werd.

's Nachts sliepen de huurlingen in de stal bij de paarden of in de schuur in het hooi.

Spoedig kwam er een tweede vrouw bij: Elsa, een weduwe uit

Elburg. Lange Pieter trouwde met haar, want hij hield van dikke goedmoedige vrouwen. En al kon Elsa niet jagen en vechten, ze kon uitstekend koken en ze had begrip voor helderheid. Hasse kon het goed met haar vinden en liet het bestieren van het omvangrijke huishouden graag aan haar over. Zelf draafde ze liever over de heide en door de bossen, of lag ze met de rest van het vendel op de loer om argeloze kooplieden die over de Hessewegen kwamen aan te houden. Of om de geldtransporten die eenmaal in de maand van Elburg of Harderwijk vertrokken, te overvallen. 'De Graafschappers' werd het vendel genoemd, omdat Jan van Schaffelaar voort durend in verbinding stond met de stad Zutphen en vandaar ook zijn bevelen kreeg. De uitgeplunderde kooplieden, schotmeesters of reizigers spraken liever over 'struikrovers'. Hasse verdiepte zich niet in de vraag of datgene wat zij deden goed of slecht was. In de ogen van brave burgers en boeren waren huurlingen de verachtelijkste mensensoort die er bestond en ook de vreeswekkendste. Nou en? Hasse was gewend aan minachting, afkeuring en gevaar. Als kind had er niets aan haar gedeugd volgens de bewoners van het Kampereiland. Nu deugde ze nog steeds niet en maakte ze zich schuldig aan stroperij, struikroverij het liet haar onverschillig.

Het enige wat er voor haar op aan kwam was het oordeel van Jan van Schaffelaar en zolang hij haar hoogachtte en als een gelijke behandelde was ze gelukkig. De rest van de mensheid

interesseerde haar nauwelijks.

Gaf ze iets om de achttien huurlingen die de hoeve met haar en haar man deelden? Ook dat vroeg ze zich niet af. Ze had ontdekt dat deze rauwe bende bestond uit achttien verschillende mensen, die allemaal iets goeds en iets slechts hadden en aan wie niets menselijks vreemd was. Ze nam ze zoals ze waren, met al hun eigenaardigheden, zonder zich een oordeel over hen aan te matigen. Het best kon ze opschieten met Klein Butsken, die niet werkelijk klein van stuk was, maar zo leek door zijn scheve schouder, zijn enigszins voorovergebogen gang en kromme benen. Hij was verschrikkelijk lelijk, met een stompe neus, waterige groene oogjes en een laag voorhoofd. Maar hij reed als de beste, hij protesteerde nooit wanneer Hasse hem opdroeg voor brandhout te zorgen, vers stro te gaan halen of het dak van de stal op te lappen.

En hij was niet dom.

Lange Pieter was gewoon een soldenier, niet beter of slechter dan de doorsnee huurling. Bij zijn vrouw Elsa had hij niet veel in te brengen, maar vanwege zijn dapperheid werd hij hoog geacht in het vendel.

Vrome Gijs was een ruwe kerel van een jaar of dertig. Hij had voor priester geleerd en was weggelopen uit een klooster te

Bentheim. Niemand kon zo vloeken als hij en hij haatte met bittere haat alles wat met de kerk of het geloof te maken had. Daarom noemden ze hem De Vrome.

De meeste huurlingen hadden bijnamen en soms was hun echte naam aan niemand bekend. Zo had Luie Jacob zijn naam te danken aan het feit dat hij een hekel had aan houthakken. Zijn onafscheidelijke vriend was Hans de Grutter, die geen vis en geen vlees lustte en daarom broodmager was.

Blauwpoeper was de oudste van het vendel: hij was een sterke vent van bijna veertig jaar, een ervaren krijgsman met een somber gezicht en een zwarte baard. Hij kon niet lezen of schrijven, maar zijn leeftijd gaf hem overwicht en dus werd hij door de anderen beschouwd als de onderaanvoerder. Johan de Steenbikker en Marcus Becking waren eveneens onafscheidelijk, maar met echte vriendschap had dat niets te maken. Beiden waren verslaafd aan dobbelen. Wanneer ze niet te paard over de heide joegen zaten ze in het woonvertrek en verloren om beurten hun hele bezit aan elkaar, zodat ze nooit rijker of armer werden dan ze al waren.

Het derde onafscheidelijk paar was de tweeling Castor en Pollux. Niemand kende hun werkelijke naam en ze leken zoveel op elkaar dat niemand hen uit elkaar kon houden. Ze waren nog jong en daarom ondernemend en ze kwamen uit

het Gulikse. De best geklede boef onder de wolken echter was Maarten de Fat, een mooie jongeman met een prachtige snor, heldere blauwe ogen en zo ijdel als een gravin. Zijn wambuis vertoonde nooit een vlekje, zijn laarzen glommen altijd alsof ze nieuw waren, zijn paard werd dagelijks geroskamd en hij haatte modder, vuil, drek. Hij hoopte ooit eens schatrijk te worden, dan kon hij zich in een deftige stad vestigen, duur gekleed gaan of zich bij slecht weer in een draagkoets laten vervoeren, zodat hij droog en schoon kon blijven. En hij was muzikaal. De klank van zijn hoorn was wijd en zijd bekend en hij diende vooral als verkenners voor de troep. Maarten had een hekel aan bloedvergieten omdat het zijn kleren besmeurde, maar als moord hem dichterbij zijn ideaal van 'rijke gezeten burger' kon brengen, zou hij er niet voor terugdeinzen. Hij was echter een uitstekende spion en het was zijn taak om te ontdekken wanneer de geldtransporten uit Elburg of Harderwijk vertrokken of om alarm te blazen wanneer zich in de omgeving van het hoofdkwartier van de bende Bourgondische ruiters vertoonden. Bij dit verspieterswerk werd hij geholpen door de tweeling en soms door de Groenzoeter, die net als Maarten een mooie man was met een fiere snor. Barthold de Laddermaker was een Duitser, een zwijgzame kerel met een geweldige eetlust en bloeddorstig van aard. Plapperbek daarentegen hield van praten en grapjes maken, net als Petken, de jongste van allen, die als schildknaap van de kapitein diende.

Petken was een halve wees, nog bijna een kind, maar ijverig en behulpzaam.

Hasse behandelde hem als een broertje.

De zwijgzaamste van allen was Stille Nelis. Misschien was er met zijn keel iets niet in orde of waren zijn stembanden verstijfd omdat hij te weinig sprak, maar veel meer dan een schor gefluister uitstoten kon hij niet.

Ten slotte waren er nog Julius de Pruis en Friedrich de Beul. Julius was oorspronkelijk zeeman geweest. Hij had alle wateren benoorden Tessel bevaren, maar na een schipbreuk waarbij hij op wonderbaarlijke wijze was gered, had hij de gelofte afgelegd nooit meer een voet op een scheepsdek te zetten. Onder het zeeoppervlak huisden duivels, beweerde hij. Hij had ze zelf gezien toen hij kopje onder ging, ze hadden hem aan zijn benen naar beneden getrokken en gillend in zijn oren gelachen. Maar toen had een grote golf met een engel op de schuinkam hem opgenomen en op het strand gekwakt. Als dank voor die redding had hij Sint-Nicolaas, zijn beschermheilige, beloofd voortaan de zee te mijden en over land te blijven zwalken, dan kon hij dezelfde heilige blijven aanroepen. Zo was hij terechtgekomen bij een groep huurlingen die naar de Nederlanden trok en waarbij ook Castor en Pollux, Friedrich en Barthold zich hadden aangesloten. Eenmaal in Zutphen aangekomen hadden ze

zich laten inlijven bij het vendel van Van Schaffelaar. Het taaltje dat ze spraken: een mengelmoes van Diets, Vlaams en Fries was voor Hasse soms moeilijk te volgen. Friedrich heette niet voor niets De Beul. Hij was een tijdje beulsknecht te Keulen geweest en hij kende elke foltermethode, wat erg handig was als het vendel een koopman had aangehouden die niet wilde vertellen in welk geheim plekje van zijn wagen hij zijn goud had verstopt.

Friedrich kreeg iederéén aan het praten... Achttien schurken, vechtjassen...

maar Hasse ontdekte al spoedig dat ze bij al hun bravoure toch maar arme duivels waren, bang voor pijn, honger en koude, bang voor het Gerecht. Ze waagden hun leven voor een zaak die hen niet aanging, ze vochten voor een heer die de hunne niet was, ze sneuvelden voor een land waar ze niet geboren waren.

En dit gewetenloze twintigtal leefde ten koste van een doodarm platteland.

Maximiliaan legde de steden van Gelre zware belastingen op om zijn slepende oorlog tegen Frankrijk te kunnen betalen, maar de steden beheersten het platteland en probeerden de last op de boeren af te wentelen. Pachters mochten niet zelfstandig handel drijven, ze moesten hun producten naar de

stadsmarkten brengen waarbij ze ook nog accijns moesten betalen aan de poorten, en gebonden waren aan door het stadsbestuur vastgestelde prijzen.

Voor de burgers betekende dat goedkope levensmiddelen, voor de landbouwers betekende het: zwarte armoede. Een ruitertroep die verhinderde dat de afgedwongen, belastingen in de schatkist van Maximiliaan vloeiden zou dus eigenlijk in het belang van de uitgemergelde Geldersen werken, maar niets was minder waar. Waar bleef het geroofde geld? Het werd niet teruggegeven aan de boeren of de steden, het ging voor het grootste gedeelte naar Zutphen waar heer Wijnand er goede sier van maakte en de rest vasthield om er eens de jonge hertog Karel mee in het zadel te helpen. Een ander deel van de buit verdween in de zakken van de huurlingen en noch de boeren, noch de burgers zagen er ooit een stuiver van terug. Naast de zware lasten die de steden hun oplegden, kregen de Veluwse boeren nu ook nog de last te dragen van de zwervende soldatenbenden die op kosten van de landman kwamen fourageren. Een boer die zich probeerde te verzetten kon er zeker van zijn dat stallen en schuren in vlammen opgingen en dat zijn voorraden met geweld in beslag werden genomen. De Veluwse boeren zagen spoedig in dat het beter was de ruiterbenden te vriend te houden, dan werden ze enigszins ontzien en konden ze zelfs wel eens iets verdienen aan zo'n vendel.

Hasse verbood de huurlingen de boerderijen te overvallen of oogsten in beslag te nemen.

'Een boer vermoorden is zinloos,' hield ze de kerels voor. 'Als je dat doet ligt de volgende zomer zijn akker braak en hebben wij ook niets te eten. Gebruik je verstand, mannen! We hebben geld genoeg, we kunnen voor ons voedsel betalen. We zijn soldaten, geen struikrovers. Wanneer Karel van Gelre zijn erfenis aanvaardt, moet hij geen uitgehongerd en leeggeplunderd hertogdom vinden.' De kerels grijsden maar eens, doch haar woord was wet in hun hoofdkwartier en Jan van Schaffelaar was het altijd met haar eens. Niemand van de huurlingen durfde haar ooit tegen te spreken, dan kregen ze onmiddellijk hun kapitein op hun nek en voor die geweldenaar hadden ze diep respect. Uitgezonderd Vrome Gijs, was hun aanvoerder de enige die kon lezen en schrijven. Hij stond in voortdurende briefwisseling met heer Wijnand en hij was op de hoogte van de politieke toestand in het land.

Maximiliaan van Oostenrijk had, in naam van zijn vrouw Maria van Bourgondië, sedert kort iets nieuws uitgedacht: het ruitergeld. Dat was een belasting die elke maand door de steden van Gelre moest worden opgebracht en naar Gent gebracht. De belastinggaarders van het hof kwamen natuurlijk niet zonder gewapend geleide en dus vond er maandelijks op de Veluwe een schermutseling plaats tussen Bourgondische soldaten en de Graafschappers.

Hasse nam er vaak aan deel. In de loop van de tijd had ze zich ontwikkeld tot een feilloze boogschutter en de Bourgondiërs vreesden haar niet minder dan de leider van de troep: Jan van Schaffelaar. Al wist niemand dat die gevaarlijke boogschutter in werkelijkheid een meisje was... Zelfs de huurlingen vergaten dat dikwijls; voor hen was ze gewoon een kameraad, een medestrijder.

Op een koude winteravond, toen de gure wind en natte sneeuw iedereen naar binnen had gejaagd, tot Tieske toe die lui voor het haardvuur lag, werd er op de voordeur geklopt. Johan en Marcus zaten te dobbelen, Blauwpoeper liet de bierkruik rondgaan, Jan van Schaffelaar zat een brief voor heer Wijnand te schrijven, Hasse zat naast de haard en sneed nieuwe pijlschachten, Maarten de Fat poetste zijn laarzen, de anderen zaten of hingen in het rond, herstelden hun kleren, slepen hun wapens, vertelden elkaar verhalen over vroegere veldtochten, kortom: niemand verwachtte bezoek. Het gebons op de deur klonk echter luid genoeg om door iedereen gehoord te worden. Tieske vloog wild blaffend overeind, de kerels wisselden verbaasd een blik. Wie was er met dit hondenweer op pad? Petken ging opendoen. Op het erf stonden twee rillende muildieren en onder het afdakje boven de voordeur zag hij twee donkere gestalten in lange zwarte mantels.

'Laat ons binnen,' sprak een scherpe stem. 'Is hier een knecht

die voor onze rijdieren kan zorgen?'

'Ook goedenavond,' zei Petken verbaasd.

'Schiet op jongen. Moeten we bevriezen?'

Jan van Schaffelaar stond op en torende hoog op achter Petken. 'Wat moeten jullie?'

Eén van de bezoekers drong zich langs Petken naar voren en sloeg zijn kap terug. Het was een monnik.

'Laat ons door,' gebod hij. 'We zijn koud en moe. Stuur je knecht naar buiten om onze muildieren op stal te zetten. En geef ze goed voer, want we moeten morgen meteen verder.'

Jan van Schaffelaar versperde nog altijd de doorgang. 'Zelfs monniken kunnen beleefd zijn,' baste hij. 'We zullen u graag onderdak voor de nacht verlenen en uw dieren verzorgen, maar niet wanneer u denkt ons te kunnen commanderen.'

Kom binnen, maak het u gemakkelijk, maar gedraag u niet als een vlegel.' Met deze woorden stapte hij opzij en liet de beide monniken door.

'Castor, Pollux! Zorg voor die arme beesten die buiten staan te creperen. Breng ze bij de paarden, wrijf ze droog en geef

ze hooi.'

Jawel kapitein.'

De twee monniken hadden intussen het woonvertrek betreden, verwachtten daar een boerenfamilie aan te treffen en bleven verwonderd en stokstijf staan toen ze niets dan grijnzende rauwe koppen zagen, soldatenkostuums en wapens.

'Heilige Maria!' mompelde de oudste monnik, die nog niets had gezegd, verbaasd. Onwillekeurig sloeg hij een kruis. Hasse, naast de haard, zag het en lachte.

'Toe maar,' riep ze hun toe, 'wij zijn geen heidenen die priesters met huid en haar opvreten. Leg die natte mantels af en kom bij het vuur zitten.'

Klein Butsken was ook opgestaan en nam de druipende zwarte capes in ontvangst. Onder die mantels droegen de monniken ruime witte pijen het waren dominicanen. De jongste van hen, een magere man met een messcherp gezicht, keek streng in het rond.

'Jullie mogen mij vader Egidius noemen. Dit hier is vader Thomas.'

'Ai, ai, als het dan maar een ongelovige Thomas is,' riep Plapperbek. De huurlingen lachten schallend. Egidius wierp de grappenmaker een giftige blik toe.

Maar het vuur in de haard laaide uitnodigend en de monniken waren koud en nat. Hasse schoof hun een bankje toe, zodat ze hun voeten konden drogen.

'Slecht weer om op reis te zijn,' zei ze aanmoedigend. De monniken antwoordden niet. Vader Thomas scheen zich weinig op zijn gemak te voelen tussen al die eender geklede soldeniers. Vader Egidius echter behield zijn waardigheid en liet niets merken van angst.

'Elsa,' zei Hasse, 'geef die mannen elk een kom soep. Waar komt u vandaan zo laat op de avond? Moeten jullie nog ver morgen?'

Egidius snoof en keek Hasse met gefronste wenkbrauwen aan.

'Het past een knecht niet om reizende priesters met vragen lastig te vallen,' zei hij streng. Hasse grinnikte; ze werd vaak voor een jongen aangezien in haar soldatenkleding.

Maar Jan van Schaffelaar sloeg dreunend op de tafel.

'Hé daar - ik heb jullie gezegd beleefd te zijn! Anders staan jullie binnen twee tellen weer buiten, begrepen?'

Thomas, met een benauwd gezicht, trok zijn reisgenoot aan de mouw van zijn pij.

'Wind je niet op, broeder,' zei hij haastig, 'deze mensen zijn gast vrij. Je moet hun eigenaardigheden maar voor liefnemen.'

Juist,' viel Van Schaffelaar dreunend in, 'wij Graafschappers zijn geen onnensen en we zullen een stel verdwaalde reizigers geen nachtverblijf weigeren.'

De naam Graafschappers deed broeder Thomas verbleken. De huurlingen grinnikten en stootten elkaar aan. Ze hielden niet van monniken en priesters, vooral Vrome Gijs zat met smeulende ogen naar de twee gasten te kijken.

Overigens begrepen ze heel goed, dat de gestrande reizigers verwacht hadden in deze hoeve een onderdanige Veluwse boer met zijn gezin aan te treffen -

niet een heel vendel rauwe soldeniers.

'Graafschappers,' zei nu de jongste monnik snijdend en hij spuwde het woord met zoveel verachting uit dat het Hasse koud over de rug liep. 'Ha, ik heb over jullie gehoord. Een

goddeloos pak zijn jullie: moordenaars, struikrovers, plundersaars! Besef je waar we zijn terechtgekomen, broeder Thomas? In een rovershol. God zij ons genadig.'

'En nou is het uit!' donderde Van Schaffelaar terwijl hij zijn zwaard trok. 'Nog één beledigend woord en ik rijg je aan het staal!'

'Kalmeer toch, broeder Egidius,' smeekte Thomas. De magere monnik, toch wel geschrokken van het zwaard, liet zich eindelijk neervallen op het bankje en bromde:

'Ik ben priester, ik spreek altijd de waarheid.'

Elsa, breed en gemoedelijk, hield de bezoekers elk een nap hete soep voor.

'Hier, eet eerwaarde. Dat zal uw humeur verbeteren,' zei ze vriendelijk. 'Wilt u er ook een stuk brood bij?'

Vader Thomas reikte gretig naar het voedsel en begon uitgehongerd te slurpen.

Egidius aarzelde.

'Wie ben jij wel, vrouw? Een soldatenliefje? Schaam je.'

Elsa leefde niet voor niets tussen achttien schurken waarvan er

maar één haar man was. Ze had geleerd flink van zich af te bijten. Nu zette ze de handen in haar zij en snauwde:

'Zeg eens, monnik, een toontje lager, hè? Ik ben hier de huisvrouw en behoorlijk getrouwd. Nog één zo'n smalend woord en ik giet de hete soep in je kraag. Wat zullen we nu krijgen. Is dat de manier waarop een christen gastvrijheid beantwoordt? Wel heb ik van mijn leven... Pieter, smijt die kerel de deur uit, hij weet niet hoe hij zich moet gedragen in fatsoenlijk gezelschap.'

'Fatsoenlijk?' brieste Egidius.

Vader Thomas zette haastig de nap naast zich neer, greep zijn reisgenoot bij de schouders en schudde hem heftig.

'Stil, broeder Egidius, je bent weer veel te streng. Straks kost het ons het leven als je je **SCHERPE** tong niet in bedwang weet te houden.' Hij was werkelijk bang Egidius wierp het hoofd in de nek en rukte zich los.

'Ha! Denk je heus, broeder Thomas, dat deze kerels zich aan een priester durven vergrijpen? Dat moet ik nog zien...'

'Je zult het zien, vergifpil,' tierde Lange Pieter. Hij kwam dreigend naderbij maar nu vond Hasse het tijd worden om in te grijpen.

'Halt,' zei ze luid. 'Jullie hebben nu lang genoeg ruzie gemaakt. Pieter, ga zitten. En u,' vervolgde ze, zich tot Egidius wendend, 'u raad ik aan op uw woorden te passen. Die mannen hier zijn niet kwaad, maar ze hebben hun trots en u kunt ze niet ongestraft beledigen. Eet uw soep, warm u, maar houd uw gemak. Anders sta ik niet voor de gevolgen in.'

Tot broeder Thomas' stomme verbazing had die jonge knaap zoveel overwicht dat Lange Pieter inderdaad makkend terugliep naar zijn zitplaats en Egidius met een afwerend gezicht naar de soepkom greep en begon te eten. Opgelucht liet de dikke Thomas zijn ingehouden adem ontsnappen. Hasse knikte hen even toe en ging toen weer verder met het aanbrenge van veren in de pijlschachten. Johan en Marcus waren onverstoort doorgegaan met dobbelen; er moest méér gebeuren om hen daarvan af te houden. Marcus had juist zijn paard aan zijn vriend verloren en zette nu zijn laarzen in, in de hoop zijn rijdier terug te winnen. Maar Plapperbek kraaide:

'Ai, ai broeders, wat hebben we nu toch binnengekregen voor de nacht. Een oliebol en een azijnspons! O wee, ik beklaag het arme muildier dat zo'n zuurpruim op zijn rug moet torsen, het beest zal er wel een droge bek van krijgen.'

Hasse lachte hartelijk, wierp nog een paar brokken hout op het vuur, zette haar hoed af en schudde haar lange haren los

tot ze op de schouders vielen. Ze schoof de pijlen in de koker, borg die weg en vroeg:

'Nog een stuk brood, eerwaarde?'

'Graag,' zei Thomas. Maar Egidius staarde haar met open mond aan.

'Wacht eens,' riep hij verschrikt, 'dat is geen jongen, dat is... dat is... een meisje! Thomas, kijk - het is een meisje, in mannenkleren! Genadige God, in wat voor heidens krocht zijn we verzeild geraakt? Een meisje!' Heel nadrukkelijk sloeg hij een kruis.

'Nooit eerder in je leven een meisje gezien?' informeerde Maarten de Fat grijnzend. 'Er zijn er anders heel wat van op de wereld.

Overal waar je komt zie je dat lieve spul rondhollen, in de dorpen, op het veld, in de stad...'

Egidius was doodsbleek geworden en staarde Hasse aan of ze de duivel zelf was.

'Een vrouw in manskleren,' stamelde hij, 'grote God...'

'Zeg eens, monnik, blijf je aan de gang?' gromde Van

Schaffelaar boos. 'Valt er soms iets aan te merken op mijn vrouw?'

'Ach, laat hem,' suste Hasse. Egidius, die zich het zwaard herinnerde dat die lange kerel zo razend snel kon trekken, bond in.

'Ik ben verrast,' zei hij zuur. 'Toen mijn broeder en ik hier aanklopten verwachtten we een brave boer met zijn knechten en gezinsleden te vinden. In plaats daarvan bevinden we ons plotseling in het hoofdkwartier van een ro...

van een beruchte soldatentroep en dat... dat bracht ons in de war. En om dan te ontdekken dat zich daar ook vrouwen onder bevinden, vrouwen die zich godgeklaagd ook met wapentuig bezighouden, dat is iets... iets wat elke rechtgeaarde geestelijke met afschuw moet vervullen.'

Je went er gauw genoeg aan,' voorspelde Blauwpoeper brommerig.

Op dat moment kwamen Castor en Pollux binnen door de tussendeur achter in het woonvertrek, die toegang gaf tot de stal.

'Nou zeg, die arme beesten waren lelijk afgereden,' klaagde Castor. 'Waar komen jullie eigenlijk vandaan? Het moet een

verre reis zijn geweest...'

Egidius stond alweer klaar met zijn:

'Het past een eenvoudig soldaat niet om...' maar Thomas viel hem snel in de rede.

'We komen uit Rome.' En dat maakte indruk.

'Aha, dus jullie zijn pelgrims,' riep Hans de Grutter.

'Eerwaarde vader,' fleemde de Groenzoeter, 'kunt u ons iets vertellen over die moeilijke reis? U moet onderweg heel wat beleefd hebben.'

'Ai, ai,' riep Plapperbek, 'daar kun je donder op zeggen! Rovers, wilde dieren, slecht weer en boze mensen... o wee, o wee, ben je daardoor zo mager geworden, vader Egidius?'

Eer de zure monnik de kans kreeg weer iets hatelijks te zeggen, zei Hasse:

'Gijs, wijs onze gasten een slaappleats. Ze zijn moe en snakken naar rust.'

'De hooizolder,' commandeerde Van Schaffelaar. Vrome Gijs knikte, stak een lantaarn aan en wenkte de monniken.

'Kom maar mee jullie. Trek die mantels nog maar even aan, we moeten het erf oversteken.' Hij trok de buitendeur open; het sneeuwde nog steeds.

'Waar breng je ons heen?' vroeg Egidius, terugdeinzend voor de snijdende wind en de jagende kille vlokken.

'Naar een warm bed, wat anders?' Gijs ging hen voor naar de schuur, opende de deur en wees naar de ladder. 'Daarboven ligt lekker warm hooi. Iets beters kunnen wij u niet aanbieden, maar bedenk dat Jezus zijn eerste levensdagen op stro moest liggen en daarmee tevreden was,' zei hij spottend.

'In deze hoeve zal toch wel een betere slaapstee te vinden zijn?' riep broeder Egidius beledigd.

Jawel.' Gijs stond zich zichtbaar te verkneukelen. 'In het woonvertrek is een warme bedstee, daar slapen de kapitein en zijn vrouw. In het opkamertje slapen Lange Pieter en Elsa. In de stal en hier op de hooizolder slapen wij. Warm, droog en gezond. Klein Bulskén snurkt nogal, maar als u zo moe bent zult u er wel geen last van hebben. Goedenacht.' Grinnikend liep hij weg en nam de lantaarn mee.

Over het algemeen moesten de soldeniers niets van geestelijken hebben, omdat die altijd met hel en verdoemenis dreigden en dat was geen prettig gehoor voor mensen die hun

geweten al lang geleden het zwijgen hadden opgelegd. Maar als er iemand was die priesters haatte was het wel de weggelopen monnik Vrome Gijs. De mededeling dat de beide dominicanen uit Rome kwamen had zijn wantrouwen gewekt. Uit Rome, meende hij, kon nooit iets goeds komen.

Daarom liep hij achter het huis om naar de stal waar de muil dieren waren ondergebracht en waar de volgepropte zadeltassen van de reizigers in een hoek lagen. Zorgvuldig doorzocht hij de bagage en floot toen tussen zijn tanden. Hij trok een stuk papier uit de dikke bundel die in een van de tassen stak en nam dat mee naar het woonvertrek.

'Kijk eens, kapitein,' zei hij het papier op tafel smijgend. Jan van Schaffelaar boog zich er nieuwsgierig overheen.

'Drommels, dat is een aflaat! Nog niet ingevuld...' Vrome Gijs vloekte hartgrondig.

'Van die monniken,' zei hij. 'Ze hebben een tas vol van die dingen. Het zijn aflaathandelaars, kapitein. En die willen ons de les lezen over onze levenswandel.'

Aflaathandelaren werden gehaat en gevreesd. Elke paus die geld nodig had -

en welke paus had dat niet? zond van tijd tot tijd een aantal

monniken uit met papiertjes die de magische macht hadden de koper ervan voor een bepaald aantal dagen of zelfs jaren van de helse kwellingen in het hiernamaals te verlossen. Ieder mens, ook de beste en vroomste, zondigde wel eens. Na zijn dood moest hij daarvan gelouterd worden in het vagevuur, waar de arme ziel zijn zonden kon overdenken, berouwen, boete doen. Hoe zwarter zijn zonden, hoe langer zijn verblijf in dat oord van verschrikking. Een aflaat betekende korting op de tijd die de ziel in het vagevuur moest doorbrengen. En ze kostten geld. Lang geleden werden ze verleend aan mensen die zich voor de kerk of de staat bijzonder verdienstelijk hadden gemaakt, toen werden aflaten verdiend. Maar naarmate verval en corruptie meer en meer hun intrede hadden gedaan in de kerk van Rome, werden de aflaten gebruikt om gelovige mensen de laatste stuivers uit de zak te kloppen. Aflaatpredikers waren handelsreizigers geworden. Ze traden brutaal en hoogmoedig op, maakten de mensen bang. De meer nuchtere geesten geloofden niet in de kracht van gekochte aflaten en joegen de venters van hun deur. Maar de wereld wemelde van bijgelovige en angstige stakkers, die met schrik het uur van hun dood zagen naderen. Huurlingen zoals de Graafschappers waren zelden vroom.

Voor hen was het geruststellender om niet in hel of hemel te geloven, priesters te ontlopen en het bestaan van een wrekende God te ontkennen. Hoe zouden ze anders hun wreed beroep kunnen uitoefenen? De kerk immers verbood

alles waarin huurlingen zich plachten uit te leven: diefstal, vloeken, verkrachten, doodslaan, zwelgen...

Woedend verfrommelde Jan van Schaffelaar het papier.

'Ik dacht meteen al dat die lui niet deugden,' gromde hij.
'Vooral die magere gifkikker met zijn fanatieke kop.'

'Ai, ai,' kletste Plapperbak, 'ik herinner me dat mijn moeder eens zo'n ding kocht van een reizende monnik. Die was goed voor duizend dagen aflat, beweerde hij. Honderd dagen voor een stuiver. Ik was nog maar een kleine jongen, ik stond erbij en snapte er niets van. Kun je de hemel kopen?' vroeg ik.

Toen gaf moeder mij een pak slaag dat ik drie dagen niet kon zitten. Hé, dacht ik, ze heeft zich overgegeven aan blinde woede en da's een zonde. Nu is ze die duur gekochte duizend dagen meteen weer kwijt, o wee...'

'We moeten die kerels in hun witte pijen een lesje geven,' stelde de Groenzoeter voor. 'Ik wed dat ze onder hun lange rokken een buidel vol zilvergeld verbergen. Het zou toch hartverscheurend jammer zijn als dat allemaal naar Rome ging, terwijl wij het zo goed kunnen gebruiken.'

'Nee!' snauwde Jan van Schaffelaar. 'Als jij denkt dat ik

monniken ga beroven, ben je gek. Niet dat ik iets voel voor die lui, maar ik weet hoever ik kan gaan.

Ik denk er niet over mijn nek te riskeren voor een paar armzalige zilverstukken. De kerk heeft een lange arm, Groenzoeter. En aan het eind van die arm zit een scherp zwaard. Het zijn dominicanen - met die moet je extra voorzichtig zijn.'

'O wee, o wee, wat ben je terughoudend, kapitein,' jammerde Plapperbek. 'Het zou zo mooi zijn geweest om die kerels eens flink schrik aan te jagen.'

Ja,' juichte Vrome Gijs en hij vloekte van geestdrift, 'de stuipen op het lijf moeten we ze jagen! Zodat ze nooit meer in deze buurt durven komen.'

'Nou goed.' Jan van Schaffelaar voelde ook wel iets voor een grap. 'Castor, Pollux, Gijs - jullie gaan naar de stal en halen die tassen leeg. Stop alles in de dekenkist. Maar beschadig niets. Dan kunnen we morgenochtend lachen als ze hun gemis ontdekken.'

De volgende ochtend was broeder Egidius het eerst wakker. Naast hem snurkte zijn reisgenoot Thomas welgemoed verder. De jonge monnik lag stil te kijken naar het flauwe daglicht dat door de kieren van de zijwand sijpelde. In het

hout boven zijn hoofd zat een vreemde kwast, als een mensengezicht.

Duidelijk kon hij een weelde van zwart haar onderscheiden, twee donkere ogen, de krachtige vorm van een kin. Dat knoestengezicht herinnerde hem aan iemand en opeens drong het met een schok tot hem door, dat het precies leek op het gelaat van de jongen, die later een meisje in manskleren bleek te zijn.

Meisje? Nee, ze was weliswaar nog erg jong, ze zag er lief en onschuldig uit, maar ze leefde met negentien kerels onder één dak en Jan van Schaffelaar mocht dan beweren dat ze zijn vrouw was, broeder Egidius was er zeker van dat er geen zondiger wezen op de Veluwe te vinden was dan deze Hasse. Even overwoog hij de mogelijkheid om het meisje te bekeren en te redden. Als hij haar alleen te spreken kon krijgen, haar de verschrikkelijke hellestraffen kon beschrijven die haar te wachten stonden na haar dood, zou ze wellicht bang worden, het vendel verlaten en dan... Ja, wat dan? Hij kreeg het plotseling erg warm in het hooi. Naast hem zuchtte, kreunde, rochelde de dikke Thomas.

Egidius ergerde zich. Alles aan broeder Thomas ergerde hem: zijn dikke buik, zijn wat schorre stem — de man was altijd verkouden — de manier waarop hij met zijn muilnier omsprong alsof dat beest ook een ziel had en iets kon

begrijpen van wat Thomas hem vertelde, de wijze waarop broeder Thomas zijn soep slurpte, zijn brood kauwde, in zijn handen wreef: kortom, in de onverdraagzame geest van broeder Egidius heersten afschuw, jaloezie en woede, ofschoon hij zich dat nauwelijks bewust was.

Hij ging rechtop zitten en keek over de hooizolder. Van de huurlingen geen spoor, die waren zeker al voor dag en dauw opgestaan. Egidius had honger en opeens besprong hem de angst dat er geen ontbijt voor hem zou zijn... Hij schudde broeder Thomas, die zich uitrekte en hartgrondig geeuwde ook al zo'n vervelende gewoonte die Egidius op zijn zenuwen werkte.

'Ik wens geen uur langer onder dit gespuis te vertoeven dan nodig is,' sprak Egidius snijdend. 'Sta op, broeder en laten we snel onze reis voortzetten.'

'Zonder ontbijt?' vroeg Thomas ontsteld.

'Neen. Al zal het me moeite kosten hun oneerlijk verkregen voedsel door mijn keel te proppen.'

Thomas bedacht dat hij daarmee helemaal geen moeite zou hebben, hoe meer hoe liever zelfs. Maar al was hij de oudste van hen beiden, voor Egidius'

scherpe tong was hij een beetje bang, dus stond hij gehoorzaam op, schudde de stootjes uit zijn pij, trok zijn sandalen aan en klom huiverend naar de begane grond. Het beloofde weer een ijzig koude dag te worden. In stilte hoopte Thomas dat de sneeuw zo hoog lag dat van verder reizen geen sprake kon zijn.

De vorige avond had hij de hammen en worsten gezien die aan haken aan de zoldering van het woonvertrek hingen. En het hooi bood nog niet zo'n slechte slaappleats. Een uitnodiging van deze heidense soldeniers om nog een paar dagen te blijven zou hij zeker niet afslaan. Maar hij zei niets.

Egidius liep driftig voor hem uit en opende de deur. Het sneeuwde niet meer, maar de wind blies hun koud en fel in het gezicht. De pas opgekomen zon ging schuil achter grijze wolken, de smeltende sneeuw, vermengd met modder, sopte onder hun sandalen. Haastig staken ze het erf over naar de hoeve, waarvan de voordeur open kiede.

Binnen was het behaaglijk warm. De haard loeide, boven het vuur hing een papketel waarin Elsa roerde met een lange houten lepel. Egidius telde een stuk of tien soldeniers die zich aan de lange tafel te goed zaten te doen aan de pap, terwijl er geleidelijk aan meer kwamen binnendruppelen. Ook de kapitein was er, aan het hoofd van de tafel, met Hasse naast zich. Met afkeer zag Egidius dat ze nog steeds haar

soldatenkleren droeg. Met een donker gezicht wierp hij haar een bestraffende blik toe, maar dat scheen haar te ontgaan.

'Goedemorgen, eerwaarde vaders,' zong Elsa bij de haard.

'Goedemorgen, beste vrouw,' antwoordde broeder Thomas handenwrijvend.

Verheugd keek hij toe hoe Elsa een flinke houten nap vol schepte. Dankbaar nam hij het voedsel in ontvangst, hij ging aan de tafel zitten, tussen twee huurlingen in en vroeg aan de kapitein:

'Wat denkt u, zouden we nog meer sneeuw krijgen, vandaag? De lucht ziet zo grauw...'

Egidius, biddend boven zijn nap, snoof verontwaardigd. Een weerpraatje!

Terwijl ze tussen twintig zielen zaten die stuk voor stuk veroemd waren en misschien nog gered konden worden. Broeder Thomas was al aan zijn tweede kom pap toe eer Egidius zich verwaardigde eindelijk zijn eerste hap te nemen.

Elsa stond het met de handen in de zijde kritisch aan te kijken.

'Wat mankeert eraan, smaakt het niet?' vroeg ze dreigend. De pap was met melk gekookt en met wilde honing gezoet. Ze was erg lekker. Maar Egidius was liever op de folterbank gaan liggen dan dat toe te geven. Hij zei niets maar trok een gezicht alsof hij zwaveldamp rook.

Uit zijn ooghoeken keek hij naar Hasse. In plaats van de hoed droeg ze die ochtend een witte muts, een echte vrouwenmuts. Dat stond heel pikant bij die soldatenkleren.

Thomas, dik en rond gegeten, schoof met een zucht de nap van zich af.

'Heerlijke pap, vrouw Elsa,' zei hij waardierend. 'Voor zulk voedsel verdien je een stoel in de hemel.'

Elsa lachte hem vriendelijk toe, maar Egidius kon het niet laten.

'Het is alleen zo jammer,' zei hij venijnig, 'dat er weinig kans voor je is om in de hemel te komen, vrouw. Ik vrees dat het goddeloze leven dat jullie hier leiden je ten minste op tienduizend jaar branden in het vagevuur zal komen te staan. Dat doet me verdriet, want ik kan zien dat je in je hart een goed mens bent. Gelukkig staan ons de genademiddelen van de kerk ter beschikking. Je hoeft niet zo afschuwelijk lang in

het voorgeborchte te blijven wanneer je berouw toont en gebruik maakt van de aflaten, die paus Sixtus IV in zijn oneindige goedheid ter beschikking heeft gesteld.' Elsa deed of ze heel verbaasd was.

'Aflaten? Hoe zou ik daaraan moeten komen? Ze groeien echt niet aan de mispelboom op het erf.'

'God in Zijn wijsheid heeft gisteren onze schreden naar deze hoeve geleid, beste vrouw, opdat je de gelegenheid zou krijgen om...'

'Wat!' Elsa zwaaide geestdriftig met de pollepel. Jullie zijn aflaathandelaars?

Hoor je dat, Hasse? Deze vrome monniken gaan ons grote aflaten geven omdat we ze zo gastvrij hebben opgenomen gisteravond.'

Dat was nu ook weer niet de bedoeling.

'Het is ons niet toegestaan ze weg te geven,' zei Thomas waardig, 'wij verkopen ze.'

'Honderd dagen aflaat voor een stuiver, wie biedt er meer,' zong Plapperbek.

Jan van Schaffelaar grijnsde en liet de goudstukken in zijn buidel rammelen.

'Kan ik ook aflaten kopen met gestólen geld?' vroeg hij. Egidius wendde zich tot broeder Thomas.

'Wees zo goed een paar aflaten uit onze zadeltassen te halen, broeder, dan kan ik deze zondige vrouwen laten zien hoe ze door oprecht berouw te tonen een deel van hun verschrikkelijke straf kunnen ontgaan.' Thomas zuchtte en stond op, maar Hasse stond al achter hem en duwde hem snel weer neer op zijn zitplaats.

'Wacht eens even, wat zei u daar, vader Egidius? U moet me eerst eens vertellen waaraan ik die verschrikkelijke straf dan wel te danken heb.'

'Ja,' viel Elsa in. Van haar goedmoedigheid was opeens niets meer over. 'Leg dat eens uit, eerwaarde vader. Wat heb ik verkeerd gedaan? Ik ben een eerbare weduwe en opnieuw gehuwd dat was mijn goed recht. Ik zorg goed voor mijn man en voor zijn kameraden, wat is daar verkeerd aan? Als u nog één keer durft te beweren dat ik slecht ben, keer ik die pan hete pap boven uw hoofd om. Wat zullen we nou hebben? Mij beledigen mij, een soldatenvrouw?'

Thomas kreeg het alweer benauwd en Egidius begreep niet

waarom al die kerels om hem heen zo zaten te gniffelen alsof er voor hun ogen een klucht werd opgevoerd. Egidius bond enigszins in.

'Ik bedoelde jou niet, goede vrouw, maar die daar... dat schaamteloze wezen dat het waagt zich zonder te blozen in mannenkleren te steken.'

'Bedoel je mijn Hasse?' baste Jan van Schaffelaar dreigend. 'Denk erom, monnik, geen kwaad woord over mijn vrouw of je zult straks zonder armen je aflaten moeten uitventen.'

'Kalm Jan' lachte Hasse. 'Die zuurpruim kan mij helemaal niet beledigen, al doet hij er nog zo zijn best voor. Maar die aflaten wil ik graag een keertje zien ik ben er altijd al nieuwsgierig naar geweest.'

'Broeder Thomas,' zei Egidius bevelend, 'haal de papieren!' Thomas gehoorzaamde, liep naar de verbindingsdeur en verdween in de stal. Enkele ogenblikken later kwam hij op een holletje terug, doodsbalek.

'Weg... Broeder Egidius, ze zijn weg. Iemand heeft onze zadeltassen leeggehaald.'

'Ai, ai, dat is me toch wat,' jammerde Plapperbek, 'nou zijn ze hun paperassen kwijt. Wat zal de paus daar wel van zeggen?'

Geen aflaten meer, geen geld... o wee.'

De anderen rolden bijna van de banken van het lachen.
Groen van drift was Egidius opgesprongen, hij keek
verwilderd in het rond.

'Wie heeft het gewaagd,' gilde hij, 'om zich te vergrijpen aan
papieren, ondertekend door de Heilige Vader in eigen
persoon?' Trillend van woede stond hij naast de tafel, zijn
ogen sproeiden vuur. Hij tierde en stampvoette, aangestaard
door twintig paar spottende ogen. Toen stond ook Vrome
Gijs op met het onnozelste gezicht ter wereld en vroeg lijsig:

'Bedoelt u soms deze dingen?' Hij wierp de deksel van de
dekenkist open en wees. En daar lagen ze: honderden aflaten,
keurig bijeen gebonden met een rood lint.

'Warempel. Hoe komen ze daar?' prevelde broeder Thomas
opgelucht.

Vrome Gijs pakte de bundel op en wierp die temidden van
de lege papkommen.

'Hoe heb je het durven wagen onze kostbare papieren te
stelen?' tierde Egidius.

Vrome Gijs keek hem onschuldig aan.

'Stelen? Welnee, dat was ik helemaal niet van plan. Ik had ze uit uw tas gehaald om u te vragen wat ze betekenen. Wij zijn maar eenvoudige mensen en lezen kunnen we niet. Maar we leven in een onrustige tijd en overal wemelt het van spionnen. Ik kon toch niet weten of u echte monniken waart of vermomde verspieders van Maximiliaan? Daarom, toen ik al dat papier in uw zadeltassen vond dacht ik: Hé, wat zijn dat voor dingen? Ik nam ze mee om het aan onze aanvoerder te vragen, want dat is een ontwikkeld man, maar toen vergat ik het weer, omdat Plapperbek juist zo'n mooi verhaal vertelde...'

Je liegt het, schurk,' snauwde Egidius.

'Nou weer geen ruzie maken jullie,' zei Hasse. Ze legde haar handen op de bundel. 'U ziet toch, eerwaarde vaders, dat er niets mee is gebeurd. U kunt ze terugkrijgen. Wat moeten wij ermee? Maar ik wilde u eerst iets vragen. Als ik nu van u zo'n papier... zo'n aflaat koop, die ik niet eens kan lezen, hoe moet ik daarmee dan handelen? Moet ik hem meenemen in mijn graf en hem aan de dienstdoende duivels tonen? En wat gebeurt er als ik zo'n papiertje verlies, het ding in vlammen opgaat omdat de soldaten van Maximiliaan onze hoeve verwoesten, of wanneer ik verdrink en het helemaal onleesbaar wordt door het water? Is zo'n aflaat dan toch nog geldig?'

'Ik wed om alles wat ik bezit van niet,' riep Marcus die juist de

vorige avond al zijn bezittingen aan Johan had verloren.

Dochter, je domheid schreit ten hemel,' zei Thomas zelvend.
'Het papier zelf betekent niets, het gaat om het offer dat je
berouwvol hebt gebracht bij de aanschaf. Alleen dat telt voor
de kerk, niet het papier dat het bewijs is van dat offer.'

'Aha, dus het gaat alleen om het geld, niet om de
handtekening van de paus,'

constateerde Hasse ijzig.

'Genadige God, verlicht de verregaande onwetendheid van
het arme volk,'

zuchtte Thomas, die geen enkel gevoel voor ironie had.

'Arm.?' lachte Hasse. 'Ik ben helemaal niet arm.'

'Zeg eens, beginnen jullie weer mijn vrouw te beledigen?'
wilde Jan van Schaffelaar weten.

'Stil Jan. Zie je dan niet dat ze zich aanstellen,' mompelde
Hasse liefjes.

Egidius zond haar een giftige blik toe en trok de bundel
aflaten naar zich toe.

'Laten we deze goddeloze bende verlaten, broeder Thomas,' zei hij. De woede verstikte zijn stem.

Ja,' snauwde Jan van Schaffelaar, ook woedend. 'Maak dat je zo snel mogelijk een eind uit deze buurt komt. We zijn hier niet gesteld op hemelse marskramers, die er alleen maar op uit zijn arme drommels van hun zuurverdiende geld te beroven. Je noemt ons schurken, hè, maar wij laten de armen met rust en dat kan ik van jullie niet zeggen! Verdwij, en neem je handel mee.'

Plapperbek was opgesprongen, wierp de beide monniken hun zwarte mantels toe en wees kraaiend naar de deur. Op een holletje en zonder afscheid te nemen draafden ze naar buiten, waar Pollux en Castor de gezadelde muildieren al gereed hielden. Maar eer hij zich in het zadel werkte schudde broeder Egidius de vuist in de richting van de hoeve en riep met overslaande stem:

'Ik krijg jullie nog wel, vervloekte heidenen! De brandstapel is nog te veel eer voor jullie.'

'Broeder toch,' suste Thomas terwijl hij de aflaten in zijn zadeltas propte, blij dat daar tenslotte niets mee was gebeurd. 'Bedenk dat je een heilig kleed draagt. Ons past vergeving.'

'Hoe kan ik mild zijn tegenover het pure kwaad, tegenover de

kinderen van satan...' prevelde Egidius, maar toen hij de hoge gestalte van Jan van Schaffelaar in de deuopening ontwaarde (die kwam alleen maar kijken of zijn mannen de twee monniken ongestoord lieten vertrekken) spoorde hij snel zijn rijdier aan en verdween door het openstaande hek. Een nieuwe sneeuwbus brak los en hulde de weggrijdende aflaathandelaars in een witte dwarreling die hen aan het oog onttrok.

'Ziezo, dat was dat,' zei de kapitein tevreden, terugkerend in het warme woonvertrek. 'Je kunt met die handelaars in zaligheden toch wel eens lachen.'

Hasse zweeg. Ze stond voor het kleine raam, staarde naar het besneeuwde erf, de dwarreling van de vlokken en probeerde een onbehaaglijk voorgevoel te onderdrukken. De snijdende stem van Egidius scheen nog altijd in haar oren na te klinken. Ze had hem uitgelachen, bespot — maar er was iets in de man geweest dat haar bang maakte.

8 De gegijzelden

Tot Gerrit van Wous grote vreugde waren de Kampenaren zeer ingenomen met de nieuwe klok en weer drong het stadsbestuur erop aan, dat meester-gieter Geert zich met enige van zijn leerlingen zou komen vestigen in de Hanzestad.

Kwam het, omdat Geert niets liever wilde dan gaan wonen in dezelfde stad waar ook Clara Yegher verblijf hield, dat hij over al zijn gewetensbezwaren heenstapte en een nieuwe regeling trof met Luitgard? vroeg Gerrit zich af. Hoe dan ook, de verhuizing ging door.

Maar eer zij 's-Hertogenbosch voorgoed verlieten gingen Geert en Gerrit afscheid nemen van de meester-schilder Jeroen Bosch. Als altijd schonk Jeroen wijn voor zijn gasten.

'Moge het je goed gaan in Kampen, vrienden,' zei hij hartelijk. 'En als ik je een raad mag geven, Geert: zoek een aardige vrouw, die genoeg ontwikkeling en verstand bezit om een kunstenaar als jij bent aan te moedigen. Geloof me, ik weet waarover ik praat. Sedert ik met Aleyt verloofd ben, ben ik een nieuw leven begonnen. Zij schrikt niet van de duivels en demonen die ik teken, zij begrijpt wat ik daarmee wil uitdrukken, net zoals jij het begreep.'

'Voorlopig zit ik te diep in de schulden om te kunnen trouwen,' prevelde de klokkengieter.

'Ach, dat is maar tijdelijk. Eer je het weet ben je een welgesteld burger en verdringen de vaders zich om je heen om hun jonge dochters aan te bieden!

Neem er dan een die kan lezen en schrijven, dan kan ze je

boekhouding bijhouden, brieven voor je schrijven, je contracten nalezen, je raad geven.'

'Oef,' riep Gerrit, 'jij verlangt veel van een huisvrouw, Jeroen.'
De schilder hief beide handen op.

'En waarom niet? Vrouwen kunnen méér dan kinderen grootbrengen en de voorjaarschoonmaak regelen. Ze kunnen een man tot grote hoogte opstuwen.

Domme vrouwen zijn een verschrikking, die worden bekrompen, beginnen te kijden en klagen altijd. Een verstandige vrouw is een zegen. Zij zal verdraagzaam en vriendelijk zijn, je kracht bewonderen, je zwakheden vergeven.'

Je spreekt alsof je zestig jaar oud bent en al ten minste vier vrouwen hebt versleten,' grinnikte Geert van Wou. Jeroen's ogen begonnen te glanzen.

'Het komt door Aleyt, zij poseert voor me, als Eva, als Maria, als hoer, het doet er niet toe waarmee ik op dat ogenblik bezig ben. En kijk eens wat er gebeurt.

Mijn schilderijen verliezen het stijve en saaie, ze worden demonischer en tegelijk mooier dan ooit. Aleyt brengt mijn fantasie op gang... Gisteren zei ze tegen mij: Jeroen, als ik

voor jouw panelen sta gaan hemel en hel tegelijk voor me open, dan word ik zo ruim van binnen. Ik was zo gelukkig toen ze dat zei...

Geert, ik bezweer je: veracht nooit de vrouwen, want dan zullen ze zich wreken.'

Gerrit, die onder de invloed van de wijn alle eerbied voor de volwassenen vergat, riep voor zijn beurt:

'Wreken? Hoe kan dat? Geen enkele vrouw is sterker dan een man! Als vrouwen lastig of opstandig worden zijn er middelen genoeg om hen te temmen.'

'Jij praat naar dat je verstand hebt, jongen,' antwoordde Jeroen, 'maar dat komt door je jeugd. Wacht maar, tot je er één ontmoet die zich niet schikt in je wensen en verlangens en aan wie je toch reddeloos verloren raakt! Dan zul je ervaren hoe machtig vrouwen zijn en hoeveel pijn ze je kunnen doen.'

Gerrit, jong en overmoedig, geloofde het niet. Vrouwen waren door God geschapen om de mannen te dienen. De vrouw die dat niet deed was een feeke, een heks...

En terwijl Jeroen en Geert van Wou over kunst praatten, verloor Gerrit zich in fantasieën. Woonde er nu al een meisje

in Kampen, heel jong nog, met zwierige vlechtjes, dat was voorbestemd om eens zijn haard op te stoken en zijn kinderen de borst te geven? Wie weet... Blond moest ze zijn, met blauwe ogen, brede heupen en een gulle lach. Zulke meisjes had hij gezien in Kampen en hij had ze heel aantrekkelijk gevonden. Moest zo'n vrouwtje dan nog bijzondere gaven bezitten? Ach, wat een onzin, als ze maar lief en zorgzaam was...

Jeroen schonk de bekers nog eens vol en hief de zijne voor een heildronk.

'Op de toekomst, Geert en moge je in Kampen het geluk vinden waarop je zo lang hebt moeten wachten. En jij Gerrit, word jij maar een goede klokkengieter, de evenknie van je oom.'

'Daar drink ik op,' baste Geert, 'en op Aleyt.'

Maar Gerrit, halfdronken, riep overmoedig: 'Ik drink ook op Clara Yegher, het aardigste meisje in Kampen.' Hij smaakte het genoeg zijn oom flink in verwarring te zien raken.

Zo veranderde Gerrit voor de tweede maal in zijn korte leven van woonplaats en hij onderging de verhuizing als een groot avontuur. Het materiaal en de gereedschappen die Geert van Wou van Luitgard had overgenomen — tegen afbetaling —

werden per schip vervoerd, maar de meester-gieter en zijn twee belangrijkste knechts Willem Schoonenborch en zijn neef Gerrit reisden met de wagen, getrokken door twee paarden. Gerrit zat zingend op de bok. Hij ging naar Kampen, wéér naar Kampen en voortaan zou hij mogen leven in die zonnige stad met de mooie huizen, waar het zo gezellig druk was langs de kaden, waar zo hartstochtelijk werd geleefd, gehandeld, gereisd en gewerkt, waar je mensen kon ontmoeten die de halve wereld hadden rond gezeild, tot in Rusland toe en die daarover boeiende verhalen konden vertellen. Rijk geworden schippers in ruste vond je er, op de leugenbank bij de Vischpoort, waar ze schilderachtige vertelsels sponnen over zeemonsters en demonen uit de diepte, over stormen en wonderbaarlijke reddingen, over de wonderstad Visby en de kastelen op de Zweedse kust. Je zag er mannen die even zwierig over de Grote Markt in Lübeck hadden gelopen als nu over de Koornmarkt. Je zag er vrouwen uit alle 'buitenlanden': roodharige, donkerharige, blonde en bruine, door kooplieden als bruid uit Skagen, Visby of Lijfland meegebracht.

'In Kampen kun je de hele wereld ontmoeten,' zei men en voor een jonge, levenslustige vent als Gerrit was dat een opwindende gedachte.

Het stadsbestuur van Kampen had zich voor de nieuwe inwoners danig uitgesloofd. Geert van Wou kreeg een woning

met een groot achtererf toegewezen in de Oudestraat. Daar was ruimte om zowel de meester-gieter als zijn knechts te huisvesten. Achter het huis werd een houten schuur gebouwd voor gereedschappen en opslag van metalen. Geert had zijn hele voorraad gietspijs uit 's-Hertogenbosch meegebracht, maar omdat hij voor zowel de Boven- als de Buitenkerk complete geluien moest maken – en een gelui omvatte zes tot elf klokken en bovendien beloofd had een aantal kanonnen voor de rondelen op de IJsselkade te leveren, kwamen ze heel wat materiaal te kort.

Omdat Geert alleen de beste kwaliteit brons wilde verwerken, besloot hij zelf naar Amsterdam te gaan om daar spijs te kopen. Gerrit en Willem Schoonenborch zouden meegaan.

De kortste van Kampen naar Amsterdam was natuurlijk over de Zuiderzee, maar Geert van Wou en varen, dat paste niet bij elkaar. Hij vond water mooi om te zien zolang hij zelf met twee benen op de vaste wal kon staan. Zich op dat woelige water wagen, daartoe was hij niet te bewegen.

Zo kwam het dat ze twee maanden na hun verhuizing alweer met de wagen en de twee paarden op weg waren: door een herfstig, stil land. Aanvankelijk ging alles goed. De weg was slecht, vol kuilen en gaten, maar de paarden waren sterk en overal stonden herbergen waar ze konden rusten. Gerrit mende en genoot van de tocht. Ze reden langs weilanden,

veenputten en kale akkers, langs dorpen en kastelen. De bomen praalden met roodkoperen vlammen, de boeren verbrandden het geurige afval van de akkers, hoog in de lucht zag je honderden wilde ganzen overtrekken. Ze volgden de weg langs de Zuiderzee, maar tussen Elburg en Harderwijk week die af van de kuststrook en voerde door bossen en heidevelden, doorschoten met stukken grasland en armoedige dorpen. En plotseling, op een verlaten stuk weg dat zich dicht langs de bosrand slingerde, hoorden ze luid hoorngeschal en even later kwam een troep zwaar-bewapende krijgslieden uit het bos en omringden de reiswagen.

'Ho!' riep Gerrit overbodig want de paarden stonden uit zichzelf al stil toen ze hun weg versperd zagen door ruiters. Met kloppend hart keek Gerrit naar de troep. De aanvoerder, gekleed in geel-en-rood, met stalen borstplaten, ijzeren armplaten, ijzeren handschoenen en zwarte laarzen dreef zijn witte hengst tot bij de kar en bekeek de reizigers van boven tot onder.

'Waarheen?' vroeg hij kort.

Geert van Wou sprong van de bok op de grond. Tussen al die paarden leek hij opeens klein, nietig. Hij rechte de rug.

'Wat stelt dit voor? Een overval op ongewapende, onschuldige burgers?' vroeg hij scherp. Hij maakte een

zwaaiende beweging met de armen, alsof hij de paarden om hem heen wilde wegvegen.

'Laat ons door.'

Gerrit, nog altijd op de bok, schoof onrustig heen en weer. Stom van zijn oom om 'ongewapend' te zeggen! Hij dacht aan de buidel met goudguldens in de wagen: geld bestemd voor de aankoop van het brons.

De aanvoerder van de bende was een grote, nog jonge vent, zijn witte paard was een schoonheid. Arabisch bloed, meende Gerrit. Behalve de kapitein telde Gerrit negen ruiters, gewapend met pieken en zwaarden. Slechts één van hen, een heel jonge man, droeg een pijlkoker op de rug en had een handboog aan de zadelknop hangen. Gerrit verbaasde zich even over die jongen: hij had nog zo'n glad gezicht, zelfs het begin van een snor ontbrak. Die knaap kon niet ouder zijn dan een jaar of veertien. Hoe was die tussen deze rovers verzeild geraakt, zo'n slank, bloedjong melkmuiltje?

'Wat zit er in die wagen?' wilde de aanvoerder weten.

'Niets... we zijn op weg naar Amsterdam om voorraden in te slaan,' antwoordde Geert van Wou.

'Op krediet,' liet hij er toen snel op volgen, want opeens drong

het tot hem door dat deze krijgslui wel eens op geld uit konden zijn. De kapitein lachte.

'Ja, ja, in Amsterdam zeker! Daar doen ze niet aan krediet. Het is boter bij de vis.'

De boogschutter draaide zich in het zadel half om om naar de reiswagen te kijken en Gerrit keek in twee grote, koolzwarte ogen, die hem nieuwsgierig opnamen. Ogen om in te verdrinken. In de wagen zat inderdaad vrijwel niets, behalve een paar dekens en wat leeftocht en Willem Schoonenborch, weggedoken achter een kist.

'Hoeveel geld vervoeren jullie?'' De barse stem van de aanvoerder deed Gerrit opschrikken. Angstig keek hij naar zijn oom, die naast de paarden stond en onbevreesd naar de ruiters opkeek.

'Het geld dat we bij ons hebben,' zei Geert van Wou helder, 'is bestemd voor de aankoop van brons. En waag het niet ons dat af te nemen, want het behoort niet ons toe, maar de stad Kampen.'

'Hé, Van Schaffelaar, dat geloof je toch zeker niet?' riep een van de ruiters.

'Wacht even.' De kapitein dreef zijn hengst nog dichter naar

Geert van Wou toe, die onwillekeurig een stap terugdeed.

'Probeer je ons wijs te maken, man, dat je van Kampen naar Amsterdam reist —

en terug ook nog, over land? Terwijl in Kampen honderden zeewaardige koggen liggen waarmee je de reis in twee dagen kunt maken? Je zult een betere smoes moeten verzinnen, kerel.'

'Het is waar,' riep Gerrit verhit. 'We houden niet van varen. Mag een mens alsjeblieft een hekel aan water hebben en de voorkeur geven aan vaste grond onder zijn wielen?'

'Kampenaren die bang voor water zijn? Maak dat je grootje wijs.'

'Toch is het waar,' gilde Gerrit.

'Houd je mond, snotneus,' grauwde een van de ruiters, een oude ijzervreter met een zwarte baard.

'Zo, ben ik een snotneus. En wat is hij dan?' riep Gerrit woedend en hij wees naar de piepjonge boogschutter.

'Dan is hij zeker jouw grootvader.'

'Ai, ai, wat kweken ze daar in Kampen een brutale jongens,'

gromde een van de krijgslieden.

De kapitein commandeerde:

'Butsken, Groenzoeter, onderzoek die wagen.'

Jullie blijven eraf,' schreeuwde Geert van Wou, maar dat maakte geen indruk.

Een bijzonder lelijke schurk met kromme benen steeg af, duwde Geert van Wou opzij en maakte aanstalten in de kar te klimmen. Geert deed nog een poging hem tegen te houden.

'Er zit alleen wat leeftocht in voor onderweg. Wat willen jullie toch van ons?'

Kan een mens niet eens meer rustig langs 's heren wegen reizen zonder door soldaten geplunderd te worden? Ik heb twee goudguldens van mezelf bij me, bestemd voor eten en nachtverblijf. Die kunnen jullie krijgen als het je om buit te doen is. Wat ik verder aan goud bij mij heb is niet van mij en kan ik onder geen voorwaarde afgeven. Dat behoort toe aan de stad Kampen en is bestemd om er klokspijs voor te kopen.'

Zijn protesten richtten niets uit. De Groenzoeter trok Gerrit van de bok en Klein Butsken klom in de wagen, waar hij

keurig werd opgevangen door Willem Schoonenborch. Met een prachtige boog vloog het krombenige mannetje de wagen uit en belandde op zijn zitvlak in de berm. De lach van de jonge boogschutter klaterde helder op. Maar Groenzoeter trok zijn zwaard.

'Daarvoor zullen jullie boeten!'

Snel dreef de boogschutter zijn paard naar voren en sloeg zijn arm neer.

'Halt. Geen bloedvergieten heb ik gezegd.' Zijn stem klonk hoog en zeer boos.

Tot Gerrits stomme verbazing scheen de knaap zoveel overwicht te bezitten dat de soldaat onmiddellijk zijn zwaard weer in de schede stak. Klein Butskens intussen was opgekrabbeld en klopte het stof van zijn uniform.

'Dr zit warempel nog een vent in die kar,' gromde hij, 'wist ik veel...'

Nu kwam Willem Schoonenborch te voorschijn, hij grijnsde minachtend.

'We moeten ze laten gaan, Jan,' wendde de boogschutter zich tot de kapitein, 'dit zijn geen belastingvaarders. Als ze zijn wat

ze beweren te zijn, kunnen we nog een hoop last krijgen.'

Vreemd, dacht Gerrit, die melkmuil noemt de aanvoerder bij de voornaam. Is hij misschien het jongere broertje? De kapitein bekeek de drie reizigers nog eens goed.

'Nee,' zei hij beslist. 'Zij zijn behoorlijk gekleed en zien er niet uit als arme drommels. En ik wil eerst weten wat er in die wagen zit.' De krombenige soldaat was nu toch in de wagen geklommen en rommelde onder de huif tussen Geert van Wous bezittingen. Even later stak hij grijnzend zijn hoofd naar buiten en hield de buidel met goudgeld omhoog.

'Goudstukken,' riep hij. 'Dat kunnen we ons niet laten ontgaan, kapitein.'

'Ik wed dat het belangrijke lui zijn die nog een goede losprijs kunnen opbrengen,' zei Groenzoeter en hij keek verlekkerd. Jan van Schaffelaar knikte.

'Goed. We nemen ze mee naar de hoeve. Stap maar weer in jullie. En probeer maar niet er vandoor te gaan. Pieter, Butsken, Groenzoeter, jullie rijden achter de kar aan. Jacob, Marcus, Johan, jullie rijden ernaast.'

Hij wendde zijn paard en ging voorop met de jonge boogschutter aan zijn zijde.

Ze sloegen een zijpad in dat door het bos leidde en Gerrit liet de trekpaarden volgen. In de wagen zaten Geert van Wou en Willem Schoonenborch zacht met elkaar te praten. Gerrit mende.

Daarbij kwam hij maar niet over zijn verbazing heen. Wie was die boogschutter met zijn kindersmoeltje en hoge stem? Hij had nog niet eens de baard in de keel, maar het rauwe soldatenpak gehoorzaamde hem zonder aarzelen, de aanvoerder behandelde hem als een gelijke - het was allemaal zeer vreemd.

Ze reden lange tijd door het bos, daarna kwamen ze opnieuw tussen akkers en weilanden. Een stuk heideveld... en daar, aan de rand van pas ontgonnen akkers stond een tamelijk grote hoeve, met een aangebouwde stal, een omheind erf, een grote schuur. Ze reden er recht op af en Gerrit zag hoe een zestal mensen op het erf bezig was. Soldaten hakten hout, verzorgden paarden, putten water en een vrouw zat een koe te melken. Op een paar staken naast het woonhuis hingen hazenvellen en een hertenhuid te drogen. Midden op het erf stond een oude mispelboom met daarnaast een waterput. Een bruine hofhond van onbestemd ras kwam blaffend op de wagen af. De jonge boogschutter sprong uit het zadel en ving de hond op in zijn armen.

'Tieske, we zijn weer thuis.' Hij knuffelde het dier of het een

kind was. Gerrit, die nooit eerder een man zo met een hond had zien omspringen, viel van verbazing bijna van de bok.

'Uitstijgen jullie en naar binnen,' commandeerde de aanvoerder. Gerrit klom van de bok en begon de paarden uit te spannen.

'Laat dat. Dat doen mijn mannen wel. Vort, naar binnen jullie.' Fel keek Gerrit op.

'Het zijn onze paarden en ik zorg ervoor,' snauwde hij.

Hij klopte de vermoeide Bruine op de kont en trok een opstandig gezicht.

'Ach, laat die jongen toch met rust,' zong de hoge stem van de boogschutter.

'Jullie zien toch dat hij niet gevaarlijk is. Hij heeft hart voor de dieren, dat is alles.'

En — o wonder — de kerels lieten Gerrit toen rustig zijn gang gaan.

'Dank je, prins,' zei Gerrit, hopend daarmee de knaap te verleiden tot enige uitleg, maar die lachte alleen maar, zei niets en keek hoe de klokkengietersknecht de paarden

uitspande.

'Waar is de stal?' De lange soldenier die bezig was geweest met houthakken leidde de Bruine naar de achterzijde van de hoeve, naar de hoge staldeuren. De boogschutter volgde hem, bijna op de hielen getrapt door Gerrit met het tweede paard.

In de stal ontdekte Gerrit een berg haver; zonder vragen vulde hij twee voederzakken en bond ze zijn paarden om de hals.

'Hé zeg,' riep de soldaat, 'wie heeft jou toestemming gegeven die knollen onze dure haver te geven?'

'Ik heet Gerrit.'

'Kan me niet schelen hoe je heet. Je hoeft niet te doen alsof jij hier de baas bent.'

'Pieter, bemoei je er niet mee,' riep de heldere stem van de boogschutter. 'Die dieren hebben de hele dag zwaar moeten trekken, ze hebben de haver verdiend.'

Hij streelde de Bruine even.

'Mooi, sterk dier,' zei hij waardierend. Pieter liep mopperend

de stal uit en nu was Gerrit alleen met de wonderlijke knaap.

'Ik noem hem de Bruine. Het andere paard heet Krijn.' De hond was hen nagelopen. 'De prins', zoals Gerrit de jongen in gedachten noemde, streekte de ruige kop.

'Dit is Tieske,' zei hij. 'Ziet er vervaarlijk uit maar het is een lief dier, nietwaar Tieske?' De hond likte zijn handen en kwispelde.

'Je houdt zeker veel van dieren,' zei Gerrit om het gesprek op gang te houden.

Zijn nieuwsgierigheid naar de boogschutter werd met de minuut groter.

'O ja. Als ik op jacht ga probeer ik het wild ook altijd met één schot neer te leggen. Die arme hazen hoeven niet te lijden.'

'Waarom jaag je dan als je medelijden hebt?'

'We moeten toch van tijd tot tijd vers vlees hebben!'

'En het hert, waarvan de huid buiten te drogen hangt, heb je dat ook geschoten?'

'Natuurlijk. Recht door zijn oog, precies in de hersenen. Jagen doe ik al sedert ik een kind was.'

Alsof hij nu al een volwassen man zou zijn! Gerrit onderdrukte een glimlach.

'Ga jij vaak op jacht?' vroeg de knaap.

'Nooit.'

Je had het misschien niet nodig om in leven te blijven.'

'Nee. En ik hoefde ook nooit iemand te beroven,' snauwde Gerrit. 'Ik kan werken.'

De ander was niet onder de indruk. 'Tja, jij bent een man.'

Gerrit snapte niet goed wat dat ermee te maken had, al vond hij het plezierig om een man genoemd te worden. Oom Geert van Wou kon hem soms zo nadrukkelijk als een jongen behandelen! Maar hoe zag die boogschutter zichzelf dan? Niet als een man? Hij was weliswaar erg jong en nog volstrekt baardeloos, maar als je met één schot een hert kon neerleggen was je wel iemand. En de manier waarop die ruwe soldaten zich door dit knaapje lieten commanderen zei ook iets.

Gerrit begon zijn paarden af te wrijven met handenvol stro.

'Ben je van adel?' vroeg hij als terloops om niets van zijn

brandende nieuwsgierigheid te laten merken.

'Ik?' De jongen lachte hartelijk. Hoog, bijna meisjesachtig.
'Hoe kom je daarbij!

Jan van Schaffelaar is van adel - bijna tenminste.'

'O.' Het bleef raadselachtig. Jullie zijn toch wat ze bij ons "De Graafschappers"

noemen?' informeerde hij verder. 'Huurlingen van de hertog van Gelre, die overvallen plegen op geldtransporten? Ik heb er het een en ander over gehoord in Kampen.'

'Kampen...' zuchtte de boogschutter. En toen, opeens op zijn hoede: 'Het doet er niet toe wie we zijn. Ben je klaar? Kom mee dan.'

'Wacht even.' Gerrit greep de knaap bij zijn mouw. 'Ik begrijp er niet veel van.

Zijn wij nu gevangen?''

Ja. Tot er losgeld voor jullie is betaald.'

'Maar...'

'Kom mee.' Hij liep door de hoge staldeuren weer naar

buiten en Gerrit volgde hem. De uitgespannen reiswagen stond nog midden op het erf, drie kerels waren bezig de bagage uit te laden. Veel was het niet. Een eenvoudige kist met wat kleren, brood en gezouten vis. Die kist had tegelijk tot zitplaats gediend. Verder wat oude lappen en dekens.

'Schriele vangst,' mompelde een van de soldeniers. Hij keek fronsend naar Gerrit, die spottend grijsde.

'Ik zou haast denken dat jullie door een roversbende waren uitgeschud vóór ons vendel kwam opdagen.'

'Een andere roversbende? Nou nee...!' zei Gerrit. De man greep naar zijn dolk.

'Een toontje lager, jonkman,' zei hij dreigend, 'wij zijn geen rovers. Wij zijn soldaten in dienst van de hertog van Gelre.'

'Hertog? Bedoel je dat kind dat in Gent wordt vastgehouden of de dode Adolf?'

hoonde Gerrit. Hij had zich vast voorgenomen geen angst te tonen. Als je zeventien jaar oud bent wil je graag een held zijn.

Toch was het misschien slecht voor hem afgelopen als 'de prins' niet naast hem had gestaan. Nu beperkte de kerel zich

ertoe Gerrit een stomp tegen zijn schouder te geven en luid vloekend weg te benen.

'Niet zulke lasterlijke taal uitslaan, Gijs,' riep de boogschutter hem na met zijn hoge stem. 'Je weet dat Elsa en ik daar niet van houden.'

Gijs keerde zich om.

'Maar die jonge vent beledigt ons aan één stuk door,' klaagde hij.

'Allicht. Hij heeft weinig reden om dankbaar te zijn, niet? Breng die spullen nu maar naar binnen en houd je mond.' En zich tot Gerrit wendend: 'Je bent te dрист. Deze mannen hebben hun trots, weet je. Ze zijn niet zo kwaad, maar je moet ze niet tergen. Overigens hoef je je nergens bezorgd over te maken, ik zorg wel dat niemand jullie kwaad doet.'

'Trots! Nogal iets om trots op te zijn,' gromde Gerrit. 'Reizigers overvallen, ze leegplunderen en hen bovendien in gijzeling houden. Je reinste struikroverij.'

Zijn verontwaardiging gleed van de boogschutter af als water van een vetkaars.

'Hoe oud ben je eigenlijk, Kampenaar?'

'Zeventien. Bijna achttien.'

'En je meester? Ik vind hem een mooie man.'

Wat een uitdrukking voor een jongen! Gerrit proestte.

'Geert van Wou is meester-klokkengieter en mijn oom,' zei hij.

Je oom? Hij lijkt nog zo jong.'

'Net tien jaar ouder dan ik.'

'Is hij rijk?'

'Schulden heeft ie, meer dan hem lief is.'

'Dat ken ik. Iedereen die door ons gevangen wordt genomen houdt zich arm,'

prevelde de knaap. 'Nu ja, we zullen wel zien.'

'En jij, wie ben jij eigenlijk?' Gerrit moest het nu weten. Toen de boogschutter geen antwoord gaf, drong hij aan:

Je ziet er helemaal niet uit als een huurling, al ga je net zo gekleed. Hoe oud ben je eigenlijk?'

'Net zo oud als jij.'

'Dat geloof ik niet. Er zit nog geen haartje op je kin. En je hebt zo'n hoog stemmetje, je bent hooguit veertien.' De knaap deed of hij niets had gehoord en riep één van de soldaten aan.

'Klein Butsken, ik ga naar binnen. Zorg jij voor Diana? En laat Pieter eens naar haar linkerhoef kijken.'

't Zal gebeuren.' Het kromme mannetje kwam meteen in beweging.

De boogschutter ging Gerrit voor naar het woonvertrek, Tieske liep met hen mee.

Aan de lange schragentafel zaten op ruwe houten banken een stuk of tien huurlingen met Geert van Wou en Willem Schoonenborch tussen hen in. Jan van Schaffelaar zat recht tegenover de meester-klokkengieter en voor hem lag de buidel met goudstukken. Geert en Willem hadden elk een kan bier in de hand. Bij de haard was een dikke, moederlijke vrouw bezig in een soepketel te roeren. Gerrit ontdekte opeens dat hij razende honger had. De kapitein keek op, glimlachte even tegen 'de prins' en knikte tegen Gerrit.

'De paarden goed verzorgd? Ga zitten, jongen.' Gerrit bleef

staan.

'Ik eis een verklaring....,' begon hij verhit, maar de boogschutter legde twee handen op zijn schouders en drukte hem neer op de bank.

'Mond houden, driftbol. Wil je ons werkelijk boos maken? Laat het regelen van de zaken nu eens over aan de grote mensen. Die zijn mans genoeg het onder elkaar uit te vechten. Met jongetjes die proberen voor held te spelen weten we hier wel raad.'

De handen van de knaap waren zacht en warm. Gerrit, verbouwereerd en vernederd, liet zich op de bank zakken en knipperde met de ogen. Maar het ontging hem niet dat hij ook al aan die jonge melkmuil gehoorzaamde.

'De prins' ging naar een hoek van het vertrek, legde zijn pijlkoker af, maakte zijn helm los. Een vloed van donker glanzend haar viel op zijn schouders. Hij greep een vormloze baret, zette die op en wendde zich tot de vrouw bij de haard.

'De soep al gaar, Elsa? We hebben ver gereden vandaag en we zijn uitgehongerd.'

De vrouw knikte, nam een stapel nappen van een plank en begon ze op de tafel te zetten. Intussen kwamen er steeds

mannen binnen. Gerrit telde er — de prins en de kapitein meegerekend — negentien. Al waren Geert van Wou en zijn knechten gevangenen, ze werden behandeld als gasten, als eersten opgeschept en Elsa wenste ze er een hartelijk 'goede maaltijd' bij. Hongerig haalden de Kampenaren hun lepels uit hun zak. Geen mens ging ooit op reis zonder lepel, zelfs de armste bedelaar had er altijd een op zak of in zijn hoed gestoken. Hoe zou je anders kunnen eten? Je moest wel een verworpen mens zijn om zelfs geen lepel meer te bezitten. Gerrit had er een van tin en legde die trots voor zich op de tafel. Hij zag een van de kerels er begerig naar kijken.

'Ai, ai, wat een mooie lepel, zien jullie dat? Met versiering en al! Hé jongen, zullen we ruilen. Ja? Nou?'

Snel legde Gerrit een hand over zijn eigendom.

'Dit is een erfstuk en jij blijft eraf met je lange vingers,' beet hij de huurling toe.

'Gedraag je, Plapperbek,' riep 'de prins'. 'Het wordt warempel steeds erger met jullie. Alles wat jullie zien willen jullie meteen hebben, net kleine kinderen.

Jan, het wordt tijd dat we onze mannen betere manieren bijbrengen; hun hebzucht loopt de spuigaten uit.'

Je hebt gelijk, Hasse,' donderde de aanvoerder, 'wij zijn soldaten, geen rovers.

Elsa, dien de soep op.'

Hasse? dacht Gerrit verwonderd. Dat is toch geen jongensnaam? De boogschutter ging naast de kapitein zitten en Gerrit zat dus recht tegenover hem. Terwijl Elsa ieders nap vol schepte, de kerels er slurpend op aan vielen en er grote stukken bruin brood in doopten, schudde Van Schaffelaar de leren buidel leeg en telde de goudstukken.

'Zesendertig,' knikte hij. 'Dat is twintig voor Zutphen en zestien voor ons.'

'Vergeet de losprijs niet die we voor dit edele drietal zullen krijgen,' riep het lelijke mannetje dat aan de andere kant van de boogschutter zat.

De kapitein grijsde en Gerrit vroeg zich ongerust af of de stad Kampen wel bereid zou zijn geld neer te tellen voor hun splinternieuwe klokkengieter.

Weliswaar had het stadsbestuur zich veel moeite getroost om Geert van Wou binnen hun muren te krijgen, maar een echte ingezetene was hij nog niet en in feite waren ze min of meer op proef in Kampen. Als hun werk niet voldeed zouden de

schepenen niet aarzelen Geert van Wou de schuldbekentenissen voor te leggen en indien hij die niet kon voldoen zouden ze rustig zijn materiaal in beslag nemen en hem uit de stad verbannen. En nu zouden ze nog losgeld op de koop toe moeten betalen? Gerrit had er een hard hoofd in. Het viel hem op dat zijn oom geen oog afhield van Hasse. Die zat zich natuurlijk ook te verbazen over dat kind-met-gezag. Een paar katten liepen bedelend over de tafel en geen van die rauwe kerels joeg de dieren weg of begon te vloeken. Tieske lag onder de tafel, zo lui mogelijk en zijn poten staken er half onderuit. Wie voorbijliep tilde hoog zijn benen op om niet op de hond te trappen. In een kooi boven de tussendeur hing een koerduif, Gerrit herinnerde zich de koe en de vele kippen die hij op het erf had gezien en in de stal stonden tientallen paarden. Dieren genoeg hier. En ze schenen goed behandeld te worden. Met mensen gingen deze huurlingen waarschijnlijk minder zachtzinnig om... al viel het, tot Gerrits opluchting, tot op dit moment wel mee. Niemand sloeg; hen, bond hen vast, schopte hen of vloekte hen uit.

Het was een vreemd gezicht Geert van Wou en Jan van Schaffelaar tegenover elkaar aan een tafel te zien zitten. De kapitein leek niet veel ouder dan Geert, ook uiterlijk leken ze enigszins op elkaar. Beiden waren groot: en zwaar gebouwd, met brede schouders, lange benen, zware stem. Van Schaffelaar had een langere neus, een smaller gezicht, een blonde baard en Geert was donkerder, maar overigens

hadden ze broers kunnen zijn.

Van Schaffelaar, dacht Gerrit, waar heb ik die naam eerder gehoord? Hij kon er echter niet opkomen.

Toen iedereen verzadigd was zette Elsa een grote stoep wijn op tafel. Buiten was het intussen donker geworden, in het woonvertrek brandden twee olielampen terwijl de dovende haard ook nog licht gaf. Als hij zich niet te midden van een vendel schurken had bevonden zou Gerrit het erg gezellig hebben gevonden. Een groepje huurlingen ging aan een hoek van de tafel zitten dobbelen, 'de prins' zette zich op een houtblok naast de haard en inspecteerde zijn pijlen. Mooie slanke hals had hij, als een meisje... En opeens werd het Gerrit duidelijk: de manier waarop de boogschutter zich bewoog, dat prachtige lange haar, het baardeloze kinnetje, de hoge stem... Hasse was een meisje! Stom dat hij dat niet eerder had begrepen.

Nu kon hij helemaal geen oog meer van haar afhouden. Toen ze even opkeek en tegen hem glimlachte voelde hij dat hij rood werd. Wat een ogen! Gerrit liet zich er weerloos in wegzinken. Ze ging verder met haar werk. Handig bevestigde ze de stalen pijlpunten aan de houten schachten en bond kippenveren aan het andere einde. Mooie handen had ze: lange vingers, eelig aan de binnenzijde. Wanneer ze de ogen op haar werk gericht hield wierpen haar lange wimpers

schaduwen op haar wangen. Gerrit zat het allemaal in zich op te nemen, gretig, verbaasd en plotseling innig gelukkig. Hij vergat dat hij ooit had gedroomd van mollige blonde vrouwen; dit zigeunerachtige meisje was veel boeiender. Wie was zij? Klein Butskén kroop naar het meisje toe en begon haar te helpen. Hij zat aan haar voeten als Tieske de hond en keek ook met hondenogen naar haar op. Als hij een staart had zou hij kwispelen, dacht Gerrit vermaakt.

Hij luisterde niet naar de gesprekken aan de tafel. Hasse blijkbaar ook niet, ze ging rustig door met haar werk, wisselde van tijd tot tijd een paar woorden met Klein Butskén en dronk voorzichtige slokjes van haar beker wijn. Tieske steunde met zijn kop op haar voeten, de katten hadden zich opgerold in een hoekje. Het was zo'n huiselijk tafereeltje dat Gerrit vergat waar hij was.

'Bedtijd,' dreunde Jan van Schaffelaar. De dobbelstenen verdwenen, de wijnstoop was leeg, de mannen stommelden een voor een brommend het vertrek uit. Ook Hasse borg haar pijlen op, kwam overeind en rekte zich uit.

'Butskén, wijs onze gasten een slaappleats op de hooizolder,' commandeerde de kapitein.

'Morgen,' zei hij tegen Geert van Wou, 'zullen we over het losgeld praten.

Maarten, Barthold, jullie hebben de eerste wacht.' De kerels waren snel verdwenen, ook Elsa. Alleen Klein Butsken, Hasse en de aanvoerder waren er nog. Butsken nam één van de olielampen op en wenkte de gevangenen.

'Welterusten Hasse, slaap wel kapitein.'

Hij ging de Kampenaren voor en Gerrit keek nog even om. Hij zag de aanvoerder zijn laarzen uittrekken terwijl Hasse de deuren van de bedstee opende. Ze hoorde dus bij de kapitein! Een wilde jaloezie steeg op in Gerrit.

Zo'n lief dun meidje paste toch niet bij die kerel!

Even later lag Gerrit in een berg hooi tussen Geert van Wou en Willem Schoonenborch in. Willem, slaperig van de wijn, begon al vlug te snurken, maar Geert lag te woelen. Gerrit voelde zijn onrust.

'We zitten goed in de nesten, oom,' fluisterde hij.

'Ja. Dat gepraat over losgeld bevalt me niks.' 'Denkt u dat Kampen bereid is te betalen?'

'Dat zou me verbazen.'

'Mij ook. Maar hoe moet het dan verder?' 'Afwachten, beste

neef.'

'De Graafschappers hebben een slechte naam.'

'Reken maar.'

'Bent u bang?'

'Nog niet, misschien word ik het in de komende dagen.'

Daarna was het even stil. Toen kon Gerrit het niet langer voor zich houden.

'Oom, heeft u op die boogschutter gelet. Dat is geen jongen, dat is een meisje.'

Ja.'

'Vindt u dat niet vreemd? Wat doet zo'n jong deerntje bij die troep huurlingen?'

'Hoe kan ik dat weten? Ze zal wel het liefje van de aanvoerder zijn.'

'Zijn vrouw misschien?'

'Kan ook. In elk geval deugt ze van geen kanten. Welke behoorlijke vrouw kleedt zich als een soldaat? En ze neemt

deel aan hun rooftochten, dat zegt genoeg.'

Voor Geert van Wou scheen daarmee het oordeel geveld: Hasse was slecht. De nuchtere opmerkingen van zijn oom deden Gerrit pijn. Hij probeerde zich Clara Yegher in krijgsmansuitrusting voor te stellen — dat lukte niet. Maar bij Hasse paste het op de een of andere manier.

'Ze leek me toch wel aardig,' fluisterde hij voor zich heen. 'Die hond aanbidt haar en ze was heel vriendelijk tegen mij.' Geert van Wou antwoordde niet. Er sliepen nog zes of zeven huurlingen in het hooi, Gerrit kon soms horen hoe ze zich omdraaiden in hun slaap en één mompelde iets in zijn droom. Maar hij was nog steeds klaarwakker.

'Slaapt u, oom?'

'Nee...'

'Weet u, ik heb me de hele avond zitten afvragen waar ik de naam Van Schaffelaar eerder heb gehoord,' fluisterde Gerrit. 'En nu weet ik het opeens weer. In Kampen heb ik over hem horen praten. Iemand vertelde me over een zekere Jan van Schaffelaar die een paar jaar geleden in Kampen werd gearresteerd op beschuldiging van moord en ter dood werd veroordeeld. Maar toen hij op het schavot stond kwam er een meisje om hem te verbidden. Dat moet die Hasse zijn

geweest.' Geert zweeg.

'Aandoenlijk, vindt u niet? Een meisje dat een misdadiger van het schavot haalt en met hem trouwt. Ik wist dat het kon, ik wist niet dat het ooit gebeurde.

Zouden die kerels zoveel respect voor haar hebben omdat ze hun aanvoerder heeft gered?'

'Houd je mond, ik wil slapen.'

Gerrit zuchtte, staarde in het donker, luisterend naar het geritsel, gesnurk, gebrom om hem heen. Het hooi was zacht en geurig, hij had wel eens slechter gelegen en bovendien was hij moe. Waarom kon hij dan niet in slaap komen?

De nazomernacht was koel, misschien mistte het buiten. Maar Gerrit had het warm, hij voelde zijn gezicht gloeien. De nacht was even zwart als de ogen van Hasse. Eigenlijk was ze niet eens een móói meisje. De vrouwen in Kampen waren blank, met melkwitte boezems, zachtroze armen. Dit deerntje had een gebruide huid, lange zwarte haren als een zigeunerin, een kin als een man, ze was te lang en te hoekig. Toch kon hij haar niet uit zijn hoofd zetten.

Was ze misschien een heks? Dan had ze die huurlingen behekst, hun de macht ontnomen zich tegen haar bazigheid te

verzetten. Gerrit trachtte zich het meisje voor te stellen, vliegend op een bezemsteel door de mistige nacht, op weg naar haar meester de satan. Ze bracht de Boze de zielen van de mannen die zij betoverd had. Gerrit greep naar zijn borst, de pijn van een hevig verlangen trok door zijn onderlichaam. Snel sloeg hij een kruis. Toen het eerste morgenlicht de hooizolder binnendruppelde lag hij nog altijd met open ogen naar boven te staren. De balken boven zijn hoofd werden duidelijker en Hasses gezicht keek hem aan vanuit een knoest in het hout. Hij schrok ervan, zoals eens broeder Egidius ervan was geschrokken. Zie je wel, ze was een heks! Ze had haar beeltenis in het hout gedrukt. Dus daarom waren ze gevangengenomen. Niet om het goud dat ze bij zich hadden of om het losgeld, maar om door haar betoverd te worden en aan satan te worden uitgeleverd! Gerrit huiverde, de hitte verliet hem, hij kreeg het eensklaps koud en woedend kwam hij overeind. Hij moest proberen te ontsnappen voor het te laat was! Voorzichtig daalde hij de ladder af en sloop naar buiten. Op het erf stond Jan van Schaffelaar te praten met de twee soldeniers die zo sprekend op elkaar geleken. Klein Butsken kwam aanlopen met een paar houten emmers, die hij een voor een in de put liet zakken.

'Ha, daar is onze gijzelaar,' riep Van Schaffelaar opgewekt. 'Goed geslapen, jonkman?'

Dat gaat hem niets aan, dacht Gerrit. Hij wierp een blik op het

woonhuis waarvan de deur wijd open stond. De zon was al bezig door de ochtendnevels heen te breken, maar het was nog fris. De huurlingen schenen er geen last van te hebben.

'Je ontbijt vind je binnen,' riep Klein Butsken hem toe. Zwijgend ging Gerrit het huis binnen. Elsa stond pap te koken, Hasse zag hij niet. De deuren van de bedstee waren dicht. Sliep ze nog of was ze nog niet teruggekeerd van haar nachtelijke vliegtocht?

Gerrit ging bij de vrouw staan en gluurde in de kookpot. De pap rook lekker.

'Jullie eten er goed van,' zei hij neutraal. Elsa straalde. Ze schepte een nap vol en zette die op de tafel.

'Waarom zouden we niet? Van Schaffelaar is een goede aanvoerder en mijn Pieter zegt dat hij ons allemaal rijk zal maken. Eigenlijk zijn we al rijk. We hebben een goed dak boven ons hoofd, we kennen geen gebrek era als we iets nodig hebben zorgt de kapitein dat we het krijgen. Beter kunnen we niet verlangen.' De pap, met melk toebereid en met honing gezoet, smaakte voor-treffelijk. Geleidelijk kwamen nu de soldeniers binnen en vielen op hun ontbijt aan. Ook Geert van Wou en de meesterknecht Willem verschenen. Maar waar was Hasse?

'En nu de kwestie van het losgeld,' baste Van Schaffelaar zodra de klokkengieter zijn nap had leeggegeten. 'Kun je schrijven, Van Wou? Mooi.

Dan stel ik voor dat je zelf een brief schrijft aan het stadsbestuur van Kampen om te melden dat je in handen bent gevallen van een vendel Graafschappers en dat zij vijftig goudguldens eisen voor de vrijlating van jou en je knechts. Je dringt erop aan dat dat losgeld snel wordt betaald want dat je leven ervan afhangt. Blauwpoeper, breng ons schrijfgerei!

'En als ik weiger die brief te schrijven?' vroeg Geert woedend.

'Dan stel ik hem zelf op en jij ondertekent hem. Friedrich zal er wel voor zorgen dat je dat doet, hij is vroeger beulsknecht geweest en kent alle foltertrucjes.'

Geert van Wou en Jan van Schaffelaar keken elkaar in de ogen. Zwijgend, dreigend. Het was een stille worsteling tussen twee sterke geesten. De anderen hielden hun mond, keken toe. Blauwpoeper smeed papier, een inkthoorn en een ganzenveer op de tafel. Maar Geert verroerde zich niet, hij bleef Van Schaffelaar strak aanstaren, alsof hij wachtte op nog meer bedreigingen. Gerrit voelde hoe het zweet hem uitbrak.

'Ik weiger,' zei Geert van Wou.

Van Schaffelaar trok zwijgend het schrijfgerei naar zich toe en ging aan het werk. De huurlingen mompelden.

O, dacht Gerrit, kwam Hasse nu maar. Zij zal toch niet toestaan dat ze oom Geert de nagels uittrekken of met gloeiende ijzers bewerken?

Toen de kapitein klaar was met de brief schoof hij ganzenveer en papier naar de klokkengieter toe.

'Teken!'

'Neen.'

Friedrich stond op, een gemene grijns op zijn gezicht.

'Teken! Ik gebruik niet graag geweld.'

'Dat zal wel.' Geert van Wou staarde naar de brief en bewoog zich niet. Op het erf klonk paardengetrappel. Gerrit hief luisterend het hoofd op, zijn hart bonkte.

Maar niemand in het vertrek reageerde erop en even later verscheen Hasse in de deuropening met drie dode hazen in de hand. Ze keerde niet terug van een heksensabbat, maar van een vroege jacht. Tieske liep haar kwispelend tegemoet.

'Terg me niet, Van Wou. Je zult die brief ondertekenen of

anders....!

Geert schudde koppig het hoofd, Van Schaffelaar werd rood en Friedrich stroopte de mouwen op.

'Moet ik hem onderhanden nemen?' vroeg de beulsknecht gretig.

'Waag het niet!' Dat was Hasse. Zie wierp de jachtbuit op de tafel, duwde Friedrich tegen de borst en plaatste zich voor hem, met de rug naar hem toe.

'Wat is hier aan de hand?' vroeg ze hooghartig.

'Hij weigert de brief voor Kampenis stadsbestuur te ondertekenen,' gromde Friedrich, 'maar ik krijg hem wel zo ver.'

'Wacht!' Hasse duwde Friedrich nog verder terug en wendde zich tot Geert van Wou.

'Waarom bent u zo koppig? Gebruik uw verstand. Friedrich doet niets liever dan mensen pijnigen tot ze naar lichaam en ziel gebroken zijn. En wat bereikt u ermee? Zolang u meewerkt zal u niets overkomen. Wij zijn geen onmenssen, maar u wint er niets mee door tegen de bevelen van onze kapitein in te gaan. Hij krijgt toch altijd zijn zin.'

'Doe het, oom Geert, doe het,' fluisterde Gerrit dringend. Willem Schoonenborch deed nu ook een duit in het zakje. Hij boog zich enigszins naar zijn meester toe en siste:

'Als Kampen op de eis losgeld te betalen ingaat, weten we meteen hoe belangrijk wij voor de stad zijn.'

Geert keek verrast op. Dit argument maakte meer indruk op hem dan alle bedreigingen, merkte Gerrit. Wat ging er nu in de klokkengieter om? Misschien dacht hij aan Clara Yegher, wier vader muntmeester en schepen was in Kampen. Als het meisje hoorde van Geerts gevangenneming zou ze er wellicht bij haar vader op aandringen het stadsbestuur over te halen de klokkengieter vrij te kopen... en dat zou dan weer een aanwijzing zijn dat ze iets gaf om Geert van Wou...

Gerrit verloor zich in dromen. Hij gunde zijn oom zo van harte een gelukkig huwelijk met Clara. Als die ouwe vrijgezel die zijn oom dreigde te worden zijn schroom maar eens kon overwinnen en haar zou durven vragen! Dacht Geert van Wou ook aan dit alles? Gerrit zag zijn oom nog steeds aarzelen. De huurlingen hielden zich stil, ze wachtten vol spanning op de beslissing van de klokkengieter. Misschien hoopten ze wel dat hij halsstarrig zou blijven weigeren, om dan te kunnen genieten van Friedrich's handwerk ... Tot Gerrits opluchting pakte de klokkengieter opeens de ganzenveer op, doopte hem in en zette duidelijk zijn naam

onder de brief. Ook Hasse liet de ingehouden adem ontsnappen.

'Mooi.' Van Schaffelaar trok het papier naar zich toe, blies er even op, vouwde de brief op en duwde hem in een kleine lederen koker. 'Castor, Pollux, zadel je paarden en breng dit naar het Raadhuis van Kampen. Rij als de duivel en laat je door niets en niemand ophouden. Elsa zal je een knapzak brood en een veldfles bier meegeven. Ik verwacht jullie morgenavond terug, met het geld.' De tweeling gehoorzaamde onmiddellijk. Even later hoorde Gerrit hen weggijden.

Nu bleef de gegijzelden niets anders over dan wachten.

Om te proberen hoever hij kon gaan stond Gerrit op en slenterde naar buiten.

Niemand hield hem tegen. Eerst ging hij naar de stal om te zien hoe Krijn en de Bruine het maakten. Na hem kwam ook Hasse binnen om haar merrie van haar zadel te ontdoen en droog te wrijven.

'Je was er al vroeg op uitgetrokken,' zei Gerrit zo neutraal mogelijk, ofschoon zijn hart bonkte. Ze droeg weer de gewone soldatenplunje, rood-en-geel met op het lange wambuis het wapen van Gelre geborduurd: een zwarte leeuw op een geelkleurige achtergrond. Geen stalen borststuk, geen

helm, alleen de vormloze baret. Terwijl ze de merrie Diana roskamde zei ze:

'De ochtendschemering is de beste tijd om te jagen. Nu hebben we vanavond weer een lekker maaltje: hazenpeper. Wat vind je van mijn paard, Gerrit? Is ze niet prachtig? Van Schaffelaar kocht haar voor me, hij betaalde er dertien goudgulden voor.'

'Werkelijk?' vroeg Gerrit spottend. 'Hij lijkt me anders geen man die betaalt voor wat hij nodig heeft.'

Fel draaide Hasse zich naar hem toe, de zwarte ogen fonkelden.

'Wie geeft jou het recht ons leugenaars te noemen?' Gerrit schrok even van haar uitval. Toen haalde hij diep adem ze was tenslotte maar een meisje, daarvoor hoefde hij niet bang te zijn — en hij riep:

'Hasse, hoe kun je zo leven, te midden van die schurken?'

Ze sprong op hem af en gaf hem een daverende oorvijg. Gerrit suizebolde, greep toen naar haar pols. Ze spuwde naar hem.

'Preken!' siste ze woedend. 'Zelfs jij begint: meteen te preken.'

Ik kots ervan!

Wat ik ook deed, nooit deugde het in de ogen van de mensen. Keer op keer snauwden ze tegen me: 'Hasse, je moet anders worden, Hasse, dat past niet voor een net meisje, Hasse, je bent zondig, trots en slecht. En intussen sloegen ze me of probeerden me aan te randen en verder lieten ze me verhongeren. Mensen!

Die zogenaamde keurige, vrome mensen zijn nog erger dan huurlingen, ze liegen, bedriegen, flemen en zijn zo gemeen als duivels. Bah! En daarop moest ik gaan lijken, zo moest ik worden, want dat wilden ze. Maar ik wil niet, hoor je, ik wil dat niet.'

'Kalm, kalm,' stamelde Gerrit beduusd. Woest rukte ze zich los.

'Als ik mezelf niet had geleerd op jacht te gaan met pijl en boog zou ik allang verhongerd zijn,' voer ze voort. 'Maar omdat ik een vrouw ben schijnt iedereen me naar hartenlust te mogen minachten en uitschelden — en tegelijk mag ook iedereen zich zorgen maken over mijn zielenheil en tegen mij preken tot ik er ziek van word. En jij, jij melkmuil, jij stomme poorterszoon, jij bent geen haar beter. Eerst dacht ik dat je wel een aardige jongen was, maar nu heb ik je doorzien. O, ik heb je wel zien kijken naar me, het speeksel liep tussen je

tanden. Je loopt me na, ik hoef maar even tegen je te lachen en je wordt rood tot in je haarwortels. Maar toch preken, toch jammeren: Hasse, je deugt niet, Hasse, je zondigt. Zal ik je eens wat vertellen, onnozele hals? Deze mannen hier, die beledigen mij niet, die respecteren me voor wat ik ben.'

Gerrit was teruggedeeind. Zelden in zijn leven was hij zo geschrokken. Haar woorden kerfden hem erger dan een dolk had kunnen doen. Hij voelde zich opengesneden, blootgelegd. Die heks keek dwars door hem heen! Toen sprak hij in uiterst verweer uit, wat hij ooit had gelezen of gehoord. Hij wist zelf niet meer waar.

'Iedereen weet toch wat voor gespuis huurlingen zijn. Zij dienen de macht zonder te vragen naar de rechtvaardiging van die macht.' Ze antwoordde niet.

Schuw liet hij zijn blik over haar gezicht glijden en hij las alleen verbazing in haar ogen. De wilde woede scheen even snel uit haar te zijn weggevloeid als zij was losgebarsten, maar wat hij had gezegd scheen ze niet begrepen te hebben.

Gerrit slikte en vervolgde:

'Ik bedoel dit. Een man kan vechten voor zijn heer, voor zijn land of zijn familie. Voor wie vecht een huurling? Voor iedereen die bereid is hem soldij te betalen. Vandaag is dat

een opstandige leenman, morgen is het zijn wettige vorst. De huurling vraagt er niet naar wie het recht aan zijn kant heeft.'

Hasse haalde de schouders op.

'En wat dan nog? Ik weet toevallig dat klokkengieters ook kanonnen maken.

Aan wie leveren jullie dat geschut? Toch zeker aan iedereen die een slang bestelt en ervoor wil betalen?'

Daar had ze hem! Gerrit besloot de opmerking maar te negeren, want een antwoord wist hij niet.

'Huurlingen,' zei hij bitter, 'kennen geen trouw, geen eerlijkheid; zelfs in vreedstijd misdragen ze zich, keren ze zich tegen een weerloze bevolking, persen de boeren uit, overvallen voedseltransporten en kooplieden. Wie zich verzet wordt genadeloos aan het staal geregen; een mensenleven telt niet voor hen. En bij dat gespuis, Hasse, heb jij je aangesloten en je vecht met hen mee, jij, een vrouw! Verbaast het je dan dat de mensen van je' gruwen? Weet je dan niet dat God de vrouwen heeft geschapen om leven voort te brengen, niet om het te vernietigen?'

Ze wierp het hoofd in de nek en lachte vreugdeloos.

'O, dus zó zit het: alleen mannen mogen vernietigen! Vandaar jullie zelfingenomenheid en minachting voor alles wat vrouw is... Je bent toch een uilskuiken, Gerrit. Mijn God, wat een onnozele hals ben je.' Ze draaide hem de rug toe en liep de stal uit, het erf op. Nu gaat ze Van Schaffelaar vertellen dat één van de gevangenen haar heeft beledigd, dacht Gerrit plotseling angstig.

Waarom kan ik mijn grote mond ook niet houden. Wat heb ik er eigenlijk mee te maken dat dat kind haar eeuwige zaligheid op het spel zet? Eensklaps moest hij denken aan de schilderijen van Geerts vriend Jeroen Bosch, waarop in alle gruwelijkheid de kwellingen van de hel werden uitgebeeld. Mooie naakte vrouwen, aan het spit geregen en geroosterd boven een zacht vuurtje, of gekweld door monsters ... Kon ik dat Hasse maar eens laten zien, dacht hij verward, dan zou ze misschien begrijpen waarop haar levenswijze tenslotte moet uitlopen.

Hij liep de stal uit, het erf op, terwijl hij zich kwetsbaar, blootgesteld en ellendig voelde. Elk ogenblik verwachtte hij dat Van Schaffelaar, razend om de belediging zijn liefje aangedaan, uit het woonhuis zou komen stormen om hem aan zijn zwaard te rijgen. Huiverend keek hij rond — was er echt geen ontsnapping mogelijk? Maar op het erf hingen de huurlingen rond, genietend van de zon, bezig met uiteenlopende karweitjes. Elsa kwam naar buiten met een

emmer en putte water. Lange Pieter stond hout te hakken, Blauwpoeper stond onder een afdak naast de schuur hoefijzers te smeden voor een witte hengst die tussen twee lange palen stond vastgebonden. Uit de schoorsteen steeg rook op.

Tieske lag met de kop op de voorpoten te dutten naast de openstaande deur en opende van tijd tot tijd één oog wanneer Johan de Steenbikker en Marcus Becking vloekten boven hun dobbelstenen. Eigenlijk was het weer een zeer vredig tafereeltje. Maar elk ogenblik kon het hoorngeschal van de verkenners weerklinken. Dan zouden de kerels als één man opvliegen, hun paarden bestijgen en weg galopperen. Waarom greep Maximiliaan niet in en maakte hij geen einde aan het bestaan van de Graafschappers?

Gerrit verveelde zich, hij was niet gewend aan nietsdoen. Vluchten bleek onmogelijk; de kerels op het erf hielden voortdurend een half oog op hem gericht. Langzaam slenterde hij naar Lange Pieter en keek toe hoe die het hout kloofde.

'Zal ik het een poosje overnemen?' vroeg hij. Lange Pieter grijnsde.

'Dat zou je wel willen, hè, een bijl in je handen.' Zo dom waren die huurlingen dus ook weer niet.

'Hé joh,' schreeuwde Blauwpoeper, 'hou die blaasbalg eens in beweging. Je bent hier niet met verlof!'

Eindelijk iets te doen.

De volgende dag was niet om door te komen. Gerrit, gewend aan hard werken, liep maar een beetje rond, zinnend op ontsnapping, al liet hij dat niet merken.

Maar het was vergeefse moeite. De drie gegijzelden werden goed bewaakt, altijd waren er wel enige soldeniers in de buurt om al hun bewegingen te volgen. Gerrit vermeed het contact te zoeken met Hasse, al was hij zich hevig bewust van haar aanwezigheid. Hij zag haar over het erf lopen met een mand aan de arm om eieren te gaan rapen, hij zag haar water putten of te paard over de heide galopperen, hij zag haar met Tieske stoeien, hoorde haar tegen de koe praten, voelde haar adem in zijn nek wanneer ze een kan bier voor hem neerzette. Als hij 's morgens in het hooi ontwaakte staarde haar gezicht hem aan uit de houtknoest. Op de middag dat Castor en Pollux werden terugverwacht uit Kampen hield Gerrit het niet meer uit toen hij Hasse de schuur zag binnengaan.

Bijna tegen zijn wil liep hij haar na. Ze stond bij een groot vat dat tot de rand was gevuld met appels en zocht de beste eruit om in haar mand te doen.

'Ik...' begon hij aarzelend, 'Hasse, ik... je moet me vergeven.'

'Huh? O, ben jij het! Waarvoor?'

'Gisterochtend heb ik je... heb ik je beledigd.'

'Nog veel erger, je hebt tegen me gepreekt. Dat vergeef ik je nooit.' Ze scheen in een goede bui te zijn.

'O, toe nou, Hasse, ik bedoelde het niet kwaad. Ik vind het alleen zo jammer voor een aardig meisje als jij bent dat je...'

'Begin je nou wéér?' Ze stampvoette, de ogen begonnen te fonkelen.

'Nee, nee, zo bedoel ik het niet. Ik weet wel dat het me niet aangaat wat jij doet.

Maar...'

'Maar wat?'

'Telkens als ik naar je kijk stel ik me voor hoe je er zou uitzien als je... als je rokken droeg. Nee, stil nou, ik wéét dat je alleen een mannezadel hebt en dat rokken je in de weg zitten als je gaat paardrijden. Maar ik kan me zo goed voorstellen hoe het zou zijn: jij in een poortershuis, lopend van de keuken naar de binnenplaats. Hoe je met zo'n mand als je daar hebt aan je

arm naar de markt zou gaan of bij de fontein zou praten met andere vrouwen. En dan...'

Ze luisterde zelfs niet, merkte hij. Ze telde de appels, zocht nog een paar mooie uit.

'Hasse...' smeekte hij.

'Ach jongen, wat zeur je toch. Ik weet precies wat je bedoelt, hoeveel mooie woorden je er ook omheen weeft. Je veracht het leven dat wij leiden en tegelijkertijd verga je van afgunst want in je hart zou je willen zijn zoals wij: vrij en onbekommerd, levend van wat het land opbrengt en niemands knecht..

Hier, neem een appel. Dan hou je tenminste je mond. Wie eet kan niet praten.'

Gerrit nam de appel aan en hield hem in de hand.

'Deze hoeve,' begon hij, 'die is toch niet jullie eigendom?'

'Natuurlijk niet. Vroeger woonde hier een of andere pachter met zijn gezin.

Toen wij de hoeve in beslag namen vertrok hij met zijn levende have, alleen één koe bleef achter omdat ze juist

moest kalveren. Des te beter. Het werd een stierkalf. We hebben het in de winter geslacht en opgegeten. De koe geeft goed melk en ze heeft een heel weiland en een volle hooischuur voor zich alleen. Als we hier weggaan - want we zullen wel niet altijd kunnen blijven kan die pachter terugkeren en dan vindt hij alles zoals hij het achterliet. En hij zal blij toe zijn dat zijn huis niet werd leeggeroofd en zijn schuur niet verbrand. Dat zal ook niet gebeuren als het aan mij ligt.'

'Je praat er zo luchtig over,' zei Gerrit rillend. 'Maar zolang jullie in deze hoeve genesteld zitten, loopt die pachter met zijn gezin te bedelen... en verhongert misschien.'

'Gerrit, je bent een goeie jongen maar véél te zwaar op de hand. Lust je geen appels?'

'Je wilt niet naar me luisteren, hè?'' klaagde hij.

'Nee. Alles wat je zegt klinkt als een verwijt en daar houd ik niet van.'

Haar afstandelijkheid maakte hem half gek.

'Laat mij die mand voor je dragen,' bood hij aan, ten einde raad.

'Ik bezwijk niet onder een paar pond ooft, jongetje.'

'Maar ik ben je dankbaar,' riep hij uit. 'Je hebt je man niet verteld dat ik je had beledigd.'

Nu lachte ze even. 'Nee, allicht niet. Hij zou je levend je vel hebben afgestroopt! Bovendien kan ik zelf wel van me afbijten.' Ja, dat had hij gemerkt.

'Houd je... houdt de kapitein veel van je?' vroeg hij bevend.

Ze keek hem recht aan.

'Jan van Schaffelaar,' zei ze met nadruk, 'is de enige mens ter wereld die ooit goed voor me is geweest, die me nooit verwijten maakt en niet tegen me preekt.

Ik weet dat hij een schurk is, ik weet dat er bloed aan zijn handen kleeft. Nou en? Voor mij is hij de zon, de maan en het hele hemelgewelf.' Ze duwde hem uit de weg en verliet de schuur. Gerrit liet zich langzaam op de grond zakken tot hij met zijn rug tegen het vat appels zat en sloeg de handen voor de ogen. Het was of hij Jeroen Bosch in zijn oren hoorde schetteren:

'Wacht maar tot je er één ontmoet die zich niet schikt in je wensen en verlangens en aan wie je toch reddeloos verloren

raakt. Dan zul je ervaren hoe machtig vrouwen zijn en hoeveel pijn ze je kunnen doen.'

Hij wist het nu. Het was vreselijk.

De avond viel en Castor en Pollux keerden niet terug. Jan van Schaffelaar liep enkele malen ongerust over het erf, tuurde naar de bosrand die zich zwart aftekende in de schemering en bromde voor zich heen. Geert van Wou, op een bank gezeten die tegen de zijmuur van de schuur stond, bleef er kalm onder.

Tegen Gerrit zei hij:

'Ik denk dat ze in Kampen die twee huurlingen meteen hebben opgesloten. Leer mij de Kamper schepenen kennen! Ze hebben alles voor hun stad over, maar losgeld betalen, uitgerekend aan Jan van Schaffelaar, zullen ze nooit doen.'

'Wat zal er dan met ons gebeuren?' vroeg Gerrit weinig op zijn gemak.

'De duivel moge het weten! Misschien hakt de kapitein jouw kop af en zendt die naar Kampen met de mededeling dat zijn beide andere gegijzelden hetzelfde lot zullen ondergaan wanneer de stad niet betaalt.'

Verbaasd en geschrokken keek Gerrit zijn oom aan.

'Dat zult u toch niet toestaan?' riep hij uit. 'Wat kan ik doen om het te verhinderen?'

'Denkt u heus, dat die kerels in hun hebzucht zó ver zullen gaan?'

'Wie kan voorspellen wat er in hun goddeloze koppen omgaat? Ik weet alleen dat de Graafschappers over heel Gelre berucht zijn en dat een mensenleven voor hen niet telt. Hun enige doel is: buit vergaren. Zich verrijken ten koste van alles en iedereen. Het verhaaltje dat ze dit doen uit haat tegen Bourgondië of ten bate van hun jonge hertog moet je niet geloven. Schurken hebben altijd wel een fraaie reden om hun wandaden goed te praten.'

Dat was niet bepaald de geruststelling die de jongen nodig had.

'Hasse zal niet toestaan dat ons kwaad wordt gedaan,' prevelde hij.

'Laten we het hopen.'

Die nacht deed Gerrit nauwelijks een oog dicht en toen de ochtend grauwde en hij de houtknoest boven zijn hoofd zag

alsof Hasses gezicht op hem neerkeek, stond hij snel op en ging naar buiten, om zich te wassen met water uit de put en misschien ook in de onzinnige hoop toch nog te kunnen ontsnappen. Maar zoals altijd liepen er kerels over het erf en stond de deur naar de woonruimte wijd open. Gerrit stapte er binnen voor zijn ontbijt, hopend dat de tweeling intussen was teruggekeerd. Nee. Jan van Schaffelaar lepelde met een donker gezicht de ochtendpap, Hasse zat naast hem en niemand sprak een woord. Ook Klein Butsken kwam binnen, wierp een boze blik op Gerrit en nam zijn nap in ontvangst. Maar nu werd het Elsa toch te gortig. Ze zette de handen in de zij en snauwde:

'Iemand zou wel eens goedemorgen kunnen zeggen! Wat is dit voor een doodbidderstemming? Jullie zitten erbij of je de tweeling zojuist hebt begraven!

Oef, wat hebben jullie lelijke tronies als jullie zo zitten te mokken.'

'Vrouw, houd je mond,' riep Lange Pieter, maar Elsa was niet meer te stuiten.

'Ik heb al meteen gezegd dat het dom was om twee van ons naar Kampen te sturen. Eén boodschapper was genoeg geweest. Waarom die gierige stadsbestuurders twee gijzelaars in handen spelen, terwijl we er hier maar twee-en-een-half

hebben?'

'Stil Elsa,' zei Hasse.

'Nee, ik ben niet stil! Mannen hebben geen verstand. Ze kunnen alleen maar stoer: zijn, een grote mond opzetten en fouten maken. Wat schieten we ermee op dat we een aantal handwerkslieden gevangen houden? Als het nu nog belangrijke mannen waren... maar het zijn een gewone bronsgieter en een paar knechts, daar betaalt toch geen enkele patriciër een duit voor!'

'Je vergist je,' bromde Jan van Schaffelaar, 'een meester-klokken-gieter is een belangrijk man en Kampen is rijk. Ze zullen daar graag vijftig goudguldens neertellen om hun klokkengieter ongeschonden terug te krijgen.'

'Ik denk...' begon Elsa weer, maar op dat moment stormde Blauwpoeper binnen.

'De hoorn van Maarten,' riep hij. Onmiddellijk vlogen de huurlingen overeind en grepen naar hun wapens. Jan van Schaffelaar was het eerste buiten en Gerrit volgde hem nieuwsgierig. Nu hoorde hij het ook. Ver weg klonk het geschal van een jachthoorn.

Ja, dat is Maarten. Butsken, Gijs, Petken, jullie blijven hier en

bewaken de gegijzelden. De rest gaat mee.'

Gerrit werd teruggeduwd in het woonhuis, de deur ging dicht en werd gegrendeld. Achter het schot hoorde hij de huurlingen stommelen die in grote haast hun paarden zadelden. Hasse zag hij niet meer — ging die ook mee?

Moedeloos liet hij zich op een bank vallen. Geert en Willem schraapten hun papkom uit. Ze keken niet blij. Elsa zette de pan af, doofde het vuur en keek toen neer op Gerrit.

Je zit erbij of je het niet naar je zin hebt. En het is nog wel zulk mooi weer.'

'Erg genoeg. Het ziet ernaar uit dat we niet naar buiten mogen,' gromde Gerrit.

Ja, da's jammer.' Over zijn hoofd heen knipoogde ze naar Klein Butsken, die met zijn dolk zat te spelen.

'Wees overigens maar blij dat de mannen iets te doen hebben vandaag, want dat wachten op de tweeling werkt hun op de zenuwen. Als ze zich vervelen worden ze twistziek en zoeken een zondebok.'

'Wat gaan ze doen?'' informeerde Geert van Wou. 'Weer eerzame reizigers overvallen?'

'Het zal dit keer wel om het ruitergeld gaan. Of liever, om de koeriers die van Elburg het ruitergeld naar Gent moeten brengen. Die moeten worden opgevangen. Gebeurt elke maand.'

'Elke maand? Zijn die koeriers dan niet gewapend en hebben ze geen soldaten om hen te beschermen?'

'Jazeker,' antwoordde Elsa opgewekt. 'Het lukt ook niet altijd de geldzending te onderscheppen. Soms is de overmacht te groot. De kapitein heeft nu vijf man minder, dus het is best mogelijk dat ze vanmiddag wel met gewonden maar niet met goud thuiskomen.' Stomverbaasd keek Gerrit de dikke vrouw aan.

'Je man is meegegaan, ben je niet ongerust?' Ze schudde het hoofd.

'Lange Pieter is een vermaard krijgsman, die krijgen ze niet!' zei ze opgewekt.

'Worden... worden die koeriers vermoord?' Gerrit huiverde bij de gedachte. 'Ze zullen het ruitergeld niet zonder slag of stoot afgeven, neem ik aan.'

'O, er vallen wel eens slachtoffers, maar dat is hun eigen schuld. Meestal proberen ze aan het vendel te ontkomen

door een andere weg te kiezen of er spoor­slags van­door te gaan. Maar onze paarden zijn beter en dan worden ze ingehaald en wordt er ge­vochten.'

'Mijn God. En Hasse? Vecht die ook mee?'

'Dat moet je aan Hasse vragen, jongen. Ik ben er nooit bij, ik weet niet precies hoe ze het aanpakken. Ik denk dat ze meegaat om de achterhoede te dekken.'

'Elsa, gruw jij nooit van het bloed­geld waarvan jullie leven?'

'Wat is bloed­geld? Mijn eerste man zaliger was vilder van zijn vak. Hij kocht oude, afgewerkte paarden op, stak ze dood en verkocht de huid aan de leerlooiers, het vlees aan arme drommels die dagenlang die taaie lappen moesten laten koken en dan waren ze soms nog niet te verteren. En met dat alles verdiende hij de kost. Een bloederig bedrijf, hoor, maar niemand maakte hem ooit verwijten.'

'Onzin, je kunt geen mensen met paarden vergelijken.'

'... en toen werden ze ziek: mijn man, onze drie kinderen,' vervolgde Elsa zonder acht te slaan op Gerrits protest, 'en ze gingen dood, de een na de ander.'

Zomaar... Waarvoor? Ze hadden niemand kwaad gedaan,

nooit gestolen, toch haalde God ze zonder waarschuwing uit het leven weg. Omdat mijn Krelis paarden had gedood? Ik weet het niet. Ik weet alleen dat ik zonder een stuiver overbleef, want wat ik uit de gildebus kreeg was ook het aanpakken nauwelijks waard. En toen kwam er een ruiter in de stad, een mooie lange kerel op een prachtig paard en hij lachte tegen me, zomaar midden op de Markt en zei: "Hé, hoe heet jij, vrouw en waarom ben je in de rouw?" Ik vertelde het hem en hij zei: "Ga met mij mee, dan ben je niet meer alleen en ik beloof je dat je het goed bij me krijgt." En zo kwam het...'

Op Elsa, warm, moederlijk en eenvoudig, kon niemand boos zijn. Gerrit besloot haar niet langer te kwellen met zijn vragen en hij was blij dat ze karweitjes voor hem verzorgde: het woonvertrek uitvegen, houten deurlijsten van aanslag en schimmel ontdoen, deeg kneden voor de appelkoeken die zij die avond wilde bakken. Geert en Willem zaten aan de tafel klokprofielen te tekenen op papier dat Elsa hun op hun verzoek had bezorgd. Die twee bleven gewoon met hun vak bezig: gegijzeld of niet.

De dag verliep langzaam, tergend langzaam. Laat in de middag hoorde Gerrit lawaai op het erf, harde stemmen, gestommel in de stal. De deur werd ontgrendeld en Jan van Schaffelaar kwam binnen, met achter hem Hasse - God zij gedankt, ongedeerd! en Blauwpoeper, die een zware lederen

zak droeg. De zak zette hij met een bons op de vloer, Gerrit kon de klank van het zilver duidelijk horen.

Elsa sloeg verrukt de handen ineen.

'Het is jullie weer eens gelukt,' jubelde ze. Maar ze zweeg verschrikt toen ze zag hoe twee andere huurlingen een bloedende Barthold Laddermaker binnendroegen. Hasse stoof langs hen heen, wierp de deuren van de bedstee open.

Barthold werd in het bed gelegd, hij bloedde als een varken. Elsa kwam al aanlopen met een kan water en schone lappen, Hasse sneed de kleren van de Laddermaker open en ontblootte de wond. Gerrit kon het niet aanzien — hij werd altijd akelig bij het zien van bloed — en ging voor het venster staan. De zon was al bezig te dalen. Achter hem was een druk heen-en-weer geloop, Barthold kreunde, Vrome Gijs vloekte, Jan van Schaffelaars stem sneed door alles heen.

'De tweeling?'

'Nog niet terug,' antwoordde Klein Butsken.

Gerrit voelde de kille handjes van de angst om zijn hart klampen.

Diezelfde nacht stierf Barthold aan de opgelopen

verwondingen. Hij werd door zijn kameraden op het erf begraven onder leiding van Vrome Gijs en op het graf werd een eenvoudig houten kruis gezet. De vreugde over de buit werd erdoor gedempt. Maar Elsa had toch de appelkoeken gebakken en diende ze op als begrafenismaal.

Daarna werd alles weer gewoon, dat wil zeggen: er werd met smart gewacht op de terugkeer van Castor en Pollux uit Kampen... Ze kwamen niet. De spanning in de hoeve steeg naarmate de tijd verstreek. De drie gevangenen werden zorgvuldiger dan ooit bewaakt en mochten zich zelfs niet meer op het erf vertonen. De soldeniers keken hun wapens na, Hasse telde haar pijlen en beproefde haar boog. In de stal werden gezadelde paarden gereed gehouden, terwijl de luiken van de ramen vergrendeld bleven. Verwachtten de Graafschappers soms een overval?

Het rustige herfstweer van de afgelopen weken sloeg plotseling om. Die nacht brak er een hevig onweer los, gevolgd door urenlange regen. Gerrit luisterde met open ogen naar het getrommel en geruis van het neergutsende water en stelde zich voor hoe nu rivieren en beken buiten hun oevers traden, vele wegen onbegaanbaar werden en aan de tweeling de terugweg versperden. Hoeveel tijd zou Jan van Schaffelaar zijn boodschappers nog gunnen? Wat zou er gebeuren als ze morgen nog niet kwamen?

Toen hij 's morgens, maar half uitgeslapen en bang, in het woonvertrek kwam, zat daar al de hele groep Graafschappers bij elkaar uitgezonderd degenen die op wacht moesten staan en ze spraken druk met elkaar. Maar ze zwegen op slag toen ze Gerrit zagen. Allemaal keken ze hem aan: keurend, twijfelend... Ze hebben zitten beraadslagen of ze mijn afgehouden hoofd naar Kampen zullen sturen om hun eisen kracht bij te zetten, schoot het door de jongen heen. Hij voelde het bloed uit zijn wangen wegtrekken.

Hulpzoekend keek hij rond en tot zijn opluchting zag hij Hasse, als gewoonlijk naast Jan van Schaffelaar. Hij zocht haar ogen.

'Sta niet toe dat ze mij vermoorden, Hasse,' smeekte hij inwendig. Maar in haar geelrode uniform zag ze er weer zozeer als een jongen uit dat zijn hart in zijn schoenen zonk. Vooral toen ze weigerde hem aan te zien.

De kapitein sloeg met de platte hand op de tafel.

'Ik geef de tweeling nog vierentwintig uur,' viel hij uit, alsof hij plotseling tot een besluit was gekomen. 'Zijn ze er dan nog niet, dan neem ik andere maatregelen.'

Gerrit zag vele knikkende hoofden en vooral de grijns van Friedrich. Hij haalde diep adem, duwde zijn angst weg en

vroeg helder:

'Laat u ons dan vrij?'

'Ik denk er niet over,' snauwde Van Schaffelaar. 'Als blijkt dat Castor en Pollux iets is overkomen zullen jullie ervoor boeten,' grauwde de Blauwpoeper wraaklustig.

'Dat begrijpen ze in Kampen ook wel, daarom denk ik niet dat ze onze mannen kwaad hebben gedaan,' riep Hasse. 'Het komt door het slechte weer dat de tweeling zo lang uitblijft.'

'Dat slechte weer is vannacht pas begonnen. Ze hadden al dagen geleden terug kunnen zijn,' gromde Vrome Gijs.

'Hé jongen, wonen er in Kampen veel mooie meisjes? Ai, ai, dan zou dat een reden kunnen zijn dat Castor en Pollux niet komen opdagen,' wauwelde Plapperbek. 'Als die twee een lief bekje zien...'

Het grapje viel als een eikel op de bosgrond, niemand lachte. Geert van Wou en Willem Schoonenborch, lekker uitgeslapen, fris als een berkenblad, kwamen binnen. Geert merkte het bleke gezicht van zijn neef op en fronste.

'Nog geen bericht uit Kampen?' vroeg hij, schijnbaar onverschillig. 'Tja, met zulk weer...'

Dreunend kwam Van Schaffelaars vuist op de tafel neer.

'En nou is het uit met dat gezanik over de regen! Ik ben het beu naar stomme praatjes te moeten luisteren. Wanneer er morgen nog geen taal of teken is gekomen uit die mooie stad van jullie, gaan er koppen rollen. Ik laat geen loopje met me nemen. En jij, brutale vlerk,' riep hij, wijzend naar Gerrit, 'jij zult de eerste zijn.' Geschrokken keek Gerrit naar Hasse, maar die staarde langs hem heen. Toen gluurde hij naar De Beul, die handenwrijvend in een hoek van het vertrek hurkte en gemeen grijsde. Het angstzweet brak hem uit. Was hij maar nooit verhuisd. Was hij maar in het bekrompen, veilige 's-Hertogenbosch gebleven!

'Wie aan mijn knechts komt, komt aan mij,' donderde Geert van Wou. 'Waag het niet mijn neef ook maar een haar te krenken, Van Schaffelaar!'

Het was mooi van oom Geert om dat te zeggen, maar wat kon hij doen? Eén vastberaden man tegen zoveel bloeddorstige rabauwen! Snel legde Gerrit een hand op Geerts arm.

'Stil oom. Maak die kerels nou niet kwaad.'

'Wat nou! Ik ben kwaad! Ik had allang terug kunnen zijn in Kampen en aan het werk kunnen gaan. In plaats daarvan zitten we hier onze tijd te verlummelen en wordt het weer

steeds slechter. En waarom? Om niets. Dat losgeld krijg je nooit, Van Schaffelaar. En als je ons vermoordt zal Kampen zich wreken, dat voorspel ik je. Wij zijn geen arme Veluwse boeren die ongestraft geterroriseerd kunnen worden. Wij zijn volwaardige burgers en niet de eersten de besten! Als jij het waagt je aan één van ons te vergrijpen zul je door het hele land vervolgd worden en eindigen aan de galg. En dat wéét je, Van Schaffelaar.'

'Zal ik die grootschreeuwer een paar vingers afhakken om hem een toontje lager te doen zingen?' vroeg Friedrich verlekkerd, terwijl hij uit zijn hoek kwam.

'Neen! Ik mag het wel wanneer een man zich bewust is van zijn waarde,'

antwoordde Van Schaffelaar kalm. Dat viel Gerrit toch weer mee van de kapitein. Hij keek bewonderend naar zijn oom, die zich door geen achttien sterke kerels schrik liet aanjagen. 'En nu wil ik er geen woord meer over horen,'

besliste Van Schaffelaar. 'Ga aan je werk jullie. Butsken, jij lost Lange Pieter af.

Maarten, Gijs en Marcus gaan op verkenning uit. Jacob, jij gaat hout hakken.'

'Ik?' vroeg Luie Jacob ontsteld, 'het regent!'

'Daarom juist. Ga maar onder het afdak van de smidse staan als je droog wilt blij ven, trouwens, het hout mag niet nat worden. Julius, jij gaat...'

De bevelen knalden door het vertrek en geen van de huurlingen maakte bezwaar tegen de werkjes die hij kreeg opgedragen. Behalve Luie Jacob, maar dat was ook niet meer dan een vast ritueel. Hij was het aan zijn bijnaam verplicht om te klagen over elk karwei dat niets met roven en rijden te maken had.

Uit verveling — en misschien ook om in een goed blaadje te komen bij de vrouwen — bood Gerrit aan om de bezem te repareren waarmee Elsa het woonvertrek wilde uitvegen. De beide vrouwen hadden in dit rovershol heel wat in te brengen en nu Hasse geen hand voor hem scheen te willen uitsteken kon het geen kwaad dat hij zich bij Elsa bemind maakte. Buiten drensde de regen, het stormde weliswaar niet meer, maar het onweer van die nacht scheen de nazomer voorgoed op de vlucht te hebben gejaagd. De grauwe somberheid van de hemel maakte iedereen in de hoeve prikkelbaar en ongeduldig. Gerrit voelde zijn hoofd heel los op de hals zitten. Eensklaps luid hoorngeschal! De kerels vlogen naar buiten met spies en zwaard, Hasse greep haar boog en pijlkoker en plaatste zich in de deuopening. Plapperbek

stond met getrokken zwaard bij de gevangenen en kefte:

'Eén beweging en het is met jullie gebeurd!'

Geert wierp hem een minachtende blik toe en stond op de tenen, zodat hij juist over Hasses schouder naar buiten kon kijken.

'Poeh, één enkele ruiters,' rapporteerde hij, 'moeten ze daarvoor zo'n heibel maken? Als je het mij vraagt is de man niet eens gewapend. O ja, hij heeft een dolk...'

'Zwijg,' gromde Plapperbek. Gerrit voelde zijn hart bonzen, hij hoorde nu ook het ritmisch gestamp van de paardehoeven, gedempt door de modder. Hasse keek om.

'Het is een koerier uit Zutphen.'

Fluitend liet Plapperbek zijn adem ontsnappen terwijl hij zijn zwaard weer in de schede stak. Een beetje schaapachtig grijnsde hij tegen de gegijzelden.

Even later trad de koerier het woonvertrek binnen, gevolgd door Jan van Schaffelaar en het grootste deel van de huurlingen. De boodschapper zat van kop tot teen onder de modder. Huiverend ontdeed hij zich van zijn mantel en druipende hoed. Hasse schoof hem een bankje toe en Elsa

pookte het smeulende vuur in de haard wat op. Eer de man ging zitten overhandigde hij de kapitein een verzegelde brief.

Gerrit was teleurgesteld. Hij had zó gehoopt dat het een boodschapper uit Kampen zou zijn. Beseften de schepenen dan niet dat hun nieuwbakken burgers in levensgevaar verkeerden? Jan van Schaffelaar verbrak het zegel en las de boodschap, terwijl Elsa de uitgeputte ruiter bier en kaas toeschoof. Vrome Gijs las over Jans schouder mee en begon woest te vloeken. De anderen zwegen, in gespannen afwachting.

Eindelijk liet de kapitein de brief zakken en keek rond.

'Een boodschap van heer Wijnand,' zei hij afgemeten. 'Hij heeft bericht ontvangen van de stad Kampen in de vorm van een dreigbrief. Kampen eist de onmiddellijke vrijlating van onze gevangenen en teruggave van de zesendertig goudguldens die bestemd waren voor de aankoop van klokspijs. Heer Wijnand schijnt behoorlijk geschrokken te zijn. Kampen dreigt met afsluiting van de IJssel en inbeslagneming van alle goederen van Zutphenaren in Kampen, wanneer de klokkengieter en zijn knechts niet meteen in vrijheid worden gesteld.' Even was het stil, toen brak het tumult los.

'Ai, ai, wat denken die arrogante Kampenaren wel,'

schreeuwde Plapperbek.

'Sedert wanneer laat Zutphen zich door Kampen de les lezen?' vloekte Gijs.

'Nou hebben we het verkorven bij heer Wijnand,' gilde Elsa. 'Ik heb jullie nog zó gewaarschuwd: blijf met je handen van die Kampenaren af.'

Jan van Schaffelaar liet de storm zwijgend over zich heengaan. Maar Hasse duwde Plapperbek opzij en ging recht voor de opstandige huurlingen staan.

'Bek houden,' snauwde ze. 'Achteraf een grote mond opzetten is geen kunst.

Hoe konden wij weten dat heer Wijnand het in de broek zou doen zodra Kampens stadsbestuur begint op te spelen? Jan,' wendde ze zich tot de kapitein,

'staat er in die brief ook wat er met Castor en Pollux is gebeurd?'

'Ja. Ze zitten in Kampen in gijzeling en worden losgelaten op het moment dat de klokkengieter en zijn twee knechts met een lading klokspijs in de stad terugkeren.'

'Ze zijn dus niet opgehangen? Nou, wat mopperen jullie dan. Laat die ambachtslui vrij, geef ze hun goud terug en alles komt in orde.

Over een week zien we de tweeling weer opduiken.' Ze lachte even tegen Gerrit.

Jan van Schaffelaar, een goede verliezer, grijsde in de richting van Geert van Wou.

'Je hebt het gehoord, meester, je bent vrij. Gijs, geef hem zijn goud terug. Maar ik zal jullie drieën in elk geval twintig stuivers in rekening moeten brengen voor kost en inwoning gedurende vijf dagen.'

Daar moest Plapperbek gierend om lachen, maar Geert van Wou stak de kin in de lucht.

'Geen duit krijg je van me, Jan van Schaffelaar,' zei hij. 'Ons logies hier was niet vrijwillig. En voor vrijheidsberoving betaal ik niet, nooit van mijn leven.'

'Da's mannentaal,' grinnikte Blauwpoeper.

Vreemd, Gerrit was niet eens blij. Het drong plotseling tot hem door dat hun krankzinnige avontuur ten einde was en dat dat ook betekende: afscheid nemen van Hasse. Zou hij haar

ooit weerzien? Diezelfde middag nog reisden ze af: Geert van Wou, Willem Schoonenborch en neef Gerrit, met hun wagen en twee paarden. De regen was opgehouden, de weg was een afschuwelijke modderpoel. Gerrit, met de leidsels in de handen, keek nog één keer om naar de hoeve, die weggedoken lag tussen het geboomte, met de bossen en uitgestrekte heidevelden op de achtergrond. Hij hoopte dat Hasse hen zou nakijken en reeds hief hij de hand op om naar haar te zwaaien. Ze liet zich echter niet zien en teleurgesteld keek hij weer voor zich. 'Ze vond me toch wel een béétje aardig,'

probeerde hij zichzelf te troosten, maar tegelijkertijd wist hij dat hij het hopeloos bij haar verkorven had door tegen haar te preken. Grote God, wat had hij daarover nu een spijt!

In de wagen onder het dekzeil zaten Geert en Willem opgewekt te praten.

'Dat zal die kerels leren,' grinnikte de meesterknecht, 'voortaan bedenken ze zich wel tweemaal eer ze reizigers uit Kampen lastig vallen.'

Geert was in een uitstekende stemming.

Toch een plezierige gedachte dat we inwoners geworden zijn van een stad die zo machtig en rijk is, dat het hele land ervoor

siddert. Wil je geloven dat ik weinig hoop had? Ik dacht: we wonen er nog maar zo kort, de schepenen zullen geen hand voor ons uitsteken. Maar om drie ambachtslieden te redden bedreigen ze Zutphen met het afsluiten van de rivier, met inbeslagneming van alle Zutphense schepen in de haven van Kampen en wie weet wat nog meer.

Willem, jongen, we zijn toch een stel geluksvogels!"

Gerrit zweeg, hij dacht nog steeds aan Hasse. Even had hij kennis mogen maken met het wonderlijkste meisje ter wereld, een roversliefje... Nee, een jachtgodin, een elf; een rank beweeglijk wezentje dat zich nauwelijks bewust was van de grote macht die zij bezat. Zo onverwacht als ze in zijn leven was gekomen, zo onherroepelijk was ze er nu weer uit verdwenen. Hij moest maar proberen haar te vergeten. En tegelijk wist hij dat hij dat niet zou kunnen.

9 Grote veranderingen

'We zullen hier niet altijd kunnen blijven,' had Hasse terloops tegen Gerrit gezegd, zonder te vermoeden hoe profetisch die woorden zouden blijken. Want nauwelijks was de winter voorbij of het was gedaan met het vrolijke leventje van de Graafschappers op de Veluwe.

Maximiliaan van Oostenrijk greep in. Voor het eerst in zijn

leven had de echtgenoot van Maria van Bourgondië geluk: hij versloeg het Franse leger bij Guinegate en daardoor kreeg hij een tijdje de handen vrij om de Hollandse en Gelderse opstandelingen tot zwijgen te brengen.

In het gewest Holland benoemde hij een nieuwe stadhouder: Joost van Lalaing, een baarlijke duivel die de lastige Hollandse steden snel en gewelddadig tot onderwerping bracht. Daarna kwam Gelre aan de beurt. Aan het hoofd van zijn troepen trok Maximiliaan op naar Nijmegen en Zutphen. Opeens was het voorbij met de kreet: 'Gelre los van Bourgondië'. Alles wat Hoeks was geweest hield zich geschrokken stil of sloeg op de vlucht.

Het leek in dat jaar 1481 wel of alles tegelijk gebeurde. Terwijl Maximiliaan de orde probeerde te herstellen in Holland en Gelre, brak in het Sticht het oproer los, gericht tegen de landheer: de bisschop van Utrecht. David van Bourgondië was een bastaardzoon van Filips de Goede en dus een halfoom van Maria. Toen David door de paus tot bisschop van Utrecht was benoemd, was daar in het Sticht fel tegen geprotesteerd. In 1456 wist hij toch zijn gezag te bevestigen.

Enkele jaren later liet hij in Wijk te Duurstede een sterk kasteel bouwen en ging daar wonen, want in de steden van zijn gebied voelde hij zich niet erg veilig. De Stichtenaren waren allang blij dat hij hun niet langer op de vingers keek: in de

ganse Nederlanden was er geen stad waar de gilden zoveel macht bezaten als juist in Utrecht. De burgers vonden dat ze helemaal geen bisschop nodig hadden om hun stad te besturen, ze regelden hun zaken liever zelf.

Jarenlang was het redelijk goed gegaan tot in 1477 Karel de Stoute, hertog van Bourgondië en vader van Maria, bij Nancy sneuvelde en Maria hem opvolgde.

De Utrechters haalden een berucht Hoeks edelman binnen hun muren: Jan van Montfoort; ze versterkten hun poorten, vormden een stadsleger en zegden de gehoorzaamheid aan de bisschop weer op. De machteloze David verschanste zich in zijn slot bij Wijk te Duurstede en zon op wraak.

Niet lang daarna brak er een complete burgeroorlog uit in het Sticht waarbij de steden Utrecht en Amersfoort zich keerden tegen David van Bourgondië. De hertog van Kleef maakte van de herrie gebruik om snel de stad Arnhem te bezetten en de Utrechtse bisschop liet onmiddellijk het kasteel Roosendaal bemannen met Bourgondische en Oostenrijkse troepen om een verdere opmars naar het westen door de Kleefsen te verhinderen. Het was een verwarde toestand en vele vluchtelingen uit Gelre en van de Veluwe vonden een hartelijk onthaal in de Stichtse steden, terwijl anderen naar Arnhem gingen en daar onderdoken om aan de Bourgondische wraakacties te ontkomen. Heer Wijbrand

verdween uit Zutphen en de Graafschappers waren hun beschermheer kwijt.

Wie geen soldij betaalt heeft geen huursoldaten meer. Zo eenvoudig was dat.

Nu de Graafschappers zich niet langer veilig wisten op de noordelijke Veluwe, vertrokken zij en verhuisden naar het Sticht, waar de twee vijandige partijen links en rechts soldaten aanwierven. Ze konden kiezen: óf zich aansluiten bij de steden, óf in dienst treden van bisschop David. Wat zou het worden? Op de avond dat ze het bisdom waren binnengetrokken kampeerde het vendel niet ver van Bunschoten aan de oever van de Zuiderzee. Jan van Schaffelaar stelde een beraadslaging voor. Blauwpoeper nam onmiddellijk het woord: hij wilde naar Utrecht. Hij gaf hoog op van de stad waar hij al eerder was geweest. In zijn gebroken Diets sprak hij vol ontzag over de mooie stenen huizen, de gegraven grachten die dwars door de stad liepen, omzoomd door hoge patriciërshuizen, over de vele brouwerijen en werkplaatsen, tot het Hasse koud over de rug liep.

'Halt,' riep ze. 'Ik wil niet in een stad wonen. Het stinkt er. De hele dag dat stomme klockgelui, het geschreeuw van venters, het geknor van varkens en kippen om me heen, vogels die op mijn wasgoed schijten, al die modder in de straten... ik haat dat.'

'Wat weet je ervan?' vroeg Blauwpoeper verwonderd, 'je bent een buitenkind, je hebt nooit in een stad gewoond.'

Jawel, ik heb in Zutphen gewoond en ik hield het er geen week uit. Jan, je zult het me toch niet aandoen mij nog eens in een stad op te sluiten? Ik wil niet met dichtgeknepen neus door drek en vuiligheid waden en mijn kind zien opgroeien tussen rondwroetende varkens en ratten in de kelder.'

'Kind?' vroeg Petken. Hasse lachte hem zonnig toe.

'Natuurlijk krijg ik een kind, over vijf maanden.'

'Niet elke stad is een smeerboel,' zei Castor.

'O nee,' viel Pollux in, 'lang niet. Kampen bijvoorbeeld leek me aardig schoon, schoner dan een boerenerf.' Maar Hasse liet zich niet vermurwen.

'In een stad waar je tegen muren aankijkt en met al die nauwe kronkelstegen houd ik het niet uit,' betoogde ze. 'Ik moet ruimte om me heen hebben, de wind in mijn haren voelen, bloemen, kruiden, de zoute zee ruiken. Anders ga ik dood.'

'Hasse heeft gelijk,' viel Jan van Schaffelaar zijn vrouw bij. 'In de steden vind je de rijkdom, maar op het platteland is voor ons meer te halen.'

'Bovendien,' zei Klein Butskén, 'staat Jan van Montfoort, die nu in Utrecht de lakens uitdeelt bekend als gierig. Bisschop David kan betalen met Bourgondisch goud.'

'Maar we hebben jarenlang niets anders gedaan dan Bourgondië dwars zitten,'

piepte Petken benauwd.

'Nou en?' gromde Van Schaffelaar. 'We zijn huurlingen en die vragen niet naar politiek. Wij voeren de opdrachten uit van degene die van onze diensten gebruik maakt.'

'Laten we erom dobbelen,' stelde Johan de Steenbikker voor. Marcus knikte gretig en greep naar zijn dobbelstenen, maar de kapitein snauwde:

'Ik dobbel niet om mijn toekomst. Mijn besluit staat vast: ik ga mij aanbieden bij bisschop David en wie van jullie met mij mee wil gaan is welkom.'

'Natuurlijk zullen we je volgen,' haastte Klein Butskén zich te zeggen.

Lange Pieter en zijn vrouw knikten. De anderen, bang voor te weinig soldij, sloten zich erbij aan. Alleen Marcus en Johan besloten erom te dobbelen of ze al of niet bij het vendel

zouden blijven. Ze deden er de halve nacht over en toen iedereen zich in zijn deken had gerold om te gaan slapen waren ze nog druk in de weer met de teerlingen. Elsa was dicht tegen Hasse aangekropen.

'Een kind,' fluisterde ze, 'jonge, Hasse, je krijgt een kind. Nu moeten Pieter en ik wel bij je blijven. Ik kan je toch niet in je eentje een kind laten krijgen ergens onder een struik. Je bent zo teer en dun!' Elsa zag zichzelf al als een volleerde baker met de zuigeling in de weer en genoot bij voorbaat. Maar een eindje verder was Blauwpoeper er minder over te spreken.

'Ik zie het al voor me, volgende zomer rijden we over de hei en Hasse rijdt naast ons met de pijlkoker en een kind op de rug. Om de paar uur verzoekt ze ons even het vechten te staken omdat ze haar zuigeling de borst moet geven.' De oude ijzervreter vond het toch al hachelijk dat twee vrouwen deel uitmaakten van het vendel. Klein Butsken trapte hem tegen de schenen.

'Stil, laat de kapitein het niet horen. Eén kwaad woord over Hasse en je vliegt eruit.'

'Weet ik, maar zo'n vrouw die ons commandeert is toch eigenlijk niet gewoon.'

'Hasse is nooit onredelijk,' siste Maarten de Fat. Dat moest

Blauwpoeper toegeven.

'Ik ben in Holland geweest, een jaar of vijf geleden,' vertelde Plapperbek zacht,

'ai, ai, daar vind je pas bazige vrouwen. Ze zijn mooi en stevig, die Hollandse wijven, maar je moet niet denken dat een man bij hen ook maar iets heeft in te brengen. Bij die Hollandse wijven vergeleken is onze Hasse een zachtaardig konijntje.'

'En ze schiet als de beste,' knikte Klein Butsken.

Voor bisschop David was het een aangename verrassing toen anderhalve dag later het vendel Graafschappers zich bij hem aanmeldde om zijn leger te versterken. Hij stuurde hen eerst naar kasteel de Roosendaal bij Arnhem, waar ze werden ingedeeld bij de bezetting en driemaal in de week op patrouille gingen om de wegen te bewaken waarlangs levensmiddelen naar de opstandige steden in het Sticht werden vervoerd. Bisschop David had zich voorgenomen de opstandelingen in Utrecht en Amersfoort uit te hongeren. Voor Hasse en Elsa betekende dat: binnenblijven! De keuken van het grote kasteel werd hun domein en voor het eerst in haar leven moest Hasse haar dagen vullen met niets dan huishoudelijk werk: wassen, koken - ze haatte het! Zoveel zij kon onttrok ze zich aan de plichten die de soldatenvrouwen werden opgelegd en haar zwangerschap

kwam haar daarbij te hulp.

Maar ook Jan van Schaffelaar voelde weinig voor het leven van patrouille commandant op het kasteel. Hij moest te vaak orders van bovenaf in ontvangst nemen, er liepen te veel hoge officieren rond, die tegenstrijdige bevelen gaven.

De Graafschappers, gewend aan het vrije leven op het platteland, morden.

Daarom zond Jan van Schaffelaar een dringende brief naar de bisschop, met het verzoek hem een andere taak op te dragen, omdat zijn mannen anders dreigden te deserteren. Tot Hasses grote opluchting werden zij toen bij het begin van de winter overgeplaatst naar de omgeving van Barneveld.

De mannen wreven zich in de handen. Ha! Terug naar het boerenland, het vrije veld, de heidevelden en de ruimte. Jan van Schaffelaar keek peinzend en scheen niet blij.

'Uitgerekend Barneveld,' gromde hij.

'Wat mankeert er aan Barneveld?' vroeg Blauwpoeper verwonderd. 'Ik heb gehoord dat het daar in de Eemvallei een land van melk en honing is. Er wonen alleen maar steenrijke boeren.'

'Mijn moeder komt er vandaan,' gromde Van Schaffelaar, 'het kan niet anders of er wonen tientallen verwanten van mij.'
Verrast draaide Hasse zich naar haar man om.

'Ik dacht dat je uit Drenthe kwam.' Jan knikte.

'Mijn vader, ja. De Heer van Norg. Maar mijn moeder was een geboren Barneveldse... De Schaffelaars bezitten een grote hoeve in de omgeving van het dorp, mijn moeder was de jongste dochter. Een kleine dertig jaar geleden kwam daar de Heer van Norg voorbij met groot gevolg... in gezelschap van zijn echtgenote, zijn beide zonen... Maar toen zag hij Lysken van Schaffelaar en Lysken zag hem. Voor haar moet het zoiets als een blikseminslag zijn geweest.

Om een lang verhaal kort te maken, zij verliet het ouderlijk huis, al haar verwanten en bekenden, haar verloofde in Woudenberg en volgde de Heer van Norg naar het noorden. Ja, Lysken van Schaffelaar was een bijzondere vrouw.'

Hasse staarde hem aan en probeerde wijs te worden uit haar gevoelens. In zijn stem hadden trots, warmte en genegenheid doorgeklonken. Ze wist hoezeer hij op zijn moeder gesteld was geweest, op de mooie Lysken van Schaffelaar die de stem van haar hart had gevolgd, die alles achter zich had gelaten om bij een man te kunnen blijven... Ze begreep wat er was gebeurd: de Schaffelaars hadden haar vervloekt, haar naam

mocht niet meer genoemd worden, ze had schande over hun hoofden gebracht. Maar haar zoon Jan had haar vereerd en uit wat hij vertelde, of liever, uit de manier waarop hij het vertelde, sprak zijn liefde en respect voor haar. Was dat de reden waarom hij ook Hasse altijd met zoveel hoogachting had behandeld, omdat ze hem aan zijn moeder herinnerde?

Ook Hasse had terwille van een man huis en haard verlaten, was vrijwillig in verbanning gegaan, had gebroken met al haar verwanten. Had Lysken van Schaffelaar eronder geleden? Wellicht... Was Jan zo goed voor haar, Hasse, om haar het verdriet te besparen dat zijn moeder had gekend?

Barneveld lag op de grens van het Sticht en Gelre. Het was een welvarend dorp, omgeven door grote boerenhofsteden, akkers, bonenvelden, die op hun beurt werden doorsneden door een netwerk van beken en beekjes, paden en heggen.

Verder in het noorden lagen uitgestrekte heidevelden, die allengs overgingen in de bossen en zandverstuivingen van de Veluwe. De grens tussen de beide landen was niet altijd duidelijk: een aantal van de hoeven behoorde toe aan de bisschop van Utrecht, andere pachters betaalden cijns aan de hertog van Gelre.

Op dit ogenblik was dat Maximiliaan. Sommige hoeven werden aan twee kanten belast. De dorpelingen echter

voelden zich Geldersen en bezaten ook de trots van Gelres inwoners.

Met achttien man en twee vrouwen die als een kerel konden rijden was het voor Van Schaffelaar niet moeilijk een heel dorp en de wijde omgeving ervan te terroriseren. In Achterveld zetten ze een boer en zijn gezin uit hun hoeve, waarvan ze hun hoofdkwartier maakten en al spoedig leefde het vendel zoals het dat op de Veluwe had gedaan, al stond Van Schaffelaar zijn mannen niet toe tegenover de boeren wreedheden te begaan. Dat wilde echter niet zeggen dat de pachters en schapenfokkers in de vallei gelukkig waren met de aanwezigheid van de rabauwen. In beslag genomen voorraden en transporten werden niet vergoed en betekenden voor alle betrokkenen een flinke schadepost.

De boeren werden gedwongen om het vendel te onderhouden en aangezien de huurlingen hoge eisen stelden en flinke eters waren, kostte dat de Barnevelders nogal wat. Maar wat konden zij beginnen met hun dorsvlegels en rieken tegen een troep die was gewapend met zwaarden, pieken en goedendags, die zich op snelle paarden kon verplaatsen en werd aangevoerd door een ervaren kapitein en een feilloze boogschutter?

De winter werd voor de burgers van Utrecht en Amersfoort een hongerwinter.

De enige voedselkonvoeien die door de blokkade konden breken waren die welke werden begeleid door soldaten van Jan van Montfoort, maar deze edelman had vaak te kampen met muiterij van zijn troepen omdat hij soms maanden achter was met het betalen van de soldij. Zowel in Utrecht als in Amersfoort liepen de mensen met hongergezichten op steentjes te zuigen en vervloekten de vendels van bisschop David die verhinderden dat er voedsel naar de stad kwam.

Maar in de hoeve in Achterveld brandde de haard, schransten de huurlingen en terwijl de storm om het huis loeide en aan het rieten dak rukte bracht Hasse haar kind ter wereld, bijgestaan door Elsa. Het was een meisje. Vrome Gijs doopte het, Julius timmerde er een wieg voor, Elsa had er kleertjes voor genaaid. Jan van Schaffelaar keek lang neer op zijn eerstgeborene, streek over de donzige zwarte haartjes en besliste:

'Lysken zal zij heten, naar mijn moeder.' Hasse herstelde zich snel van de bevalling, maar het moederschap en de noodzaak het kind om de paar uur de borst te geven maakten dat zij nog steeds niet kon deelnemen aan de rooftochten. Misschien kwam het daardoor dat Van Schaffelaars vendel zich steeds woester begon te gedragen. In die koude winter van 1481 was geen reiziger meer veilig: overal struinden ruitertroepen rond die elk konvooi aanhielden en leegplunderden. Voerlieden die zich verzetten werden neergehouwen, de graanzakken

opengesneden zodat het koren verwaide over de heide, de boter werd vertrapt, kostbaarheden en geld werden in beslag genomen. Soms werden paarden en trekossen uitgespannen en de wagens in brand gestoken. Het was struikroverij van de ergste soort, goedgepraat met een beroep op oorlogvoering en strategie.

De helft van de buit ging naar Wijk te Duurstede, van de rest leefden de huurlingen als God in Frankrijk. De vendels ontzagen elkaars gebied, maar het duurde niet lang of Van Schaffelaars troep werd het meest gevreesd. Dank zij het leiderschap van de kapitein ontkwam geen voerman aan de waakzaamheid van Maarten de Fat, van de tweeling of van Klein Butskén.

En Hasse zat thuis, keek hoe Lysken groeide, ze leerde van Elsa hoe een huishouding bestuurd moest worden en het beviel haar maar half. Dit was iets anders dan op Diana's rug over de heide stormen of in de bossen achter reeën en hazen jagen! Hasse liep rond in rokken die tot haar enkels reikten. Rokken waarmee ze bleef vasthaken, waarmee ze de bekers van de tafel sleurde, die om haar kuitén flaptén. Hoeveel gemakkelijker zat de korte soldatenbroek!

Lyskens eerste lachjes vergoedden veel, maar toch miste Hasse de vrijheid, het avontuurlijke leven, de jachtpartijen en verkenningstochten. Diana, haar merrie, stond dik te worden

in de stal en al bereed Klein Butskén het paard van tijd tot tijd om het in conditie te houden, daarmee kreeg Hasse haar levenslust niet terug. En zoals altijd wanneer ze zich opgesloten voelde, was er weer het nooit gestilde heimwee naar het Kamper Eiland, naar de rietkragen en watervogels.

Toen de lente van 1482 aanbrak hield het elfenkind het niet meer uit. Ze wendde Lysken eraan om 's morgens en 's avonds genoeg te nemen met moedermelk en de rest van de dag kreeg het kind koemelk, meelpap en gestampde appels. Toen Lysken sterk genoeg bleek om die verandering van dieet te doorstaan, trok Hasse haar soldatenkleding weer aan en reed aan de zijde van Jan van Schaffelaar over de heide en door de bossen rondom Barneveld. De zon kleurde haar wangen, de wind stoeide met haar lange haar, Diana hinnikte blij en er was geen gelukkiger mens op aarde dan Hasse van Schaffelaar, huurlinge in dienst van bisschop David van Bourgondië.

Intussen werd de toestand in de steden Utrecht en Amersfoort steeds nijpender.

Op een zonnige dag in de lente liet een dominicaner monnik zich aandienen in de werkkamer van burgemeester Jan de Coninc van Amersfoort. De monnik noemde zich broeder Egidius en hij kwam met een voorstel.

'De bende van Jan van Schaffelaar, edelachtbare, is mij welbekend. Twee winters geleden, toen broeder Thomas en ik op last van paus Sixtus terugkeerden uit Rome, met aflaten en relikwieën, vielen wij in handen van deze schurken, die toentertijd in het noorden van de Veluwe opereerden. Zo leerden broeder Thomas en ik deze bandieten van zeer nabij kennen en het was uitsluitend te danken aan onze vurige gebeden tot de heilige Jacobus en de heilige Michaël dat de Graafschappers ons tenslotte lieten gaan, ofschoon zij geen enkele eerbied toonden voor het priesterkleed. Ze gingen zelfs zo ver dat ze ernstig overwogen om de heilige aflaten te verbranden! Slechts met de grootste moeite konden broeder Thomas en ik de onverlaten daarvan afhouden.'

Broeder Egidius rilde van afschuw bij de herinnering. De Coninc knikte bedachtzaam.

'Ja, het schijnt daar bij Barneveld ruig toe te gaan. De boeren zijn doodsbang voor die goddeloze bende.'

'Het zijn vermaledijde ketters, edelachtbare, door en door slecht, gemeen en wreed. Ze hebben zelfs vrouwen in hun troep opgenomen en ik kan de woorden nauwelijks over mijn lippen krijgen, maar één van die vrouwen liep rond in soldatenkleding! Denkt u dat eens in: een vrouw in posbroek, laarzen en wapenrok! Gewapend met dolk en pijl-en-boog, met op het boze hoofd een mannenhoed en dikwijls een

helm. Even bloeddorstig en diefachtig als de mannen. Gruwelijk!' Broeder Egidius sloeg een kruis en boog het hoofd alsof hij nog steeds gebukt ging onder zijn afschuw. Het leek of hij alle zonden van de wereld op zijn rug torste. Burgemeester Jan de Coninc, een rijk en bezadigd man, luisterde kalm naar het verhaal. Zoals de meeste mannen van zijn tijd moest hij van de geestelijkheid niet veel hebben. Vooral afluathandelaars waren hem een gruwel. Maar het kon nuttig zijn te luisteren naar iemand die het vendel van Van Schaffelaar van nabij had gekend en die misschien belangrijke inlichtingen kon verstrekken. Dus vouwde De Coninc de handen over de buik en knikte de monnik toe, als uitnodiging tot verder spreken. Egidius had die aanmoediging niet nodig; wat hij te zeggen had brandde hem op de lippen.

'Edelachtbare, het moet toch mogelijk zijn om een vendel dat voor een deel uit vrouwen bestaat te overwinnen! Ook al zijn die vrouwen gewapend en vermomd als mannen.'

'Uit hoeveel man bestaat dat vendel?' vroeg De Coninc praktisch.

'Ze zijn hooguit met zijn twintigen, edelachtbare. Dat was tenminste hun sterkte toen broeder Thomas en ik hun gevangenen waren en wij door twintig onverlaten werden bespot, gehoond en bedreigd.'

'Ik had de indruk dat ze met veel meer zijn..., 'prevelde de burgemeester. 'Uit de verhalen van geplunderde voerlieden maakte ik op, dat de hele Eemvallei van huurlingen vergeven is.'

'Dat is schijn, edelachtbare. Die kerels beschikken over snelle paarden, ze hebben een waarschuwingssysteem waardoor ze voortdurend met elkaar in verbinding staan. Ze kunnen zich rap verplaatsen en komen onmiddellijk daar opduiken waar een voedselkonvooi door de blokkade tracht heen te glippen.

Uw poorters lijden honger, edelachtbare, de kinderen huilen van ellende en sterven aan ondervoeding, de moeders lopen krijtend door de straten en vervloeken de stadsruiters die niets tegen die roversbende durven ondernemen.

De toestand wordt onhoudbaar — er moet een eind aan komen.'

De Coninc zuchtte en keek neer op zijn handen. Zijn eigen fraaie wambuis spande ook niet meer zo over zijn maag als vroeger.

'Waarom roept u geen dertig, veertig sterke mannen bijeen om een uitval te doen?' riep broeder Egidius hartstochtelijk. 'Uw stadsruiters kunnen die vermaledijde Graafschappers toch wel een kopje kleiner maken?'

'U praat gemakkelijk, vader Egidius. Mijn mannen zijn verzwakt en... nu ja, niet zo goed geoefend in het krijgsbedrijf als die huurlingen.'

De monnik richtte zich hoog op, plukte aan zijn witte pij. De Coninc keek in een paar felle grijze ogen die vonkten van haat.

'U bezit iets wat Van Schaffelaar niet heeft, edelachtbare. Kanonnen! Op de Koppelpoort staan slangen. Zet die slangen op een affuit, trek ermee naar Barneveld en schiet de verblijfplaats van de bende in puin. Die goddeloze troep met die zondige wijven verdient niet beter dan regelrecht naar de hel geblazen te worden.' Jan de Coninc slikte verbaasd.

'Vader Egidius, wat heeft u zo bloeddorstig gemaakt?'

'Geen bloeddorst is het, edelachtbare, die mij dit voorstel ingeeft. Het is mijn bezorgdheid voor de hongerende poorters.'

Ja, ja...' De Coninc dacht even na. 'Heeft die bende van Van Schaffelaar u indertijd zo slecht behandeld?'

'Onbeschrijflijk slecht.' De monnik spuwde de woorden uit. 'De arme broeder Thomas heeft zich er nooit meer geheel van kunnen herstellen en is kort na onze vrijlating gestorven.'

God hebbe zijn ziel! De bandieten lieten ons in stinkend hooi slapen in een ijsskoude schuur; we kregen alleen wat dunne watersoep te eten, terwijl zij zich te goed zaten te doen aan gestroopt wild en gestolen graan. Ze bespotten de kerk, de paus en alle heiligen. Ze mishandelden ons en wilden ons van alles beroven. Slechts door te dreigen met de wraak van Rome konden we ons leven redden... Ha, zelfs de vrouwen in die troep betoonden ons geen enkele eerbied. Ze gedroegen zich zo zondig en gemeen, zo onvrouwelijk dat ik mij diep voor hen schaamde. Er is er één bij... ze is nog jong maar zo verdorven dat ik mijn lippen niet kan bezoedelen met haar te beschrijven. Ze is het liefje van Jan van Schaffelaar en zoiets als de onderaanvoerder van de bende. Stel u dat voor: een vrouw als onderaanvoerder van een vendel brandstichters en moordenaars! Daarbij loopt zij zonder schaamte in manskleren en draagt wapens. Zij alleen maakt het hele vrouwelijke ras te schande.' De Coninc onderdrukte een glimlach.

'U praat over die vrouw alsof ze de grootmoeder van de duivel is.' De ironie in de stem van de burgemeester ontging Egidius volkomen.

'Inderdaad edelachtbare! Daarbij is ze nog mooi ook, van een satanische schoonheid. Aan haar zwarte haren kun je zien dat ze een duivelskind is. De vuren van de hel vlammen in haar donkere ogen...' Egidius' stem sloeg over.

'Satan heeft haar macht gegeven over mannen. Ze zijn bang voor haar. Met haar schoonheid betovert ze hen, met haar slechtheid spoort ze hen aan tot gruwelijke misdaden. Ze is een heks.'

Steeds meer raakte Egidius in vuur. Zijn scherpe gezicht werd wasbleek op twee rode plekken na die op zijn magere wangen verschenen. Hij knipperde met de ogen, zijn lippen trilden en de pezen in zijn nek zetten op. De Coninc zag het en onderdrukte een huivering.

'Een mooi pittig meisje dus,' prevelde hij voor zich heen.

'Een heks, een heks!' gilde de monnik.

De burgemeester maakte een afwerend gebaar.

'Goed dan, een heks. Maar als ik u nu goed heb begrepen dan stelt u voor dat ik een grote troep ruiters naar Barneveld stuur om met een veldslang het vendel van Van Schaffelaar te lijf te gaan.'

Ja. Stuur dertig, veertig man, laat ze vooral een of twee slangen meenemen.

We weten dat de bende in Achterveld verblijf houdt. De omwonende boeren en schaapherders zullen ons zeker de

weg wijzen...'

'Ons?' vroeg De Coninc met hoog opgetrokken wenkbrauwen.

'Ik zal zelf uw mannen begeleiden, edelachtbare, om hun moed in te spreken.

Die goddeloze bende moet van de aardbodem verdelgd worden. Uw kanonnen zijn betrouwbaar, mag ik hopen?'

'Dat zou ik denken!' Nu raakte ook De Coninc in vuur, voor het eerst tijdens het gesprek. Hij was zeer trots op de verdedigingswerken van Amersfoort. 'Onze slangen komen uit de werkplaats van de Van Wous te Kampen. Alles wat die Van Wous maken: klokken of kanonnen, is goed. Hun bussen en slangen springen niet bij het eerste schot uit elkaar, het is degelijk vakwerk. En hun klokken klinken als de bronzen stem van God de Vader in eigen persoon.'

Egidius' ogen schitterden, hij vouwde de handen en sprak zelvend:

'Ik ben een man des vredes en van vernietigend wapentuig heb ik geen verstand. Maar als u zegt dat de slangen van de Koppelpoort betrouwbaar zijn, geloof ik u op uw woord.'

De Coninc streek met de hand over zijn geschoren kin.

'Eigenlijk is het niet zo'n slecht idee om dat vendel met geschut te lijf te gaan,'

prevelde hij. De monnik boog zich gretig naar voren.

'Een halve eeuw geleden,' zei hij dringend, 'werd het Oversticht geteisterd door roofridders. De poorters van Kampen, Zwolle en Deventer staken de hoofden bijeen, rustten een legertje uit en trokken op tegen de kastelen van de rovers.

Eén voor één rookten zede roofnesten uit, maakten ze met de grond gelijk en binnen enkele jaren was het gedaan met de bandieten; de Hanzesteden in het Oversticht konden rustig verder handel drijven. Laat Amersfoort van dat voorbeeld iets leren. Roep uw dapperste poorters en stadsruiters bijeen, geef ze een kanon mee en laat hen die goddeloze plundersaars vernietigen, opdat ook wij voortaan rustig kunnen leven.'

'En u wilt zelf aan die expeditie deelnemen?' vroeg de burgemeester verwonderd. 'Wat maakt u zo gebeten op juist het vendel van Van Schaffelaar?'

Er zijn nog andere troepen die in Het Sticht rondstruinen. Tussen Woerden en Rhenen zwerven wel vier benden rond,

die in dienst van bisschop David plunderen en brandschatten.'

'Ik heb de troepen van Van Schaffelaar leren kennen, de kerels en hun wijven gezien :in al hun verworpenheid,' antwoordde de monnik grommend.

'Vooral die ene, met haar wilde haren en vlamrende ogen?'

vroeg De Coninc sarcastisch.

'Zij is de ergste! Ze is een heks!' krijste Egidius. De burgemeester schudde verwonderd het hoofd.

'Toch begrijp ik het nog niet helemaal, broeder Egidius. U wilt dat wij hoe dan ook de plunderbende van Jan van Schaffelaar vernietigen. Maar bent u vergeten dat de Graafschappers in dienst staan van uw bisschop, dus van het wettig gezag?' Egidius, één ogenblik uit het veld geslagen, werd zo mogelijk nog bleker. Hij slikte, slikte nog eens.

'Heer burgemeester, ik ben een man van de kerk en ik heb met de politiek niets te maken,' zei hij moeilijk. 'Mijn opdracht is de satan te bestrijden - en de satan huist daar, in Barneveld!'

'Ho, ho, vader Egidius, dat is een ernstige beschuldiging die u daar uit. U wilt dus beweren dat uw bisschop gebruik maakt van heksen, demonen en duivelskinderen om de opstandige

steden te onderwerpen?'

Met spitsvondigheden wist Egidius ook wel raad. 'Neen, edelachtbare, dat beweer ik niet. Bisschop David heeft het recht gehoorzaamheid te eisen, zowel van de poorters van Utrecht als van de Amersfoorters en deze burgeroorlog is mij een gruwel. Het is niet daarom dat ik aandrang op een strafexpeditie naar Barneveld of Achterveld. Maar de strijd van de Kerk tegen de Boze, tegen satan en diens vertegenwoordigers gaat vóór de politiek. Bisschop David kon niet weten wie hij in dienst nam om zijn belangen te verdedigen.

Duivelsdienaren kunnen zich vermommen! Dit duivelspak moet verdelgd worden en die vrouwen, die heksen moeten op de brandstapel!"

Weer moest de burgemeester een rilling onderdrukken. Een monnik die groen zag van haat vond hij een huiveringwekkende aanblik.

'Toch blijven uw woorden mij verbazen, vader Egidius. U bent priester, u bent in Rome geweest, u bent deken van het Sint-Joris kapittel. Is het niet veeleer uw taak om te bekeren en te vergeven?'

Egidius snoof en klemde de dunne lippen opeen. Straks krijgt

de man een beroerte, dacht de burgemeester ongerust.

'Mijn taak,' siste de monnik, 'is de duivel te bestrijden en duivelsdienaren op de brandstapel te brengen. En nogmaals de duivel zit daar: in Barneveld.'

'Goed, goed,' suste de burgemeester, 'ik zal de zaak overdenken en met de schepenen bespreken. Misschien lukt het ons een legertje gewapende mannen bijeen te krijgen. U blijft bij uw wens om hen te vergezellen?'

Ja, ja!"

'Waarom?' Het lukte De Coninc niet meer de afkeer uit zijn stem te houden.

Egidijs merkte het. Hij bond enigszins in en vervolgde zacht:

'Waar gevochten wordt vallen slachtoffers, edelachtbare. Het is goed en menslievend als er dan een priester is die hen kan bijstaan in hun laatste uur.'

Hij vouwde vroom de handen maar in zijn ogen lichtte wild de triomf.

'Ik zal Gods zegen afsmecken over deze onderneming en ik twijfel er niet aan, edelachtbare, of deze strafexpeditie zal met

succes worden bekroond. God zal aan onze kant staan!

'Amen,' lispelde de burgemeester. Hij wendde zijn ogen van de fanatieke monnik af.

Eindelijk ging Egidius weg. Zijn sandalen sliften over de zwart-witte plavuizen van het raadhuis, het was of ze fluisterden:

'Slangen om te schieten, slangen om te schieten...' Peinzend keek burgemeester De Coninc hem na.

'Een vrouw in manskleren,' mompelde hij, 'nou en? Dat komt vaker voor. Het moet een priester wel schokken, maar dat hij dat na twee veelbewogen jaren nog niet heeft kunnen vergeten...' Hij schudde het hoofd en wreef weer over zijn kin. Dat Egidius die vrouw in één adem schaamteloos en satanisch mooi had genoemd deed bij De Coninc het vermoeden rijzen dat de jonge vrouw niet alleen de huurlingen van Van Schaffelaar had betoverd, maar dat zij iedereen die met haar in aanraking kwam in haar ban wist te slaan. Dus toch een heks?

Of gewoon een goedgebouwde boerenmeid, die de monnik Egidius in verwarring had gebracht?

'Ik zal opdracht geven haar levend te vangen en naar Amersfoort over te brengen,' dacht De Coninc hardop. 'Dan

kan zij hier berecht worden. Ik wil een vrouwtje dat een heel vendel kan commanderen wel eens van dichtbij zien. Als ze in staat was vader Egidius zo van streek te brengen, moet ze wel iets bijzonders zijn.'

Het geduld van broeder Egidius werd toch nog lang op de proef gesteld, want om voldoende gewapende bereden mannen bijeen te krijgen die de moed hadden op te trekken tegen Jan van Schaffelaar viel niet mee. Bovendien werd het zomer. Rondom Amersfoort rijpte de oogst, de hongerdagen van de afgelopen winter werden snel vergeten. Maar brandende haat kan wonderen verrichten. Onophoudelijk preekte Egidius in de kloosterkerk en op de markt:

'Van Schaffelaar moet vernietigd worden.' Hij wees zijn toehoorders erop dat er anders weer zo'n afschuwelijke winter zou volgen, met honger, ziekte, stervende kleuters en radeloze moeders. Ook in het nabijgelegen Nijkerk liet hij zijn schelle stem horen; wat een donderpreek moest zijn klonk als krakende blikseminslagen. Het fanatisme van de dominicaan wist de poorters eindelijk zozeer te bezielen, dat ze de grootste veldslang van de Koppelpoort takelden, op een wagen laadden, hun zwaarden slepen, hun paarden optuigden en onder aanvoering van kapitein Willem van Wachtendonk uitreden om een einde te maken aan het vendel van Jan van Schaffelaar. Het kanon, het buskruit en de kogels werden onder dekens en leeftocht verstopt. Naast Wachtendonk reed

een monnik in een witte pij met een zwarte mantel: broeder Egidius. Ook uit Nijkerk vertrok een legerij: twintig man eveneens met een wagen waarop een veldslang stond.

Egidius keek ernstig, maar in zijn ogen gloeide een onheilich licht. Ha, eindelijk zou de heks worden gevangen en zou ze voor haar zondige leven boeten op de brandstapel! Dan zou de wereld weten dat geen mens vader Egidius ongestraft kon uitlachen of bespotten!

10 Het drama van Barneveld

Op die dag in juli waren Jan van Schaffelaar, Hasse en een tiental huurlingen reeds vroeg uitgereden. Het was geen mooie zomer geweest tot nu toe, maar juist deze ochtend brak de zon telkens door de wolken heen, deed de korenvelden oplichten. Het licht speelde over de schaapskudden die over de heide dwaalden, bracht de vogels aan het kwinkeleren. De wind vervulde de lucht met geuren van bloemen, hars en vers hooi. Hasse genoot van de rit.

Eigenlijk verwachtte Van Schaffelaar geen konvooi dat over de oude Hesseweg naar Amersfoort of Utrecht zou trekken. De rit was uitsluitend bedoeld als machtsvertoon, intimidatie, opdat de boeren niet zouden vergeten dat het Van Schaffelaar en zijn vendel waren die hier de macht vertegenwoordigden.

Klein Butskén, Lange Pieter en Elsa waren achtergebleven op de hoeve in Achterveld, evenals Tieske en Hasses dochtertje. Maarten de Fat, Castor en Pollux en Luie Jacob waren als gewoonlijk op verkenning uitgestuurd, maar niemand van de ruitergroep verwachtte op deze stralende ochtend hoorngeschal te horen. Toen dat kort voor de noon toch weerklonk, dringend en alarmerend, hield Jan van Schaffelaar verwonderd zijn paard in en keek rond.

'Dat was de hoorn van Maarten,' mompelde hij verontrust. Links van hen, verder weg maar nog duidelijk waarneembaar, schalden twee andere hoorns.

'Dat moet de tweeling zijn,' riep Blauwpoeper.

'Kapitein, er is iets aan de hand!'

'Een overval op Achterveld?' vroeg Hasse angstig.

'Onmogelijk!'

Maar zo onmogelijk was dat niet. Hasse raakte in paniek.

'Laten we teruggaan,' drong ze aan.

Op dat ogenblik kwamen Castor en Pollux, diep over de halzen van hun paarden gebogen uit het bos stormen.

'Een leger!' schreeuwde Castor hen toe.

'Waar!'

'In... in...' Het leek of hij het niet durfde uitspreken. Pollux vermande zich. 'In Achterveld.'

'O mijn God!' Dat was Hasse. Snel legde Van Schaffelaar zijn hand op haar arm.

'Kalm vrouwtje... Wat voor leger?'

'Veertig, vijftig man, op z'n minst...'

'In Achterveld, zeg je?'

'We hoorden herrie en geschreeuw in het westen; toen we gingen kijken schrokken we ons een ongeluk. Heel Achterveld stond overeind, overal waren soldaten die de hoeven doorzochten en de mensen bijeendreven...'

'Onze hoeve ook?' riep Hasse.

'Dat... dat zal wel. We durfden niet ver genoeg de buurtschap binnenrijden en door al die hagen en boomgroepen konden we weinig zien, zoals je zult begrijpen. Maar ik kreeg de indruk dat ze geen hut oversloegen.'

Jan, we moeten er onmiddellijk heen,' gilde Hasse.

'Nee wacht! Hoeveel soldaten zagen jullie?'

'We hebben ze niet geteld, misschien waren het er honderd, of vijftig.'

'Bourgondiërs?'

'Ik heb er maar één gezien die zo dicht langs ons voorbij draafde dat ik het wapen op zijn borst kon herkennen. Het was een stadsruiter uit Amersfoort.'

'Hoe ver hadden ze zich verspreid?'

'Ik zei je al, we konden er niet dicht genoeg bij komen om een overzicht van de toestand te krijgen we konden ons niet laten zien. Maar heel Achterveld leek vergeven van de soldaten. Je zag ze overal ronddraven, over de hagen springen...'

'Geen voetvolk?'

'Louter ruiters — tientallen.'

'We moeten er meteen op af,' meende Blauwpoeper. 'Voor een handjevol stadsruiters ben ik niet bang.'

'Wacht,' snauwde Van Schaffelaar weer. 'Ik geef hier de bevelen. Heeft iemand Maarten gezien, of Luie Jacob?'

'Die zouden toch het noordpad bewaken?'

Ja, en Maarten blies alarm...'

'De weg naar Nijkerk,' riep Plapperbek. 'Ai, ai... dat begint op een omsingeling te lijken.'

'Het is ze om ons te doen,' knikte Van Schaffelaar, 'vandaar die onverhoedse overval op Achterveld, ze verwachten ons daar te vinden.'

'Ik wil erheen, ik moet weten wat er van Lysken is geworden,' snikte Hasse. Jan hield haar nog steeds bij de arm vast, ze probeerde zich los te rukken, maar de vingers klemde als een schroef om haar pols.

'Hier blijven! Met in paniek raken schieten we niets op. Castor, hoe waren die Amersfoorters gewapend?'

'Tot de tanden... Pieken, zwaarden, dolken...'

'Wat deden ze met de mensen die ze uit de hoeven haalden?'

'Niets voor zover we konden zien. Ze dreven ze bijeen, dat is alles.'

'Dus ze zochten ons... Juist. Dan moeten wij...' Hij zweeg en keerde zich naar de kant van snel naderende hoefslagen. Het waren Maarten en Luie Jacob, die uit het noorden kwamen aangereden.

'Kapitein,' riep Maarten nog voor hij de groep had bereikt, 'soldaten en een zwaar beladen wagen! Als we snel zijn kunnen we ze opvangen eer ze Barneveld hebben bereikt...'

'Amersfoorters?'

'Uit Nijkerk.'

'Ai, ai, net wat ik dacht,' jammerde Plapperbek. 'Van twee kanten komen ze opzetten om ons in de pan te hakken. Met grote overmacht. .. o wee.'

'Houd je mond.' Jan keek even opzij, naar Hasse die met gebogen hoofd in het zadel zat en niets meer zei. Maar aan haar schokkende schouders zag hij dat ze huilde.

'Niet bang zijn, vrouwtje. Poorters en stadsruiters doen een klein kind geen kwaad,' zei hij.

Ze hief een betraand gezichtje op.

'Hoe weet je dat? Ik wil het weten, ik ga kijken.'

'Neen!'

'Maar wat doen we nou?' vroeg Hans de Grutter angstig.

'Vechten,' gromde Blauwpoeper.

'Tegen zo'n overmacht? Ai, ai... dan blijft er niets van ons over.'

'Ach jammerhout! Kerels als wij kunnen toch elk wel drie poorters aan,' zei Blauwpoeper minachtend.

'We verliezen te veel tijd, straks vallen ze met hun zestigen over ons heen eer we een gevechtsplan hebben opgesteld,' schreeuwde de Groenzoeter.

'En jij moet ook je kop houden,' grauwe Jan van Schaffelaar.
'Laat me denken.

Achterveld is bezet door een grote legermacht uit Amersfoort, uit het noorden nadert een kleiner leger uit Nijkerk...'

'Niet erg snel,' viel Maarten in, 'die wagen van hen blijft telkens in het zand steken. Schijnt zwaar afgeladen te zijn.'

'Waarmee?'

'Konden we niet zien, er ligt een dekzeil overheen.'

'Wapens... misschien nog meer soldaten,' mompelde Marcus Becking. 'Ik wed dat...'

'Om hoeveel?' vroeg Johan gretig.

'Luister.' Jan van Schaffelaar hief gebiedend een hand op. 'Ik weet een plaats waartegen zelfs de grootste legermacht zich te pletter zal lopen: de kerk van Barneveld. Ik stel voor dat we ons daarin terugtrekken.'

De mannen knikten gretig; ze vonden het een goede inval. De grote trots van het welvarende dorp Barneveld was de kerk: een driebeukige hallenkerk met een machtige toren, hoger dan acht op elkaar gestapelde huizen. Dikke stenen muren, met ijzer beslagen deuren bestand tegen stormrammen en bijlen — een ideale plaats om je te verdedigen. En de huurlingen kenden die stadsruiters: erg dapper als ze er 's morgens op uit trokken, maar na een dag rijden en vechten, als de avond viel kregen ze er plotseling genoeg van en gingen naar huis om te eten. Als de huurlingen het in de hoge stenen kerk de rest van de dag konden volhouden, zouden tegen de avond de aanvallers aftrekken en zich tevreden stellen met de gedachte dat ze weliswaar niets hadden bereikt maar toch in elk geval een flinke poging hadden gedaan.

'Komaan dan, snel!'

Hasse wilde protesteren, maar de kerels zetten hun helmen op, wendden de teugels en stormden in de richting van het dorp. Jan van Schaffelaar sleurde Hasse mee.

'Ik wil naar Lysken,' gilde ze, maar haar kreten werden overstemd door het gedaver van de paardenhoeven en het gerinkel van de wapens. Naar Barneveld!

Daar was intussen alles in rep en roer. Een boerenknecht op een paard had de dorpers gewaarschuwd dat er van twee zijden een legermacht naderde, kennelijk om te komen afrekenen met Van Schaffelaars vendel. Dat had de boeren ertoe gebracht onmiddellijk te grijpen naar wat ze maar aan wapens konden vinden: keukenmessen, rieken en knotsen, vlegels en sikkels. Ha, eindelijk zouden ze dan verlost worden van die plunderslaars! Opgewonden als mieren renden ze door elkaar, bewaakten de toegang tot de dorpsstraat, bezetten de herberg Het Schaap aan het kruispunt van Hessewegen even ten oosten van het dorp of verzamelden zich aan de voet van de kerktoeren. Als die Amersfoorters en Nijkerkers nu maar niet te lang treuzelden... Dit werd de dag der wrake, de dag van hun bevrijding!

En zie, daar verscheen Van Schaffelaar reeds bij de ingang van het dorp, in volle galop met naast zich de jonge

boogschutter en achter hem zijn ruiters met getrokken zwaarden en gevelde pieken. De zon vonkte in hun borstplaten, de zwaardpunten flikkerden dreigend. Ze daverden dwars door de linie van de boeren heen, die voor de stampende paardenhoeven haastig uitweken. Enkele dapperen wierpen stenen naar de troep, maar een welgemikte pijl doorboorde de arm van één van de stenengooiers en toen wierpen boeren en knechts snel hun wapens weg en zochten dekking tussen de huizen en schuren. Ook de groep dorpers bij de kerk stoof uiteen toen de ruiters roekeloos op hen inreden.

Ze hadden er niet aan gedacht de deuren van de kerk te sluiten en toen het eindelijk tot de verbijsterde dorpingen doordrong wat de soldeniers van plan waren was het te laat: zonder af te stijgen drong het vendel de kerk binnen.

Eenmaal veilig onder het dak van de middenbeuk stegen ze af, bonden hun paarden aan de pilaren, terwijl Blauwpoeper, Stille Nelis en Hans de Grutter snel de deuren dichtsmeten, vergrendelden en barricadeerden. Castor, Pollux en Maarten de Fat deden hetzelfde met de zijdeuren. Binnen enkele minuten was Barnevelds kerk veranderd in een onneembaar fort.

'Zo en laat nu de vijand maar stormlopen,' grijnsde de Groenzoeter.

'Doorzoek alles, ook de toren,' gebod Van Schaffelaar.
Blauwpoeper opende het deurtje dat naar de toren leidde en
vond in de ruimte daarachter de sidderende koster, die
jammerend om genade smeekte.

'Bind hem vast en leg hem achter het altaar,' zei de
aanvoerder.

Hasse stond midden in de kerk, met gebogen hoofd terwijl tranen op de plavuizen voor haar voeten drupten. Het was allemaal zo snel gegaan! Het alarm, de boodschap dat de hoeve in Achterveld reeds bezet was door Amersfoortse troepen, de razende rit door het dorp en de gemakkelijke verovering van de kerk: dat alles had nog geen uur geduurd. Ze kon het nauwelijks verwerken. Het vendel van Van Schaffelaar had zichzelf als onoverwinnelijk en onaantastbaar beschouwd. Dat ze in Barneveld ooit tegenover een overweldigende overmacht zouden komen te staan was niet in hun hoofden opgekomen.

Nu zaten ze niettemin opgesloten in een kerk en buiten rumoerden de Barnevelders, bonsden op de kerkdeuren en schreeuwden vreselijke bedreigingen.

Jan van Schaffelaar verdeelde zijn mannen over het gebouw, liet alle toegangen barricaderen en bewaken, alleen het deurtje dat toegang gaf tot de voet van de toren bleef openstaan. De toren zelf, vierkant en massief, tegen de kerk aangebouwd, had geen uitgang naar buiten.

Het gebons op de grote deuren hield plotseling op. De Graafschappers keken elkaar aan; wat gebeurde er buiten? De ramen zaten te hoog. Petken klom erheen, maar het dikke glas-in-lood vervormde alles en hoofdschuddend liet hij zich weer zakken. De onheilspellende stilte buiten joeg de kerels

vrees aan.

Van Schaffelaar wees naar de deur die naar de toren leidde.

'Ik ga naar boven, ik moet zien wat er gebeurt. Maarten, Petken, jullie komen mee.'

'Ik ook,' riep Hasse.

Achter elkaar beklommen ze de stenen trap.

Barnevelds machtige toren bestond uit vijf segmenten. De twee eerste etages hadden blinde muren van zeker twee meter dik, waarin alleen enkele lichtgaten waren uitgespaard, maar die zaten te hoog boven het trapgat om er iets door te kunnen zien. Dan kwam er een zolder met een houten vloer, waar de touwen hingen waarmee de klokken konden worden geluid. Steile houten trappen gaven toegang tot de volgende verdieping, eveneens met een eikenhouten vloer, waarop de klokkenstoel steunde. Deze beide segmenten: de luizolder en de klokozolder waren rondom voorzien van hoge galmgaten, afgedekt met schuine planken. Het was hier veel lichter dan op de stenen trap beneden en glurend door de schuine planken kon je uitkijken over gans Barneveld. Hasse keek naar buiten en tot haar grote schrik zag ze in het westen, in Achterveld, een dikke grauwe rookkolom opstijgen.

'O mijn God, Jan!' stamelde ze, 'kijk dan toch...' Van Schaffelaar keek en gromde.

'Ze hebben onze hoeve in brand gestoken,' snikte Hasse. 'Jan, wat hebben ze met Lysken gedaan?'

'Met Lysken is alles goed,' troostte de kapitein snel. 'Klein Butsken was daar, hij zal ons dochtertje verdedigd hebben tot hij er bij neerviel.'

'Wat kan een dode Butsken doen voor Lysken?'

Van Schaffelaar wist het ook niet. Hasses verdriet deed hem pijn.

'Poorters zullen een klein kind geen kwaad doen,' herhaalde hij machteloos.

'Maar ik zweer je - als ons kind iets is overkomen zal ik haar wreken, zo waar als ik Jan van Schaffelaar ben.'

'Ik wil geen wraak, ik wil mijn kind,' snufte Hasse.

'Ach wat,' viel Maarten de Fat in, 'het was die Amersfoorters niet om een zuigeling te doen, ze moeten ons hebben. Niet een kind dat nog nauwelijks rechtop kan zitten. Hebben wij ooit een klein kind kwaad gedaan? En geloof me, poorters

zijn heel wat weekhartiger dan kerels als wij.'

Hasse zweeg, ze was er niet gerust op.

Jan van Schaffelaar liep om de klokkenstoel heen en stuitte op een aantal stevige ladders.

'We kunnen nog hoger. Petken, ga eens kijken waar die ladders op uit komen.'

Gehoorzaam begon Petken te klimmen. Boven de klokkenstoel vond hij een smal platform en een deurtje. Onder de druk van zijn handen ging het piepend open en toen stond hij op de trans, die het gemetselde torenlichaam bekroonde.

De torenspits was van hout, gedekt met leisteel. Maar om die spits heen liep een galerij met een stevige gemetselde borstwering. Barnevelds toren was gebouwd als een verdedigingswerk.

Petken keerde terug tot zijn kapitein en bracht verslag uit.

'We kunnen dus op die weergang komen?'

Ja zeker. En vandaar kun je alles zien: het hele dorp, de velden, bossen, wegen, beken... Het is onvoorstelbaar hoe ver

je kunt kijken.'

De kapitein knikte en snelde naar boven, Hasse volgde hem, ook Petken en Maarten klauterden achter hen aan. Toen stonden ze op de trans, ten minste honderd voet boven de begane grond. Diep, heel diep beneden hen lag het dorp.

Hoe nietig leken de huizen, de stallen, de schaapskooien met hun strodaken van deze hoogte gezien! Paarden niet groter dan honden. Mensen, vreemd ingekort wanneer je zo op hen neerkeek, leken als kurken te dobberen op een beekje, maar dat beekje was de bocht in de dorpsstraat. Aan de oostzijde keken ze neer op de drie hoge zadeldaken van de kerk zelf, aan de westzijde keken ze neer op het kerkhof, omzoomd door een lage muur en hoge oude bomen. De hoofdingang van de kerk het zuiderportaal en de beide kleinere ingangen dichterbij het koor waren aan het oog onttrokken door de hoge daken van de kerk.

In de dorpsstraat, op het kerkhof, overal zagen ze soldaten: stadsruiters uit Amersfoort en Nijkerk. En wagens, klein als speelgoed. Boeren en vrouwen, die opgewonden bijeen stonden... een knecht die hard lopend de straat overstak en tussen twee schuren verdween. Het leek allemaal zo onschuldig en ongevaarlijk. Hasse kalmeerde bij het zien van dat popperige gedoe, de onbegrijpelijke gebaren, het heen-en-weer rennen van opgewonden mensjes.

Dit kon geen ernst zijn, dit was een poppenkastvoorstelling. Ze voelde zich bijna veilig, hier achter die borstwering, met die machtige toren onder haar voeten. Daarstraks, toen ze bij de galmgaten stond, had ze opgemerkt hoe dik de muren waren. Ze had de toegangsdeuren van de kerk gezien: oerhard eikenhout, versterkt met ijzer, tegen elke stormram bestand. Het was een goed idee geweest van Jan van Schaffelaar om zich met zijn vendel in de kerk te verschansen... Belangstellend keek ze toe, hoe er een wagen tot op het kerkhof werd getrokken. De paarden – vier voor één wagen! – werden uitgespannen, en weggeleid. Het dekzeil dat de lading verborg werd afgenomen. Plotseling hoorde Hasse hoe haar man, die dicht bij haar stond, even de adem inhield.

'Wat is er?'

Tien man waren met grote krachtsinspanning bezig iets van de wagen te halen en dat op een soort onderstel te plaatsen. Opeens begreep ze wat het was. Zulke bronzen gevaarten had ze ook zien staan op de wallen en rondelen van Zutphen en Kampen.

'Een bus,' fluisterde ze ontzet.

'Nee, een slang. Veldslangen zijn lichter en kunnen ijzeren kogels afschieten,'

zei Jan van Schaffelaar deskundig.

'Schieten... Gaan ze ons beschieten met slangen? Dat kan niet, dat mag niet.'

Het heldere daglicht glom op de bronzen loop. Naast de veldslang werden vaatjes kruit aangerold, terwijl weer andere soldaten een piramide van kogels opstapelden. En eensklaps beseftte Hasse dat dit geen gewone belegering of stormloop zou worden, maar inderdaad een beschieting! Snel deed ze een stap terug, alsof ze vreesde dat de mannen beneden de monding van het kanon precies op haar zouden richten en meteen zouden losbranden.

Jan, ga weg bij die borstwering!

Van Schaffelaar antwoordde niet. Maar toen hoorde ze Maarten roepen.

'Kapitein, kom eens kijken!' Ze liepen om de spits heen en keken neer op een gedeelte van de dorpsstraat. Ook daar werd een wagen uitgeladen, omzwermd door de ruiters uit Nijkerk. Nog een kanon!

'Een bus,' riep Maarten ongerust.

'Een slang, geen bus,' antwoordde Van Schaffelaar mat.

'Nog erger, ze zeggen dat je met slangen beter kunt richten dan met die logge donderbussen en... vervloekt, als we dit hadden kunnen weten ...'

'Niets is zo onbetrouwbaar als een vuurwapen,' zei Van Schaffelaar bedaard. 'Ik wed dat die dingen bij het eerste schot uit elkaar springen. Ze zien er zo nieuw uit. Daar is nooit eerder mee geschoten, als je het mij vraagt.'

'Ze?'

'Op het kerkhof staat er ook een, nog groter dan deze.' Maarten werd bleek, maar Hasse prevelde plotseling verbeten:

'Ik ben niet van plan op dat eerste schot te wachten.' Ze greep haar boog, koos een pijl en legde aan. Dit waren de kerels die hun hoeve hadden verwoest, die misschien Lysken hadden gedood!

'Wat doe je nou?' vroeg Maarten verwonderd. 'Die kerels de schrik van hun leven bezorgen.' Ze spande de pees, liet de pijl wegsnorren, recht in het groepje om het kanon in de dorpsstraat. Het was raak. Ze hoorden een gil en de mannen rondom de veldslang stoven verschrikt uiteen. Eén van hen bleef in het stof liggen. Haastig zochten boeren en soldaten dekking achter de huizen. Toen holde Hasse naar de

westkant en zond twee pijlen naar de Amersfoortse kanonnières. Eén ervan ketste af op de piramide van kogels, de ander was raak.

De stadsruiters renden alle kanten uit, enkelen van hen doken over de kerkhofmuur. ..

'Ha,' lachte Maarten, 'daar hadden ze niet op gerekend! Ze dachten natuurlijk dat we alleen zwaarden en pieken hadden. Bravo Hasse!' Ze zagen hoe de gewonden werden weggedragen. Hasse, vervuld van een kille woede, zei niets.

De laatste spoortjes onzekerheid en angst vloeiden uit haar weg. Die mannen daar beneden zouden ervoor boeten dat ze de hoeve waar Lysken zich bevond, hadden overvallen en verwoest!

Een dun stemmetje, diep in haar, verweet: je had zèlf bij het kind moeten blijven in plaats van als een soldenier over de heide te draven. Maar Hasse legde haar geweten snel het zwijgen op. Wat had zij tegen een vijftigtal stadsruiters kunnen beginnen? Maar nu was zij nog vrij, springlevend, nu kon zij Lysken wreken. En ze zou het doen ook! Ze was al vergeten hoe ze daarstraks had gezegd: Ik wil geen wraak, ik wil mijn kind...

Telkens als de Amersfoorters of Nijkerkers probeerden weer

bij hun kanonnen te komen, kwam daar zo'n dodelijke pijn aansnorren en zochten de mannen overhaast opnieuw dekking. Ze kregen zelfs geen kans hun geschut naar achteren te verplaatsen opdat ze buiten het bereik van de boogschutter op de toren zouden komen. Hoeveel boogschutters er op de trans stonden wisten de belegeraars niet. Het enige wat ze wisten was dat, wie het ook mochten zijn, het goede schutters waren.

'Ze zullen ons niet durven bestormen eer ze ons een tijdje met die slangen hebben bestookt,' mompelde Jan van Schaffelaar, 'dus zolang Hasse erin slaagt ze van hun geschut af te houden is er niets aan de hand. Ik ga nu naar beneden, kijken of in de kerk alles in orde is. Wees zuinig met je pijlen, vrouwtje, alleen schieten als je zeker weet dat het raak zal zijn. Petken, kom mee. Maarten, jij blijft hier boven, je hebt de beste ogen van ons allemaal.' Eenzaam, in de steek gelaten stond de veldslang van de Nijkerkers in de dorpsstraat. Daarachter de wagen waarmee het gevaarte vervoerd was. En nog verder naar achteren liep een in zwarte cape geklede monnik druk te gebaren. Soms viel zijn mantel open en onthulde een witte pij. De kap had hij teruggeslagen, het kale plekje op zijn schedel was zelfs van deze hoogte af te zien.

'Wat doet die dominicaan daar?' prevelde Maarten. 'Ik heb nooit eerder in Barneveld een dominicaan gezien. Het lijkt wel of hij met het leger is meegekomen.'

'Stadssoldaten zijn vroom, die brengen hun eigen priester mee,' zei Hasse tamelijk onverschillig.

Jawel, maar dan zou je toch eerder een minderbroeder of een cellebroeder verwachten, iemand die weet hoe hij kwetsuren moet verzorgen.'

De monnik interesseerde haar niet. Ze wees. 'Kijk eens, het lijkt erop alsof die poorters er iets op hebben gevonden.'

Inderdaad. Twee mannen kwamen uit een schuur en torsten een soort vlechtwerk, daarmee liepen ze naar de veldslang in de dorpsstraat. Uit andere schuren kwamen nog meer mannen, boeren zo te zien, eveneens met van twijgen gevlochten schilden. Hasse schoot op hen, maar de pijl bleef steken in de gevlochten wanden. De schotten werden snel rondom het kanon opgericht zodat de Nijkerkers daarachter veilig hun voorbereidingen voor de beschieting konden voortzetten. Hasse rende naar de westkant en keek neer op het kerkhof.

Ook daar waren ze bezig de slang en de schutters te beschermen met gevlochten wanden. Moedeloos liet Hasse haar boog zakken.

'Nou ja,' zuchtte ze, 'ik was toch bijna door mijn pijlen heen.' Ze had er nog twee.

Petken kwam weer naar boven klauteren.

'Beneden is alles in orde. Blauwpoeper en de kapitein hebben alle mannen in de kerk samengetrokken en zelfs als die lui beneden een van de deuren inbeuken, komen ze er nog niet door. Kijk, Stille Nelis vond in de sacristie de miswijn, ik heb een fles voor jullie meegebracht. Of hebben jullie nog geen dorst?' Dat hadden ze wel. Maar miswijn? Hasse aarzelde de veldfles aan te pakken.

'We vonden ook een vat wijwater,' ging Petken voort, 'maar dat smaakt laf en lauw. In elk geval zullen we niet van de dorst omkomen. Drink gerust, Hasse.

Die wijn is heel lekker.' Hij keek over de borstwering en zag het vlechtwerk om de slangen staan. Dreigend staken de bronzen lopen er doorheen.

'Vindingrijk zijn die lui wel,' moest Petken toegeven. Wroemmm!

De echo van het schot rolde tussen de huizen, kruitdamp dreef boven het kerkhof en Hasse liet van schrik bijna de veldfles uit haar handen glijpen. Ze verbeelde zich dat ze de inslag van de zware ijzeren kogel had kunnen voelen.

'Waar... waar schieten ze op? Op de toren?' vroeg ze bang.

Wroemmm! Dat was de tweede slag, die van de Nijkerkers.

'Dat was gericht op de deur van de kerk,' gilde Maarten. 'Kom mee, Petken, naar beneden. Hasse, alsjeblieft, blijf hier boven, zo hoog kunnen ze met die dingen niet richten, je bent hier veilig.' Petken en Maarten verdwenen en dat was het laatste wat Hasse van Maarten de Fat zag, want het kanon op het kerkhof stond gericht op de galmgaten en dat van de Nijkerkers op de kerkdeur.

Het tweede salvo brandde vrijwel gelijktijdig los. De zware ijzeren kogel versplinterde de planken van een der westelijke galmgaten, onthoofdde Maarten en miste Petken. Hevig ontdaan kwam de jongen even later weer bij Hasse op de trans staan. Hij zag spierwit en beefde van top tot teen.

'Maarten is dood... ze beschieten de galmgaten.' Het lag voor de hand. Het onderstuk van de toren, met muren zes voet dik, was bestand tegen een beschieting, de zolders met de galmgaten niet.

Hasse wilde niet aan Maarten denken. Ze had medelijden met de bevende Petken. Hij was nog zo jong, jonger dan zichzelf! Ze schoof de veldfles in zijn handen.

'Hier drink, je hebt het nodig.' Ze nam haar boog weer op, zag een soldaat over het kerkhof lopen — de onvoorzichtige — en

haar pijn raakte hem in het been.

Gillend rolde hij door het gras.

'Voor Maarten,' siste ze.

Daar beneden moesten ze weten dat er nog altijd scherpschutters op de torentrans stonden...

Wroemmm!

En nog eens: Wroemmm!

De hele dorpsstraat was nu gevuld met kruitdamp, die tussen de huizen en hutten bleef hangen, want het was vrijwel windstil. Ai, wat stonk dat! Ook op het kerkhof belemmerde de kruitdamp haar het uitzicht en de Amersfoorters maakten er gebruik van door snel hun gewonde kameraad weg te dragen. Toen de kruitdamp was opgetrokken was het gras weer leeg. De veldslangen moesten afkoelen na de salvo's, maar van beneden drongen een wild geschreeuw en woest rumoer door tot het meisje en de jongen op de toren. Ze konden niet zien wat er aan de zijkant van de kerk gebeurde, daar waar de hoofdingang was, maar ze begrepen wat er gebeurde: de Amersfoorters en Nijkerkers bestormden de kerk en achter de kapotgeschoten deuren stonden Van Schaffelaar en zijn mannen om de indringers op te vangen.

De herrie hield lang aan. Petken scheen zich weer enigszins te hebben hersteld en stond met de dolk in zijn hand bij het deurtje dat toegang gaf tot de trans, alsof hij elk ogenblik verwachtte dat daardoor een Amersfoorter zou komen...

Hasse, de laatste pijl op haar boog, maar zonder de pees te spannen, hield het stuk dorpsstraat in het oog, waar het Nijkerkse kanon stond tussen de gevlochten wanden. Maar geschoten werd er niet meer. Alles scheen zich geconcentreerd te hebben op de herovering van de kerk. De scherpe kruitdamp prikte nog in haar keel. Ze nam een slok wijn en keek weer.

'O, genadige hemel,' riep ze opeens. Ze zag een Amersfoortse stadsruiter door de dorpsstraat lopen met een paard aan de teugel: de witte hengst van Van Schaffelaar. Achter hem kwamen nog meer soldaten, elk met een paard aan de teugel. Ze herkende de grijze ruïne van Blauwpoeper, de bles van Klein Butsken, haar eigen merrie Diana, de paarden van de tweeling, van Maarten, van Marcus en Johan... In optocht trokken ze onder haar door en verdwenen achter de huizen. Betekende dit dat de Amersfoorters het kerkschip weer in handen hadden? Het kon niet anders... Was alles dan al verloren?

Hasse hield het niet meer uit. Ze wong zich door het deurtje en daalde zo snel ze kon de ladders af. Op de luizolder

ontmoette ze de eerste kameraden. Castor en Pollux, Luie Jacob, Marcus en... goddank, Jan van Schaffelaar!

'Jan, o Jan, je leeft nog.'

De meesten leefden nog. Man voor man kwamen ze de trap op en verzamelden zich op de luizolder.

'Waar zijn Friedrich en Stille Nelis?' Jan van Schaffelaar schudde het hoofd.

'Dood,' zei hij somber. 'Ze hadden de deuren kapotgeschoten en we vingen ze op, natuurlijk, maar het waren er zoveel. Veel te veel. We konden de kerk niet houden en moesten ons wel terugtrekken in de toren. Blauwpoeper en Vrome Gijs bewaken de deur die naar het kerkschip leidt. Daar kan maar één man tegelijk door, dus... Groenzoeter, Hans, jullie posteren je op de trap!'

Plapperbek, jij gaat...'

Wroemmm! Hasse liet zich plat op de vloer vallen, rolde naar een hoek van de zolder terwijl het tweede kanon losbrandde. Wroemmm! Ze had de handen over haar nek geslagen, lag sidderend in de hoek. Rondvliegend metselwerk kletterde om haar heen op de vloer. Achter zich hoorde ze geschreeuw, gegil en Marcus die alle duivels uit de hel vloekte – en toen

stil werd. Wroemmm! Het leek of de toren schudde. Hasse rolde zich zo klein mogelijk op, voelde splinters langs haar gezicht schampen, stikte bijna in het opgeworpen stof, dat smaakte naar kalk. Wroemmm! Nu sloeg de kogel een verdieping hoger in, raakte een klok, het lawaai was onbeschrijflijk. ..

Stilte. Even respijt terwijl de lopen van het geschut moesten afkoelen. Bevend richtte Hasse zich op, keek over de verwoeste luizolder. Iemand kreunde luid, stof dwarrelde voor haar ogen, door de mist heen zag ze de gestalte van Jan van Schaffelaar.

'Hasse... Hasse, waar ben je?'

Ze krabbelde overeind, schoof haar helm recht, stond wankelend op haar benen.

'Hier.'

'Ben je gewond? Mijn God, vrouwtje, wat zie je eruit! Je bloedt!' Ze bracht een trillende hand naar haar gezicht en keek verbaasd naar het bloed op haar leren handschoen.

'Dat is niets... een schram...'

'Naar boven, allemaal naar boven, naar de trans,'

commandeerde de kapitein.

'Vlug!'

Op de tast vond ze haar weg naar de houten trap, waar ze struikelde over iets dat op de grond lag. Half verblind zag ze een bekende gestalte voor haar voeten liggen: Marcus. Was hij ook al dood?

'Vlug.'

Elk ogenblik kon de beschieting hervat worden, met twee slangen tegelijk.

Terwijl ze moeizaam de ladders beklom voelde ze die onder haar handen schudden: het hele vendel kwam achter haar aan.

Eindelijk was ze weer boven, ze stootte het deurtje open en stond even later diep ademhalend onder de vrije hemel. Wroemmm! O God, daar begon het weer. Ze sloeg de handen voor de oren. Voor haar voeten lag haar boog met de laatste pijl. Onwillekeurig raapte ze haar wapens op.

'Niet schieten.' Dat was Jan van Schaffelaar, die opeens achter haar stond.

Wroemmm!

'Hier word ik gek van,' huilde Hasse. 'Ze zullen de hele toren vernielen. Straks storten we honderd voet naar beneden.'

'Nee, kijk.'

Door de wolken kruitdamp heen, die over de dorpsstraat en het kerkhof golfd, zagen ze mensen rondhollen terwijl geschreeuw en gegil tot hen doordrongen. Boeren omringden het geschut, vrouwen zwaaiden met de armen, soldaten werden opzij geduwd. Het was duidelijk dat de Barnevelders geschrokken waren van de uitwerking die de beschieting had op hun trots en glorie. De hoofddeuren van de kerk versplinterd, gaten in de toren, vernielde galmgaten, een klok die door een voltreffer gebarsten moest zijn — nog meer schade mocht niet worden aangericht! Vrouwen probeerden de kapitein van de stadsruiters van zijn paard te trekken, boeren brandden hun handen door aan de rokende lopen van de kanonnen te sjoeren, met z'n allen trachtten ze de voortzetting van het bombardement te verhinderen. Steeds meer huurlingen, min of meer gewond, verschenen achter Jan van Schaffelaar op de torentrans en verdrongen zich om te zien wat daar beneden gebeurde. Slechts Blauwpoeper en Vrome Gijs, die onder in de toren de verbindingsdeur bewaakten en Hans de Grutter, die op de stenen trap in het onderste segment de wacht hield, ontbraken. Eigenlijk

hoorden Groenzoeter en Plapperbek daar ook te zijn, maar die stonden nu ook op de trans en keken naar de herrie beneden.

'Ruzie tussen boeren en stadsruiters,' constateerde Groenzoeter tevreden. Maar nu kwam de dominicaan in actie. Hasse zag hem boven op een van de wagens klimmen, terwijl de kruitdamp langzaam optrok. Hij had zijn zwarte cape afgedaan: recht, wit en indrukwekkend stond hij daar. De armen uitgebreid sprak hij de Barnevelders ernstig toe. Natuurlijk konden ze op de torentrans niet horen wat hij zei, maar ze zagen hoe hij met de armen zwaaide, de vuist balde, naar de toren wees, opnieuw weidse gebaren maakte en het leek of hij androng op voortzetting van de beschieting.

'Die wil ons aller dood,' gromde Jan van Schaffelaar. Hasse begreep het niet goed.

'Welnee, hij probeert de boeren en soldaten ervan te overtuigen dat ze ermee moeten ophouden. Hij wil een einde maken aan het bloedvergieten.'

Dat was Petken, altijd hopen dat de toestand zich ten goede zou keren. Hij kreeg ongelijk. De boeren weken terug, de soldaten verdwenen weer achter de gevlochten wanden die hun geschut omringden.

Wroemmm! en daarna het tweede schot: Wroemmm!

'Dit houden we nooit, ai, ai, dit houden we niet,' jammerde Plapperbek.

'Ze schieten alles in puin, o wee, o wee...'

Luie Jacob schreeuwde: 'Ik ga naar beneden, aan de voet van de toren zijn de muren dikker.' En hij begon af te dalen. Net als Maarten enkele uren eerder haalde hij het niet. Net aangekomen op de luizolder scheurde een zware ijzeren kogel een brok metselwerk los waaronder Jacob verpletterd werd. Niemand op de torentrans was zich ervan bewust.

'Kapitein, we moeten iets doen,' smeekte Groenzoeter.

'Ja,' viel Julius in. 'Wat kunnen wij met zwaarden en pieken beginnen tegen dat?' Ook hij zat onder het bloed, dat uit schrammen en sneden stroomde. Jan van Schaffelaar zuchtte.

'Goed,' zei hij moeilijk. 'Petken, geef me je hemd.' Snel ontdeed Petken zich van zijn borstplaat en wambuis, trok toen zijn hemd uit dat nog redelijk wit was. Van Schaffelaar nam het aan, boog zich over de borstwering en zwaaide met het kledingstuk. Petken intussen kleepte zich snel weer aan, want zo half naakt voelde hij zich te kwetsbaar.

De huurlingen, voor zover ze op de trans verzameld waren, zagen hun kapitein met de witte lap zwaaien en slaakten een zucht van verlichting.

Konden ze daar beneden het signaal zien? Gespannen tuurden Hasse en Plapperbek naar de dorpsstraat. Plotseling keek iemand omhoog, zwaaide terug met twee armen. Uit de verzamelde menigte beneden klonken wilde kreten van triomf. De Amersfoortse kapitein wendde zijn paard en reed tot dicht onder de voet van de toren, waar een open ruimte was.

'We willen onderhandelen,' schreeuwde Jan van Schaffelaar zo luid hij kon.

Van zijn beide handen maakte hij een toeter. 'Ik stuur twee man naar beneden.'

De commandant van de stadsruiters maakte een gebaar dat hij het begreep.

'Twee man,' schreeuwde Jan van Schaffelaar, 'en ze komen naar buiten, begrepen? Naar buiten. Waag het niet ze iets aan te doen. Mijn boogschutters houden jullie onder schot.' Hij herhaalde de boodschap nog een keer, hopend dat zijn stem ver genoeg zou dragen.

De Amersfoorter schreeuwde terug: 'Twee man. Buiten. Akkoord.' Daarbij knikte hij zeer nadrukkelijk.

'Je gaat toch niet zelf?' vroeg Hasse angstig.

'Nee. Ik zal Plapperbek en Groenzoeter sturen, die zijn goed van de tongriem gesneden. Petken, jij gaat mee naar beneden en je zegt tegen Blauwpoeper dat hij hen kan doorlaten. En luister goed, jullie. Laat je niet door onmogelijke eisen overdonderen. Beloof niets, laat niets los over ons aantal, doe alsof we hierboven ten minste drie boogschutters hebben staan met volop pijlen. Vraag alleen welke voorwaarden die kapitein te bieden heeft als we bereid zijn de aftocht te blazen. En kom mij dan verslag uitbrengen. Ik herhaal: doe geen enkele belofte. Gewoon de eisen aanhoren, niets loslaten over ons aantal of onze verliezen en dan terugkomen.'

'Ik kan zo wel voorspellen wat die eisen zullen zijn,' gromde Julius.

'Onvoorwaardelijke overgave.'

'Nee!' riep Hasse verschrikt. Ze zag zich al opgesloten worden in een Amersfoortse kerker.

Ze boog zich over de trans en keek omlaag. Aan de voet van de toren stond de commandant, hij was afgestegen. Naast

hem stonden de kapitein van de Nijkerkers en de dominicaan. De overige soldaten, boeren en vrouwen waren weggestuurd en hadden zich rondom de slangen in de dorpsstraat en op het kerkhof verzameld. Hasse spande haar laatste pijl op haar boog.

'Ga nu,' zei Van Schaffelaar tegen de onderhandelaars. 'Hasse zal jullie dekken.' Omdat er onderhandeld zou worden werd er niet meer geschoten. De zon zakte weg achter de huizen van het dorp, de voet van de foren lag al in de schaduw. Het moest daar beneden kil zijn geworden. De dominicaan had zich weer in zijn zwarte cape gehuld, maar de kap niet opgezet. Hij keek omhoog langs het reusachtige torenlichaam.

Even later verschenen Plapperbek en Groenzoeter op de open ruimte tussen dorpsstraat en kerkhof, Plapperbek met het witte hemd van Petken in de hand.

Hun wapens hadden ze afgelegd. De beide officieren maakten een soort buiging die werd beantwoord door de twee onderhandelaars. De monnik stond er streng en met de armen gevouwen bij. Wat er besproken werd konden ze op de toren natuurlijk niet verstaan. Wel zagen ze Plapperbek een verraste beweging maken en Groenzoeter heftig met het hoofd schudden. Het scheen vooral de monnik te zijn die sprak, terwijl de Amersfoorter hem leek te willen sussen.

Petken, weer boven gekomen, gluurde naast Hasse over de borstwering.

'Misschien komen we er genadig af en laten ze ons gaan als we alleen maar onze wapens inleveren en de streek ontruimen,' zei hij met onverwoestbaar optimisme. Hij wendde zich tot Van Schaffelaar.

'Kapitein, zei u niet dat uw moeder een Barneveldse was? Dan moeten daar beneden neven en ooms van u zijn... bloedverwanten ... Die zullen niet goedvinden dat een Schaffelaar kwaad wordt gedaan.'

De kapitein haalde de schouders op.

'Petken, wat weet jij ervan? Bijna alle Barnevelders zijn min of meer aan elkaar verwant: de Domselaars, de Hackforts, de Bylaars... En sommigen van hen haten elkaar als de pest.' Ze zwegen, elk bezig met de eigen gedachten. De Barnevelders, verwant of niet, hadden alle reden om Jan van Schaffelaar te haten die maandenlang hun erven en wegen onveilig had gemaakt. Het gesprek beneden scheen afgelopen. Groenzoeter en Plapperbek keerden terug naar de kerk en Jan van Schaffelaar richtte zich

'Petken, laat hen hier komen. Voorlopig zijn we nergens zo veilig als op de trans, want zo hoog kunnen die kanonnen niet

richten.' De zon zonk weg achter de horizon. Beneden, in het torenlichaam moest het nu aardedonker zijn geworden. Misschien was het daarom dat na enige tijd Petken, Plapperbek en Groenzoeter met brandende toortsen in de hand op de trans verschenen, ofschoon het daar in de hoogte nog niet geheel donker was. Ook in de diepte, waar stadsruiters en boeren over het kerkhof wemelden, werden toortsen ontstoken.

Blauwpoeper en Vrome Gijs waren meegekomen, wat betekende dat er even wapenstilstand was.

'En?' vroeg Van Schaffelaar kort aan de onderhandelaars. Hasse ging dicht naast hem staan.

'Kapitein Wachtendonk, bevelhebber van de Amersfoortse stadsruiters, en kapitein Roeloff van de Nijkerkers,' rapporteerde Groenzoeter, 'bieden ons vrije aftocht aan, op voorwaarde dat we onze wapens inleveren en dat wij onze aanvoerder Van Schaffelaar en diens vrouw aan hen uitleveren.'

'Nee,' fluisterde Hasse ontzet. Ze klampte zich vast aan Jans arm. 'Dat... dat kan niet.'

'Wees maar niet bang, lieve Hasse,' zei de Groenzoeter, 'we deden natuurlijk erg verbaasd. Met veel omhaal van woorden

ontkenden zowel Plapperbek als ik, dat vrouwe Van Schaffelaar zich bij ons bevond.'

'Ai, ai,' viel Plapperbek in, 'we hebben je natuurlijk niet verraden, Hasse. Een vrouw?' zei ik en ik liet mijn mond openhangen van verbazing, wat een idioot gezicht moet zijn geweest. Een vrouw? Dachten jullie werkelijk dat we een vrouw in de toren hebben? Hoe komt u op dat vreemde denkbeeld! Ai, ai, wij zijn soldaten in dienst van David, bisschop van Utrecht, wij voeren zijn bevelen uit, wat geen misdaad is maar plicht. Denkt u dat we daarbij van vrouwen gebruik maken? De bisschop heeft mannen genoeg om zijn gezag te bevestigen. Zo ging ik nog een poos door, heel overtuigend. Ha, je had het gezicht van die Wachtendonk moeten zien, hij moest er zelf om lachen...'

'Hij lachte niet,' riep Groenzoeter, 'en die monnik die erbij stond geloofde ons niet. Vreemde man is dat... hij kwam me bekend voor, al zegt dat niets, want al die monniken lijken op elkaar met hun lange rokken en geschoren kruintje.'

'Ja, ja,' zuchtte Plapperbek weer, 'het was werkelijk heel vreemd. Het was de monnik, die dominicaan met zijn felle gezicht, die steeds maar aandrong op uitlevering van vrouwe Van Schaffelaar. Hij hield vol dat ze erbij moest zijn, omdat er de ganse middag een boogschutter op de trans had gestaan met een Engelse langboog en dat kon niemand anders zijn

dan de vrouw van Van Schaffelaar. Je bent beroemd, Hasselief, in het ganse land.'

'Maar we hebben niet toegegeven dat je werkelijk bij ons was,' riep Groenzoeter snel. 'We denken er niet over onze lieve Hasse in gevaar te brengen. Strak en stijf hielden we vol dat de monnik zich vergiste en dat de boogschutter een van ons was geweest.'

'Maar waaróm wil die dominicaan dat Hasse wordt uitgeleverd?' vroeg Van Schaffelaar streng. 'Ik begrijp het niet. Dat ze mijn hoofd eisen is logisch. Maar mijn vrouw...?'

Groenzoeter keek afwerend naar de punten van zijn schoenen, alsof hij zich geneerde, maar Plapperbek, die nooit zijn mond kon houden, wauwelde:

'Omdat ze een heks is. Dat zei die monnik. Hij gilte steeds maar: ze is een heks, een kind van satan. Branden moet zij. IJzingwekkend om aan te horen was dat. Stel je voor, onze trouwe Hasse een heks... Waar die engerd dat idee vandaan heeft, begrijp ik ook niet. Ik hoorde ook de naam van die waanzinnige monnik,' zuchtte Plapperbek. 'Egidius heet hij.'

'Vader Egidius!' Dat was Hasse. 'O, die ken ik!' Nu keek iedereen naar haar. Ze was bleek geworden, het licht van Petkens toorts wierp flakkerende schaduwen over haar gezicht

en haar ogen leken daardoor groter en donkerder dan ooit.

'Egidius... de aflaathandelaar. Herinneren jullie je nog? Twee jaar geleden, toen we nog op de Veluwe woonden, kwamen tijdens een sneeuwstorm twee monniken aankloppen en vroegen om nachtverblijf. Eén van die twee was Egidius. Het bleken aflaathandelaren te zijn en wij maakten het hun nogal moeilijk...'

'Ja, nu weet ik het weer,' gilde Plapperbek. 'Vrome Gijs verstopte hun papieren en ze dachten dat ze beroofd waren... O, wat hebben we toen gelachen.'

'En daarvoor wil die vent zich nu wreken,' knikte Gijs, in wiens ogen geen enkele monnik deugde. Jan van Schaffelaar knarsetandde.

'Wat hebben jullie ze geantwoord?' vroeg hij, bleek van woede.

'We hebben gezegd dat we hun boodschap zouden overbrengen aan onze aanvoerder. Meer niet. Dat was onze opdracht: alleen luisteren en geen toezeggingen doen. Kapitein Wachtendonk geeft ons de tijd tot twee uur na zonsondergang. Wanneer we onze kapitein dan nog niet hebben uitgeleverd, zal het bombardement worden hervat.'

'In het donker?'

'Zelfs in de late avond zal de donkere romp van de toren goed zichtbaar blijven en als straks de maan opkomt...' mompelde Vrome Gijs. Hasse stampvoette.

'Laten we onze wapens opnemen en ons een doortocht naar buiten vechten,' riep ze uit. 'Of sterven bij de poging.'

Niemand ging daarop in en het was duidelijk dat ze er niets voor voelden.

'Bedaar,' prevelde Van Schaffelaar. 'We hebben tijd genoeg om alles rustig te bepraten.' Hasse stoof meteen op.

'Praten, wat valt er te bepraten?'

'Die Wachtendonk leek ons geen onredelijke man,' zei Groenzoeter met een onschuldig gezicht.

'Bedoel jij dat je je aanvoerder wilt uitleveren?' vroeg Hasse dreigend en haar hand kroop naar haar dolk.

'Nee, nee Hasse, natuurlijk niet,' viel Plapperbek snel in. 'Daar denken we niet aan!'

'We kunnen in geen geval ingaan op de eis om onze aanvoerder uit te leveren,'

meende Pollux. 'Wat Hasse voorstelde vind ik zo slecht nog niet: een uitval doen met het zwaard in de hand en ons een doortocht bevechten. Van Schaffelaar overgeven aan dat moorddadige pak daar beneden is te dol om over te praten. Ik zou geen nacht meer rustig kunnen slapen zonder me een ellendige lafaard te voelen.' Meende hij het of was hij alleen bezig zichzelf te overtuigen?

Castor viel zijn broer bij, maar het viel Hasse op dat verder niemand knikte.

'Laten we niet te snel tot een besluit komen,' pleitte Groenzoeter. 'Die Amersfoorters moeten een hoge dunk van onze kapitein hebben dat ze hem zo dolgraag in handen krijgen. Wat voor gevoel geeft het, kapitein, om te beseffen dat je de meest gezochte en gehate man in het land bent?'

Van Schaffelaar antwoordde niet, maar Blauwpoeper siste:

'Hou je mond, huichelaar.'

'Wat nou... het is toch vererend om een held te zijn die zich mag opofferen voor zijn getrouwen?'

'Wie spreekt hier van opofferen?' donderde Vrome Gijs. 'We leveren de kapitein niet uit en dat is mijn laatste woord.'

'Dat zou inderdaad wel eens je laatste woord kunnen zijn...' prevelde Groenzoeter zacht.

'Ik weet niet of jullie het weten,' zei Plapperbek, 'maar naast de trap die naar de klokkenstoel leidt ligt Luie Jacob, zo dood als een pier. Hij kreeg een groot brok steen op zijn hoofd, schijnt het.'

'Luie Jacob!'

Even waren ze allemaal stil, telden in gedachten hun verliezen.

Friedrich de Beul en Stille Nelis in de kerk, Maarten op de klokkezolder, Marcus Becking op de luizolder, en nu ook nog Luie Jacob... Vijf doden! In enkele uren tijds. En straks zou de beschieting hervat worden, zouden de zware kogels opnieuw brokken steen uit de dikke muren van de toren scheuren, wellicht de houten trappen vernielen zodat ze niet meer naar beneden konden...

'Ik ben nog zo jong,' klaagde Petken opeens. Hij keek smekend naar Hasse. 'Ik had mijn moeder beloofd een fortuin voor haar te veroveren. Ze is altijd arm geweest. Ze was zo trots op me toen ik ... toen ik soldaat werd. Ik heb haar in drie jaar niet meer gezien, maar ik weet dat ze elke dag naar mij uitkijkt.'

'Schei uit met dat gejank,' grauwde Blauwpoeper. Petken liet het hoofd hangen en scheen ineen te krimpen.

'We zijn met te weinigen om een succesvolle uitbraakpoging te wagen,' zei Van Schaffelaar somber. 'Bovendien hebben ze onze paarden uit de kerk gehaald. Ik vind dat we de eis van de stadsruiters in overweging moeten nemen. Mij kunnen ze krijgen. Hasse niet.'

'Nee!' riep Hasse. 'Vrienden, dat zullen jullie toch niet toestaan? Willen jullie dat jullie aanvoerder zich overgeeft? Blauwpoeper, zeg dat het niet mag!'

'Mijn zwaard kunnen die kerels desnoods krijgen, als ik dan mijn paard maar mag houden,' mompelde Groenzoeter, 'een ruiter zonder paard is iets lachwekkends.'

'Dat klinkt alsof je de kapitein wèl wilt uitleveren,' grauwde Blauwpoeper.

'O nee, nooit. Dat zou eeuwige schande over onze hoofden brengen. Stel je voor, onze goede dappere aanvoerder uitleveren. Dat doen we niet, nooit.'

Groenzoeter schudde zo wild het hoofd dat zijn helm scheefzakte.

'We laten het gewoon aan onze kapitein zelf over om een beslissing te nemen.

Hij is een man van eer, met adellijk bloed in de aderen. Wat hij ook moge besluiten, wij zullen zijn beslissing respecteren. Nietwaar mannen?'

Ja, ja, ja...'

Ze keken naar Van Schaffelaar. Hoop gloorde in hun ogen. De toorts in Petkens handen sidderde. Hasse, beseffend waarop dit zou uitdraaien, snakte naar adem. Ze wilde protesteren, ze klampte zich aan haar man vast en voelde de harde spieren van zijn arm. En al die tijd wist ze: dit gaat verkeerd. Als ze de beslissing aan hem overlaten zal hij zich opofferen. Haar keel zat dicht, ze kon geen woord meer uitbrengen.

Jan van Schaffelaar zag er kalm uit.

'Luister goed,' zei hij tegen de stille hoopvolle gezichten. 'Hasse mag in geen geval in handen van die monnik vallen. Hij wil haar op de brandstapel brengen... Zij moet tot elke prijs blijven leven. Zorg daarvoor. Zweer het!'

'Ik zweer het,' gromde Blauwpoeper. 'Hasse krijgen ze niet, alleen over mijn lijk.'

De anderen vielen hem bij sommigen enigszins aarzelend.

'Niemand weet dat zij hier is, wat die monnik ook moge beweren,' vervolgde Van Schaffelaar. 'Kijk naar haar, kijk naar dat vuile gezicht, die bloedkorst op haar wang, die roodomrande ogen. Ze ziet eruit als jullie, ze is gekleed als jullie, ze draagt een helm en een borstplaat... niemand zal vermoeden dat daaronder een vrouw schuilgaat. We wachten tot het werkelijk helemaal donker is, dan valt het moeilijk gezichten te onderscheiden. Als jullie naar buiten marcheren nemen jullie Hasse tussen je in en jullie zorgen ervoor dat niemand dicht bij haar kan komen. Hasse, luister naar mij. Jij blijft dicht bij Petken, Castor en Pollux. Die zijn nog jong en slank, tussen hen in zul je niet opvallen. Heb je het begrepen? Hasse, beloof me dat je zult blijven leven.'

'Waarvoor?' vroeg ze droevig.

'Voor Lysken.'

Lysken! Misschien was het kind nog in leven. Hasse ontdekte tot haar schrik dat ze de laatste spannende uren geen moment meer aan haar dochtertje had gedacht. Maar Jan wel! Ze hield zich vast aan de rand van de borstwering.

'Ik wil niet, ik wil niet leven zonder jou,' snikte ze.

Jawel, je moet.'

'Zeg eens, kapitein,' gromde Vrome Gijs, 'je gaat die vervloekte Amersfoorters toch niet hun zin geven?' Jan van Schaffelaar haalde diep adem.

'Als ik mij niet overgeef zullen ze met die veldslangen het bombardement hervatten en komen we allemaal om. We hebben al vijf man verloren... Maar als ik alleen sterf, zal dat jullie het leven redden. Ik heb geen andere keus.'

De Graafschappers bromden wat, gingen op de andere voet staan, ontweken elkaars ogen, maar niemand sprak de aanvoerder tegen. Uitgezonderd Hasse.

'Dus dat is wat jullie willen,' siste ze. 'Mijn man moet zich uitleveren om jullie onwaardige levens te redden. Wat een stel lafaards. Is dat jullie dankbaarheid voor alles wat hij voor jullie deed?'

'Stil Hasse,' zei Jan.

'Nee, ik hen niet stil, ik ben razend. Mannen, dit vergeef ik jullie nooit, hoor je, nooit. Dat noemt zich soldaten! Trek je zwaard, vecht je naar buiten, sterf desnoods bij de poging, maar laad niet de schande op je, je kapitein in de steek te hebben gelaten.'

'Maar Hasse-lief, hij wil het toch zelf?' zeurde Groenzoeter.

'Ik ben je Hasse-lief niet. Als jullie dit toestaan dan... dan...'

'Hasse!' donderde Van Schaffelaar. 'Houd je mond. Dit is mijn besluit en ik ben nog altijd mijn eigen meester.'

Vertwijfeld zweeg ze en keek van de een naar de ander. De walmende toortsen deden hun vuile gezichten fel oplichten. Ze ontweken haar blik. Elk van hen wilde leven. Jan van Schaffelaar sloeg een arm om Hasse heen.

'Kom mee, vrouwtje, ik heb je iets te zeggen, jou alleen.' Hij voerde haar mee naar de oostkant van de toren, waar ze over de borstwering neerkeken op het schip van de kerk. 'Luister naar me, luister héél goed,' fluisterde hij. 'Ik doe dit niet voor die kerels, maar voor jou. Ik wil dat jij hier veilig en ongedeerd uitkomt. Begrepen? Als ik mezelf niet uitlever, gaan we er allemaal aan, jij net zo goed. Maar jij moet blijven leven. Ik geloof niet dat die Amersfoorters Lysken kwaad hebben gedaan. Daarom wil ik dat jij haar, als dit alles achter de rug is, probeert te vinden zonder dat je zelf gevaar loopt. Beloof je me dat?'

Hasse knikte stom.

'Dan nog iets. Ginds, op het erf van de hoeve in Achterveld

heb ik aan de westzijde van de appelboom een kistje begraven. Daarin zitten veertig Rijnse guldens en wat sieraden. Niemand van het vendel weet dat ik dat heb gedaan -

alleen jij weet het nu. Als je vrij bent en wanneer alles veilig is, moet je erheen gaan en het geld opgraven. Het is voor jou, voor jou en Lysken. Jullie zullen het nodig hebben.'

'Wat geef ik om goud?' fluisterde Hasse verdrietig. Jan van Schaffelaar streelde haar vuile wang.

'Weet je,' zei hij teder, 'je hebt me heel gelukkig gemaakt. De jaren die jij me hebt gegeven waren de beste van alle. Eens redde jij mij het leven, deze keer moet ik jou redden. Maak het me niet moeilijk, vrouwtje.'

Hasse boog het hoofd en knikte woordeloos.

'Beloof je me, dat je zult blijven leven?'

Ja.' Het klonk als een zucht.

'En je zult waken over Lysken - als zij nog leeft?'

'Goed. Vergeet het niet: tussen de wortels van de appelboom, aan de westzijde.

Mijn erfenis, voor jou en het kind. En treur niet te lang om

mij, vrouwtje. Je bent nog jong. Het doet me pijn om je te verlaten, maar ik ken je. Jij bent iemand die zich altijd door alles heen slaat en je hebt een talent voor geluk. Al maken er tachtig dominicanen jacht op je, je zult ze ontkomen en hen op een veilige afstand uitlachen. Ik ben niet bang om te sterven, dat hoort bij mijn beroep. Maar ik wil dat het jou goed gaat.'

'Ik beloof het.'

Hij kuste haar. Hasse voelde haar maag ineenkrimpen, de pijn van het afscheid trok door haar ganse lichaam. Ze veegde over haar ogen. Jan trok haar mee, terug naar de groep huurlingen aan de oostkant van de toren. De kerels stonden somber, beschaamd en ongelukkig bijeen. Ze haatte hen.

Het was nu helemaal donker geworden. In de dorpsstraat, op het kerkhof tot aan de voet van de toren hadden Barnevelders, Nijkerkers en Amersfoorters zich verzameld. Ze keken op naar de door toortslicht beschenen figuren op de trans, zo hoog, zo schijnbaar onbereikbaar en ze schreeuwden. Ze zwaaiden met fakkels en toortsen. Naast de veldslang op het kerkhof stond de dreigende gestalte van de dominicaan, niet ver daar vandaan zat kapitein Wachtendonk te paard, in de volle glorie van zijn krijgssuitrusting. Ook hij keek omhoog.

De tijd van het ultimatum was bijna verstreken. Jan van Schaffelaar duwde Hasse in de armen van de verbaasde Blauwpoeper.

'Hier,' grauwde hij, 'houd haar vast. Ga achteruit jullie.' Eer iemand goed begreep wat er ging gebeuren stond hij boven op de borstwering, zette de handen in de zij, schreeuwde:

'Hier hebben jullie Jan van Schaffelaar!' en sprong. Allen die op de trans verzameld waren verbeeldden zich de doffe klap te horen waarmee het lichaam van hun aanvoerder beneden op het plein terechtkwam. Woeste kreten stegen uit de diepte op.

'Hij leeft nog, hij leeft nog, sla hem dood!'

Castor en Pollux hadden Hasse elk bij een arm gegrepen en hielden haar stevig vast.

'Niet kijken, niet kijken,' herhaalden ze eentonig. 'Niet kijken, Hasse.'

Ze was niet eens in staat zich te verroeren. Star als een beeld stond ze en staarde naar de lege opening tussen de kantelen.

'Hij sprong,' snikte ze, 'hij sprong gewoon naar beneden. O lieve Heer, hij sprong...'

Blauwpoeper richtte zich op, keerde zich om. Hij zag bleek.

'.. en zo stierf een dapper man,' mompelde hij verstikt. Hij veegde verwoed langs zijn ogen en vloekte om zijn ontroering te verbergen.

Petken stond te huilen als een kleine jongen, de anderen stonden met gebogen hoofden om Hasse heen, niet wetend wat ze moesten zeggen of doen. Het lawaai onder aan de toren was nog altijd oorverdovend. Beneden werd gezongen, geschreeuwd, gejoeld... Een eeuwigheid, of een minuut, verstreek.

'Kom,' sprak Blauwpoeper eindelijk, 'laten we gaan. Laten we deze vervloekte toren verlaten. Er is ons vrije aftocht beloofd indien we beneden onze wapens inleveren.'

Iets ervan drong tot Hasse door. Het was vreemd; ze kon niet bevatten wat er zojuist was gebeurd. Ze was omgeven door een mantel van ijs. Ze rilde, als iemand die koorts heeft, en ze kon niet denken. Stijf als een pop daalde ze achter Blauwpoeper de ladders af. Ze zag dat Petken haar boog en pijlenkoker had opgeraapt en op zijn rug gehangen, alsof hij de boogschutter was geweest en ook dat drong nauwelijks tot haar door.

Op de luizolder aangekomen zag ze de dode Jacob liggen,

verpletterd door een stuk metselwerk. Naast hem lag een kleine dolk. Vergeten en eenzaam lag het wapen daar op de vuile vloer, glanzend in het licht van de toortsen. Hoe kon een voorwerp zo alleen zijn, even alleen als Hasse van Schaffelaar, het elfenkind? Zonder te beseffen wat ze deed bukte ze zich, raapte het mes op en liet het in de schacht van haar laars glijden. Waarom? Ze deed het automatisch, iets verlorens werd bij de verlorene gevoegd... Het sprak vanzelf dat Blauwpoeper nu de leiding op zich nam. Hij keek niet naar de dode Jacob, maar daalde de stenen trap af, de anderen volgden hem, stil en bedrukt. Castor en Pollux hadden Hasse tussen zich ingenomen, Petken liep voor haar uit en stak een hand naar achteren alsof hij haar wilde helpen naar beneden te gaan, maar ze lette er niet op, voelde ook niet hoe Pollux haar bij de gordel hield om te voorkomen dat ze struikelde.

De deur naar het kerkschip stond wijd open. In de kerk wachtten de triomferende Amersfoorters, die de verslagen huurlingen echter even plechtig en ernstig ontvingen als de Graafschappers zich voelden. Voor de kapotgeschoten deuren die uitkwamen in de dorpsstraat verdrong zich een hele menigte: Nijkerkers, Barnevelders, nog meer stadsruiters... Zodra de huurlingen in de buitenlucht verschenen drongen de mensen op, ze riepen scheldwoorden en maakten dreigende gebaren. Een streng bevel van kapitein Wachtendonk knalde hen tegemoet:

'Maakt plaats, maakt plaats!' Onwillig spleet de massa uiteen, een smal middenpad openlatend voor de aftocht van de Graafschappers. Kapitein Wachtendonk wendde zich tot Blauwpoeper:

'Uw aanvoerder is dood. Ik moet erkennen dat hij is gestorven als een zeer dapper man. Hé daar, opzij jullie, achteruit!' De boeren, bang voor die harde stem en strenge ogen, weken nog verder terug. Onmiddellijk vormden tien, twaalf stadsruiters een soort muur om de huurlingen - niet om hen te bewaken, want ze konden wel zien dat alle strijd lust uit hen was weggevloeid, maar om te voorkomen dat de woedende boeren zich op hen zouden werpen. Ook hier stonden overal mensen met brandende toortsen, want van de nederlaag en vernedering van Van Schaffelaars vendel wilde niemand zich ook maar iets laten ontgaan. Het licht speelde over de vuile, met bloedkorsten bedekte gezichten van de Graafschappers, over de flarden van hun uniformen, over hun gedeukte borstharnassen.

Hasse, ingeklemd tussen Pollux, Castor en Petken fluisterde:

'Ik wil hem zien,' maar Castor schudde heftig het hoofd.

'Beter van niet,' siste hij terug.

Hasse hoorde niet wat kapitein Wachtendonk en

Blauwpoeper tegen elkaar zeiden; hun stemmen kwamen op haar over als een verwijderd gebrom.

Omstuwd door de stadsruiters liepen zij nog iets verder. Terzijde van de toren stond een groep mensen te dringen om iets wat daar op de grond lag.

Wachtendonk riep weer:

'Opzij,' en na enig morren stapten ze terzijde. En daar lag wat was overgebleven van Jan van Schaffelaar, spookachtig beschenen door het licht van de toortsen.

Zijn helm was weggerold, de schedel ingeslagen. Eén been lag gewrongen onder hem, zijn rechterarm lag in een vreemde hoek met zijn schouder; die arm moest bij het neerkomen uit de kom zijn geschoten. De blauwe ogen waren nog open en weerspiegelden het licht van de flambouwen. Blauwpoeper boog zich over zijn dode aanvoerder, sloot diens ogen, ontblootte het hoofd en prevelde iets dat op een gebed leek. De mensen om hen heen werden stil. Petken stond hardop te snikken. De tweeling, elk aan een kant van Hasse, hielden haar zo stijf vast dat het leek of ze bang waren dat ze door de knieën zou gaan. Maar Hasse kon alleen maar staren en geloofde niet wat zij zag. Dat stille gebroken lichaam op de grond was niet Jan van Schaffelaar, de blonde krijgsgod. Zo stil, zo volstrekt onbeweeglijk, zo zonder ademtucht of trilling

was hij zelfs nooit geweest in zijn slaap. En ze had hem dikwijls bekeken terwijl hij sliep. Dit was niets meer dan een leeg omhulsel, van alle glans beroofd. Ze begreep het niet.

Niemand van de Graafschappers sprak, maar waarschijnlijk dachten ze aan de laatste wens van hun kapitein: Zorg dat ze Hasse niet herkennen! Dus hielden ze man voor man hun helm op. Kapitein Wachtendonk, niet zonder verbazing, telde het handjevol huurlingen dat uit de kerk was gekomen en wendde zich tot Blauwpoeper.

'Ik tel maar elf man - waar zijn de anderen?' De onderaanvoerder wees naar de donkere romp van de kerk.

'U zult hun dode lichamen daarbinnen vinden.' Verslagen stonden ze rondom het lichaam van Jan van Schaffelaar, een zielig hoopje huurlingen, vuil, geblutst, treurend om hun kameraden en hun kapitein. Waren de dorpelingen voor die armzalige kerels zo bang geweest? Had dit groepje ongeregeld ooit zoveel schrik en terreur kunnen verspreiden?

Opeens een gillende stem: 'Ze hebben gelogen! De vrouw van Van Schaffelaar is er wel bij! Egidius drong zich naar voren, keek met van haat smeulende ogen van de ene huurling naar de andere. 'Ze moet er bij zijn, het kan niet anders.'

Hasse verroerde zich niet, de tweeling hield de adem in. 'Daar, daar... ik herken haar. Kijk, ze heeft haar boog nog op de rug,' krijste de monnik. Hij stoof op Petken af, greep de jongen beet, rukte hem de helm af, betastte zijn kleren met trillende hand. 'Dit is een vrouw. Een goddeloos, zondig wezen, een heks!

Branden moet zij!

Woedend rukte Petken zich los.

'Je bent krankzinnig, man.' Hij spuwde naar de monnik, die met een vertrokken gezicht terugdeinsde.

Kapitein Wachtendonk plaatste zich vastbesloten tussen de dominicaan en de razende huurling.

'Ik bid u, vader Egidius, gedraag u waardig en volgens uw ambt. U ziet toch dat zich bij dit groepje geen enkele vrouw bevindt.'

'Ze moet erbij zijn, het moet, het moet,' tierde Egidius. Hij stoof op Vrome Gijs af. 'Daar, dat is ze... ze wankelt van angst.' Vrome Gijs hief zijn gezicht met de stoppelbaard naar het licht en vloekte zo verschrikkelijk dat de monnik andermaal terugdeinsde. Kapitein Wachtendonk duwde de dominicaan hardhandig uit de weg.

'Nu is het genoeg. Houd u kalm, eerwaarde, met dit opgewonden gedoe schieten we niets op. We hebben volbracht waarvoor we vanochtend zijn uitgetrokken: Jan van Schaffelaar is dood, een deel van zijn manschappen eveneens en de overgeblevenen krijgen vrije aftocht zoals we waren overeengekomen. Ze zullen hun wapens bij mij inleveren, maar hun paarden krijgen zij terug, want hoe eerder ze Barneveld verlaten hoe beter het is, anders kan ik voor hun veiligheid niet langer instaan. Willem, ontwapen die kerels...'

De zwaarden, dolken en pieken, ook Hasses boog kletterden op de grond.

Niemand van de huurlingen liet zich ontwapenen, ze smeten zelf hun wapens weg. Intussen verscheen een aantal Nijkerkers met elf paarden aan de teugel.

Gezadeld en wel.

'Uw doden kunt u achterlaten,' zei Wachtendonk, 'ik beloof u dat ze een christelijke begrafenis zullen krijgen.'

'En Jan van Schaffelaar?' riep Castor eer Hasse gelegenheid kreeg haar mond open te doen. Want hij begreep dat het vooral dat was wat ze wilde vragen, maar ze mocht niets zeggen; haar stem zou haar kunnen verraden.

'Het lijk van uw aanvoerder nemen we mee naar Amersfoort om het de poorters te kunnen tonen, opdat zij weten dat we onze plicht hebben gedaan,' sprak de kapitein. 'Daarna — en ik zweer u dat ik er persoonlijk borg voor sta — zal ik zorgen dat hij de begrafenis krijgt waarop een man van zijn formaat recht heeft.

Hij stierf als een dapper krijgsman en hij krijgt alle eer die hem toekomt, dat verzeker ik u. En nu,' voegde hij er haastig aan toe, 'raad ik u aan om snel te vertrekken. De Barnevelders willen u in stukken scheuren.'

Dat bleek wel uit de uitroepen en kreten die opstegen uit de groepen boeren, knechten en vrouwen. Zelfs kinderen renden heen en weer en gilden:

'Dood aan de rovers.' De ontwapende Graafschappers leken opeens zo'n gemakkelijke prooi. Maar kapitein Wachtendonk was een man van zijn woord.

Hij wenkte zijn mannen en schermde de huurlingen af terwijl ze moeizaam hun paarden bestegen.

Hasse ontdekte dat zich onder de teruggegeven dieren ook Diana bevond en zonder op of om te kijken klom ze in het zadel. En toen, achtervolgd door woedende kreten, uitroepen en gillende stemmen reden ze weg, de nacht in.

Niet één van hen keek om naar de kerk, die zwart en massief uitstak boven het dorp. Zelfs Hasse niet.

11 Klein Butskén

Hasses wereld was ingestort. Het ene moment had ze schouder aan schouder met Jan van Schaffelaar een hoge stenen toren verdedigd, het volgende ogenblik was Jan dood en moest ze zich inspannen om niet herkend te worden door een fanatieke monnik, die zich had voorgenomen haar op de brandstapel te brengen. Zwijgend reed ze te midden van de huurlingen door de nacht en probeerde te bevatten wat er was gebeurd.

Steeds doorleefde ze dat ene onwerkelijke ogenblik toen Jan op de borstwering stond, schreeuwde: 'Hier heb je Jan van Schaffelaar' en onmiddellijk daarop verdween. Dat kon niet gebeurd zijn, dat had ze gedroomd, het was een nachtmerrie. Mensen konden niet vliegen of zomaar verdwijnen om nooit meer te voorschijn te komen. Alleen in dromen gebeurde dat. Straks zou Jan zijn schimmel naast haar paard drijven en zijn warme stem zou in haar oren klinken: 'Hoe gaat het, vrouwtje, nog niet moe?'

Ze keek om zich heen en zag hem niet. De maan was opgekomen, het was een warme heldere nacht, ze kon de huurlingen die voor, achter en naast haar reden goed

onderscheiden, maar Jan was er niet bij.

En wéér stond ze op de toren, wéér zag ze zijn krachtige gestalte beschenen door de fakkels op de borstwering staan, hoorde hem roepen en dan niets meer alleen die zwarte leegte.. Het was haar alsof een ander beeld er overheen schoof: alsof ze niet op de toren had gestaan, maar erbuiten en opgekeken had naar de torentrans. Daar kwam iets afvallen, springen, rollen... een menselijke vorm, een pop, nee toch een mens, lager en lager terwijl het volk aan de voet van de toren uiteenstoof. Met de doffe klap kwam de pop, de mens op de grond terecht, de helm rolde weg... En de mensen, eerst uiteengestoven, vlogen er nu op af, schreeuwend, joelend, met opgeheven dorsvlegels en knuppels... 'Hij leeft nog, hij leeft nog, sla hem dood!'

Maar kon je nog leven na een val van ruim honderd voet? Nee, dat hadden die wraakzuchtige boeren zichzelf maar wijsgemaakt omdat ze zich door de dodensprong beroofd hadden zien worden van hun wraak. Ze moesten erop slaan, ook al had het geen zin meer. Hasse had het duidelijk gezien, in die vreselijke minuut toen Blauwpoeper zich bukte om de ogen van de dode te sluiten: Jan van Schaffelaar had bij het neerkomen de nek gebroken. En toch: ofschoon ze Jans lichaam had gezien aan de voet van de toren, zo verschrikkelijk stil en dood, kon ze nog niet geloven dat hij nu uit haar leven was verdwenen.

Voor haar gevoel was hij er nog steeds, straks zou ze zijn stem horen, zijn hand op haar arm voelen, hij zou haar uit het zadel tillen en haar plagend een klapje op haar achterwerk geven, hij zou... Links van haar reed Pollux – of was het Castor? – rechts van haar de andere tweelingbroer. Ze volgden een zandig pad, waarheen? Die vraag had ze zich nog niet gesteld, ofschoon ze vaag besepte dat ze moesten maken dat ze wegkwamen, zo ver mogelijk weg van de verbolgen boeren van Barneveld.

Petken, recht voor haar, keek enige malen om. Vreesde hij dat ze achtervolgd werden? De Amersfoorters en Nijkerkers vierden nu hun overwinningsfeest in Barneveld, morgenochtend vroeg zouden ze met het lijk van Van Schaffelaar terugrijden naar de stad, het lichaam tentoonstellen en daarna, als elke poorter zich had kunnen overtuigen van de dood van hun vijand, zouden ze Jan van Schaffelaar begraven met alle eer die deze wonderlijke mengeling van schurk en held toekwam. Kapitein Wachtendonk had het beloofd. En hij was ongetwijfeld een man van eer, die zijn woord gestand zou doen.

Akkers en doodstille velden met slaperig vee hadden ze nu achter zich gelaten; ze reden onder bomen, over zandgrond en dennenaalden. Blauwpoeper hield eensklaps zijn ruiter in.

'Hier zullen we de rest van de nacht doorbrengen,' gebod

hij. 'We kunnen niet ver meer van Amerongen zijn.'

Korte, afgebeten zinnen, die over haar hoofd vlogen en waarvan de betekenis nauwelijks tot haar doordrong.

Ze bonden de paarden vast aan struiken, Petken maakte vuur. Even later zaten ze in een kring, warmden hun handen — het werd koud — en klaagden over honger. Ze voelden zich berooid, zo zonder wapens, geld of zelfs maar een stuk brood. Hasse, nog steeds in een staat van halve verdoving die geen gewaarwordingen toeliet, zat tussen Castor en Pollux in.

'Ik zou een halve schepel ongekookte gerst op kunnen,' gromde Hans.

'En ik een heel schaap...' zuchtte Julius.

De Groenzoeter trachtte zijn kameraden moed in te spreken.

'Wat jammeren jullie nou... we leven toch nog? Toen die stadsruiters vanmiddag met de beschieting begonnen dacht ik niet dat iemand van ons de avond nog zou halen.'

'Jij leeft nog,' gromde Blauwpoeper. 'Maar kijk eens om je heen, wat zie je dan? Van ons vendel is nog maar de helft over. Geen dak boven ons hoofd als het straks gaat regenen. Geen hap brood en zelfs geen mes meer om dat

ontbrekende brood aan te snijden.'

'Ach kom, morgen zijn we in Wijk te Duurstede. Bisschop David zal ons nieuwe wapens geven en ons bij een ander vendel indelen. We hebben een paar man verloren en dat is jammer. En de poorters hebben ons warme nest bij Barneveld geplunderd en verwoest... maar is dat nou zo erg? Jullie zitten allemaal met een gezicht alsof jullie zojuist je doodvonnis hoorden uitspreken, maar ik zeg: we leven nog en morgen gaan we opnieuw beginnen.'

'Ach, houd toch je kop,' gromde Vrome Gijs en de Groenzoeter zweeg beledigd.

Johan Steenbikker zat afwezig met een paar dobbelstenen te spelen. Het was of zijn handen niets anders konden doen dan die dingen neergooien, oprapen, schudden, opnieuw neergooien voor zijn voeten, en opeens begreep Hasse dat hij zat te treuren over de dood van Marcus Becking, zijn dobbelvriend.

Plotseling, alsof Johan tot een besluit was gekomen — of misschien had hij stil met zichzelf zitten wedden — borg hij de stenen in zijn zak en zei:

'Ik niet. Ik heb genoeg van die hele oorlog en ook van David van Bourgondië.

Morgen ga ik terug naar het Rijnland.'

'En wij denken er precies zo over,' vielen Castor en Pollux vrijwel gelijktijdig in. Blauwpoeper gromde ontevreden.

'Ai, ai, wat zijn we toch een ongeluksvogels,' jammerde Plapperbek. 'Hoe kunnen we zonder van schaamte in de grond te kruipen bij bisschop David aankomen morgen? Moeten we hem vertellen dat we verslagen werden door een paar stomme slangen? O wee, o wee, ik zie de gezichten al van Davids officieren. Uitvloeken zullen ze ons, met verwijten overladen, ons wegjagen als bedelaars...'

'Onzin,' baste Blauwpoeper, 'het hoort bij ons beroep om van tijd tot tijd klop te krijgen. Dat maakt ons nog niet onbruikbaar. David heeft nog altijd sterke kerels nodig om die opstandige steden op de knieën te dwingen.'

'Kerels, ja,' prevelde Julius. En opeens keken ze allemaal naar Hasse. In hun ogen las ze de vraag: 'Maar wat ter wereld moeten we nu met haar beginnen?'

Het duurde even eer het tot haar doordrong dat het plotseling stil was geworden om het vuur. Ze sloeg de ogen op en ontmoette broeierige blikken. Achter haar verdriet ontstond een diep onbehagen.

Jarenlang was ze één der hunnen geweest, bedreven met wapens, een soldaat onder soldaten. Maar ook in de zekerheid dat Jan van Schaffelaar er was om haar te beschermen, mocht één van deze kerels zich plotseling herinneren dat Hasse een vrouw was. En nu? Petken, te jong om te begrijpen wat er in de anderen omging, deed een poging om Groenzoeters opgewektheid te delen.

'Ik ben in elk geval blij dat we erin zijn geslaagd om onze Hasse uit Barneveld te smokkelen,' zei hij. 'Die krankzinnige monnik zag mij nota bene voor een vrouw aan! En zelfs Gijs... Ik stond doodsangsten uit dat hij ons zou dwingen allemaal onze helm af te zetten. Gelukkig had kapitein Wachtendonk weinig geduld met de dominicaan.'

'Ja,' knikte de Groenzoeter en hij streek zijn snor op, 'onze Hasse hebben we goddank weten te behouden.'

Onze Hasse... Zagen ze haar in de toekomst als gemeengoed? Groenzoeter schoof wat dichtër naar haar toe, terwijl Castor — of was het Pollux? — zich juist enigszins van haar terugtrok. Ze schudde het hoofd.

'Ik ben jullie dankbaar voor je hulp,' zei ze koud, 'maar wees niet bang dat ik jullie nog langer tot last zal zijn. Ik ga terug naar Kampen.'

Het kwam er zomaar uit, ze had er niet over nagedacht.

'Wat moet je daar doen? Kampen!' riep Groenzoeter vol afschuw.

'Hasse, meisjelief, daar zit toch niemand op je te wachten. En jij bent geen stadskind, jij bent een soldaat.'

'Niet meer.'

'Ai, ai,' zei Plapperbek, 'dat meen je toch niet? Zonder jou is er geen aardigheid aan om voor David van Bourgondië oorlog te voeren. Aan wiens voeten moeten we dan onze buit leggen?' Hasse wilde een scherp antwoord geven maar barstte opeens in tranen uit. Ze wilde niet huilen. Ze wilde flink en onkwetsbaar blijven, ongenaakbaar en trots, maar het lukte niet. Eensklaps overweldigde haar het besef van haar verlies, de dreigende eenzaamheid. Alles was haar in één dag ontvallen: haar kind, haar man, ze had alleen nog haar paard en verder was ze overgeleverd aan de luimen van een tiental huurlingen die zich niet te goed zouden achten, om haar te vechten of om haar bezit te dobbelen.

'Laat haar toch met rust,' grauwde Blauwpoeper. Maar hij miste het overwicht van Jan van Schaffelaar. In plaats van te gehoorzamen legde Groenzoeter troostend een hand op Hasses schouder; het leek een gebaar van inbezitneming.

'Kom, kom, niet huilen. Je hebt je man verloren en dat is droevig. Maar wij zorgen wel voor je. Nietwaar Plapperbek, nietwaar Johan?'

Heftig schudde Hasse zijn hand af. Ze veegde woest haar tranen weg.

'Laat dat!'

'O, wat zijn we weer kattig vandaag...' begon de man en toen zweeg hij verbluft. Hasses hand was in de schacht van haar soldatenlaars gegleden en kwam weer te voorschijn met een kleine glinsterende dolk. Groenzoeter deinsde terug.

Zelfs met die dolk in de hand zou ze nooit tegen tien grote kerels zijn opgewassen. Maar het leedvermaak bleek sterker. Ze lachten bulderend en stompten de zoetgevooisde in de zij.

Je dacht zeker dat onze Hasse meteen voor je mooie ogen zou bezwijken,'

hoonde Blauwpoeper. Groenzoeter stompte hard terug.

Je wilt haar voor jezelf, schurk,' brieste hij.

'Halt!' Hasse was opgesprongen. 'Geen ruzie maken. Luister!' Ver weg blafte een hond.

'Ach wat, een hofhond die een vos ruikt,' mompelde Vrome Gijs.

'Of het zijn Barnevelders die met hun herdershonden jacht op ons maken,' riep Petken angstig, 'ze zitten op ons spoor.' Hasse was vergeten. Een voor een stonden de huurlingen op, luisterend. Het geblaf kwam dichterbij.

Onbeweeglijk stonden ze klaar om bij het eerste teken van onraad naar de paarden te rennen en er vandoor te gaan. Zonder hun vertrouwde wapens voelden ze zich weerloos. Nu hoorden ze ook het gestamp van paardenhoeven.

'Iemand komt deze kant uit,' prevelde Blauwpoeper. 'Ruiters...'

'Eentje maar,' bevestigde Pollux.

'Hasse, geef me je dolk,' gebod Hans de Grutter. 'Als het een Barnevelder is zal hij ervan lusten!'

Hij stak de hand uit, maar Hasse draaide zich bliksemsnel om en rende weg, in de richting van de naderende paardenhoeven en het geblaf.

'Kom terug,' riep Plapperbek geschrokken. Ze hoorde voetstappen achter zich, toen struikelde ze in het donker over

een boomwortel, ze rolde in een greppel en opeens was daar een warm hondenlijf over haar heen en een lange hete tong die haar gezicht likte.

'Tieske, o Tieske!' Ze duwde het mes terug in haar laars en klemde de hond tegen zich aan, hevig opgelucht. Tieske was er! Hij zou haar verdedigen tot hij er dood bij neer viel.

Ze krabbelde overeind, klom uit de greppel. Bij het vuur stonden de huurlingen opgewonden om de ruiter heen. Ze herkende Klein Butsken, die zich voorzichtig uit het zadel liet glijden. Hij droeg iets.

'Hasse, kom terug meid. Klein Butsken heeft iets moois voor je meegebracht.'

Boven het gepiep van de dolzinnig gelukkige Tieske hoorde Hasse nu iets anders... Ze liet de hond uit haar handen glippen, stortte zich naar voren en nam het bundeltje over van Klein Butsken. Het bundeltje spartelde en schreeuwde.

'Zolang ik rijd is ze stil, maar zodra ik stilsta begint ze weer,' hoorde ze Klein Butsken zeggen. Hasse zei niets. Ze drukte haar gezicht in de wollen deken, rook de vertrouwde geur van een klein kind dat hoofdzakelijk met melk wordt gevoed en nog niet zindelijk is: een warme zure lucht. Kindergeur.

Klein Butsken had haar Lysken gebracht... Het was zo ongelooflijk dat ze er allemaal stil van werden.

Het kindje dreinde. En Hasse wist waarom. Ze gespte haar borstplaat af, knoopte haar wambuis los en legde haar dochtertje tegen haar borst.

Geestdriftig zocht Lysken de tepel en begon te zuigen. Veel melk zal ik niet meer hebben, dacht Hasse, en het kind is natuurlijk uitgehongerd...

Even later zaten ze weer allemaal om het vuur en Klein Butsken werd overstelpt met vragen. Hoe was hij erin geslaagd, mèt Lysken, te ontkomen aan de Amersfoorters? Klein Butsken vertelde:

'Toen ik vanochtend hoornsignalen hoorde, zo indringend en lang, dacht ik meteen: dat betekent onraad! Voor alle zekerheid zadelde ik mijn paard, maar Lange Pieter lachte mij uit. Ze hebben een voedselkonvooi ontdekt, zei hij, maar dat geloofde ik niet. Dan komen de signalen niet van drie verschillende kanten, zei ik. Omdat ik het niet vertrouwde haalde ik Lysken uit haar wieg en rolde haar in een deken. Voor alle zekerheid stopte ik ook een paar broden in mijn zadeltas en...'

'Je hebt brood voor ons?' gilde Pollux verrukt. 'Man, we zijn

half verhongerd!

Hij sprong op en ging kijken. Even later kwam hij stralend terug met twee grof gebakken broden. Onmiddellijk stortten de kerels zich erop en rukten de stukken uit elkaars handen.

'Ja, willen jullie nou horen wat er is gebeurd of niet?' klaagde Klein Butsken beledigd. Hij trok een miskend apensmoeltje. Met de mond vol riep Plapperbek:

'Ai, ai, Butsken, natuurlijk willen we je verhaal horen. Vertel maar.'

'Nou dan. Lange Pieter hield de wacht bij het hek en ook Elsa geloofde niet in gevaar. Sedert wanneer ben jij zo zenuwachtig, Butsken?' vroeg ze. Leg dat kind terug in de wieg, het is nog niet uitgeslapen. Maar ik had een voorgevoel...

En ik maakte Tieske los van de ketting, want dat beest lag maar te grommen en keek voortdurend naar het westen. En toen zag ik ze aankomen, wel vijftig man, tot de tanden gewapend en zodra ze Achterveld naderden verspreidden ze zich en toen begreep ik dat ze het op ons hadden voorzien en ik riep: Pieter, Elsa, maakt dat je wegkomt. Met Lysken onder mijn arm sprong ik op mijn paard en ging er vandoor. Tieske rende blaffend achter mij aan. Toen ik omkeek zag ik zeker twintig man in de richting van onze hoeve afbuigen en ik zag

Elsa, die gebaren maakte en Lange Pieter, die zijn zwaard trok... Een paar hadden mij zien wegrijden en zetten de achtervolging in, maar ik kende het terrein beter, met al die hagen en hekken en boomgaarden. Het was niet moeilijk om de achtervolgers af te schudden en zo slaagde ik erin het bos te bereiken...

Lysken hield zich gelukkig stil. Misschien was ze te veel geschrokken of vond ze paardrijden wel lekker. Tieske zag ik nergens meer, ik dacht eerst dat hij teruggegaan was naar de hoeve. Een hele tijd hield ik mij verborgen in het bos en toen Lysken toch een beetje begon te jammeren stopte ik wat voorgekauwd brood in haar mondje en dat hielp. Ik werd erg nieuwsgierig naar wat er in Achterveld gebeurde, maar ik durfde niet gaan kijken. Ik had maar één gedachte in mijn kop: Lysken buiten het bereik van dat leger houden.

Later hoorde ik weer hoorngeschal en veel lawaai in de verte. Die herrie trok na een tijdje af in de richting van Barneveld en ik begon me in het bos al wat veiliger te voelen toen ik gesnuif en geritsel hoorde. Ik trok mijn zwaard en hield me doodstil. Lysken lag in het gras, ze was in slaap gevallen. Maar toen bleek het alleen de hond te zijn, die mijn spoor weer had opgepikt... Ik zette hem bij het kind op wacht en sloop te voet naar de boszoom. In de verte zag ik Achterveld liggen, de verspreide hoeven, de akkers waar mensen heen en weer liepen... soldaten zag ik niet, wel een rookkolom en ik

begreep dat onze hoeve in brand stond. Wat er van Elsa of Lange Pieter is geworden weet ik niet.

Waar was dat leger, dat als een stortvloed over Achterveld heen was komen rollen zo snel gebleven? Ik begreep er eigenlijk niet veel van, maar toen hoorde ik de kant van Barneveld uit geschut donderen.

Waarom schieten Amersfoorters op een boerendorp? dacht ik, en waar zit de kapitein met zijn troep? Ik dacht: Als Van Schaffelaar op dat leger gestoten is, zal hij wel goed in het nauw zitten.'

'Reken maar,' viel Blauwpoeper in, 'we hadden ons, om niet omsingeld te worden, teruggetrokken op de kerk van Barneveld. Maar die vermaledijde poorters hadden veldslangen bij zich en schoten ons eruit.'

'Grote God!' Klein Butsken keek hem ontsteld aan.

Ja,' vervolgde Blauwpoeper somber, 'we dachten dat we een belegering van de kerk wel konden afslaan, maar op vuurmonden hadden we niet gerekend, die waren ons te machtig. Wat begin je met een zwaard tegen vuurwapens? Niets...'

'Maar hoe zijn jullie er dan toch nog uitgekomen?' vroeg

Klein Butskén bevend. 'En... waar is de kapitein eigenlijk?'

'Op dezelfde hete plaats als Maarten de Fat, Luie Jacob, Stille Nelis, De Beul en Marcus Becking...'

'Genadige hemel.' Met een vertrokken gezicht wendde Klein Butskén zich tot Hasse die met gebogen hoofd haar kindje wiegde en bij wie de tranen over de wangen rolden.

Plapperbek nam nu het woord en vertelde met veel 'ai' en 'o wee' hoe Jan van Schaffelaar de dood had gevonden. Klein Butskén rilde.

'Sprong hij zomaar naar beneden, van boven af? Dat moet een val van van...'

'Ruim honderd voet zijn geweest,' vulde Hans de Grutter aan. Hasse snikte zacht.

'Arme meid,' prevelde Klein Butskén. Hij stak zijn arm uit, legde een klauwachtig handje op haar gebogen nek. Ongeduldig schudde Hasse zijn hand af. In godsnaam geen medelijden, dat kon ze niet verdragen.

'Maar hoe heb je ons kunnen vinden?' vroeg Blauwpoeper. Klein Butskén ging er niet meteen op in. Bleek en verontwaardigd keek hij naar de door het vuur verlichte gezichten.

'Ik begrijp het niet,' stamelde hij. 'Jullie lieten de kapitein van de toren springen, zonder te proberen hem tegen te houden? Jullie lieten hem gewoon doodvallen?' Zijn stem sloeg over.

'We hadden geen andere keus meer,' antwoordde Groenzoeter, 'en hij wilde het immers zelf. Hij zei: sterven moet ik toch, hoe lang we ons ook blijven verdedigen, er is geen ontkomen aan. Maar als ik alleen sterf kunnen jullie blijven leven.'

'Drommels... ik kan gewoon niet geloven dat de kapitein zomaar...' Verbijsterd schudde Klein Butskens het hoofd. Hij keek opzij naar Hasse, die opeens koppig het hoofd in de nek gooide.

'Vertel er ook bij, huichelaar,' siste ze, 'dat niemand van jullie zelfs maar een poging deed hem van zijn besluit af te brengen. Niemand, hoor je. Jullie lieten hem zijn gang gaan - jullie konden alleen aan jezelf denken.' Haar verdriet begon plaats te maken voor een snijdende woede.

'Houd je mond, Hasse,' zei Blauwpoeper streng. 'We willen Klein Butskens verhaal horen.'

Het was de eerste maal zolang ze hem kende, dat Blauwpoeper het waagde haar rechtstreeks een bevel te geven. Even was Hasse volkomen verbluft. Klein Butskens, die

voelde hoe er een conflict geboren werd, probeerde ieders aandacht snel af te leiden door het woord te nemen.

'Ik hield me de hele dag schuil in de bossen,' vertelde hij, 'tot het donker was geworden. Toen pas durfde ik weer te voorschijn te komen. In Barneveld werd niet meer geschoten en dus probeerde ik het dorp voorzichtig te naderen, maar hoe dichterbij ik kwam, hoe meer lawaai ik hoorde en ik nam dus aan dat de gevechten daar nog niet waren geëindigd. Als ik dat kind niet bij me had gehad, zou ik jullie te hulp zijn gekomen, maar ik voelde me verantwoordelijk voor Van Schaffelaars dochtertje.

Omdat ik had gezien tegenover welke grote overmacht jullie te staan waren gekomen, met donderbussen en al, leek het mij beter uit de buurt van het dorp te gaan. Ik dacht: zodra het weer licht wordt gaan die Amersfoorters de omgeving uitkammen, op zoek naar ontsnapte Graafschappers. Daarom sloeg ik de weg naar Scherpenzeel in. Maar Lysken was weer gaan huilen, ze stonk een uur in de wind, ze had gepoept en gebrakt... Toen reed ik naar het eerste het beste landbouwershutje dat ik zag, trapte de deur in. De bewoners waren al naar bed gegaan, maar ik liet de punt van mijn zwaard voor hun ogen dansen, gaf ze bevel licht te maken en toen de vrouw het kind zag, zo vies en verdrietig, begreep ze eindelijk wat ik wilde. Die mensen hadden zelf ook kinderen. Ik beval de vrouw dat ze Lysken een beetje moest wassen en

schone kleertjes aandoen en ik smeed een paar stuivers voor hun voeten, want in mijn eentje wilde ik geen moeilijkheden. Ze deden alles wat ik vroeg want ze waren bang.

De man, een gewone dagloner denk ik, wilde nog meer stuivers verdienen en hij vertelde mij dat hij, juist toen hij naar bed wilde gaan, een troep ruiters voorbij had zien draven die naar het zuidwesten gingen. Hij had hun glimmende borstkurassen gezien en de helmen op hun hoofd en omdat ik net zo gekleed was dacht hij wel, dat ik bij die troep hoorde en naar hen zocht. Uit zijn beschrijving maakte ik op dat jullie dat geweest moesten zijn. Ik was blij. Jullie hadden dus toch weten te ontkomen, dacht ik. Ik was zo opgelucht dat ik de man nog twee stuivers gaf, Lysken weer in de deken rolde en met haar naar buiten rende. De hond zat netjes naast het paard op me te wachten. Ik reed in de aangewezen richting en Tieske liep mee - opeens begon hij te blaffen en met zijn neus langs de grond te rennen, en in het zand kon ik de sporen van veel paarden zien... Tieske verdween in het bos, ik volgde hem, rook opeens de geur van een kampvuur en ja, daar waren jullie. Zonder die hond was ik jullie waarschijnlijk voorbijgereden.'

Je hebt mijn kind gered,' zei Hasse dankbaar, 'dat zal ik nooit vergeten, Butsken.'

'Laten we proberen nog een paar uur slaap te pakken,' stelde

Blauwpoeper voor. 'Morgen rijden we naar Wijk te Duurstede om verslag uit te brengen bij bisschop David en hem opnieuw onze diensten aan te bieden.'

'Ik niet,' zei Hasse.

'O jawel, Hasse gaat mee,' riep Groenzoeter, 'je hebt geen keus, vrouwtje.'

'Denk maar niet dat ik bij kerels wil blijven die toestonden dat hun kapitein zich voor hen opofferde,' antwoordde ze bitter. 'Ik ga terug naar Kampen.'

'O wee, o wee, wat moeten we zonder jou beginnen?' jammerde Plapperbek. 'Je was zo lang bij ons... je hoort er helemaal bij.'

'Je kunt als vrouw alleen en zonder wapens niet de Veluwe oversteken,' zei Klein Butsken bezorgd. 'Het wemelt er van de struikrovers.'

'Hasse is verdrietig en weet niet wat ze zegt,' vleide Groenzoeter. 'We moeten haar even tijd gunnen om aan haar verlies te wennen. Daarna zal ze één van ons kiezen om haar in de toekomst te beschermen. Niet waar? Je bent veel te jong en te mooi voor eenzame nachten en zwarte armoede, jij hebt een man nodig.'

Hij lachte haar vriendelijk toe.

'Wat ik nodig heb,' zei Hasse woedend, 'maak ik zelf uit. Ik ben jullie speelgoed niet.'

'Goed gesproken, Hasse,' riep Klein Butsken warm. 'En wie een vinger naar jou durft uitsteken zal kennismaken met mijn zwaard. Jan van Schaffelaar was een goede aanvoerder, ik ben het aan zijn nagedachtenis verplicht zijn weduwe te helpen.' Hij vertrok zijn gezicht in een lelijke grijns en keek de huurlingen uitdagend aan. Ze zwegen. Klein Butsken was onder hen de enige met wapens, dat waren ze zich maar al te goed bewust. Blauwpoeper gromde.

'Stel je gerust,' zei hij, 'we zijn te oud en te wijs om onder elkaar ruzie te gaan maken over een vrouwmens.'

Toen de dag aanbrak viel het vendel van Van Schaffelaar uiteen. Johan, Petken en de tweeling maakten zich op om naar het oosten te gaan, terug naar het Rijnland. Blauwpoeper, Vrome Gijs, Groenzoeter, Plapperbek, Hans en Julius wierpen zich met boze gezichten in het zadel om naar Wijk te Duurstede te rijden voor verdere instructies. Klein Butsken verklaarde dat hij Hasse wilde begeleiden naar Kampen. 'De Graafschappers' bestonden niet meer. Ze waren verspreide groepjes avonturiers geworden, zonder leiding.

Hasse en Klein Butskén zetten koers naar het noorden. Voor Hasse was het een ellendige reis, want van binnen lag alles bij haar overhoop. Het ene ogenblik was ze verdrietig, miste ze Jan van Schaffelaar zo verschrikkelijk dat het bijna niet uit te houden was, het volgende ogenblik was ze alleen maar woedend, op de hele wereld, op de Graafschappers die hun aanvoerder in de steek hadden gelaten, op alle domme vorsten en eigenzinnige poorters die burgeroorlog maakten, om daarna weer in een soort verdoving te vervallen waarbij het haar niet in het minst interesseerde wat er verder met haar zou gebeuren. Klein Butskén deed zijn best: hij zorgde voor voedsel en voor warme melk, en toen Hasse zich liet ontvallen dat ze de uniform die ze nog altijd droeg en waarin ze eruit zag als een soldaat, in feite haatte, bezorgde hij haar een nieuw stel kleren... Ze vroeg niet hoe hij eraan kwam. Gestolen, gekocht... het kon haar niet schelen. Ze wierp de soldatenkleren af, hulde zich in de rokken die hij haar overreikte en werd weer vrouw. Ze behandelde het lelijke mannetje als haar knecht, ofschoon ze hem zielsdankbaar was. Het was niet zijn schuld dat Jan van Schaffelaar zijn dood tegemoet was gesprongen, bovendien had hij Lysken voor haar gered. Maar de oude mensenhaat die ze in haar prille jeugd had gekoesterd had zich weer van haar meester gemaakt en eigenlijk vertrouwde ze Klein Butskén net zo weinig als alle andere mensen. Ze onderdrukte de aanvechting hem te vertellen over de goudschat die Jan van Schaffelaar had begraven onder de appelboom op het erf in Achterveld.

Tenslotte bleef ook Klein Butsken wie hij altijd was geweest: een oerlelijke schurk, een huurling en plunderaar, en uit ervaring wist Hasse dat die tot alles in staat waren als er sprake was van buit. Later — veel later — zou ze wel eens in de gelegenheid komen het geld op te graven, op dit ogenblik stond haar hoofd er niet naar.

Eigenlijk had ze maar één wens: naar de rietlanden gaan, zich daar met haar kind verbergen om alleen te zijn met haar verdriet.

Klein Butsken verdroeg geduldig haar grillen. Hij had Tieske voor zich op het zadel genomen en zo vormden ze een vreemd paar: Hasse ondanks haar wijde rokken op een mannezadel, met voor zich een zuigeling, Klein Butsken met een hond op schoot over wiens kop hij in de verte keek...

Toen ze ten zuiden van de stad Hattem de rivier de IJssel bereikten hield dat voor Hasse een soort troost in. Dat weerzien deed haar goed. De brede oevers, de droogstaande uiterwaarden, de smalle dijk die tegelijk rijweg was - het was haar zo vertrouwd! Bij de boerderijen weggedoken achter de dijk vonden ze onderkomen, voedsel, hulp. Al verbaasden de pachters zich wel enigszins over de soldaat die in gezelschap reisde van zo'n armoedig geklede vrouw.

En toen, niet ver meer van Hattem, werd het duidelijk dat

Lysken niet in orde was. Het kind huilde niet meer op de gewone manier, het jammerde maar zo'n beetje voor zich heen alsof het ergens pijn had. Ze spuwde de melk van die middag uit en dreinde met een rood kopje.

'Ze is ziek,' zei Hasse angstig, 'we mogen niet verder gaan.' Ze steeg af en keek rond. Een eind van hen vandaan stond langs de verwilderde haag een oude schuur die aan niemand scheen toe te behoren. De deur hing half uit de scharnieren, het dak was kapot, op de lemen vloer lag niets dan wat vuil stro en het stonk er naar de uitwerpselen van dieren.

Hasse inspecteerde de schuur en schudde het hoofd.

'Dit is niets. Misschien kunnen we beter doorrijden tot Hattem en een barbier vinden die Lysken kan onderzoeken.'

'Nee,' antwoordde Klein Butskén beschaamd, 'ik heb geen duit meer.

Wat ik nog had heb ik gisteren en vandaag uitgegeven. Ik geloof ook niet dat het kind echt ziek is, het is alleen maar uitgeput. Laat mij maar begaan. Ik heb beloofd voor jou en Lysken te zorgen en dat doe ik dan ook. Op mijn manier.'

Met zijn zwaard hakte hij een paar gebladerde twijgen af en begon de vloer van de schuur schoon te vegen. Daarna droeg

hij armen vol droog gras aan om voor Hasse en het kind een soort legerstede te maken. Hasse zelf stak geen hand uit.

Ze liet Klein Butsken werken en zorgen; hij wilde het zo en het was haar om het even. Slapen deed ze echter niet die nacht. Ze zat bij Lysken, keek toe hoe het kind woelde en kreunde en telkens weer begon te jammeren. De angst holde haar uit. Ging ze na haar man ook haar dochtertje verliezen? Pas tegen de ochtend viel het kind in slaap. Klein Butsken liet haar alleen onder de hoede van Tieske en kwam een uurtje later terug met vers brood, een veldfles vol melk. Dat moest hij ergens gestolen hebben — of afgedreigd. Hasse vroeg er niet naar.

Jij moet ook iets eten, Hasse,' zei hij bezorgd, 'anders houd je het niet vol.'

'Ik kan niet eten.'

Je moet! Denk aan je kind, dat heeft een sterke gezonde moeder nodig.' Hij meende het zo goed. Hasse zuchtte, dwong zichzelf een stuk brood te kauwen.

Toen Lysken ontwaakte goot ze het kind wat melk in en keek angstig toe. Bleef de melk binnen? Ja, goddank! Toch was er geen sprake van dat ze de eerstvolgende dagen verder konden reizen. Lysken moest eerst tot rust komen.

Klein Butskén zorgde voor voedsel, voor hout, hij herstelde het dak van de schuur enigszins zodat ze ook bij regenweer droog bleven en al die tijd zagen ze geen mens. De vervallen schuur stond bij een stuk braakliggende grond en dit alles scheen aan niemand toe te behoren.

Hasse liet het allemaal aan Klein Butskén over. Ook hij had zijn soldatenplunje afgelegd en ging gekleed als een boerenarbeider - hoe hij aan die kleren kwam interesseerde haar niet. Niets interesseerde haar, uitgezonderd de gezondheidstoestand van Lyskén. In haar gedachten bevond ze zich nog altijd in de kerktoren van Barneveld, luisterde ze naar de stem van Jan van Schaffelaar, zag hem op de borstwering staan en plotseling verdwijnen -

voorgoed! Dan huilde ze, of balde woedend de vuisten en zwoer wraak, maar haar gewone vurigheid scheen gedoofd en van de oude strijdlust was niets over.

En toen, drie dagen nadat ze hun intrek in de verwaarloosde schuur hadden genomen, trok Klein Butskén er op een morgen te paard op uit en kwam niet meer terug. Hasse wachtte de ganse dag, de hele avond. Toen het donker begon te worden stak ze op het braakliggende veld een vuurtje aan, opdat Butskén de weg terug zou kunnen vinden. Maar hij kwam niet. Het vuur brandde uit en Hasse ging slapen.

Laat in de nacht schrok ze wakker en lag stil te luisteren. Nog altijd was Klein Butsken niet terug. Lysken lag rustig naast haar te ademen, Tieske scheen zich volkomen op zijn gemak te voelen. Er dreigde geen gevaar, toch groeide haar angst. Wat was er gebeurd? Was Klein Butsken verdwaald in de bossen, op de heide, tussen de akkers en velden? Het leek haar weinig waarschijnlijk. Was hij naar de rivier gegaan, te water geraakt en verdronken? Er moest hem bij zijn poging iets te eten te halen een ongeluk zijn overkomen. Dagenlang had hij trouw en bezorgd over Hasse en haar kind gewaakt, zonder opdringerigheid.

Hij had al Hasses luimen verdragen, haar verdriet gerespecteerd, zich verantwoordelijk gevoeld — hij kon niet zomaar verdwenen zijn... Ze wachtte nog een dag, nog een nacht. Maar Klein Butsken verscheen niet. Toen zadelde ze in de vroege ochtend haar merrie, bond Lysken in een lap voor haar borst, riep Tieske toe haar te volgen en reed naar Hattem. Misschien kon iemand in de stad haar iets vertellen over een lelijke kromme man, die een ongeluk had gekregen.

Ze was niet de enige die op weg was naar de stad. Onmiddellijk viel haar de grote drukte op. Hele boerenfamilies trokken over de dijk, met karren, ezels of te voet. Ze waren feestelijk gekleed en brachten manden vol eetwaren mee.

Lysken, weer helemaal hersteld, vond de bewegingen van het paard heerlijk en zat tegen haar borst te kraaien van plezier. Voor Hasse was rijden op een mannenzadel met vrouwenkleren aan tamelijk ongemakkelijk. Ze moest haar rokken hoog opschorten en dat kwam haar op menige spottende blik te staan van de boerinnen in de wagens. Zou het jaarmarkt zijn in Hattem dat er zoveel volk heenging? dacht ze. Hoe dichter ze de stad naderde, hoe drukker het werd op de dijk en op de smalle zijpaden. Die drukte hinderde haar, tegelijkertijd besefte ze dat als er kermis of zoiets was, de kans groter werd dat iemand van het land haar kon vertellen wat er was gebeurd met een kromgegroeide, lelijke kerel op een groot bruin paard. Maar eenmaal bij de stadspoort angekommen zag Hasse tot haar verwondering dat de menigte niet naar binnen stroomde maar haar weg bleef vervolgen langs de op de wallen staande molens. Blijkbaar was er een feest in het vrije veld, ten noorden van Hattem. Nieuwsgierig naar waar al die mensen heen gingen volgde Hasse de lange rij wagens, ezels en paarden. Langs de laatste molen liep een breed pad van de dijk af naar beneden, naar een groot veld. Midden op dat veld stonden een galg, een rad en nog een galg. De galgen waren leeg, evenals het folterradd. De toegestroomde mensen stegen uit de wagens, verzamelden zich rondom de plaats van de terechtstelling en nu begreep Hasse wat er aan de hand was. Er zou iemand worden opgehangen.

Van openbare terechtstellingen moest ze niet veel hebben. Juist wendde ze haar paard om terug te keren toen een nieuwe stoet aankwam, voorafgegaan door stadsruiters en een heraut. Daarachter kwam de schout in vol ornaat op een grote zwarte hengst. Aan de teugel voerde hij een ander paard mee, een bruine ruin. Hasse herkende het dier, het had ooit toebehoord aan Klein Butsken! En daar kwam de wagen met de beul, een priester en twee gevangenen, beiden gekleed in een grijs armezondaarshemd. Hasse, ademloos van schrik, zag dat één van die twee Klein Butsken was. Snel dreef ze haar merrie uit het gedrang, steeg af en bond het dier aan een paaltje. Ze gaf Tieske bevel bij het paard te blijven en met Lysken op de arm baande ze zich een weg naar voren, een felle ruzie riskerend met alle mensen die zij opzij drong. Met grote ogen van ontzetting keek ze toe, toen de schout op een verhoging onder de galgen klom, een stuk papier ontrolde om de beschuldiging en het vonnis voor te lezen. Het bleek dat de haar onbekende misdadiger zich schuldig had gemaakt aan inbraak en mishandeling, toen de bewoner van het huis hem op heterdaad betrapte. De tweede boef – Klein Butsken – was betrapt op het stelen van een schaap uit de kudde van boer Jochum de Schele.

Hasse drukte het kind zo stevig tegen zich aan dat Lysken begon te huilen. Ze merkte het nauwelijks. Genadige hemel, ze gingen Klein Butsken ophangen!

Omdat hij had geprobeerd een schaap te stelen. Voor haar? Maar ze hadden hem gesnapt, overweldigd en aan het gerecht uitgeleverd. En nu ging hem dat het leven kosten. Met gebogen hoofd stonden de beide veroordeelden naast de beul, terwijl de priester hun een crucifix voorhield en sprak van boete en berouw. Achter Hasse luidden de kerkklokken. Nog één uur respijt zouden de arme zondaren krijgen, één uur om berouw te tonen, vergiffenis te vragen.

Dan...

Het was haar of ze opnieuw op de Koornmarkt van Kampen stond, waar de beul zich gereed maakte Jan van Schaffelaar te onthoofden. Ook toen was er dat verschrikkelijke gedrang geweest, had een priester met luide stem staan bidden, had een schout met een ernstig gezicht het vonnis voorgelezen. En daarmee was het allemaal begonnen voor Hasse: haar huwelijk, de glorierijke jaren aan de zijde van een man die de hele wereld voor haar was geweest en die zij zo tragisch had verloren. Hier heerste dezelfde gespannen, afwachtede sfeer als toen in Kampen. De mensen om haar heen mompelden zacht of zwegen. Nieuwsgierig bekeken ze de twee veroordeelden. Eén van hen was een stadgenoot met toch al een slechte naam, die ging nu eindelijk zijn gerechte straf krijgen. De ander was een vreemde, maar ook aan die vent kon je zien dat hij niet deugde. Oef, wat was hij lelijk! Wat een uitgesproken boeventronie! Ik kan hem redden, zoals ik

eens Jan van Schaffelaar heb gered, schoot het door Hasse heen. Ik kan naar voren dringen, hem verbidden, ik kan...

Ze kon het niet. Ofschoon de tranen over haar wangen liepen en haar hart samenkneep van medelijden toen ze keek naar de kromme benen, het apegezicht en vlassige baardstoppels van Klein Butskén, wist ze dat ze het niet kon. Ze wist hoe toegewijd en trouw hij was onder dat schurkachtige masker, maar zijn vrouw kon ze niet worden. En toch... Moest Klein Butskén sterven omdat hij lelijk was? Dat was niet zijn schuld, hij was zo geboren. Moest hij opgehangen worden omdat Hasse niet kon loskomen van de herinnering aan Jan van Schaffelaar, met zijn blonde haar, lachende blauwe ogen en krachtige stem?

Verscheurd door tweestrijd stond ze daar, een vrouw met een kind, opkijkend naar het schavot waar twee ongelukkige mannen stonden te wachten op de beul. Zij zag slechts één van hen, die ander betekende niets voor haar. Zij zag Klein Butskén, een kameraad van jaren...

'O God, geef me de kracht hem te verbidden.' Maar de kracht bleef uit. Ze kon de woorden: 'Ik verbid hem', niet uit haar keel krijgen. Ze wilde het niet ècht.

Lysken was stil geworden en keek belangstellend naar de vele mensen om hen heen. Gelukkig begreep de hummel niets

van het drama dat plaats vond, kon ze niet weten hoe haar moeder leed, vechtend tegen een onoverwinnelijke afkeer.

Ik moet, ik moet, dacht Hasse. Hij verdient niet te sterven, hij is goed voor ons geweest. Ik moet roepen, smeken, bidden... En nog steeds kon ze het niet.

Opeens overviel haar de angst dat Klein Butskén haar van zijn hoge standplaats zou kunnen zien. O, hij mocht niet weten dat zij hier was, dat zij de macht had hem uit de handen van zijn beul te halen — en het niet deed. Ze duwde tegen de mensen achter haar, verborg haar gezicht tegen Lyskens schoudertjes, ze schaamde zich omdat ze de kracht niet kon opbrengen een goed mens te redden.

'Hei daar, sta toch stil,' toeterde iemand in haar oor.

'O alsjeblieft, laat me door.'

'Wat doe je dan hier als je er niet tegen kunt,' gromde de vent nog, maar hij ging toch een stap terug zodat ze zich weer een eindje achteruit kon werken. Uit de toeschouwers steeg een verontwaardigde kreet op. Toen Hasse omkeek zag ze dat de inbreker op de knieën was gezonken en om genade smeekte. Morrend keken de mensen toe. Dat was toch een schande! Eerst een huis binnensluipen om het leeg te stelen, dan de bewoners aanvallen die hun eigendommen wilden

verdedigen en tenslotte om genade smeken als hij zijn gerechte straf moest ondergaan. Wat een nietswaardige lafaard! Nee, dan was die lelijkerd daar naast hem uit ander hout gesneden. Die keek recht voor zich uit, klemde de lippen opeen en dacht er niet over angst of zielennoed te tonen. Een schapendief. Nu ja, zoiets moest natuurlijk zwaar bestraft worden, maar een vreselijke misdaad kon je het niet noemen. Toch gaf die kerel met zijn apengezicht en kromme beenjes geen krimp.

'Hu, wat een tronie,' riep een vrouw hardop. 'Als mijn kerel er zo uitzag verkocht ik hem aan mijn buurman als vogelverschrikker.' Haar opmerking werd met veel vrolijkheid ontvangen. Vertwijfeld sloot Hasse de ogen. Kijk niet naar hem, hield ze zichzelf voor, maar verbid hem. Ze kon het nog steeds niet.

Lysken dacht dat ze een spelletje deed en greep met haar handjes in het haar dat onder Hasses muts uitsprong. Het kind trok er hard aan en dat deed pijn. Maar Hasse liet haar begaan; deze pijn had ze verdiend.

Verder en verder trok ze zich terug. Een grote kerel achter haar maakte van het gedrang gebruik om aan haar te friemelen. Razend wendde Hasse zich om, spuwde hem in het gezicht.

'Handen thuis, vuilak!'

'Drommels wijf, wat mankeert je,' tierde de kerel beledigd. Het zou een rel geworden zijn als op dat ogenblik de aandacht van de omstanders niet was afgeleid door tromgeroffel. In Hattem luidden de klokken, het uur was om. Nog harder roffelden de trommels, twee luiken klapten weg, de galgen boven het plankier kregen opeens een last te dragen. Het gejoel van de menigte werd oor verdovend.

Langzaam aan begonnen de mensen zich te verspreiden. Hasse, snikkend en met gebogen hoofd, keerde terug naar haar merrie, streekde Tieske over de kop.

'Het is voorbij, vriend,' zei ze droevig. Aan de teugel leidde ze Diana terug naar de dijk. Ze bond Lysken weer voor haar borst om haar handen vrij te hebben, ze zette Tieske op het zadel en klom er toen zelf achter.

'Hé wijfie, was het soms je minnaar die ze hebben gehangen dat je zo moet janken?' riep een jonge boer haar toe. Woedend gaf ze Diana de sporen en galoppeerde weg. Ze ging terug naar de kapotte schuur in het verwaarloosde veld, deelde met Lysken het laatste voedsel, legde het kind te slapen en nam toen eindelijk de tijd om na te denken.

Ze was weer geheel alleen op de wereld: zonder man, zonder

vriend. Op zichzelf aangewezen met bovendien de zorg voor een klein kind. In het noorden lagen de rietlanden, de vette polders, het tehuis uit haar jeugd. Daar zou ze kunnen leven, van niemand afhankelijk. Maar kon Lysken dat ook?

In het zuiden lag de door de Amersfoorters geplunderde en verwoeste hoeve, met onder de oude appelboom de schat van Jan van Schaffelaar. Goudguldens en sieraden. Genoeg om er jaren van te leven en Lysken een goede opvoeding te geven. Wat woog zwaarder? Haar heimwee naar het vrije leven in de rietmoerassen, of haar plicht tegenover haar kind?

Ze trok de hond naar zich toe, staarde met droge ogen over zijn kop heen in de toekomst.

'Morgen, Tieske,' fluisterde ze het dier in het oor, 'gaan we schatgraven. En de hemel geve, dat niemand ons nog vóór is geweest.'

12 De schat van Jan van Schaffelaar

Op Diana's rug, met voor zich een hond en een kind, stormde Hasse over de zandverstuivingen, heidevelden en door de dichte wouden van de Veluwe. Ze nam de kortste weg, zonder de gebruikelijke angst van reizigers voor het onguire gespuis dat in de woestenij rondzwierf. Deze streek was al eeuwen berucht wegens de onveiligheid, maar Hasse

had haast. In de schacht van haar laars droeg ze een kleine maar scherpe dolk, alleen haar rug voelde leeg aan; ze miste haar boog en pijlenkoker. Voor haar, op de paardenrug en tegengehouden door haar beide armen, zat Tieske. Hij was er langzamerhand aan gewend geraakt zo vervoerd te worden en hij vond het heerlijk om de vele geuren op te snuiven die langs zijn neus streken.

Lysken, al even verzot op paardrijden als haar moeder, zat in een doek gebonden op haar borst en hield zich doodstil. Alleen wanneer Hasse haar merrie inhield en ze afsteeg om het dier te laten rusten of te laten drinken uit een beekje, begon het kind te huilen. Hasse had de veldfles – eigenlijk Klein Butskens veldfles, die hij had achtergelaten toen hij op die fatale morgen op eten uitging gevuld met verse melk van de koe. Gestolen melk uiteraard.

Lysken kreeg ervan zoveel ze lustte, maar Hasse zelf dronk niets... Terwijl ze de merrie liet grazen en keek hoe Tieske dronk uit het beekje hoorde ze achter zich houtduiven koeren in de bomen. De honger deed haar jachtinstinct ontwaken. Van een gevorkt takje dat buigzaam aanvoelde maakte ze met gevlochten taaie grasstengels een katapult. Steentjes lagen er genoeg. Ze zocht er een paar bijeen met scherpe snijkanten en besloep de duiven. Ze slaagde erin er twee te raken, kort na elkaar, sneed ze snel de koppen af, en maakte een vuurtje. Tieske kreeg de ingewanden en de

botjes. Twee halfgare duifjes waren nauwelijks in staat de honger te stillen van een natuurkind als Hasse, maar ze wilde verder geen tijd verliezen en oordeelde dat Diana nu genoeg gerust had.

Ze klom met kind en hond weer in het zadel en reed verder. Laat in de avond bereikte ze het bos dat zich uitstreckte ten noorden van de Barneveldse Beek.

Aan de overzijde van de beek lag Achterveld met de verspreide boerenhoeven, de vruchtbare velden en akkers, de walletjes en meidoornhagen die de verschillende percelen van elkaar scheidden. Het was zeer donker in het bos en doodstil. Hasse steeg af en aarzelde. Wat nu? Ze besepte dat ze te voet de beek zou moeten oversteken om Achterveld ongezien binnen te dringen, maar Lysken dan?

Ze had het zo druk met een oplossing voor dat probleem te vinden, dat ze vergat verdrietig te zijn, vermoeidheid te voelen of angstig te worden. Terwijl zij erop uitging om Jan van Schaffelaars goud op te graven, mocht Lysken geen gevaar lopen. Op de Veluwe huisden nog altijd wolven – die waren 's zomers weliswaar niet gevaarlijk voor mensen, maar het was toch niet raadzaam een zuigeling van een half jaar oud alleen in een bos achter te laten, midden in de nacht. Ze goot het kind de laatste melk in en wachtte tot het – moe en voldaan

— in slaap was gevallen. Toen bond ze het op haar rug, zo hoog mogelijk tussen haar schouders. Ze bond de merrie Diana aan een paar struiken, zó dat het paard niet in de verleiding zou komen te ver weg te dwalen, maar toch ook niet zo stevig dat het zich onmogelijk zou kunnen losrukken indien er gevaar dreigde. En Tieske zette ze bij de merrie op wacht.

Je blijft hier, hoor je? Tot ik terugkom. Je loopt me niet achterna want bij wat ik te doen heb kan ik je niet gebruiken. Heb je het begrepen? Hier blijven en wachten!"

Tieske kwispelde, liet zich toen demonstratief op de buik zakken en strekte de voorpoten uit.

'Brave hond.'

Ze klopte hem op de kop, schikte het pak op haar rug en pakte een dikke losse tak op. Toen sloop ze te voet door het bos naar de beek. Tieske bleef gehoorzaam achter.

Hasse had geluk, de bijna volle maan kwam op, groot genoeg om flink licht te geven.

Het water in de beek stond niet hoog en Hasse kende elke doorwaadbare plaats.

Ze slaagde erin de overkant te bereiken zonder dat Lysken nat werd; tot haar grote opluchting sliep het kind gewoon door. De lange rit van die dag scheen het uitgeput te hebben. Ze sloop langs de heggen en walletjes van Achterveld en een half uur later stond ze bij de zwartgeblakerde ruïne van de hoeve, die eens haar tehuis was geweest. Verkoolde balken lagen kriskras over elkaar heen, zelfs de schuur was afgebrand. De appelboom op het erf stak sinister af tegen de lichtere lucht en scheen ook veel van het vuur geleden te hebben.

Hasse begreep het niet helemaal. Dat de wraakzuchtige Amersfoorters het hoofdkwartier van Van Schaffelaars vendel hadden geplunderd was begrijpelijk. Ze moesten gemeend hebben dat de hele inventaris: de kisten met wollen stoffen en tinnen borden, de zijden spek en hammen aan de balken, de dekens en kookpotten allemaal afkomstig waren van roof. Voor een groot deel was dat ook zo. Maar waarom hadden ze daarna de boerderij in brand gestoken? De hoeve was nooit het eigendom geweest van De Graafschappers.

De huurlingen hadden de pachter en zijn gezin eenvoudigweg buiten de deur gezet en het was te verwachten dat die mensen na het vertrek van de

'Graafschappers' zouden terugkeren. Waarom dan die verwoesting? Maar misschien was de brand een ongelukje geweest, of had Elsa eer ze haar uit het woonhuis sleurden

kans gezien een brandend stuk hout uit de haard te trekken en in de bedstee te gooien. Voor zover Hasse Elsa kende was ze ertoe in staat geweest!

Hoe het ook zij: de verkoolde resten van wat eens een mooie hoeve was geweest boden een trieste aanblik. Het maanlicht wierp scherpe schaduwen.

Slechts één zijmuur van het woonhuis stond nog half overeind.

Alles en iedereen in Achterveld scheen te slapen. Ver weg sloeg even een hofhond aan, maar het geblaf verstomde meteen weer. Misschien had het dier een vos gehoord of droomde het van wilde konijntjes. In een andere richting loeide een koe, maar ook dat geluid stierf snel weg. Verder was er alleen wat geritsel in de ruïne, waarschijnlijk muizen...

Hasse wachtte nog even, om er zeker van te zijn dat niemand iets van haar komst had gemerkt. De dichtstbijzijnde volgende hoeve lag op zeker een halve mijl afstand; zelfs als daar toevallig iemand naar buiten keek was het niet waarschijnlijk dat hij haar zou zien, scharrelend tussen de verkoolde resten. Ze vond al spoedig iets waarmee ze zou kunnen graven: een inktzwart stuk hout dat spits toeliep. Eigenlijk zocht ze naar een spade, maar die was nergens te vinden. De plundering door de Amersfoorters was wel grondig geweest.

De grond op het erf was vast aangestampt. Ze liep naar de appelboom, kerfde met haar dolk de harde bovengrond wat los, trachtte toen met het puntige stuk hout de aarde los te woelen, maar nauwelijks was ze daarmee bezig toen een ongewoon geluid haar aandacht trok. Neen, het geluid was niet ongewoon, al zou niemand het op dit uur van de nacht verwachten: hoefslagen!

Snel stampte ze met haar laarzen de losgewoelde grond weer vast en verstopte zich achter de half ingestorte muur. Lysken sliep door.

Glurend langs het stuk muur zag Hasse even later twee mannen het erf oprijden en rondkijken.

'O wee, o wee, wat ziet dat er ongezellig uit,' klonk een bekende stem. Hij sprak zacht, maar in de doodstille nacht droeg het geluid ver. Gedurende enkele tellen vergat Hasse te ademen.

'Kom nou, je hebt toch wel eerder een verbrande hoeve gezien,' schamperde de ander. 'Vergeet dat huis nou maar, we moeten opschieten.'

Ze stegen af, bonden hun paarden aan het hek.

'Ai, ai, waar moeten we zoeken?' fluisterde Plapperbek

wanhopig. 'We kunnen toch moeilijk het hele erf omspitten. O wee, dat kost veel te veel tijd.'

'Stil. Elsa zei dat ze Van Schaffelaar bezig had gezien bij de appelaar. En dat is de plaats waar de meeste mensen hun goud begraven als ze bang worden, of voor de buren niet willen weten hoe rijk ze zijn, nietwaar? Zo'n boom is een mooi herkenningspunt. Je moet toch eens leren nadenken, Plapperbek. Je praat te veel en denkt te weinig.'

'Ai, ai, maar als ik Jan van Schaffelaar was geweest zou ik niet zo'n voor de hand liggende plaats gekozen hebben. Ik zou een plekje kiezen dat ik later gemakkelijk kon terugvinden, maar waar iemand anders niet aan zou denken.

Bijvoorbeeld naast het toegangshek.'

'Zo slim was ie vast niet. Ik gok op de noordoostkant van de appelaar. Hij kwam uit het noordoosten, uit Norg, weet je wel?'

Jij je zin... Ai, ai, ik wou dat Elsa wat duidelijker was geweest...! Ze bleken spaden bij zich te hebben. Hasse zag hoe ze begonnen te spitten aan de noordoostkant van de appelboom. Het zweet brak haar uit.

Elsa! Hoe kon Elsa iets weten van de schat die Jan van

Schaffelaar had begraven? En leefde ze dan nog? Had ze weten te ontkomen aan de Amersfoorters of hadden ze haar laten lopen? Blijkbaar had ze een manier gevonden om weer met de huurlingen in verbinding te treden. Maar waarom kwamen dan Plapperbek en Groenzoeter naar het goud zoeken en niet Lange Pieter, haar man? Hasse maakte eruit op dat Lange Pieter gedood of gevangen was, maar dat Elsa had weten te ontsnappen bij de overval of de hemel weet welk dramatisch verhaal ze tegenover de stadsruiters had opgehangen, zodat ze haar lieten gaan...

In elk geval: ze had iets geweten, gezien, wat? Misschien had ze alleen maar

vermoed dat Jan van Schaffelaar in het diepste geheim een deel van de buit had begraven en wist ze niet precies waar. Ze zullen de aarde rondom de boom omgraven, dacht Hasse vertwijfeld en straks de kist vinden. De kist met goud die bestemd was voor mij en Lysken. Hoe krijg ik die twee schurken hier weg?

Ze voelde opeens hoe Lysken zich bewoog. Een kreetje, als van een klein dier in doodsnood steeg op van haar rug. Hasse verstijfde.

'Wat... wat was dat?' prevelde de Groenzoeter. Ook Plapperbek staakte zijn werk en keek rond.

'Een dier... een vos die een konijntje heeft gepakt, denk ik.'
Weer dat geluid.

Lysken die wakker was geworden, ontdekte dat haar voetje sliep of dat er iets ongemakkelijks prikte - en ze protesteerde zoals zuigelingen kunnen protesteren, met hikkende geluidjes, half slaperige kreetjes. Nog niet genoeg bij haar positieven om het werkelijk op een krijten te zetten, maar dat zou niet lang meer duren.

'Het... het komt uit de ruïne, o wee...'

'Zeg eens, je denkt toch zeker niet dat het hier spookt,'
hoonde Groenzoeter.

Dat had hij nu juist niet moeten zeggen. In de verte sloeg de hofhond weer aan, eerst een wild geblaf toen een langgerekt gejang. Tegen de maan? Hoe dan ook, het klonk huiveringwekkend.

'Doorgraven,' gebod de Groenzoeter. Plapperbek stond te trillen op zijn benen.

'Ik vind het hier maar griezelig.' 'Dat zijn
ruïnes altijd in de nacht...'

Lysken was weer stil geworden, blijkbaar meteen weer in slaap gevallen. Ver weg jankte de hond werd toen ook stil. Ergens anders klonk geblaf.

'Tjessis wat zijn die honden onrustig,' gromde Plapperbek. Maar net als Groenzoeter was hij weer ijverig aan het spitten. Hasse voelde de drift in zich opstijgen. Kijk dat toch eens aan, die twee schurken! Eerst hun aanvoerder de dood insturen, dan diens weduwe van haar erfenis beroven! En met die kerels had ze vier jaar lang opgetrokken, voor hun leven had ze vaak gesidderd, dit gespuis had ze als haar vrienden, kameraden en medestrijders gezien? Gewone dieven en moordenaars waren het, die het verdienden stuk voor stuk gehangen te worden! Als ze Lysken niet op de rug had gedragen zou ze niet gearzeld hebben naar voren te springen en de twee schatgravers met haar dolk te lijf te gaan. Nu weer hield het gewicht op haar rug haar van zoiets onbesuisds. Maar Hasse was toch niet van plan de huurlingen ongestoord hun gang te laten gaan.

Ze moesten afgeleid worden... Hoe? Ze dook diep ineen achter het stuk muur, pakte een steen die voor haar voeten lag. Van haar schuilplaats af kon ze juist de schoft van een der paarden zien, die aan het toegangshek waren gebonden.

Ze bracht de arm naar achteren en wierp de steen. Niet ver genoeg. De steen plofte een paar voet achter de hengst in het

stof, maar het dier schrok er toch van en hinnikte...

'Wat was dat nou weer?'

Opnieuw staakten de huurlingen het werk en keken rond. Ze zagen geen mens.

'Ai, ai, het bevalt me niks hier...'

Omdat Hasse zich had bewogen scheen Lysken weer ontwaakt te zijn. Uit de geblakerde ruïne steeg een kreetje op, nog een en nog een. Nu komen ze kijken wat dat toch is en dan zullen ze me vinden, dacht Hasse. Nee, ik moet ze vóór zijn.

Ze greep de onderkant van haar grauwe rok, met elke hand aan een zijde, spreidde haar armen en rees overeind. Zo was ze een donkere waaierende gestalte die iets weg had van een reusachtige vleermuis. Met een zo diep mogelijke stem loeide ze:

'Dus daarom moest ik dood, smerige lafaards - opdat jullie mijn goud konden opgraven! Hu... hoe... haai... Ik zal mij wreken... De hel zullen jullie met mij delen, schurken, boeventuig...'

'Het is Van Schaffelaar!' krijste Plapperbek. Hij wierp de

spade van zich af en zette het op een lopen. Groenzoeter stond als versteend. Hasse stiet een hol, afgrijselijk gelach uit, zo schrill en gruwelijk dat ook de Groenzoeter het niet meer uithield. Net als Plapperbek liet hij de schop vallen. De hofhond in de verte blafte als gek geworden. ..

Plapperbek had de paarden al losgemaakt en zich in het zadel geslingerd.

Groenzoeter volgde zijn voorbeeld, terwijl de ijzingwekkende gestalte in de ruïne met haar vleugels wapperde, donkere bedreigingen uitstootte, alle duivels uit de hel over hen uitriep... Het was werkelijk te veel voor twee kerels die toch al een slecht geweten hadden. Diep over de hals van hun dieren gebogen stormden ze weg, sprongen over hagen en sloten.

Hasse wachtte nog even, de dolk in de hand, een huilende Lysken op haar rug, bang dat de huurlingen hun verstand zouden terugkrijgen en zouden beseffen dat ze beetgenomen waren. Of de bewoners van de naburige hoeve iets hadden gehoord wist ze niet. Misschien lagen ze daar rillend in hun bed, terwijl overal de hofhonden aansloegen en jankten. Ruïnes krijgen gauw een slechte naam.

En dat het hier, in Achterveld, spookte sedert de overval van de Amersfoorters zouden de bijgelovige boeren grif genoeg geloven. Niemand zou durven kijken wat de herrie betekende

— hoopte Hasse.

Ze liep naar de appelboom, raapte een van de spaden op en glimlachte. Het zwaarste werk — de harde bovengrond — was al gedaan. Met haar laars dreef ze de spade diep in de aarde en al gauw ontstond er een flink gat. Toen stootte ze op iets hards. Voorzichtig groef ze er omheen. De maan verdween achter wolken, het werd zeer donker en Hasse kon de komende dag al ruiken. Ze ging op de knieën liggen, tastte ze rond in het zwarte gat, haar handen voelden de omtrek van het kistje. Ze tilde het op, het was erg zwaar.

'Dank je, Jan, dank je,' fluisterde ze dankbaar. Ze deed geen moeite iets op te ruimen of het gat weer dicht te gooien. In het oosten begon de lucht te kleuren, het zou geen uur meer duren of de dag brak aan.

Haastig ontdeed ze zich van haar bovenrok, wikkeldde het kistje erin, en begon te lopen. Het geblaf van de hofhonden kreeg een andere klank: blijkbaar waren de boeren van Achterveld bezig te ontwaken. Ver weg kraaide een haan, toen nog een. Net op tijd bereikte ze de beek, waadde erdoor en verdween in het bos.

13 De waarzegster

Hasse Simonsdochter, weduwe van Jan van Schaffelaar, had

gekozen. Het liefst zou ze zichzelf in de wildernis verliezen: ergens in de onherbergzaamheid van de Veluwe, of meer noordelijk in de rietlanden en moerassen van het Kampereiland. Ze wist hoe ze zich in leven kon houden met jagen en stropen, ze kon haar eigen onderkomen bouwen, haar eigen wapens vervaardigen en ze had geleerd op te gaan in haar omgeving. Ze was niet bang.

Maar vóór zijn dodensprong had Jan van Schaffelaar haar laten beloven dat zij voor Lysken zou zorgen. Lysken was het enige wat haar van Jan was overgebleven. Voor zijn kind had hij de schat begraven, voor zijn kind moest Hasse blijven leven. Niet het goud of de paar sieraden die hij voor hen had achtergelaten waren Jans erfenis; zijn werkelijke en belangrijkste nalatenschap was zijn dochter. Op Hasse rustte de plicht het kind veiligheid en een goede opvoeding te geven. In Lyskens blauwe ogen herkende zij de blik van Jan van Schaffelaar. In Lyskens aderen stroomde het halfadellijke bloed van haar vader. En een leven in de wildernis, ver van de mensen, ver van alle gemakken in een meedogenloze natuur – dat kon Hasse het kind niet aandoen. Daarvoor was het nog te klein, te zwak, te hulpeloos. Ter wille van Lysken moest ze de veiligheid van de stad opzoeken, een huis met een stevig dak vinden, rust en geborgenheid kopen. De opgegraven schat was groot genoeg om er een woning, meubels, kleren voor te kopen en er dan nog enkele jaren van te leven. Maar niet groot genoeg om er twintig lange jaren mee rond te

komen. Hasse zou dus zelf ook iets moeten verdienen. Hoe? Ze kende niet veel. Jagen en manden vlechten; daarin kon een burgervrouw nauwelijks een bestaan vinden. Maar ze herinnerde zich hoe ze lang geleden, toen ze zelf nog een kind was, op het Kampereiland een zigeunerin ontmoette, die de boeren en rietsnijders de toekomst voorspelde en iedereen gouden bergen beloofde.

Mensen zijn zo goedgelovig! De zigeunerin was vies en oud geweest, met een loerende oogopslag en de mensen waren bang voor haar. Toch gaven ze zich gewillig over aan de donkere stem, die sprak over liefde en kinderen krijgen, over ziekte en dood. Waarna zij de geheimzinnige vrouw met zilver betaalden.

In een stad als Kampen, waar in het voorjaar de schepen uitvoeren om hun handelsreizen te gaan maken, naar Zweden, Lijfland, tot in Rusland toe, of de andere kant uit, naar Brugge, Normandië, Portugal, leefden honderden mensen de ganze zomer in onzekerheid. Niet alle schepen keerden aan het einde van het mooie seizoen behouden terug. Niet alle vissers slaagden erin, bij plotseling opstekende storm op de Zuiderzee de luwte van Schokland te bereiken, of te ontkomen aan de zeerovers van Kuinre en Urk. Kampen, de rijkste Hanzestad van het Sticht en Oversticht was ook een stad vol weduwen -

en vol vrouwen die beefden voor het lot van hun mannen. Voor een waarzegster die wist hoe ze zich in geheimzinnigheid en waardigheid moest hullen lagen hier grote mogelijkheden.

Er was nog een reden waarom Hasse had besloten een stadsmens te worden.

Van de fanatieke ijver van vader Egidius, de dominicaner monnik was ze meer geschrokken dan ze durfde toegeven. Hij vervolgde haar! Hij maakte jacht op de vrouw van wie hij beweerde dat ze een heks was en hij zou niet rusten eer hij erin was geslaagd haar op te sporen en op de brandstapel te brengen.

Omdat ze hem eens had bespot en uitgelachen? Nee, daar moest meer achter schuilen. Hasse begreep het niet goed, maar ze besloot op haar hoede te zijn en te zorgen dat zé onvindbaar werd voor de monnik. Hasse Simonsdochter moest van de aardbodem verdwijnen, een ander mens worden, een andere naam aannemen en zich onherkenbaar vermommen. Ze moest het doen, ter wille van Lysken.

Zo gebeurde het dat in begin augustus een gesluierde vrouw op een mooi paard de stad Kampen binnenreed met een kind voor zich op het zadel en een grote bruine hond die vrolijk blaffend naast haar sprong. Ze nam voorlopig haar

intrek in een herberg in de Groenestraat en ging de stad in, het kind op de arm, de hond aan haar zijde, op zoek naar een woning. Meteen vielen de herrie, de drukte, de beweeglijkheid van het stadsleven op haar neer. Nog altijd werd er gebouwd aan de nieuwe muren en poorten. Juist de dag tevoren waren een achttal schepen binnengelopen die nu werden gelost. Karren, hoog opgetast met graanzakken, ratelden langs haar heen. Mannen met kruiwagens duwden haar opzij. De beul meester Decker ging rond met zijn bekkens en maande de burgers aan hun stoepen, stegen en straten te vegen want het was vrijdag: schoonmaakdag. Op de werven werd druk gehamerd - Kampen had nooit genoeg schepen en de brouwerijen langs de Burgel verspreidden de zurige stank van half gegiste gruu. Lysken keek nieuwsgierig rond en sloeg kraaiend haar handjes tegen haar moeders schouder. Midden op de Groentemarkt, waar het geschreeuw van de venters en huisvrouwen oorverdovend was, stond Hasse stil en keek radeloos rond. Hier de rest van haar leven doorbrengen?

De stad Kampen was haar lief, met de mooie stenen huizen, de machtige kerken, de goed geklede burgers. Een heerlijke stad om te bezoeken. Maar er wonen, jaar na jaar na jaar... Hasse wist dat ze het niet zou kunnen en dat het Lysken ook geen goed zou doen.

Ze keerde de Groentemarkt de rug toe en liep naar het

andere einde van de stad, door de smalle Haghensteeg die uitkwam bij de geweldige Haghenpoort.

Rechts daarvan lag de haven waar de schepen werden gelost, waar vissers hun vangst aan wal brachten, waar de lucht weer fris en zoutig werd. Aan het einde van de haven begon de nieuwe stadsgracht met voor de poort de brede ophaalbrug, die Kampen verbond met de voorstad Haghen.

In Haghen woonden geen rijke mensen. Het voorstadje was omgeven door een niet te hoge muur, de huizen stonden er ver uiteen, omringd door tuintjes, bleekveldjes, kleine boomgaarden. Hier woonden de wasvrouwen, kleine ambachtslieden, veel vissers ook. Hier was het nog landelijk. En hier vond Hasse de woning die zij zocht.

Het huisje stond al geruime tijd leeg en zag er verwaarloosd uit. Deur en kozijnen waren verveloos. Maar het dak was goed, de vloer van het woonvertrek was bedekt met rode plavuizen. Die waren smerig maar niet gebarsten. De schouw boven de haardplaat was betegeld. In de voortuin groeide niets dan onkruid, het achtererfje was rommelig en vuil, maar er stond een appelboom, die haar herinnerde aan de boom waaronder Jan van Schaffelaar zijn schat had begraven. Hasse liep om het huisje heen, bekeek het aan alle kanten, gluurde door de vuile ruitjes, klopte toen aan bij de burens om te vragen wie de eigenaar was en of de woning soms te koop was.

Ja. Er had een oude vrouw gewoond die afgelopen winter was gestorven en de erfgenamen hadden geen behoefte aan woonruimte. Ze zouden het huisje graag verkopen of verhuren. Een week later was het woninkje haar eigendom.

Ze maakte het schoon, richtte zich in en voorspelde de buren links en rechts van haar gratis de naaste toekomst. Vaag, en voor velerlei uitleg vatbaar.

Daardoor kwam wat zij voorspeld had ook uit. De beide vrouwen vertelden het opgewonden verder en zo verwierf Hasse, die zich nu Diana noemde, al spoedig een goede reputatie. Haar merrie verkocht ze voor twaalf goudguldens aan een handelaar. Dat ging haar aan het hart, maar wat heeft een stadsmens aan een paard?

Het ging goed met de klokkengieterij in Kampen. Geert van Wou werd overstelpt met werk en zag zich genooddaakt nog enkele knechts aan te nemen. Behalve dat de beide grote kerken in Kampen van complete nieuwe geluïen werden voorzien — en een gelui omvatte zeker vijf tot negen grote klokken — verliet ook een groot aantal slangen, bussen en mortieren de gieterij. Het duurde geen jaar of Geert van Wou kon zijn schulden afbetalen en — eindelijk vrij man — muntmeester Yegher om de hand van zijn dochter Clara vragen. De goudsmid maakte geen bezwaar. Clara... Clara Yegher straalde als de lente en reikte de verlegen Geert van

Wou beide handen tegelijk, terwijl ze bloosde tot diep in haar hals. Het huwelijk werd voltrokken in de Bovenkerk en Gerrit van Wou, ofschoon hij zijn oom alle geluk ter wereld gunde, woonde de plechtigheid bij met tranen in de ogen. Brandend jaloers was hij, omdat hij beseftte dat zo'n huwelijk voor hèn niet was weggelegd. Hoezeer hij er ook zijn best voor had gedaan: Gerrit van Wou kon nog altijd het zigeunerachtige meisje in soldatenkleren niet vergeten. Vaak droomde hij van haar. Als hij dan 's morgens opstond was hij verdrietig, onrustig, ontevreden.

Zolang het werk hem in beslag nam ging het wel. Dan kon hij zich intens bezighouden met het 'braden van de gans' en lette hij op niets anders dan op de temperatuur in de schachtoven. Maar zodra hij 's avonds in bed kroop en de ogen sloot kwam de martelende herinnering opzetten. Dan zag hij haar alsof ze in levenden lijve voor hem stond: Hasse van Schaffelaar, slank en lachend naast haar merrie, terwijl ze het paard over het edele voorhoofd streek. Hasse, galopperend over de heide, de dansende pijlkoker op de rug. Hasse, bezig de kippen te voeren of gezeten naast een brandende haard, met een hond aan haar voeten en een kat op schoot. Hasse, met de grote zwarte ogen waarin een man kon verdrinken. Soms zelfs verbeeldde hij zich haar stem te horen die hem trots toevoegde:

Jan van Schaffelaar voor mij is hij de zon, de maan en het

hele hemelgewelf.'

En nu was Jan van Schaffelaar dood.

Het verhaal over zijn dodensprong van de toren van Barneveld was ook tot in Kampen doorgedrongen. Natuurlijk was het de waard van Het Vergulde Boegbeeld geweest die Gerrit in kleuren en geuren het verhaal deed over de belegering van Barnevelds toren en de dodensprong van Van Schaffelaar.

Gerrit had er stil naar geluisterd, verscheurd door tegenstrijdige gevoelens.

Jan van Schaffelaar, die hij haatte, was dus dood. Maar wat was er van Hasse geworden nu haar zon was ondergegaan, haar maan gedoofd en haar hemelgewelf was ingestort? Had ze een andere beschermer gevonden of was ze dieper en dieper weggezakt in het moeras van zonde en vernietiging? O

Hasse... waar ben je?

Gerrit, wetend dat Hasse oorspronkelijk afkomstig was van het Kampereiland, vroeg zich af of ze naar haar geboortestreek was teruggekeerd.

Op vrije dagen zwierf hij door de polders, dook op in

IJsselmuiden en Grafhorst. Kon men zich hier Hasse herinneren? Wist iemand waar ze was gebleven? Meestal stuitten zijn vragen op lege blikken, schouderophalen, hoofdschudden.

'Hasse Wie? Ik ken ten minste vier meisjes die Hasse heten. Welke bedoel je precies, jonkman?'

'Hasse? Er moet hier ooit een meidje van die naam zijn geweest die niet wilde deugen. Maar dat is al zo lang geleden. Niemand weet wat er van haar is terechtgekomen. Ze zal wel dood zijn.'

'Hasse? Bedoel je misschien die wilde dochter van rietsnijder Simon — God hebbe zijn ziel! Nee, dat deerntje is op een dag verdwenen, jaren geleden en nadien heeft nooit iemand meer iets van haar gehoord. Vreemd, jonkman, dat je naar haar vraagt. Je bent de tweede al.'

'De tweede?' vroeg Gerrit verwonderd.

Ja. Een paar weken geleden was hier in IJsselmuiden een dominicaner monnik, die zocht haar ook. Wat moeten jullie toch van dat verdwenen kind?

Heeft ze iets op haar geweten?' Gerrit schudde stom het hoofd en zocht verder.

Maar niemand kon hem vertellen wat hij weten wilde. Ze zal wel dood zijn...

Dat geloofde hij niet. Hasse was ongeveer zo oud als hij, net in de twintig. Op die leeftijd kun je tegen een stootje, dan sterf je niet zo gemakkelijk van verdriet en uitputting, dan heb je veerkracht, levenslust, wat je ook mocht zijn overkomen.

De herfst verstreek, de winter viel vroeg in. Op de laatste avond van het jaar 1483 — Silvesteravond — ging Gerrit van Wou een beker wijn drinken in Het Vergulde Boegbeeld. Door het venster kon hij kijken naar de feestvierende jongelui die met fakkels in de hand en mombakkesen voor hun gezicht over het Muntplein en de Koornmarkt hosten. Het vroom hard, maar de Kampenaren, gewend aan mooie zomers en strenge winters, vierden desondanks feest. Achter Gerrit zaten aan de lange tafel een paar kooplieden te praten. Ze hadden te veel wijn gedronken, waren luidruchtig geworden en maakten zich vrolijk over hetgeen één van hen was overkomen. Die ene vertelde al voor de vierde keer hetzelfde verhaal:

'Kom, dacht ik, die twee stuivers kan ik wel missen. Wie weet geeft zo'n waarzegster me een raad die me ten minste honderd goudguldens winst oplevert. En ja hoor! Ze keek in mijn hand, ze brandde in een koperen komfoortje wat kruiden, tuurde in de rook en zat maar te prevelen achter

haar sluier.

"Wees niet bang," zei ze, "de wereld is vol waaghalzen en Fortuna is op hun hand. Laat dat schip uitrusten en onderneem die reis, want aan het einde ervan wacht je een zoete winst en een plezierig avontuur." Nou, dat klinkt toch goed, nietwaar?'

De man sprak met een Hollandse tongval, toch kon Gerrit hem goed verstaan.

'Ach wat,' riep één van zijn vrienden, 'die zigeunerinnen voorspellen je altijd de mooiste dingen. Ik heb nog nooit gehoord dat ze rampen of ellende voorzeiden. Dat horen de klanten niet graag.'

'Ik geloof niet dat ze een zigeunerin is, al weet niemand waar ze vandaan komt en is ze altijd gesluierd. Maar dat zal ze wel doen om haar voorspellingen geheimzinniger te maken.'

'...of ze houdt haar gezicht liever verborgen. Misschien is ze mismaakt.'

'Vast niet. Ze had een goed figuur en leek nog jong. Ze had ook mooie handen met lange spitse vingers. En een stem als zilveren klokjes.'

'Drommels, ze heeft indruk op je gemaakt!'

'Nou en? Fortuna is op de hand van de waaghalzen, zei ze. Ik voel er veel voor haar raad op te volgen. Wij Hollanders zijn te voorzichtig bij onze ondernemingen. Zodra ik terug ben in Amsterdam laat ik dat nieuwe schip bouwen en dan zullen jullie eens wat zien. Ik ga er een fortuin mee vergaren, dat verzeker ik je.'

'Daar moeten we op klinken,' meende de vriend. 'Waard, breng ons nog een stoop wijn.'

Gerrit staarde in zijn beker en dacht na. Hij wist welke waarzegster de Amsterdammer bedoelde. Anderhalf jaar geleden was ze plotseling komen opduiken en had zich gevestigd in de voorstad Haghen.

Niemand had ooit haar gezicht te zien gekregen, dat verborgen bleef achter een dunne donkere sluier. Maar ze leidde een teruggetrokken leven en gaf niemand aanstoot. Eenmaal had Gerrit haar van dichtbij gezien, toen ze stil als een schim langs hem gleed op de IJsselkade, een mand aan haar arm. Ze was zelfs voor hem uitgeweken en had haar hoofd afgewend. Iemand had gemom peld:

'Da's de waarzegster', maar veel aandacht had hij er niet aan geschonken. In Kampen zag je trouwens vaker vrouwen

gesluierd over straat gaan; vrouwen wier mannen ver van huis waren omgekomen. Dan verborgen die vrouwen hun roodbehuilde ogen en verdrietige mond achter een dunne sluier en geen straatjongen zou het wagen hen lastig te vallen. In het rijke vrolijke Kampen werd verdriet gerespecteerd.

Zou een zigeunerin Gerrit kunnen vertellen wat er van Hasse was geworden?

Ach nee, natuurlijk niet... Toch bleef het idee door zijn hoofd spoken, dagenlang. Door de strenge vorst kon er niet gewerkt worden. Thuis, in het warme woonvertrek waar Clara zijn oom Geert verwende, kon Gerrit het niet uithouden. Ondanks de koude liep hij urenlang buiten, keek hoe de brouwers van de Burgel wakken in het ijs hakten om bij het water te kunnen. Hij liep de IJsselbrug op en keek naar de schotsen in de rivier, drijvend in de richting van de zee. Een mager kind, slechts gekleed in voddën, raakte zijn arm aan.

'Een duitje alsjeblieft, edele heer. Ik heb zo'n honger.' Hij gaf het bedelkind een stuiver. Veel te veel, maar mijn God, het vroor dat het kraakte en het kind was zo dun gekleed! Zijn hart stroomde vol medelijden en hij voelde een steek door zijn borst gaan toen hij bedacht dat Hasse misschien ook rondzwierf in die gruwelijke kou, zonder tehuis, zonder vrienden... De noordoostenwind kerfde hem in het gezicht. Hij rilde, wendde zich af, liep terug naar de stad.

Om even buiten het bereik van de bijtende koude te zijn liep hij de Buitenkerk binnen, waarvan de uurklok — Geert van Wous schepping — juist tien uren sloeg. Het was stil in de kerk, voor het hoofdaltaar lag een monnik op de knieën te bidden. Hij droeg een witte pij, een zwarte cape er overheen, het was een dominicaan. Wie had ook weer iets gezegd over een dominicaner monnik?

De geestelijke kwam overeind, sloeg een kruis en begaf zich naar de uitgang, waarbij hij Gerrit rakelings passeerde. Even ontmoetten hun ogen elkaar. De monnik had een scherp, mager gezicht, felle ogen, een smalle bittere mond.

Hij leek dwars door Gerrit heen te kijken.

Sedert wanneer zijn er dominicanen in de stad? dacht Gerrit verstrooid.

Natuurlijk telde **Kampen** vele kloosters: De minderbroeders, de celebroeders, de Zwarte Zusters, het Sint-Agnietenklooster. Maar dominicanen zag je hier niet vaak. Hun komst betekende in de regel moeilijkheden, aflaathandel of vervolging. Geen fanatiekere ketterjagers dan de dominicanen. Gerrit, goed katholiek, had niets te vrezen. Toch maakte de korte ontmoeting hem onrustig.

Liet bisschop David een onderzoek instellen naar de

praktijken van de cellebroeders, die het H.-Geestgasthuis beheerden en over wie soms geruchten de ronde deden dat zij verbrasten wat liefdadige burgers hun schonken, in plaats van het aan de ouden van dagen en zieken ten goede te laten komen?

Och, over monniken en kloosters werd zoveel geklaagd... Geen paus of bisschop die zich daaraan nog stoorde.

Weer buiten gekomen trok Gerrit de muts diep over de oren, wikkelde de mantel stevig om zich heen en liep de Haghensteeg in. Bij de poort gekomen aarzelde hij even, maar al die tijd wist hij dat hij eigenlijk maar één doel had en alleen rondwaalde om de beslissing uit te stellen. Hij wilde naar de waarzegster. Zijn burgerlijke nuchterheid kwam in opstand tegen het idee, maar hij had nu al zo lang gezocht, zoveel mensen gevraagd en niemand had hem iets over Hasse kunnen vertellen. Misschien beschikte die geheimzinnige vrouw werkelijk over buitengewone gaven, zoals men in de stad zei.

Snel ging hij de poort door en over de ophaalbrug. Op de stadsgracht vermaakte de jeugd zich op het ijs. De geur van turfvuurtjes drong in zijn neusgaten. Gelukkig de burgers die nog iets te stoken hadden. Hoevelen zwierven er niet rond in de winter: vluchtelingen, uitgestotenen, melaatsen en landlopers... de wereld was er vol mee. En Hasse? Zwierf die

ook ergens langs de rivier, strompelend op met lappen omwonden bevroren voeten, opgejaagd en verpauperd?

Over de haven heen keek hij naar de IJssel waar dikke schotsen naar zee dreven en nog verder, naar de overzijde van de rivier en het vlakke Kampereiland, nu een witte woestenij waar de noordooster vrij spel had. Toen liep hij snel door en stond even later voor het huisje van de waarzegster. Hij klopte, klopte nog eens.

Hasse verwachtte die dag geen klanten. Wie geen dringende boodschap te doen had waagde zich niet buiten. Daarom schrok ze even. Vlug trok ze de sluier over haar hoofd, keek naar de hond die voor de brandende haard lag te dommelen maar niet reageerde en open de toen de bovendeur. Onmiddellijk herkende ze Gerrit van Wou, ondanks de over zijn oren getrokken muts en de dikke wollen man tel. Nieuwsgierig keek hij haar aan.

'Ik heb raad nodig,' zei hij moeilijk. De felle vorst had zijn onderkaak doen verstijven.

Hasse knikte, al was ze niet op haar gemak, opende ook de onderdeur en liet hem binnen. Gerrit stapte over de drempel, stond meteen in de goed verwarmde kamer. Veel meubels zag hij niet. Een kleine ronde tafel met twee rechte stoelen. Tegen de wand een dekenkist met daarboven een

eenvoudig kruisbeeld. In de tegenoverliggende wand kierden de deurtjes van een bedstee. Op de plavuizen vloer lagen rieten matten en bij de haard, waarin een lustig turfvuur brandde, zat een kind van een jaar of twee te spelen met een houten paardje. Naast het kind lag een ruige bruine hond, die even de kop ophief, tegen hem knipoogde en toen de kop weer op de uitgestrekte poten liet zakken. Op de dekenkist zat een grijze kat te dommelen.

'Zet u,' zei de waarzegster zacht.

Gerrit ontdeed zich van zijn mantel, trok zijn wanten uit en wreef zich in de handen. Zijn muts hield hij op. De vrouw wachtte geduldig tot hij zich had geïnstalleerd en ging toen eveneens zitten, recht tegenover hem aan de tafel.

Hasse voelde haar hart roffelen en ze moest een paar maal diep ademhalen om haar kalmte terug te krijgen. Sedert ze in Haghen woonde had ze Gerrit van Wou enkele malen in Kampen gezien. Eenmaal was ze hem letterlijk tegen het lijf gelopen op de IJsselkade en vrezend dat hij haar ondanks haar sluier zou kunnen herkennen had ze snel het hoofd afgewend en was langs hem heen geglipt, met bonzend hart. Ze had geen hekel aan hem, maar hij kon de goede naam die ze had opgebouwd vernietigen door zijn medeburgers haar verleden te onthullen. Ze was nog niet vergeten hoe hij vol rechtschapen verontwaardiging tegenover haar had gestaan op

het erf van de Veluwse hoeve en hoe hij haar de les had gelezen, de melkmuil. Nu was hij een volwassen man geworden, hij zag er goed uit, breed en gespierd van het zware werk, maar ongetwijfeld zou hij nog even prekerig zijn als drie jaar geleden, dacht Hasse.

'Geef me uw hand,' fluisterde ze. Al sprak ze zeer zacht, haar stem deed bij Gerrit een rilling over de rug lopen en toen ze zijn hand greep, die omdraaide en in zijn handpalm staarde, overviel hem een merkwaardige ontroering.

'U komt raad vragen? Aha, ik zie het al. U bent klokkengieter van beroep. Uw arbeid wordt door iedereen gewaardeerd.'

'Kunt u dat in mijn hand lezen?' vroeg Gerrit. Hasse knikte kort; met haar wijsvinger volgde ze langzaam de lijnen in zijn handpalm. Het kriewelde.

'Uw probleem betreft een meisje,' zei ze.

Gerrit knikte weer en hield zich voor dat wat ze zei niet zo moeilijk te raden was geweest. Waarschijnlijk kende ze hem van gezicht, en woonde ze lang genoeg in deze buurt om te weten dat het de klokkengieterij heel goed ging.

Wanneer een meesterknecht dan toch naar een waarzegster liep kon dat maar één ding betekenen: een

liefdesgeschiedenis. Gerrit besloot niet te snel onder de indruk te raken.

'U wilt weten of het meisje om u geeft?'

'Ik wil weten waar ze is,' liet Gerrit zich ondanks zijn goede voornemens ontvallen. Hij tuurde scherp naar de sluier en probeerde haar gezicht te zien.

Het lukte hem niet.

'Dat zal moeilijk worden,' prevelde de waarzegster, 'ik zal het proberen.'

Ze stond op, pakte van de schap boven de haard een koperen komfoortje en wat gedroogde kruiden. De kruiden verbrokkelde ze boven de kom, daarna stak ze ze aan. Een dunne rooksliert steeg op en een plezierige geur verspreidde zich door het vertrek. Ze maakte bewegingen met haar handen, als wilde zij de rook in een bepaalde vorm kneden. Gerrit keek gespannen naar het ritueel. Wat wil hij toch? dacht Hasse intussen. Meestal kon ze wel raden waar het haar bezoeksters — het waren bijna altijd vrouwen — om te doen was en door welke angsten ze werden gekweld. Maar deze Gerrit van Wou met zijn prachtige beroep en goede naam kon toch zeker elke vrouw krijgen die hij maar wilde?

'Ik zie een gezicht,' zei ze, zacht en geheimzinnig, 'maar erg duidelijk wordt het niet. U zult mij eerst iets meer moeten vertellen. Waar werd het meisje dat u zoekt voor het laatst gezien?'

'In... in Barneveld. Maar dat is al anderhalf jaar geleden.'
Hasse verstijfde.

Mijn God, hij bedoelt mij, schoot het door haar heen. Ze klemde de handen ineen, het werden plotseling vuisten met witte knokkels. Het oude, nooit overwonnen verdriet kneep haar keel dicht. Doodstil werd het in het vertrek tot een zacht 'hop hop' weerklonk van het kind dat met haar paardje speelde.

Hasse slikte, slikte nog eens en slaagde erin haar zelfbeheersing terug te vinden.

'Barneveld..' prevelde ze. Juli 1482... Ik hoor een stem die roept: Graafschappers.'

'Ja, ja, dat klopt,' zei Gerrit gretig. 'Wat ziet, wat hoort u nog meer?'

'Lawaai, rook, gegil... vechten?'

'Ja, ja... ziet u ook een meisje?' Hij zat nu op het puntje van

zijn stoel en probeerde ook iets te zien, te horen in die opkringelende rook. Maar voor Gerrit bleef het rook, anders niets.

'Een naam hoor ik, iemand roept: Hasse...'

'Dat is ze, dat moet zij zijn! O toe, ziet u haar ook? Wat doet ze, waar gaat ze heen? Kunt u zien wat er van haar geworden is?' Gerrit, hevig opgewonden, was al zijn reserves en ongeloof verloren. Wat die vrouw daar zei kon ze niet geraden hebben, dat moest ze gezien hebben...

'Weg... ik zie niets meer,' mompelde de waarzegster verstikt. Wat wil hij toch van mij? dacht ze intussen vertwijfeld. Ze zag dat de teleurstelling als een blok ijs op hem neerviel.

'Kunt u werkelijk niet zien wat er met haar is gebeurd?' drong de bezoeker aan.

'Gaat het haar goed, leeft ze nog?'

Hasse zweeg en boog het hoofd. Ik moet hem wegsturen, dacht ze, of hem iets onnozels wijsmaken. Maar het was moeilijk om te liegen tegen dat eerlijke verlangende gezicht.

Gerrit greep naar haar handen.

'Probeer het nog eens,' smeekte hij. 'Misschien is ze nu niet zo ver weg als toen... Ik bedoel: ik heb horen vertellen dat haar man dood is. Sedertdien heb ik gezocht en overal gevraagd, het hele Kampereiland heb ik naar haar afgespeurd, op elke reis kijk ik naar haar uit...'

'Als ze in Barneveld was toen ze verdween, waarom zoekt u dan op het Eiland?'

'Daar is ze geboren. Ik hoopte dat ze na de dood van haar man was teruggekomen.'

Nog altijd kringelde de dunne rookspiraal omhoog.

'Nee,' zei Hasse beslist. 'De vrouw die u zoekt is niet op het Eiland.'

'Ik wil weten waar ze wèl is,' riep Gerrit. 'Ik geef u een halve goudgulden als u mij nog meer kunt vertellen.'

Hasse aarzelde. Het beloofde een lange, moeilijke winter te worden die veel brandstof zou verslinden.

'Ik kan u alleen verzekeren dat deze Hasse leeft en dat het haar goed gaat.'

Gerrit zuchtte diep.

'Maar waar is ze?'

Weer schudde de waarzegster het hoofd.

'Ik begrijp het niet goed. In uw hand heb ik kunnen lezen dat u deze Hasse slechts één keer in uw leven hebt ontmoet. En dat was jaren geleden. Wat wilt u nu van haar?'

'Helpen, beschermen... ze heeft haar man verloren,' stamelde Gerrit.

Dat verbaasde Hasse nog meer. Ze was blij met de sluier voor haar gezicht zodat hij niet kon zien hoe ontdaan ze was.

'Ik wil alles voor haar doen, alles wat maar in mijn vermogen ligt,' fluisterde Gerrit en zijn stem trilde.

De rook vervloog, in het komfoortje bleef alleen wat geurige as over. Hasse zag plotseling haar kans hem weg te krijgen.

'U kwam om raad. Welnu, dit is de beste raad die ik u kan geven,' zei ze zacht en dringend. 'Geef het zoeken op. Het is beter dat u deze Hasse niet vindt. U

zou haar ermee in gevaar kunnen brengen.'

'In gevaar! Bedoelt u . . . bedoelt u de dominicaan?' vroeg Gerrit, plotseling hevig ongerust. Dit verraste Hasse

volkomen. Door de sluier heen staarde ze haar bezoeker ontzet aan.

'Wat zegt u daar?'

'Ik weet dat op het Kampereiland, enkele weken geleden, een dominicaan kwam die net als ik overal naar Hasses verblijfplaats informeerde. Maar niemand in IJsselmuiden of Grafhorst kon hem inlichten.'

De waarzegster opende de mond zonder iets te zeggen. In werkelijkheid snakte Hasse naar adem.

'En vanmorgen,' vervolgde Gerrit, half tegen zijn wil, 'zag ik zo'n monnik in de Onze Lieve Vrouwe-kerk. Maar ik weet niet of dat dezelfde was.'

'Weet u zijn naam?' vroeg Hasse bevend.

'Neen. In Kampen zien we maar zelden dominicanen verschijnen, tenzij er een onderzoek moet worden ingesteld naar onregelmatigheden in de kloosters. Ik dacht dat hij was gekomen om de celledoelers te controleren.'

'Maar u zag hem! Hoe ... hoe ziet hij eruit?'

'Dat weet ik niet precies, ik ving maar een glimp van hem op

toen hij langs me liep. Lang en mager, dacht ik. Een scherp, hard ge zicht...'

'Hij is het,' fluisterde Hasse verschrikt voor zich heen. En toen ze Gerrits verbaasde gezicht zag, voegde ze er snel aan toe:

'Dit is de man die voor... voor uw Hasse een groot gevaar betekent.'

'O.'

'Daarom mag ik u niet meer vertellen. Niemand mag weten waar zij verblijf houdt, begrijpt u?'

'Nee, ik snap er niets van.' Gerrit begon zich kwaad te maken. 'U zegt maar iets, geloof ik... Mijn Hasse heeft van dominicanen niets te vrezen. Als er al iemand is die gevaar voor haar oplevert, kan dat alleen een gerechtsdienaar zijn. Geen geestelijke.'

'Toch wel. Iemand wil Hasse op de brandstapel brengen, want hij is ervan overtuigd dat zij een heks is.' Gerrits handen omklemden de tafelrand.

'Dat heeft u gezien in de rook?' Hasse knikte stom.

'Maar begrijp het dan toch!' Hij schreeuwde bijna. 'Als Hasse

gevaar loopt moet ik haar juist vinden! Ik wil haar helpen...' Het drong nauwelijks tot Hasse door. Kon het waar zijn dat Egidius in Kampen was opgedoken, nog altijd op zoek naar haar wier ondergang hij najoeg? Hij had haar spoor opgepikt, haar gevolgd, hij zocht nog altijd naar haar. Ze werd koud bij de gedachte.

Onwillekeurig zwierf haar blik naar het zoet spelende kind op de vloer, naar de hond die lui lag te dutten. Tieske kon haar beschermen tegen inbrekers of brutale klanten, maar niet tegen de machtige arm van de kerk...

Verdrietig boog ze het hoofd. Waarom konden de mensen haar niet met rust laten? Moest ze nu wéér vluchten met Lysken? De wildernis van de Veluwe in of naar de heidevelden in het oosten? Ze wilde niet. Hier was haar tehuis, bij de rivier waarvan ze zo zielsveel hield, bij Kampen, de mooiste stad ter wereld, bij het riet en het gras en de meeuwen...

Eindelijk drong de stem van Gerrit van Wou weer tot haar door.

'... ik geef u een héle goudgulden als u mij wilt zeggen waar Hasse van Schaffelaar zich bevindt. Begrijp het toch, vrouw! Ik wil haar beschermen.'

Hij schreeuwde. De hond hief snel de kop op, gromde dreigend. Het kind liet haar speelgoed vallen, liep op het dier toe en sloeg de armpjes om zijn nek.

'Ies, Ies,' kirde het.

'Hasse een heks - dat is toch waanzin,' tierde Gerrit zonder op de hond te letten. 'Ze is het liefste, pittigste vrouwtje dat ik ooit heb ontmoet. Niet half zo slecht als sommige mensen denken.' Hij moet weg, dacht Hasse zenuwachtig.

Jawel,' zei ze koud. 'Deze Hasse maakte haar man wijs dat hij kon vliegen en toen viel hij dood.' Dreunend sloeg Gerrit op de tafel.

'Dat is een leugen!'

Hij vloog overeind en op hetzelfde ogenblik schoot de hond op hem af en zette de tanden in zijn mouw.

'Af Tieske, af!' riep Hasse verschrikt. Het kleine meisje begon te huilen.

Tieske? Gerrit stond doodstil terwijl de waarzegster de hond bij de halsband greep en van hem aftrok. Een herinnering kwam bij hem boven. Hasse op een boerenerf, een ruige bruine hond die jankend van vreugde in haar armen sprong...

Tieske! Verdoofd staarde hij naar de vrouw die de hond kalmeerde en zich toen vooroverboog naar het huilende kind. Was het mogelijk? Hasse, ofschoon ze het zogenaamd druk had met dier en dochtertje, was de uitdrukking op zijn gezicht niet ontgaan. Even nog hoopte ze dat hij dom genoeg was om zich in de war te laten brengen, maar toen hij stokstijf bleef staan, haar scherp aankijkend, besepte ze dat hij haar had doorzien.

'Rustig jij,' zei ze tegen Tieske, 'die man doet mij geen kwaad. Niet huilen, Lysken, je krijgt een honingkoek van me en dan ga je weer zoet spelen.'

Ze nam het kind op de arm, streelde over de donkere haartjes.

'Stil maar, stil maar. Er is niets aan de hand.'

Intussen was er van alles aan de hand. Waar Hasse het afgelopen uur voor had gesidderd was gebeurd. Gerrit van Wou had haar herkend. Eens, wie weet hoe gauw al, zou ook vader Egidius op haar drempel verschijnen en haar doorzien.

En dan? Hasse gaf nog niet toe.

'U ziet,' zei ze en ze probeerde de trilling in haar stem te onderdrukken, 'dat ik goed beschermd word.'

'Hasse...' Voorzichtig deed Gerrit een stap naar voren. 'Mag i k . . . je gezicht zien?' Het klonk zo smekend. En wat deed het er nu nog toe? Hasse zuchtte, zette het kind op de grond en sloeg de sluier terug. Gretig dronk Gerrit het bekende, nooit vergeten gezicht in. Ze was niet veel veranderd. Ouder geworden, ernstiger, een trek van berustend verdriet om de mond. Maar de ogen waren nog even groot, diep en zwart, en fonkelden nog even trots.

'Hasse, eindelijk...' zuchtte hij. 'Je weet niet hoe wanhopig ik je heb gezocht.'

Ze schudde afwerend het hoofd.

Je hebt het recht niet mij te achtervolgen, Gerrit van Wou. Ik heb je nooit kwaad gedaan. Waarom kun je het verleden niet laten rus ten? Wat wil je van mij? Je zult me verraden, iedereen vertellen wie de waarzegster van Haghen is. Dan kan ik hier niet langer blijven en ik was gelukkig, zo dicht bij de rivier onder Kampens hemel.' Haar klacht drong maar half tot hem door. Hij keek en keek. Een droom? Nee, ze was het werkelijk. Springlevend, gezond, vlak bij.

Het zoeken was ten einde. Toen pas besepte hij wat ze had gezegd.

'Verraden? O Hasse, hoe zou ik ooit iets kunnen doen dat

jou schade berokkent! Ik heb ... ik ben ... zo gelukkig. Je leeft, je bent niet ziek, niet a r m . . . ' Hij strekte de handen naar haar uit. 'Hasse, je kunt je niet voorstellen hoe blij ik ben.'

Jij ja,' snauwde ze plotseling, terugdeinzend. 'Maar ik ...'

'Van mij heb je toch niets te vrezen! Natuurlijk zal ik je niet verraden. Dacht je heus dat ik je in handen zou spelen van een fanatieke dominicaan? Ken je me dan zo slecht, Hasse?' Hij keek naar beneden, waar het kind met de hond stoeide. 'Is d a t . . . is dat jouw dochtertje?'

Ja. Van mij en van Jan van Schaffelaar.' Het klonk zo fier dat Gerrit even ineenkromp.

'Lysken heeft zijn ogen,' vervolgde Hasse wreed. Ja, Gerrit herinnerde zich de blauwe ogen van de plunderaar. En hij begreep nog iets. Jan van Schaffelaar was niet dood. Hij leefde voort in dit mooie kindje en in het hart van Hasse, zijn weduwe. Het besef deed hem onzegbaar pijn.

H i j liet zich door de knieën zakken tot hij op de hurken zat, trok het meisje naar zich toe. Lachend rukte Lysken de wollen muts van zijn hoofd.

'Ze lijkt werkelijk op haar vader,' zei hij moeilijk, de rode wangen strelend. De hond stond er oplettend naast, klaar om

in te grijpen wanneer de vreemde man Lysken weer aan het huilen zou durven maken. Maar Gerrit kwam weer overeind, wendde zich tot Hasse en zei ernstig:

'Hoe kun je haar alleen grootbrengen, Hasse?' Ze wierp het hoofd in de nek.

Jan van Schaffelaar heeft me niet onverzorgd achtergelaten. Hij was zo goed!

Een edelman tot in zijn vingertoppen, trots en sterk. Hij kon lezen en schrijven, hij was een befaamd krijgsman maar nooit heeft hij op mij

neergezien. Hij wist dat ik uit het rietland kwam, niets had geleerd, dat ik een kind was van domme arme ouders, maar hij behandelde mij als een edelvrouw. Nooit kwam er een verwijt of berisping over zijn lippen. Wat ik ook deed of zei: hij had er vrede mee. Hij deed geen moeite een ander mens van mij te maken. Integendeel: in een van onze eerste nachten liet hij mij beloven dat ik altijd mezelf zou blijven. Daarom hield ik ook zoveel van hem.

Toen hij stierf, stierf er ook een deel van mij. En hij stierf om het leven van een stel waardeloze soldeniers te redden...' Haar onderlip begon te trillen. 'Maar vóór hij sprong liet hij mij beloven dat ik zou leven, voor Lysken, voor zijn enige kind.

En die belofte zal ik houden, wat ik er ook voor zou moeten doen.'

Ja.' Gerrit kon zien dat ze het meende. En toen, bang dat hij zijn zelfbeheersing zou verliezen nu hij haar na al die jaren terug zag, ging hij snel weer zitten. Hasse wachtte even, nam ook weer plaats en zette het kind op haar schoot. De hond, gerustgesteld, liet zich naast de haard op zijn zij vallen.

'Heb je,' begon Gerrit aarzelend, 'heb je er ooit aan gedacht te hertrouwen, Hasse?' Heftig schudde ze het hoofd.

'Waarom zou ik? Ik heb geen man nodig. En ik ben niet ongelukkig. Jan zei een keer tegen mij: Hasse, jij bent het soort mens dat nooit lang ongelukkig zal zijn. Ik vond dat toen een vreemde uitspraak, maar hij had gelijk. Na zijn dood dacht ik dat ik gek zou worden van verdriet, maar toen gebeurde er zoveel... Ik had Lysken om voor te zorgen en ik moest zijn verborgen schat opgraven waar ook anderen achterheen zaten en... en toen ik dan eindelijk veilig en wel hier in Haghen zat en tijd kreeg om te rouwen waren alle wanhoop en woede verdwenen, alleen een vage droefheid was overgebleven. Maar Jan had gelijk, ik kan nooit echt en volslagen ongelukkig zijn. Het is mijn aard niet.'

'Ook niet als je weet dat een fanatieke monnik je achtervolgt om je op de brandstapel te brengen?'

Hasses gezicht verduisterde, kreeg een koppige trek.

'Mij krijgt hij niet!'

Het kind was op Hasses schoot in slaap gevallen, een duim in de mond. Ver weg luidden de klokken van de Buitenkerk de noon in. Het was warm, knus in de kleine kamer. Twee oude kennissen zaten genoeglijk wat bij te praten. Het leek onvoorstelbaar. Gerrit keek naar de vrouw en het kind, het werd heel vredig in zijn binnenste.

'Hasse, ik ga je een voorstel doen. Deze zomer mag ik mijn meesterklok gieten. Als die goed uitvalt ben ik geen knecht meer, maar zelf een meesterklokkengieter en zal ik meer verdienen. Ruim genoeg om een gezin te stichten. Wil je met me trouwen? Ik zal een goede vader voor je dochtertje zijn en nooit een kwaad woord over Van Schaffelaar over mijn lippen laten komen. Als mijn huisvrouw zul je veilig zijn voor die dominicaan. Hij zal het niet wagen zijn klauwen uit te strekken naar een gerespecteerde burgervrouw.

De schepenen van Kampen zullen dat niet dulden. Je weet hoe machtig die zijn!'

'Het kan niet, Gerrit,' antwoordde ze kalm. 'De mensen zullen je nawijzen en bespotten omdat je trouwt met een waarzegster.'

'Dat zullen ze niet. Ik kan je veiligheid bieden, Hasse, en een goed bestaan.

Trouw met me.'

'Neen.'

'Als je wilt koop ik ook een zomerhuisje voor je op het Eiland. Dan kun je in de mooie maanden met Lysken genieten van het landschap dat jou zo lief is.

Je kunt naar hartelust rondzwerven in de rietlanden, op jacht gaan...'

'Neen.'

'Waarom niet, Hasse?'

'Ik heb een goed dak boven mijn hoofd, ik heb al de vrijheid om 's zomers verre wandelingen te maken en te doen waarin ik zin heb. Waarom mijn vrijheid opgeven? Waarom een braaf burgervrouwkje worden in een drukke stad? Ben je vergeten wie ik ben, Gerrit van Wou, en hoe ik met een vendel huurlingen op de loer lag om onschuldige kooplieden te overvallen of de duiven uit de bomen te schieten?'

'Dat is voorbij, Hasse.'

Ja, dacht ze droevig, dat is voorbij. Die tijd komt nooit terug. Ik heb nu een kind dat ik aan zulke risico's niet mag blootstellen. Vreemd. Toen ik met het vendel over de heide daverde had ik heimwee naar de rietlanden. Nu ik weer aan de rivier woon heb ik soms heimwee naar de woeste bossen, de zandverstuivingen, de avonturen... Maar het is voorbij. Voor altijd.

'Nogmaals Hasse: wil je met mij trouwen?'

'Je geeft niet gauw op, wel?' Ze schudde het hoofd. 'Ach Gerrit, toen ik deze ochtend de deur voor je opende, schrok ik, want ik herkende je meteen. Toen, op de Veluwe, maakten we voortdurend ruzie, want je wilde maar tegen me preken. Toch vond ik je wel aardig. Ik zou nooit goed gevonden hebben dat de Graafschappers jou of je oom of die andere knecht iets aandeden. Maar... Nee.'

'Toen was ik nog een onnozele jongen,' haastte Gerrit zich te verdedigen. 'Ik was dom en eigengereid, ik wilde voor held doorgaan en deed het in mijn broek van angst. Ik was een onnozele hals, dat geef ik toe. Maar ik ben ook ouder geworden, liefste, en een beetje verstandiger. Ik ben bereid je te nemen zoals je bent.'

'O, ik weet dat je het goed bedoelt,' prevelde ze. Het klonk als een afwijzing.

Gerrit kromp ineen. Plotseling keek ze hem recht aan.

'Denk jij dat iemand, die zijn leven gaf om dat van anderen te redden, naar de hel gaat?'

Voelt ze zich schuldig aan Jans dood? dacht Gerrit verward. Heftig schudde hij het hoofd.

'Natuurlijk niet, Hasse. Jan van Schaffelaar was een held.' ...en een struikrover, een schurk, een vervloekte huurling, dacht hij erbij, maar dat sprak hij niet uit. Opnieuw reikte hij over de tafel heen naar haar hand.

Jan van Schaffelaar is dood, meisje. Ik eis niet dat je hem vergeet, maar besef dat hij niet langer in staat is jullie te beschermen, jou en Lysken, tegen dominicanen als die monnik die op het Eiland naar je zoekt. Ik kan het.'

Hasse zweeg. Ze was niet bang voor zichzelf, ze durfde een strijd tegen de fanatieke monnik wel aan, ook al zou het een hopeloze strijd worden. Maar Lysken! Lysken mocht niets overkomen, zij had recht op veiligheid.

'Ik smeeek je Hasse, geef me een beetje hoop. Zeg niet te snel nee. Zeg dat ik je van tijd tot tijd mag komen bezoeken tot je aan me gewend bent geraakt. Wijs me niet meteen af zonder jou leef ik maar half.'

'Ik weet niet.'

Voor haar ogen rees de dreigende gestalte van de zwart-witte monnik op. De fanatieke, met zijn hatende ogen en onverdraagzame ziel. Eenmaal was ze hem ontglipt. De tweede keer?

'Hasse...'

'Goed, ik zal over je aanzoek nadenken. Gun me tijd. Maar ik beloof niets.'

Gerrit van Wou stond op, boog zich over haar heen, keek in de zwarte ogen en voelde hoe hij er opnieuw in verdronk.

Bijna vijf eeuwen later vond een historicus in de Kamper archieven een aan-tekening over 'Hasse, meyster Ghert clockgieters husfrou'.

Document Outline

- Thea Beckman
- Hasse
- Simonsdochter
 - Inhoud
 - 1 Het elfenkind
 - 2 Ter dood veroordeeld
 - 3 De bruidsnacht
- 4 Diana alleen
- 5 Waar is Hasse?
- 6 Tussenspel
- 7 De Graafschappers
- 8 De gegijzelden
- 9 Grote veranderingen
- 10 Het drama van Barneveld
- 11 Klein Butsken
- 12 De schat van Jan van Schaffelaar
- 13 De waarzegster